UNIVERSITAT DE BARCELONA

Els metges catalans exiliats a Mèxic

Antoni Puche i Manaut

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència ***Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons***.

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia ***Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons***.

This doctoral thesis is licensed under the ***Creative Commons Attribution 4.0. Spain License***.

ELS METGES CATALANS EXILIATS A MEXIC.

TESI DOCTORAL

PER: ANTONI PUCHE I MANAUT

ELS METGES CATALANS EXILIATS A MEXIC.

Tesi presentada per:

ANTONI PUCHE I MANAUT

per accedir al grau de Doctor en Medicina

Universitat de Barcelona.
Divisió de Ciències de la Salut.

Facultat de Medicina

Departament de Salut Pública i Legislació Sanitària.

Unitat de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia i de Història de la Medicina.

Director de la Tesi: Prof. JACINT CORBELLA I CORBELLA.

Barcelona, Març de 1.994

I allí, al fons, hi havia un nou horitzó,
ple de vida i esperança.
No volia deixar casa meva,
m´engoixava l´enyorança.

La meva Pàtria llunyana m´acompanya
i sempre es viva en els meus records...
mai no hagués volgut deixar-la
tot i trobant nous amors.

Antoni Català

DEDICATÒRIA

Dedico aquesta Tesi a la meva estimada esposa Muntsa i als meus pares i pares polítics, i a D. Amb tot l´amor i agraïment per moltes coses i pel seu suport i paciència durant tot aquest temps.

També la voldria dedicar a la memòria dels desapareguts Drs. Albert Folch i Pi, i Pelai Vilar i Canales. Les seves vides i la seva obra foren dues grans mostres de coherència i dignitat.

AGRAÏMENTS

Quan a l´Agost del 1.990 se´m va acudir que podia fer aquesta Tesi, no se´ m amagava la seva possible complexitat, i més per a una persona que exerceix la Medicina en un ambient rural, a distància de Barcelona, i, llavors, amb dedicació les 24 hores del dia als meus pacients.

Per això, el primer agraïment ha d´ésser per a la meva esposa, metgessa també, que des del primer moment confià en què el projecte podia fer-se realitat i m´encoratjà per a portar-lo a terme.

Gràcies també, al Professor Corbella, el meu Director de Tesi, per guiar-me, i també per pensar que podia ser factible aquesta idea.

El meu agraïment també va dirigit:

- A l´ apreciat i amabilíssim Dr. Josep M. Massons. M´orientà en molts aspectes i em posà en contacte amb el Professor Viesca, de Mèxic. Per a ell, el meu més profund reconeixement.

- Al Sr. Josep Benet, Cap del Centre d´Història Contemporània, per haver-me dedicat part del seu temps, amb molta senzillesa.

- Al Sr. Jordi Oliva i Llorens, del Centre d´Història Contemporània de Catalunya. Em va fer arribar bon material i m´informà sobre les possibilitats d´obtenir una beca.

-A la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica, CIRIT, per l´ajuda concedida i la confiança dipositada en mi, a la qual espero poder correspondre.

- Al Col.legi Oficial de Metges de Barcelona, i en especial a la Srta. Helena Segura, responsable els anys 1.991-1.992 del Servei d´Arxius, per la seva amabilitat i paciència. També al Dr. Jaume Padros, Secretari de la Junta, i a les Stes. Núria Assens i Maria Teresa Subirana, per facilitar-me les darreres investigacions, l´any 1.994.

- Al personal de les Biblioteques de Catalunya on vaig consultar material; en especial, la Facultat de Medicina de Barcelona, l´Acadèmia de Ciències Mèdiques i la Biblioteca dels Laboratoris Uriach.

- Al Dr. Josep Danon, per la seva cordialitat i la seva eficient ajuda.

- A la pròpia Comissió del Doctorat, per haver-me concedit una pròrroga, que veritablement precisava.

- Al Sr. Ignasi Puig i Martin, professor de català, i a la Sta. Anna Vila i Prat, per les correccions idiomàtiques.

- Al Sr. Pere Gasol, per la seva col.laboració en la cartografia del treball.

- Al Dr. Josep Maria Anglada per la seva ajuda en la preparació gràfica de l´exposició de la Tesi.

- Al Professor Francisco Guerra, de Madrid, per a facilitar-me dades importants, al començament de l´estudi.

- Al Dr. Simeó Selga i Ubach, per la seva gran humanitat i claredat.

- Al Ingeniero Cuauhtèmoc Cárdenas, fill de Lázaro Cárdenas, i polític mexicà important, per concedir-me una part del seu temps i donar-me la seva visió sobre el tema dels exiliats.

- Al Dr. Fernando Martínez Cortés, historiador mexicà d´equanimitat i prestigi reconeguts, per la seva precisió.

- Al Dr. Vicente Guarner, també Acadèmic i Historiador de la Medicina de Mèxic, per la seva erudició i sinceritat.

- Al Dr. Hugo Arèchiga, Professor de Postgrau de la UNAM, i del Politècnic de Mèxic, entre d´altres càrrecs, per aportar-me dades valuoses.

- Al Dr. Ulises Aguilar, Professor de la UNAM i encarregat del Museu d´Història de la Medicina de Mèxic, a l´Antiga Universitat, per les seves explicacions.

- Al Dr. Omar Cravioto Barrera, Degà de l´Institut Politécnic Nacional de Mèxic, per les dades aportades, i per facilitar-me l´accés als arxius de la Institució.

- Als Drs. Guillermo Ruiz Reyes, Roberto Larraza i Raul Serrano, de Puebla, per facilitar-me molt material, i per la seva inmensa hospitalitat i humanitat.

- Al Dr. Salvador Armendares i Sagrera, eminent genètic, per les seves clares aportacions, fetes amb tota senzillesa.

- A la Sra. Montserrat, filla del Dr. Carrasco i Formiguera, per la informació de primera ma sobre el seu pare, i per la seva amabilitat.

- Al Dr. Cèsar Pi-Sunyer i Bayo, per les seves precises aportacions històriques, i per la seva franquesa.

- Al Dr. Pelai Vilar i Puig, Secretari Adjunt de l´Acadèmia de la Medicina de Mèxic, per facilitar-me tot tipus de dades que li vaig demanar, i per donar-me ple i lliure accés als Arxius de l´Acadèmia. Gràcies també al Dr. Vilar i Puig i a la seva esposa Ramona i fills per la seva amistat i hospitalitat.

- Al Professor Antoni Oriol i Anguera, per rebre´m i poder-lo entrevistar, en moments difícils per la seva salut.

- Al Sr. Antoni Peyrí i Macià, fill del Dr. Antoni Peyrí i Rocamora, per l´abundant i interessant material lliurat sobre el seu pare i d´altres metges.

- Al Dr. Juan Somolinos Palencia, Historiador de la Medicina Mexicana, per les dades facilitades.

- Al Dr. Rubén Escarramán, humil, peró bon metge mexicà, per ajudar-me en qüestions personals i per la seva hospitalitat. Gràcies també a la seva família.

- El meu agraïment també a l´Acadèmia de Medicina de Mèxic, a la UNAM i al Politècnic, com a Institucions, i al seu personal administratiu i de biblioteques, per les facilitats donades, i per la seva amabilitat.

I, MOLT ESPECIALMENT, el Meu Agraïment per:

- El Dr. Pelai Vilar i Canales, la mort recent del qual m´ha dolgut molt. Li estaré sempre agrait per la seva hospitalitat extrema, la seva erudició, la seva ajuda en la concertació d´entrevistes i en la recerca de dades, el seu rigor i objectivitat. I, sobre tot, per la seva bonhomia i honestedat .
Gràcies també a la seva esposa, Sra. Angelina, per a brindar-me la seva amistat, que tant m´honora.

- El Professor Albert Folch i Pi, malahuradament també ja desaparegut, per la seva ajuda immensa, la seva saviesa i el seu rigor científic en enfocar les coses.
Peró, sobretot, moltes gràcies per la seva integritat, la seva bonhomia i honestedat, i també pel seu bon sentit de l´humor. Gràcies també per l´amistat que em brindà. Era una gran persona, i mai l´oblidaré.

- El Professor Dr. Carlos Viesca Treviño, Cap del Departament d´Història i Filosofia de la Medicina de la UNAM, per dirigir-me amb eficàcia i encert, durant la meva estada a Mèxic, el Març i Abril del 1.992.
M´explicà, amb immensa erudició, m´orientà i em facilità l´accés a persones i Institucions.
Gràcies també a ell i a la seva esposa Mari per la seva hospitalitat, humanitat, i, sobre tot, gràcies per la seva amistat.

INDEX

RESUM.....19

1.PRESENTACIO.....21

2.INTRODUCCIO.....27

2.1 Els antecedents polítics.....29

2.1.1 Mèxic. La Independència i la configuració del nou Estat.....29

2.1.2 La Reforma.....32

2.1.3 El "Porfiriat".....34

2.1.4 La Revolució.....36

2.1.5 La Constitució del 1.917.....37

2.1.6 Mèxic. De 1.917 a Cárdenas.....38

2.1.7 Espanya i Catalunya al S. XX.
Introducció: Espanya a finals del s. XIX.
"Fer les Amèriques".....39

2.1.8 Catalunya i el canvi de Segle.....41

2.1.9 Espanya. Orígens i fets de la Dictadura.....43

2.1.10 Catalunya abans de la Segona República.....45

2.1.11 La Segona República.....47

2.1.12 Cap a la Guerra Civil.....49

2.1.13 La Guerra.....51

2.1.14 La Postguerra inmediata. La Retirada.....54

2.1.15 Els camps de refugiats i l'ajuda de Mèxic.....56
2.1.16 El SERE i la JARE.....65

2.1.17 L'acollida de Mèxic als refugiats i la seva integració a la societat mexicana.....67

2.2 Antecedents mèdics.....74

2.2.1 Les idees renovadores al món científic espanyol.....74

2.2.2 Evolució de la Medicina Catalana.....76

2.2.3 Evolució de la Medicina a Mèxic des de començaments de segle.....80

2.3 L'acollida dels metges mexicans i la integració dels metges refugiats al món mèdic mexicà.....83

3.OBJECTIUS.....95

3.1 Objectius generals.....97

3.2 Objectius específics.....97

4. HIPOTESIS DE TREBALL.....99

4.1 El què va perdre Catalunya..... 101

4.2 El què guanyà Mèxic.....102

5.MATERIAL I METODE.....105

5.1 Estudi a Catalunya.....107

5.2 Estudi a Mèxic.....108

5.3 Relació de persones entrevistades a Mèxic.....110

5.4 Criteris d'inclusió.....111

5.4.1 Bases per a l'elaboració de la llista de metges.....111

5.4.2 Ambit profesional.....113

5.4.3 Ambit nacional.....114

5.4.4 Relació de metges catalans exiliats.....115

6 RESULTATS:.....119

- Mapa de Mèxic. Llocs on van exercir.....121

6.1 L'obra realitzada a Catalunya i a Mèxic pels metges exiliats.....123

6.1.1 Dr. Jaume Anton Aiguader i Cortés.....123

6.1.2 Dr. Jaume Aiguader i Miró.....124

6.1.3 Dr. Francesc Aramburu i Martínez.....128

6.1.4 Dr. Fèlix Aranguren i Jausaràs.....130

6.1.5 Dr. Salvador Armendares i Torrent.....131

6.1.6 Dr. Rafel Arnau.....132

6.1.7 Dr. Lluis Benet i Escobar.....132

6.1.8 Dr. Ramon Bertran i Tàpies.....133

6.1.9 Dr. Joaquim Boadella i Clota.....133

6.1.10 Dr. Bartomeu Bosch 134

6.1.11 Dr. Just Caballero i Fernàndez.....134

6.1.12 Dr. Alfred Cabanes i Roqueta.....137

6.1.13 Dr. Jaume Cabanes..... .137

6.1.14 Dr. Gabriel Capó i Batlle.....137

6.1.15 Dr. Rossend Carrasco i Formiguera.....139

6.1.16 Dr. Joan Civit i Bellfort.....150

6.1.17 Dr. Cristià Cortés i Lladó.....151

6.1.18 Dr. Josep Cuyàs i Fontdeviella.....155

6.1.19 Dr. Wenceslau Dutrem i Domínguez.....155

6.1.20 Dr. Josep Espinasa i Massagué.....157

6.1.21 Dr. Josep Fàbregas i Hugàs.....158

6.1.22 Dr. Francesc Ferrer i Torrent.....158

6.1.23 Dr. Emili Folch i Guimerà.....159

6.1.24 Dr. Albert Folch i Pi.....159

6.1.25 Dr. Demòfil Franco.....178

6.1.26 Dr. Josep Ma Gispert i Vila.....179

6.1.27 Dr. Joan Gussinyè i Blas.....179

6.1.28 Dr. Jaume Julià i Balcells.....180

6.1.29 Dr. Josep Miró.....180

6.1.30 Dr. Magí Miró i Vives.....180

6.1.31 Dr. Josep Ma Molas.....180

6.1.32 Dr. Benet Morí i Ballester.....181

6.1.33 Dr. Francesc Navarro.....181

6.1.34 Dr. Eduard De Neira i Laporte.....181

6.1.35 Dr Francesc Olsina i Boher.....182

6.1.36 Dr. Antoni Oriol i Anguera.....183

6.1.37 Dr. Francesc Palau i Abad..... 194

6.1.38 Dra. Serafina Palma i Delgado.....194

6.1.39 Dr. Francesc Paniello i Grau.....195

6.1.40 Dr. Carles Parés i Guillen.....197

6.1.41 Dr. Miquel Penya i Massip.....201

6.1.42 Dr. Josep Ramon Pérez i Lias.....202

6.1.43 Dr. Antoni Peyrí i Rocamora.....202

6.1.44 Dr. Jordi Piñol i Nolla.....211

6.1.45 Dr. August Pi i Sunyer.....212

6.1.46 Dr. Cèsar Pi-Sunyer i Bayo.....215

6.1.47 Dr. Jaume Pi-Sunyer i Bayo.....220

6.1.48 Dr. Ramon Pla i Armengol.....224

6.1.49 Dr. Josep Puche i Alvarez.....229

6.1.50 Dr. Josep Puig i Gurí.....248

6.1.51 Dr. Antoni Ralló i Tomàs.....252

6.1.52 Dr. Germà Reverter.....253

6.1.53 Dr. Vicenç Ridaura i Alvarez.....253

6.1.54 Dr. Antoni Robert 253

6.1.55 Dr. Jaume Roig i Padró.....253

6.1.56 Dr. Manuel Ruiz i Arqué.....254

6.1.57 Dr. Angel Ruiz i Fernàndez.....254

6.1.58 Dr. Frederic Sabina i Parra.....254

6.1.59 Dr. Bernat Serra i Vives.....255

6.1.60 Dr. Frederic Tarrida i Castells.....256

6.1.61 Dr. Rafel Trueta i Raspall.....256

6.1.62 Dr. Tomàs Tusó i Temprado.....257

6.1.63 Dr. Jordi Vallés i Ventura.....258

6.1.64 Dr. Pelai Vilar i Canales.....259

6.1.65Dr. Josep Ma Zabala i Hernàndez.....266

6.2 La segona generació. L'obra feta a Mèxic.....267

6.2.1 Dr.Salvador Armendares i Sagrera.....269

6.2.2 Dr.Marc Aureli Botey i Estapé.....275

6.2.3 Dra. Manuela (Nelly) Dutrem i Sitges.....276

6.2.4 Dra. Ma Teresa Dutrem i Sitges.....277

6.2.5 Dr Ramon Espinasa i Closas.....278

6.2.6 Dr. Emili Folch i Socias.....278

6.2.7 Dr. Vicenç Guarner i Dalias.....278

6.2.8 Dr. Pelai Vilar i Puig.....282

6.2.9 Dr. Joan Vives i Rocaberti.....286

6.3 La Borsa del metge català.....287

7.DISCUSSIO I INTERPRETACIO DELS RESULTATS 291

7.1 Què va perdre Catalunya.....294

7.2 Què guanyà Mèxic.....301

8.CONCLUSIONS.....319

8.1 Què va perdre Catalunya?.....321

8.2 Què guanyà Mèxic?.....322

9.BIBLIOGRAFIA.....325

*APENDIX GRAFIC I DOCUMENTAL.....347

RESUM

Com qualsevol universitari català que ha sobrepassat amb escreix la trentena, em va tocar viure les acaballes del règim anterior. No n´havia conegut altre, en la pràctica, a casa nostra.

Així mateix a la família s´havia viscut intensament la guerra, i la dura postguerra...en l´humil anonimat de la gent, en el realisme punyent i quotidià dels vençuts.

El règim del General Franco i les seves conseqüències lamentables per a Catalunya, eren sortits d´una guerra ferotge. "Tots havíem perdut" i "alguns conegueren l´exili i els seus camins", segons paraules del cantautor Raimon.

L´exili precisament ha estat sempre un dels temes més apassionants per a molta gent. Per a mí també. D´altra banda, com a metge em preguntava moltes vegades què se n´ havia fet d ´aquella petita munió de metges catalans que se´n van anar.

S´ha de tenir en compte que si en els refugiats espanyols existia una càrrega ideològica global de progrés, en els catalans s´hi afegia el fet de la nostra identitat nacional.

No puc tenir la pretensió ni l`arrogància de jutjar ningú, ni tampoc cometre l´errada d´enfocar les coses pel cantó triomfalista. Cal que aquestes persones, sotmeses a una experiència traumàtica única, reposin en la tranquil.litat de la vellesa o en la pau de l´eternitat.

L´estudi intenta destriar la tasca que ells van fer a Mexic, com a catalans metges que eren quan van marxar.

Es parteix també del fet de la sagnia immediata que va representar per al nostre país que no hi fossin.

Aquest estudi pretén fer una aproximació a la seva realitat i a la dels temps que han viscut.

Pretén també donar a conèixer, encara que sigui anys després, els fets, procurant reconstruir-los tal i com van succeir, el més acuradament possible.

S´explica també la seva obra a Mèxic, sense magnificar ni escatimar el que varen fer.

Les hipòtesis de treball serien les referides a la sagnia que podia representar per a la Medicina Catalana la seva pèrdua, i la seva possible aportació a la Medicina Mexicana, intentant demostrar o negar ambdós postulats.

Els resultats més rellevants, i tot resumint ara el que s´explicarà a bastament, s´orientarien cap el fet que, a Catalunya, en general, no hi hagué pèrdues realment irrecuperables de cara al posterior funcionament de la Medicina a casa nostra, peró sí pèrdues puntuals valuoses, i un enfonsament, durant anys, d´una manera d´enfocar la Medicina; a Mèxic, i coincidint amb un moment històric excepcional d´aquell país, van fer una aportació bona globalment, i molt important en algunes ocasions.

1. PRESENTACIO:

En sublevar-se part dels militars, i amb ells les forces més reaccionàries del país contra la II República Espanyola es produí una de les guerres més sagnats i cruels que l´Europa Contemporània ha conegut.

S´enfrontaven, en realitat, dues concepcions oposades sobre la societat: d´una banda, el progrés, l´interés per a la modernització d´Espanya i un lleuger reconeixement de la realitat plurinacional del país; de l´altra, el tradicionalisme, la defensa dels privilegis ancestrals, l´immobilisme i la negació de les realitats nacionals dins de l´Estat.

Acabada la guerra, a les prop de mig milió de persones mortes, s´hi sumà el fenomen de l´exili, voluntari en algunes ocasions, per desacord amb el règim dels vencedors, o bé forçat en moltes ocasions. Cal recordar que la repressió fou també terrible.

Catalunya va ser un dels llocs que perdé més població, ja que, a més dels morts a la guerrà, marxà molta gent a començaments del 1.939, cap a l´exili.

En el cas del nostre país, érem clarament perdedors, a més, perquè, ultra perdre tota possibilitat de progrés, com la resta d´espanyols, el règim del General Franco esdevindria com el d´un nou Felip V [1].

L´exili inicial dels republicans al país veí fou un infern. França veia en ells una possible font de problemes, i un perill per a la seva estabilitat. En esclatar la Segona

[1] Catalunya, que havia viscut centenars d´anys independent, confederada dins del Regne d´Aragó, des de finals del segle XV s´incorporà a Espanya, però conservà el seu idioma propi i les seves lleis i institucios. En l´anomenada Guerra de Successió, Catalunya perdé, (11 de Setembre de 1.714), i el Rei espanyol Felip V derogà les esmentades lleis i institucions, instaurant una repressió ferotge de tot el que fos català.

Guerra Mundial, i amb la derrota dels francesos enfront dels alemanys, el Govern col.laboracionista de Pétain, amb seu a Vichy, a l´anomenada "França Lliure", no ajudà els refugiats.

Fou llavors quan Mèxic, que havia mantingut unes relacions excel.lents amb la República Espanyola, obrí les seves portes als exiliats, amb un gest generós, únic al món, i interessat a la vegada, ja que el Govern del General Lázaro Cárdenas n´era conscient que entre els refugiats republicans hi havia gent qualificada, i amb afinitat ideològica, que podien contribuir al desenvolupament del país.

Els metges catalans que s´exiliaren a Mèxic, 65 en total, foren més de la meitat del total de metges refugiats arreu del món, provinents de casa nostra.

És per això i, precisament per les condicions socio-polítiques del Mèxic dels anys quaranta, que l´estudi s´hi circumscriu. D´altra banda, tenint en compte que, al meu parer, havia de fer una etapa d´estudi sobre el terreny, a Mèxic, hagués estat físicament impossible ampliar-ho a d´altres països.

Normalment, en moltes ocasions, els metges catalans refugiats, igual que els seus companys espanyols, pertanyien a partits polítics o bé tenien idees polítiques d´esquerres o, simplement, liberal-progressistes. En el seu cas, s´hi afegí el sentiment catalanista, que havia anat despertant en les darreres dècades.

Igual que ara, cal fer notar que a Catalunya el nacionalisme gairebé mai fou violent o excloent, sinó més aviat pactista, integrador i realista.

S´afegia, doncs, en els catalans, la pèrdua de la seva Pàtria, i, també, de l´idioma propi, per bona que fos l´acollida en el país amic.

En el grup motiu de l´estudi, no tots van marxar al mateix temps, ni molt menys en el mateix vaixell. Les peripècies, com s´explicarà, foren moltes, i entre 1.939 i 1.942, van arribar gairebé tots, amb un grau de dificultat diferent segons cada cas.

El país on anaven pertanyia al Nou Món, era ex-Colònia Espanyola i, tot i això, hi havia un desconeixement mutu alarmant, potser encara més accentuat entre els ibèrics, degut a la ridícula sensació de "Metròpoli", tic que, per cert, encara ara perdura de vegades.

Es tenia, i es té encara, per part de molts ciutadans de l´Estat Espanyol una idea pejorativa i simplista del mon llatinoamericà, sense esbrinar les causes de les coses, ni aprofondir en els seus sentiments i la seva cultura.

Es solen banalitzar els seus problemes, i es miren sense aprofundir gaire, i amb certs aires de "superioritat", de vegades, la qual cosa a ells no se´ls escapa, i els fereix, lògicament.

No es valoren, en general, les cultures pre-hispàniques, ni la seva aportació a la realitat nacional d´aquests països. Es segueix pensant encara, i així es feia també fa 55 anys, que l´aportació dels valors hispànics va ser l´única cosa bona que els va passar.

Cal tenir present, a més, que estem parlant d´una varietat tremenda de cultures, i que tot sovint s´agrupen, "alegrement" en el mateix cabàs.

Mèxic, concretament, és un país amb unes cultures pre-hispàniques riquíssimes, que havien arribat a un grau de desenvolupament molt alt, i que desaparegueren com a tals, però no les seves arrels, amb la ferotge conquesta per part dels espanyols. Conquesta, com la d´altres indrets llatinoamericans en què durant segles no hi tinguèrem res a veure els catalans.[2]

A Mèxic, a més, el percentatge racial de mestissos és molt alt, però també l´art i la cultura de Mèxic beuen d´un constant mestissatge, no ja tant sols de les importants cultures pre-hispàniques i espanyola, sinó que és un país que ha acollit tradicionalment refugiats i immigrats en general, no molt nombrosos, però significatius. Avui dia, per exemple, petites comunitats d´origen alemany, jueu o armeni entre d´altres, hi son representades.

Durant la II República Espanyola hi hagué una certa obertura de mires cap als Països Llatinoamericans, tímida, però més realista. De fet, en el Mèxic cardenista, coetani de la Guerra Espanyola, "tothom prenia partit en la guerra, i la vivia com a pròpia", segons una expressió emprada sovint a Mèxic. El franquisme, decididament tancà aquesta porta, i tornà a la visió imperialista, tronada i delirant.

A Mèxic, d´altra banda, ja des del temps de la Reforma, i accentuat el fet per la Revolució, rebrotà l´indigenisme, amb cert recel cap al fet espanyol que, a més, havia deixat de ser el seu punt de referència cultural i científica. Des d´aquella banda de l´Atlàntic, precisament es tenia plena consciència de l´endarreriment progressiu d´una Espanya que s´havia anat mirant el melic, i que, tot just amb la República, començava a posar el seu rellotge a l´hora mundial.

---

[2] La conquesta dels territoris americans es considerava que només hi tenia dret a fer-la la Corona de Castella, i no Catalunya, amb qui s´havia unit al casar-se el Rei Ferran d´Aragó i Isabel de Castella (els Reis Catòlics).

Així mateix, la visió que d'antuvi es tenia, i encara ara en part es té a Mèxic de l'individu espanyol és la del que va a aprofitar-se d'ells, ja sigui en temps dels "conquistadores", per les armes, o com a persona que hi va a "fer les Amèriques", sense aportar-hi res al país.

Els catalans van haver d'obrir-se pas en aquesta societat, i això, que ja implicaba una ruptura traumàtica pels altres republicans, ho havia de ser més per a ells, per les circumstàncies històriques, polítiques i culturals, breument exposades.[3]

---

[3] Malgrat tot, en els primers moments de l'exili, i més encara en acabar la Segona Guerra Mundial, els refugiats estaven convençuts que la seva situació duraria poc, i que el govern de Franco cauria aviat.

2.INTRODUCCIO:
.Antecedents polítics.
.Antecedents mèdics.
-Acollida de Mèxic

2.1 ELS ANTECEDENTS POLITICS

2.1.1 MEXIC. LA INDEPENDENCIA I LA CONFIGURACIO DEL NOU ESTAT.

A la vida probablement hi ha pocs fets que tinguin un origen indefectiblement casual. Més aviat sol haver-hi causalitat en moltes situacions. Per coneixer el perquè de les coses, és fonamental saber-ne els orígens. A més, cal tenir present que:"En el cas particular de la Història de la Medicina, l´objecte de l´estudi sobrepassa els límits entre els que convencionalment se l´ha situat, per ubicar-se en el context de les relacions socials."[4]

Els refugiats de la guerra espanyola que arriben a Mèxic ho fan a un país amic de la II República. Ideològicament són molt a prop i, a més, poden ajudar a impulsar-lo. Explicarem com l´evolució política de Mèxic influí en l´acceptació dels exiliats republicans.

Mèxic pels "conquistadores" espanyols va ser la "Nueva España". El camí que va fer Hernan Cortés seria el mateix que molts dels refugiats farien segles després, des del port de Veracruz. Ara aquest país els acolliria com a vençuts d´una altra guerra.

Mèxic va viure la seva lluita per la Independència entre els anys 1.810-1.821. Repassem les raons de la independència:

Cal tenir present que la Nova Espanya colonial era lloc d´extracció i explotació, però mai no havia pogut disposar lliurement i en benefici propi de la riquesa del país. La Corona espanyola estava representada per un virrei, amb poder absolut. S´implantaren els monopolis, per no competir amb les importacions provinents d´Espanya. Mèxic produiria blat de moro, cotó, blat, pulque, tabac, cacao i, sobretot, argent.

---

[4] López Austin, Alfredo, i Viesca Treviño, Carlos. "Historia General de la Medicina en México. México Antiguo. Universidad Nacional Autónoma de México. Facultad de Medicina. Academia Nacional de Medicina. Ciutat de Mèxic. . 1.984. I: 394.

La mà d´obra emprada, molt barata, bàsicament foren els indis. En el devenir del temps, sovintejaren les barreges, amb molta varietat de mestissos.

Una població que seria molt important socialment fou la dels "criollos", fills d´espanyols, però nascuts a la colònia.

L´Església, mentrestant, tenia dret als "diezmos" (10%) sobre l´agricultura, el comerç i l´explotació de les mines, a la vegada que evangelitzava i ajudava en gran mesura a preservar l´ordre.

Quan a començaments del Segle XIX, Espanya fou envaïda pels francesos, els "criollos", veient que la metròpoli es debilitava, començaren a pensar en la possibilitat de millorar la seva situació, amb la independència. L´any 1.808 hi hagueren les primeres conspiracions, amb l´episodi heroic de la Corregidora de Querètaro, alertant els precursors de la independència, en ser descoberts.

No tots els independentistes eren benestants. Precisament el capellà de la vila de Dolores, pare Hidalgo, el matí del diumenge, 16 de Setembre de l´any 1.810, a la missa parlà de la insurrecció, però també de la igualtat dels homes i del dret de tothom a les terres. És el famòs "Grito de Dolores". Amb el lideratge del pare Hidalgo començava la Guerra de la Independència i la prodigiosa i turmentada història del Mèxic contemporani.

Vençut i afusellat Hidalgo, el substituí Morelos, un altre capellà, que també fou executat. Morelos havia encapçalat el Congrés de Chilpancingo, que havia fet una Constitució, amb una declaració de drets bastant progressista.

Mentrestant la guerra havia continuat. Hi havia dues mentalitats molt diferents entre els polítics de la Nova Espanya: la progressista, que tingué amb Vicente Guerrero el seu representant darrer, i la dels "criollos", amb Agustín de Iturbide. Debilitats els espanyols, en un període de decadència històrica, Guerrero i Iturbide acordaren el "Plan de Iguala", que declarava la Independència. Més tard, el virrei Juan O´Donojú signà els tractats de Córdoba, pels quals naixia oficialment Mèxic. Era el 27 de Setembre de l´any 1.821. [5]

El 24 de febrer del 1.821, amb el "Plan de Iguala", basat en els principis d´independència, religió i unió, havia començat la configuració del nou ésser polític de Mèxic. Agustín de Iturbide establí el Primer Imperi Mexicà. El poder havia passat a mans de l´oligarquia local, i d´altra banda, l´Església conservava les seves posessions. (prop del 50% dels conreus totals del país.[6]

---

[5] López, Juan. "La Historia y las gentes de México". Aguilar. Madrid. 1.989. pp. 55-58.

L´any 1.824 és substituït l´ Imperi per la República Federal. S´aconseguí capital estranger, fonamentalment anglès, per a desenvolupar el país, tot coincidint amb el fet que començava també la influència dels Estats Units a Iberoamèrica.

El capital estranger i l´oligarquia local es potenciaven mútuament. Anglaterra, sobretot se´n beneficiava de la nova situació al continent americà, perquè, en la pràctica, no havia de mantenir un exèrcit, però s´enriquia amb el neocolonialisme.

L´aventura d´Iturbide, que en el seu moment havia volgut estendre el nou Imperi a Centreamèrica, no prosperà. El país no acabava de trobar el camí polític adeqüat. Encara havia de patir molt Mèxic en els temps del general Santa Anna, elegit president l´any 1.833, i que es comportà com un dictador, durant gairebé tres dècades. Fou vençut per Sam Houston a San Antonio, i va perdre Texas, (1.836); la guerra posterior amb els Estats Units va acabar amb la pèrdua de gairebé la meitat del territori a mans de l´enemic (1.847).

Mentrestant, a Mèxic hi havia incidents continus entre els liberals, que volien un creixement de l´Estat, i que es debilités l´Església, i els conservadors. Havien passat prop de 30 anys des de la Independència, però el país tenia problemes greus per resoldre, sobretot, de caire social.

---

[6] Rubio Cordón, José Luis. "Evolución econòmico-social de América, desde 1.810 hasta 1.914". América en nuestros días. Gran Historia Universal. Dirigida per Carlos Moretón Abón, i Angela Maria Sanz Aparicio. Club Internacional del Libro. Madrid. 1.989. XXXIII (1): 11-27.

2.1.2 LA REFORMA.

Malgrat tots el entrebancs, s´arribà a la caiguda de Santa Anna, d´ideologia conservadora, i després de l´anomenada revolució d´Ayutla, de caire liberal, l´Agost del 1.855, s´aprovà la Constitució del 1.857, de tipus també liberal.

La influència de les lògies maçòniques i la seva lluita pel poder és fonamental, ja que donaran un impuls decididament laic i liberal al país. Cal tenir present, com hem dit, que malgrat la independència, el poder i els recursos seguien en mans de l´Església i dels terratinents.

L´ànima de la Reforma va ser Benito Juàrez, mestís i maçó "Yorkí" (federalista, enfront els "escocesos", centralistes). Juàrez i els seus havien aconseguit el derrocament de Santa Anna. Va ser Ministre de Justícia del nou règim i fou l´autor de la "Llei Juàrez", que atacava els privilegis de l´Església i dels militars.

La Constitució de l´any 1.857, liberal, insistia en els drets humans i en la reforma agrària. Algunes lleis importants de la Reforma foren:

-Desamortització de bens, que es convertí en nacionalització.

-Secularització dels cementiris, per a evitar que l´Església negués la sepultura; llibertat de cultes (fet que trencava el monopoli de l´Església Catòlica), entre d´altres.

Ja a l´any 1.856, la llei Lerdo de Tejada, "de liberación de bienes de manos muertas", fragmentava les comunitats, i posà a la venda les propietats del clero.[7]

Tot i això, precisament els especuladors van poder comprar la terra a preus ridículs, i milers d´indígenes i mestissos en foren desposeïts. A més, en les seves posessions, l´Església havia fet produir les terres, i ara això ja no seria així, en ocasions.

Novament, però, hi va haver actituds oposades i violència. Amb Juàrez ja com a President, hi va haver la Guerra de la Reforma (1.858-1.861), entre liberals juaristes i

---

[7] Rubio Cordón, José Luis. Ob. citada. pp. 28-29.

conservadors. Una vegada acabada, amb el triomf dels liberals, i amb el país en situació econòmica precària, es va suspendre el Deute Públic.

Pels tractats de la Soledad, Anglaterra i Espanya, països acreedors, van retirar les seves tropes. No va fer el mateix França. Fou l´origen del Segon Imperi Mexicà. Napoleó III imposà Maximilià d´Habsburg com a emperador.

Malgrat que Maximilià era liberal i maçó, els mexicans el van agafar com a imposat per l´afany expansionista de Napoleó III [8]. A més, al país s´ havia anat formant una consciència republicana.

Per acabar d´agreujar la seva situació, l´emperador es trobà sol quan a Europa, França entrà en guerra amb els prussians, i Napoleó III retirà tropes de Mèxic. Maximilià s´ha d´aliar llavors amb els sectors més conservadors per intentar conservar el poder. Perd políticament i militarement amb Juàrez i és afusellat (17 de Juny de 1.867).

Des de la seva independència Mèxic havia tractat de conformar un sentiment nacionalista important, com a factor essencialment aglutinant d´una població molt heterogènia, amb un alt índex de mestissatge[9].

Els pensadors insurgents van contraposar, com a ideal i model, el passat indígena a tot el que fos hispànic. L´orientació de la jove nació es va fer tot posant com a pauta el passat asteca i presentant la conquesta com un "atropello difícil de perdonar" [10].

El triomf del liberalisme, va propiciar el de l´indigenisme.

En aquest context l´enseyament de la història va constituir l´instrument del que es va servir l´Estat per estimular el sentiment nacional.[11]

És d´aquesta manera que es va crear una "història oficial", ben acceptada pels indigenistes-liberals (cal recordar que Benito Juàrez era mestís), i rebutjada pels conservadors, hispanistes en la seva majoria.

---

[8] Diaz Serrano, Jorge. "México. Cuatro crisis de su Història". Editorial Mayaqui S.A. de C.V. Ciutat de Mèxic, 1.982. p. 60.

[9] León -Portilla, Ascensión H. de. "España desde México. Vida y testimonio de transterrados" Universidad Nacional Autónoma de México. 1.979.

[10] Vazquez de Knauth, Josefina Z. "Nacionalismo y educación en México". Centro de Estudios Históricos de El Colegio de Mèxico. 1.970. p.39.

[11] Vazquez de Knauth, Josefina Z. Obra citada, p. 285.

2.1.3 EL "PORFIRIATO".

Porfirio Diaz va governar el país des de 1.877 fins a 1.911. Va ser una dictadura amb afany paternalista. Era un mestís que havia recolzat la Reforma, i que lluità contra Maximilià. Presentà la seva candidatura en oposició a Juàrez, l´any 1.871, i va perdre. Llavors es revoltà contra el Govern. Va arribar al poder després de diverses lluites militars i digué: "Que nadie se perpetue en el poder. Esta serà la última Revolución".

Durant aquesta etapa va imperar l´ordre i s´estimulà el capital estranger, que invertí principalment en les mines, ferrocarrils, electricitat i petroli. Es passà de tenir una xarxa ferroviària de 617 Km. a tenir-ne una de 20.000 km., però sempre en benefici de l´inversor estranger, cap als EUA, o cap al mar, pel comerç amb les "neo-metròpolis".[12]

Els camperols van ser explotats i expoliats de les seves terres, d´una manera alarmant, creixent més encara el latifundi, en benefici d´uns pocs que acumularen riquesa. El mateix succeïa a les fàbriques. En resum, a Mèxic hi havia una capa social privilegiada formada pels vells terratinents i els fills dels inversionistes estrangers. Els grans muralistes Diego Rivera, Orozco i Siqueiros ho van reflectir de forma contundent.

La mineria, la banca, i la indústria del petroli passaren a mans estrangeres. El capital estranger es repartí així: nord-americà (38%), britànic (29%), i francès (19%).

També s´enriqueixen un grup de mexicans. (La major part de la terra productiva era en mans de 6.000 "hacendados"). L´agricultura bàsica, en mans de propietaris mexicans, generalment fou ignorada, i, com que la dieta bàsica es recolzava en el blat de moro, s´hagué de recórrer a les importacions.

Aquest liberalisme extrem, amb clara intervenció estrangera, juntament amb el pòsit de la Reforma, preparà el camí de la futura Revolució. També hi influiren les teories de Saint-Simon, Fourier, Marx, Engels, Koprotkin, Bakunin[13], dins d´uns corrents ideològics

---

[12] Rubio Cordón, José Luis. Ob. citada. pp. 36-40.

[13] Díaz Serrano, Jorge. "México. Cuatro crisis de su Historia". Editorial Mayaqui. Ciutat de Mèxic. 1.982. pp. 71-72.

universals. A Mèxic es formarà el primer sindicat l´any 1.888. Fou la "Gran Confederación de Trabajadores Mexicanos".

L´època del "Porfiriat" s´havia caracteritzat per un cert afrancesament en l´urbanisme i en les modes. Succeí el mateix en el camp de la Medicina, just en uns moments en què les escoles anglòfones (no tant ja la francesa, que certament encara era important) i alemanya s´anaven imposant més a Europa.

2.1.4 LA REVOLUCIO.

La Revolució Mexicana començà amb el Pla de San Luis Potosí, amb el lema: "Sufragio Efectivo, No Reelección".[14], en ser reelegit d´una manera poc clara Porfirio Díaz, contra l´advertència de Madero, que era un liberal moderat.

La Revolució fou producte de la situació extrema del país, amb una població molt empobrida, i unes classes dominants escandalosament més riques que les seves homònimes europees. Durant la Revolució (1.910-1.920) van morir un milió de persones (una de cada 15).

La lluita començà el 20 de Novembre de 1.910. S´hi destacarien Venustiano Carranza, Pascual Orozco, Francisco "Pancho" Villa i Abraham González, entre d´altres. Porfirio Díaz va haver d´exiliar-se l´any 1.911.

Com a conseqüència, el mateix 1.911 pujà al poder Madero, home moderat i honest, però dèbil. Durant dos anys hi va haver encara guerres entre maderistes i porfirians, distingint-s´hi Emiliano Zapata, més radicalitzat amb el Pla d´Ayala (que constituïa una reforma agrària en profunditat). Zapata fou el gran líder dels camperols.

Finalment, el 1.913, Madero és assassinat per ordre de Huerta, que instaura un poder reaccionari. Venustiano Carranza s´aixecà en armes, junt amb Obregón, Villa i Zapata, que assoleixen vèncer. Victoriano Huerta ha de fugir l´any 1.914, i s´instal.laren al poder els revolucionaris.

Posteriorment hi ha enfrontaments entre ells. Villa i Zapata havien ocupat la Ciutat de Mèxic, i Carranza i Obregón fugiren a Veracruz. Finalment, venceren els carrancistes. Concretament Obregón derrotà Villa a El Bajío, en una de les batalles més importants de la Revolució. (Any 1.915).

Havien estat, doncs, gairebé cent anys de guerres incertes i sofriments per al poble mexicà, des de la seva independència. S´havien succeït governs i polítics. El vessament de sang va ser immens, però fou finalment el primer país americà on la revolta social i camperola triomfà.[15]

---

[14] Vera Estañol, Jorge. "La Revolución Mexicana. Orígenes y Resultados" Editorial Porrúa. S.A. Mèxic. 1.957. pp. 4-17.

2.1.5 LA CONSTITUCIO DEL 1.917.

Malgrat totes les contradiccions els mexicans portaren a terme unes idees que foren la llavor de la Constitució del 1.917, la qual s´aniria desenvolupant posteriorment dins del Mèxic que trobarien els nostres exiliats.

La nova Constitució va partir dels principis de la Reforma, tot i afegint-hi una càrrega social important. Es va fer quan Carranza era al poder, i fou un document molt liberal en aquell temps. Cal destacar-hi:

-L´Article 27, que atribueix la propietat originària a la Nació, i diu: "Se hará una distribución equitativa de la riqueza pública. Con este objeto se dictarán las medidas necesarias para el fraccionamiento de los latifundios".

-Es reconeix el domini intransferible de l´Estat sobre els recursos bàsics.

-Estableix un sistema democràtic, representatiu, popular, federal, i que accepta la divisió de poders.

-L´Article 123 estableix la jornada de treball (màxim diurn de vuit hores i nocturn de set), amb el diumenge festiu. Fixa el sou mínim. S´estableixen també normes sobre higiene i especifica que els establiments de prop del treball no poden vendre begudes alcohòliques.

-Regula també el dret de vaga i el dret d´afiliació en sindicats.

-Priva a l´Església de cap mena de possibilitat de tenir béns materials. (Article 27, apartat II).

---

[15] Rubio Cordón, José Luis. Ob. citada. p. 46.

2.1.6 MEXIC: DE 1.917 a CARDENAS.

Novament hi va haver convulsions al país en les primeres èpoques de la Constitució. Carranza es volgué perpetuar, i Obregón se li imposà. Zapata i Villa foren assasinats, i Obregón es quedà amb tot el poder.

El general Alvaro Obregón governà des del Desembre de 1.920 al Novembre de 1.924, i va poder començar a desenvolupar les lleis constitucionals. Començà la reforma agrària per Morelos i Yucatán, però fou molt prudent al nord, on hi havia interessos propis seus i dels nord-americans. Nomenà ministre d´educació Vasconcelos, que va fer construir moltes escoles, i motivà els mestres.

Hi hagueren greus enfrontaments amb l´Església, arribant-se a l´assasinat de sacerdots, i a l´expulsió del nunci del Vaticà (1.923). Es tancaren convents i escoles religioses.

Un personatge important per comprendre la Història Contemporània de Mèxic, fou Plutarco Elías Calles, president de l´any 1.924 al 1.930. (Amb un breu parèntesi d´Obregón, del 1.926 al 1.928, en què fou assesinat). Elías Calles establí el Banc de Mèxic i va aprofundir les reformes . Això originà la guerra "cristera", degut a l´aixecament de sectors reaccionaris i pro-clericals. Finalment s´adoptà una actitud conciliatòria amb l´Església.

Calles amplià la xarxa de carreteres, començà projectes d´irrigació, renegocià el deute extern, i donà garanties a l´empresa privada. Fundà el PNR (Partido Nacional Revolucionario), controlà la situació política del país, i designà successors.

(Posteriorment, durant l´època cardenista, el PNR va ser reeestructurat amb els sectors agrari, obrer, militar i popular, i va adoptar les sigles PMR, Partido Mexicano de la Revolución. Més tard, essent Miguel Alemán candidat a la Presidència, es va convertir en l´actual PRI, Partido Revolucionario Institucional).

L´etapa més recent en què es trobarien els exiliats seria la del president Lázaro Cárdenas (1934-1.940). Era un mestís auster i honrat, i un nacionalista. Va aprofundir en les millores socials, procedí a l´expropiació del petroli el 1938, i impulsà la reforma agrària. (45 milions d´acres de terra repartits entre 1.934 i 1.940). [16]

---

[16] Rubio Cordón, José Luis. Ob. citada. pp. 60-61.

2.1.7 ESPANYA I CATALUNYA AL S. XX. INTRODUCCIO: ESPANYA A FINALS DEL S. XIX. LA DECADENCIA. "FER LES AMERIQUES."

Una vegada repassats els esdeveniments que van succeir a Mèxic des de la seva independència i, el que és més important, les repercussions que van tenir en la mentalitat del poble i dels governants, malgrat les grans contradiccions que sempre hi han estat presents, passem a veure què havia succeït a l´Estat Espanyol, i a Catalunya en els darrers temps.

El període anomenat de la "Restauració" (1.874-1923), correspondria als regnats successius dels reis Alfons XII i Alfons XIII, fins la Dictadura de Primo de Rivera. Tancaria un període - el Sexeni - d´inestabilitat política i de guerres civils: la tercera carlinada i la rebel.lió cantonal, a les quals caldria afegir la guerra de Cuba (1.868-1.878). Amb la reimplantació de la dinastia borbònica en la persona d´Alfons XII, fill de la destronada Isabel II.[17]

La Restauració, encara que definida com un període de relativa estabilitat política, seria el règim sobre el qual es generarien finalment les crisis del 1.931 i 1.936, car es deixarien fora del poder polític reial els grups socials més dinàmics: els republicans i el proletariat urbà i rural.[18]

La decadència d´Espanya havia tocat fons després de les pèrdues de les darreres colònies. Pel tractat de París, del 10 de Desembre del 1.898, s´havia atorgat la independència a Cuba i les Filipines.[19] L´Espanya de finals del Segle XIX era un país agrícola, amb una indústria tèxtil i siderúrgica dèbil, i una mineria orientada cap a l´exportació. El cost de les guerres amb les darreres colònies fou elevat, i els pressupostos de l´Estat havien passat dels 800 milions de pessetes del exercici 1.895-96, als més de 1.000 de començament del nou segle, destinant-se poc més del 15% a serveis socials.

---

[17] Vallès, Edmon. "La cultura contemporània a Catalunya. El marc polític". Edicions 62. Barcelona. 1977. pp. 7-10.

[18] Morilla Critz, José. "La economia del período interbélico y la crisis de 1.929". El mundo de nuestros días. Gran Historia Universal. Dirigida per Carlos Moretón Abón, i Angela María Aparicio. Club Internacional del Libro. Madrid. 1989. XXV: 48.

[19] Nadal Farreras, J. "Las guerras de Cuba y Filipinas". Historia de España del Siglo XX. Ed. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 7-9.

El descontentament era manifest. Segons Ricardo de la Cierva: "Además de la torpe reacción de autoridades y oligarquías, se prudujo un retraso en la incorporación de España al mundo moderno..., coincidiendo con la agitación anárquica autóctona, idealista, y la revolucinaria internacional".

A Barcelona, el 7 de Novembre del 1.893, una de les dues bombes llençades a la platea del Teatre del Liceu, causà catorce morts. Al País Basc, el 8 d´Agost de l´any 1.897 era assassinat Antonio Cánovas del Castillo, Cap del Govern.

Polítics i regeneracionistes buscaven solucions, però les pèrdues colonials només havien estat el resultat d´un llarg procés d´errades, que alentiren la incorporació espanyola al progrés europeu.[20]

L´Espanya de finals de segle passat i primers del present era, doncs, un país desgastat per problemes mal resolts, malgrat alguns intents liberalitzadors. Era un país tancat i amb unes classes privilegiades de caire gairebé feudal-terratinent -clerical.

Tot això accentuava que molta gent, fugint d´una precària situació econòmica sense futur, emigrés a Amèrica. Concretament, a fer " les Amèriques". Sobretot, el panorama de l´agricultura espanyola de finals de segle era molt dolent, la qual cosa explica l´increment de l´emigració cap a Iberoamèrica. Solia ser gent humil i de poca cultura, que allí, amb molt d´esforç aconseguia fer fortuna. Es dedicaren a coses diverses, des de treballar en llocs més o menys convencionals, fins a provar fortuna en negocis diversos, més o menys legals. -

A Mèxic, aquests nouvinguts foren anomenats "gachupines", de forma despectiva, ja que no acabaven d´arrelar en un país que, en el fons, poc els importava. A més, als mexicans els confirmava la imatge que els donaven a l´escola de Cortés i els "conquistadores", com a "aprofitats sense escrúpols".

(D´altra banda, curiosament, quan la guerra espanyola del 1936-1.939, aquesta gent desitjaven majoritàriament el triomf dels rebels, malgrat que aquests defensaven posicions conservadores com les que els havien obligat a emigrar).

---

20 Saura Falomir, J. "La Generación del 98". Historia de España del Siglo XX. Ed. Vergara. Barcelona. 1.976. pp.15-19.

2.1.8 CATALUNYA I EL CANVI DE SEGLE.

La Catalunya de finals del segle XIX era ja un país de considerable complexitat social i econòmica. L´obrerisme hi era important, ja que Catalunya era un país fabril, amb un proletariat nombrós, impregnat de les doctrines federalistes i tocat per l´associacionisme i per la Internacional.

La repressió de les primeres manifestacions obreristes desfermà, per reacció, una onada de terrorisme, amb la bomba del Liceu, fet esmentat, i la del carrer de Canvis Nous, que desencadenaren el procés de Montjuïc.

Les classes conservadores tingueren un realitzador polític en Manuel Duran i Bas, que obrí camins al catalanisme, concretament amb el nomenament del Dr. Bartomeu Robert[21], que feu possible que les eleccions es convertissin en expressió d´una autèntica opinió pública, afeblint la influència dels cacics electorals.[22]

L´any 1.882 nasqué a Catalunya el Centre Català, i l´any 1.885 fou presentat al rei Alfons XII el document anomenat "Memorial de Greuges", amb les reivindicacions polítiques i econòmiques de Catalunya.

En el plànol cultural, a finals del Segle XIX es produí a Catalunya la "Renaixença", que assolí iniciar la normalització de l´idioma català com a llengua literària i de cultura, i començà a conscienciar el poble català com a comunitat a través de la seva cultura.[23]

Tant les reivindicacions polítiques com les socials són freqüents durant aquests anys. El 1.892 les organitzacions catalanistes que integraven la Unió Catalanista es reuniren a Manresa i esbossaren el primer text constitucional, amb les "Bases de Manresa".

---

[21] Bartomeu Robert i Yarzàbal nasqué el 19 d´Octubre de 1.842 a Tampico (Mèxic), fill de pare català, i mare basca. Fou catedràtic de Patologia Mèdica a Barcelona (1.875), i President de l´Acadèmia i el Laboratori els anys 1.880-1.884. Regidor de l´Ajuntament de Barcelona, alcalde (1.899) i, més tard, diputat a les Corts. Presidí la Lliga Regionalista. Morí a Barcelona el dia 10 d´Abril de 1.902.

[22] Vallès, Edmon. Ob. citada. p. 7.

[23] Cabré, Jaume; Mira, Joan F.; Palomero, Josep. "Història de la Literatura Catalana". Edicions 62. Barcelona. 1.980. pp. 144-150.

Arran del desastre colonial de 1.898, les forces econòmiques de Catalunya abandonen l´aliança amb el govern de Madrid i donen suport al catalanisme polític. La burgesia industrial catalana es planteja la necessitat de reformar les estructures político-administratives de l´Estat com a solució que li permeti assolir una expansió i mantenir a escala internacional la seva competitivitat. És amb aquests antecedents que es formà la Lliga Regionalista, on sobressortien joves catalanistes com Prat de la Riba i Cambó.[24]

Si a l´Estat Espanyol en acabar el Segle XIX, el desastre colonial farà que, amb "siete llaves al sepulcro del Cid", vagi prenent forma la "Generación del 98", castellana i pessimista, a Catalunya els intel.lectuals reaccionaren amb un sa optimisme constructiu i saberen endegar la reacció d´una bona part de llur poble.

L´extraordinari moviment polítco-cultural català dels primers anys del Segle XX té com a figures capdavanteres Prat de la Riba i Eugeni d´Ors. Serien els anys de la Nacionalitat Catalana, del "Glosari", i de la Solidaritat Catalana.

L´èxit electoral de la Lliga l´any 1.903 va fer reaccionar el Govern Espanyol. Un agitador republicà, anticlerical i demagògic, Alejandro Lerroux, creà a Barcelona un partit republicà centralista, reclutant addictes en les masses obreres immigrants, la qual cosa radicalitzà l´ambient[25]. La revolta del Juliol de 1.909 (Setmana Tràgica), nasqué inicialment de la protesta contra la guerra de Melilla i les lleves portades a terme, però l´anticlericalisme, atiat per Lerroux, féu derivar cap a la crema d´esglésies i convents. Al final d´aquests fets, els lerrouxistes perderen la clientela obrera, que s´adonà de la inconsistència dels seus plantejaments. La repressió de la Setmana Tràgica separà molt la Lliga del catalanisme d´esquerres.[26]

---

[24] Borja de Riquer. "El movimiento catalanista". Historia de España del Siglo XX. Ed. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 44-46.

[25] Abella, Rafael. "La Semana Trágica". Historia de España del Siglo XX. Ed. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 47-50.

[26] Vallès, Edmon. Ob. citada. pp. 8-9.

2.1.9 ESPANYA. ORIGENS I FETS DE LA DICTADURA.

A l´Estat Espanyol, la situació econòmica i social no millorava, i no havien acabat les aventures colonials. L´any 1.909 hi hagué uns incidents a les mines del Rif (Marroc), que desencadenaren la guerra de Melilla, que es va fer impopular (Veure Setmana Tràgica), i desprestigiava els governants. En aquella època s´alternaven liberals i conservadors. L´Imperi estava arribant al seu últim grau de desintegració.[27]

La neutralitat a la Primera Guerra Mundial (1.914-1.918), permeté una gran sortida de productes industrials, i les explotacions de les mines exportaven massivament carbó d´Astúries. Aparegué a Espanya una nova burgesia, que havia fet fortuna amb el comerç amb els països en guerra. El proletariat industrial, amb sous baixos, havia contribuït a llur enriquiment. A més, això coincidí amb l´alça desmesurada dels preus.

L´esquerra antimonàrquica, integrada per partits republicans i socialistes, manifestava els seus propòsits revolucionaris, i l´any 1.917 hi hagué una vaga general revolucionària, durament reprimida. D´aquests fets en sortí enfortit l´ideari republicà i socialista, per una banda, i la convicció dels militars de posar-hi ordre, per l´altra.[28]

El "Desastre d´Annual" (1.921), al Marroc, amb una dura derrota enfront les tropes d´Abd el Krim, acabà d´enrarir l´ambient polític i social. S´anava enfortint a Espanya la idea d´una dictadura per a posar remei als problemes del país. El 12 de Setembre de l´any 1.923 el Capità General de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, reclamà el poder. El rei Alfons XIII acomiadà el Govern, i cridà a Madrid Primo de Rivera.[29]

La Dictadura de Primo de Rivera coincidí amb els "feliços 20", anys pròspers per a l´economia mundial. El dictador solucionà el problema del Marroc, modernitzà les infraestructures (carreteres, confederacions hidrogràfiques), i imposà la pau.

---

[27] Abella, Rafael. "La guerra de Melilla". Historia de España del Siglo XX. Ed. Vergara. Barcelona. 1.976. pp.38-43.

[28] Abella, Rafael. "La huelga de 1.917 en España". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 58-62.

[29] Seco Serrano, Carlos. "España, hasta la Dictadura".Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 63-69.

Però, no assolí mobilitzar en benefici seu les masses controlades pel socialisme, i ensopegà amb els nuclis burgesos (sobretot catalans), i amb els intel.lectuals. Després del desastre de Wall Street, la pesseta caigué espectacularment.

Els problemes socials i polítics del país tornaren a surar, i Primo de Rivera cada vegada era més criticat. Presentà la dimissió a començaments del 1.930.

La Monarquia en sortí molt debilitada de la Dictadura.[30]

---

[30] Seco Serrano, Carlos. "La Dictadura de Primo de Rivera". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 70-78.

2.1.10 CATALUNYA ABANS DE LA II REPUBLICA.

A Catalunya, l´any 1.914, la Lliga Regionalista havia aconseguit l´aprovació de la Mancomunitat de Diputacions provincials catalanes, que quedà sota la presidència d´Enric Prat de la Riba, que ja era president de la Diputació de Barcelona.

L´èxit de la gestió de la Mancomunitat fou inqüestionable, tot i comptar amb molts pocs mitjans econòmics, en el camp de l´ensenyament i la cultura (Institut d´Estudis Catalans, Universitat Industrial, escoles o centres d´estudis de diversos tipus), en l´agricultura, i en les obres de serveis públics (xarxa telefònica que enllaçà tots els pobles de Catalunya).

La indústria catalana es nodrí en gran part d´emigrants de la resta de l´Estat. Les dures condicions obreres nodriren els rengles del sindicalisme, on els grups anarquistes eren molt forts, sobretot la Confederació Nacional del Treball, que s´havia constituït l´any 1.910. També la Revolució russa desvetllà les esperances d´un capgirament social imminent.

L´any 1.917 la Lliga reexí a formar una forta coalició política, àdhuc amb els socialistes i lerrouxistes i que, mitjançant una Assemblea de Parlamentaris, propugnà una reforma constitucional de sentit democràtic i renovador i una solució autonomista del problema de Catalunya. Es presentà un projecte d´Estatut d´Autonomia, recolzat pels Ajuntaments de Catalunya.

Tot plegat coincidí amb una vaga general a tot l´Estat i no tingué èxit. El mateix any 1.917 morí Prat de la Riba i el substituí Josep Puig i Cadafalch.

L´any 1.919 hi hagué la vaga general anomenada "la Canadenca", a la qual respongué l´autoritat amb la declaració de l´estat de guerra. La patronal declarà un locaut llarguíssim, que deixà sense feina desenes de milers d´obrers.

Aquesta duríssima pugna afeblí la maniobra política esmentada de la Lliga, i originà molta violència a Barcelona, on colles de pistolers, uns del Sindicat Unic -els de la CNT-, i els altres del Sindicat Lliure -protegits per les autoritats-, mataren i es mataren pel carrer. En foren víctimes importants Francesc Layret i Salvador Seguí.

L´any 1.922 se separà de la Lliga un grup de catalanistes més radicals, que formà el partit Acció Catalana, mentre un líder catalanista de gran popularitat, Francesc Macià, formà un partit estrictament nacionalista, Estat Català.[31]

Precisament, l´accentuació del sentiment catalanista sovint és assenyalada com un dels factors de l´advenimentde la Dictadura de Primo de Rivera.[32] Aquest règim desmantellà la Mancomunitat, fins a suprimir-la l´any 1.925, i prohibí tota mena de manifestacions de caràcter catalanista.

Sota la Dictadura, la dinàmica política afavorí les esquerres de signe catalanista, que guanyaren terreny arreu de Catalunya, mentre la Lliga s´encastellava en posicions immobilistes. L´intent de penetració armada muntat per Francesc Macià a Prats de Molló (1.926), amb elements d´Estat Català, i que fou descobert per la policia francesa, motivà un procés a París que tingué ressonància mundial i que convertí Macià en símbol de la Catalunya que lluitava per assolir les seves llibertats.

Després de la fi de la Dictadura, ja a l´any 1.931, al voltant de Francesc Macià i del grup d´Estat Català, s´organitzà un nou partit, l´Esquerra Republicana de Catalunya, que a les eleccions municipals del 12 d´Abril del 1.931, obtingué un èxit clamorós.

El 14 d´Abril, dues hores abans que es fes a Madrid, Lluis Companys, de l´Esquerra Republicana, proclamava la República des del balcó de l´Ajuntament de Barcelona. Moments després, Francesc Macià des de l´Ajuntament primer, i des del balcó del Palau de la Diputació després, proclamava la República Catalana dins de la República federal espanyola.[33]

---

31 Vallès, Edmon. Ob. citada. pp.8-9.

32 Seco Serrano, Carlos. "La Dictadura de Primo de Rivera". Ob. citada. p. 70.

33 Vallès, Edmon. Ob. citada. p. 10.

2.1.11 LA II REPUBLICA.

Primo de Rivera havia rebut el suport del rei Alfons XIII. La caiguda de la Dictadura, i posteriorment, els intents de refer el vell sistema parlamentari, basat en els liberals i conservadors, o en els governs de concentració (Govern Aznar), desencadenà la convocatòria d'eleccions municipals, el 12 d'Abril de l'any 1.931.

Triomfaren els republicans moderats, bàsicament l'esquerra burgesa antimonàrquica i els socialistes. A Catalunya, com hem dit, guanyà l'Esquerra Republicana. La República venia a Espanya en plena crisi econòmica mundial, i amb uns sindicats obrers forts i molt més radicalitzats que els partits que havien guanyat les eleccions. (Tant la CNT, anarquista, com la UGT, socialista, tenien al voltant d'un milió d'afiliats cadascun).[34]

Les etapes de la República (1.931-1.939), segons alguns historiadors, serien quatre:

1) Govern provisional, presidit per Alcalà Zamora. Representà un intent de "no trencament"; de fer transformacions polítiques i socials des d'una estabilitat, en convivència de burgesos i proletaris.

Pactà amb Macià el Govern Autònom de la Generalitat, que rebaixava les pretensions de la proclamada República Catalana.

2) Acabat el cicle constituent, Alcalà Zamora passà a ser President de la República, i el succeí Azaña (Novembre de 1.931), liberal d'esquerres, jacobí, i aliat amb els socialistes.

Es manifestà anticlerical, i despectiu amb els militars.

Intentà la reforma agrària, però no va resoldre els problemes de fons. Tingué enfrontaments amb els sectors més esquerrans i reprimí durament la subversió. Foren tristament famosos els fets de Casas Viejas, a Andalusia. (Gener de 1.933).

Es reprimí també la dreta, sobretot arran del fracassat "pronunciamiento" del General Sanjurjo. (Agost de 1.932).[35]

---

[34] Seco Serrano, Carlos. "La Segunda República Española". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. p.87.

[35] Seco Serrano, Carlos. "La Segunda República Española". Ob. citada. pp. 86-96.

Durant el seu mandat, el 9 de Setembre de 1.932, s´aprovà l´Estatut d´Autonomia de Catalunya, molt retallat per les Corts, però que fou una bona eina d´autogovern. S´hi especificava a l´Estatut l´oficialitat del català a Catalunya.

3) Convocades eleccions el Novembre de l´any 1.933 i desgastat el Govern, triomfà la dreta republicana de la C.E.D.A. (Confederación Española de Derechas Autónomas), amb Gil Robles al capdavant. El triomf fou degut a la reorganització de la dreta, amb un cert contingut social, i a una abstenció anarquista significativa.[36]

Durant aquest període es reprimí amb contundència la vaga d´Astúries (1.934), significant-s´hi en l´acció punitiva el militar Francisco Franco, futur Cap d´Estat.

A Catalunya es produí el descontentament enfront un govern més centralista, sobretot en no ser ratificada pel "Tribunal de Garantías Constitucionales" la Llei de Contractes de Conreu, aprovada pel Parlament Català.

Succeiren els fets del 6 d´Octubre de 1.934, en què Companys, President de la Generalitat des de la mort de Macià, proclamà l´Estat Català. Però a l´endemà, els militars ocuparen la plaça de Sant Jaume. El Govern de la Generalitat s´entregà i els dirigents catalans foren empresonats. L´Estatut fou suspés.

4) El febrer de 1.936 triomfà el Front Popular a les eleccions per poc marge de vots. A Catalunya van vèncer l´Esquerra Republicana i els seus aliats catalanistes i obreristes, de manera clara (Més del doble de vots que la coalició Lliga-radicals-conservadors).[37]

A tot l´Estat en general van guanyar les forces moderades. Les més extremistes (Monàrquics i falangistes a una banda, i comunistes a l´altra), obtingueren pocs vots.[38]

---

36 Nadal Farreras, J. "Asturias: La huelga revolucionaria". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. p. 107.

37 Borja de Riquer. "La Autonomía de Cataluña". Historia de España del Siglo XX.Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. p.1o6.

38 Tusell, Xavier. "Las elecciones de 1.936". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. 1.976. pp. 128-129.

2.1.12 CAP A LA GUERRA CIVIL.

El contingut del programa del Front Popular era, en principi, moderat. Així mateix ho havia expressat Azaña a les Corts. S´aprofondí en la reforma agrària, però no a fons. Es retornà l´Autonomia a Catalunya.

Mentrestant, però, el nombre d´aturats creixia, i la impaciència popular també, amb vagues constants i desordres públics, que a la vegada encrespaven els ànims dels conservadors.

Per a alguns autors, sobretot per als més conservadors, els líders de les faccions extremes de la dreta (Primo de Rivera) i de l´esquerra (Largo Caballero), no acceptaren el resultat de les urnes, i a Espanya hi havia ganes d´arribar a l´enfrontament.[39]

Els joves de dretes es passaven en massa a la Falange, i el Partit Comunista passà de 30.000 a 100.000 afil.liats.[40]

El Govern del Front Popular perdé el control polític del país.

Les organitzacions revolucionàries, que actuaven de manera desintegradora, pensaven que tot l´Exèrcit era contra-revolucionari, la qual cosa era una greu errada, i l´intentaren desprestigiar. Això revitalitzà la conspiració militar. Azaña qualificà la situació de "Impotencia y barullo".[41]

Tots els sectors de l´espectre polític espanyol, a la primavera de 1.936, pensaven en una solució: dictadura del proletariat, dels republicans clàssics, o de l´Exèrcit. A més, era l´època dels totalitarismes a Europa.

(Hi havia, però, una situació relativament més calmada a Catalunya. Fins i tot es parlava de l´"Oasi Català", com ha reflectit posteriorment Josep Benet).

Alguns assasinats a ambdós cantons, com el del dirigent dretà Calvo Sotelo, precipitarien els fets.

---

[39] De La Cierva, Ricardo. "Conspiración y Alzamiento Nacional". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 132-136.

[40] Tusell, Xavier. "Rumbo a la Guerra Civil". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. p. 131.

[41] De La Cierva, Ricardo. Ob. citada. pp. 133-134.

La resposta de l´Exèrcit el 18-19 de Juliol de l´any 1.936, quan hi hagué la sublevació, fou desigual; per això hi hagué la Guerra Civil, i no un cop d´Estat: Només un dels Caps de Divisió orgànica (Cabanellas) es sublevà, enfront de quatre que no ho van fer. Només quatre dels generals amb comandament orgànic de Divissió es sublevaren (Franco, Goded, Queipo, i l´esmentat Cabanellas), i n´hi van haver disset que romangueren fidels a la República. La sublevació, en canvi, fou massiva entre els oficials i suboficials, molt disgustats amb el tracte que rebien.

En total, en el bàndol republicà hi hagueren cinc mil oficials professionals, aproximadament el mateix nombre que al cantó dels sublevats.

Començaria una duríssima guerra de tres anys.[42]

---

[42] De La Cierva, Ricardo. Ob. citada. pp. 134-137.

2.1.13 LA GUERRA (1.936 - 1.939).

En començar la Guerra Civil Azaña era President de la República, càrrec essencialment representatiu, i Santiago Casares Quiroga, President del Consell de Ministres. Casares, que no havia previst mesures defensives per fer front a un Cop d´Estat gairebé anunciat, fou destituit. Azaña encarregà al republicà Martínez Barrio formar nou govern.

En aquells primers moments de la sublevació era el general Mola l´aparent home fort de la conspiració, i la República li oferí la cartera de la Guerra, però Mola refusà.

El 19 de Juliol hi van haver deliberacions intenses del Govern amb els dirigents socialistes Indalecio Prieto i Largo Caballero, que representaven les faccions moderada i radical del socialisme, que havia estat una força molt important a les eleccions.

La confusió interna dins el cantó republicà era gran, i les masses, sobretot els sindicalistes, volien armes. Finalment, el Professor Giral, nou Cap de Govern, accedí a entregar-los-en la matinada del 19 de Juliol.

En la pràctica, al cantó republicà hi havia un "doble poder", el governamental, republicà moderat, i el del carrer, a mans d´elements més extremistes.

Quan Madrid ja s´havia convertit en l´objectiu primordial dels sublevats, nasqué un govern molt més radical, manat per Largo Caballero (Setembre de l´any 1.936). Amb arrel socialista, el Govern acabà incorporant dos nacionalistes bascos, el Dr. Aiguader (de l´Esquerra Republicana), dos comunistes i, finalment, quatre anarquistes, per absorbir la revolució, problema greu dins la República.

A causa de la teòrica "no intervenció" de les potències mundials en la guerra, encara que els "nacionals" tenien suport armamentístic per part d´Alemanya i Itàlia (països amb governs llavors afins, que enviaren també soldats), la República buscà ajut a la Unió Soviètica, que accedí a canvi de rebre reserves d´or (25 d´Octubre del 1.936)[43], i enviar assessors, que solien voler influir en la política de la República.

---

43 Vallès, Edmon. "Evolución Política de la Zona Republicana". Historia de España del Siglo XX. Ed. Vergara. Barcelona. . 1.976. pp. 191-193.

El bàndol dels sublevats, encara que tenia elements diversos, des de monàrquics fins a carlins i falangistes, passà a ésser molt més homogeni quan a actuació, i el seu govern, radicat a Burgos, va recórrer a un fèrria censura interior.

L´objectiu, de bon començament, era guanyar, i el 19 d´Abril de l´any 1.937 amb el "Decreto de Unificación", Franco acaparà tot el poder, unificat en una sola organització, la "Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S."[44]

Així com a Madrid el "doble poder" de la República equivalia a conviure amb els ugetistes (membres del sindicat UGT, socialista, bastant disciplinat), a Catalunya, on governava l´Esquerra Republicana, el sindicat majoritari era la CNT, anarquista. Encara que el President Companys nomenà alguns Consellers anarquistes, s´hagué de recolzar bàsicament en el PSUC, comunista, sobretot després dels fets de Maig del 1.937, que l´enfrontaren amb la CNT-FAI, que sostenia que s´havia de fer la Revolució juntament amb la guerra.[45]

El Dr. Negrín, socialista, passà a ser Cap del Govern de la República (18 de Maig de 1.937), amb Prieto com a home fort. El Govern, ja traslladat des de l´assetjada Madrid a València, passà a Barcelona el Novembre de l´any 1.937, la qual cosa minvà molt l´Autonomia catalana (hi ha cartes molt aspres del President Companys a Negrín, d´aquesta època).[46]

Els comunistes cada vegada tingueren més poder dins el govern de la República, encara que no doblegaren Negrín, home enèrgic.[47]

Les desfetes militars s´anaren succeint, i amb la Batalla de l´Ebre, acabada el 16 de Novembre de 1.938, l´exèrcit de Franco pràcticament guanyà la Guerra. Els sublevats llençaren la darrera ofensiva contra Catalunya als voltants de Nadal. El dia 1 d´Abril de 1.939, oficialment acabava la guerra. Era la fi de la II República i de la restaurada Generalitat de Catalunya.

Durant la guerra del 1.936 al 1.939 la República, com és lògic, aprofità els serveis dels metges. Uns es quedaren guarint gent a la reraguarda, i d´altres van anar al front. Explicarem el que van fer els metges catalans durant la Guerra en parlar de cadascun d´ells.

---

[44] Abella, Rafael. "Evolución política de la Zona Nacional". Historia de España del Siglo XX.Ed. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 165-170.

[45] Vallès, Edmon. Ob. citada. pp. 193-194.

[46] Documentació mostrada pel Dr. Cèsar Pi-Sunyer a l´autor. Mèxic. 1.992.

[47] Vallès, Edmon. Ob. citada. p. 195.

Entre els metges catalans que posteriorment van exiliar-se a Mèxic, n´hi van haver que, moguts per ideals polítics i/o patriòtics, van fer-se voluntaris durant la guerra. Cal tenir present que, a més, alguns provenien de famílies benestants i, per tant, el mèrit era més gran. D´altres, des de diversos llocs, van contribuir a la Sanitat de Catalunya en aquells temps Tots plegats, a causa de les seves idees i la seva activitat d´abans i durant la guerra, s´hagueren d´exiliar a l´acabament.

El Dr. Pelai Vilar, en una entrevista que li van fer, al cap dels anys, a Ciutat de Mallorca, expressà, referent a alguns metges i aquell temps: "De fet, en aquells moments, l´important era triar quina opció es volia per al país, i vam triar la del progrés".

El Dr. Folch i Pi també m´explicà: "En arribar l´aixecament militar Catalunya es veia doblement amenaçada, perque perillaven les llibertats nacionals, que poc a poc s´anaven mig assolint. Era el nostre deure ajudar en aquells moments". [48]

Passats els primers temps de desgavell, en què cada facció del cantó republicà anava pel seu compte, es va anar produint l´agrupament en grans forces, que resultessin mínimament operatives, dins la situació caòtica, una vegada sufocada la revolta a casa nostra.[49]

---

[48] Conversa mantinguda amb el Professor Albert Folch i Pi a Tecamachalco, Mèxic, el 23-Abril 1.992.

[49] En una entrevista concedida a la publicació mallorquina "Perlas y Cuevas", del 30 de Maig del 1.987, el Dr. Vilar recordava que:"Al començament de la Guerra ens sentiem com una mena d´herois, autors d´una revolució ".

2.1.14 LA POSTGUERRA IMMEDIATA. LA RETIRADA.

Després de la Batalla de l´Ebre, el final de la guerra no va ser un ofensiva, sinó més aviat una desfilada de la victòria, precedida d´una desbandada, després del gran desgast d´homes i material.

A Catalunya la por als vencedors era gran. Aquest fet desencadenà un èxode immens. Motius:

1) Les explicacions espantoses referents a l´entrada de les tropes enemigues a d´altres llocs; la por als "moros", sobretot.

2) Catalunya havia estat el primer lloc on la revolta fou dràsticament sufocada, amb duresa controlada i incontrolada.

3) La socialització va arribar a arrelar en un grau elevat.

4) Catalunya havia estat la zona que més contribuí a l´esforç de la guerra en el bàndol republicà.

5) Gran part dels que, fugint d´altres llocs s´havien refugiat a Catalunya, ara continuarien escapant-se.

6) Catalunya, amb la República, havia recuperat una part, encara que minsa, de les seves llibertats nacionals. Al cantó dels sublevats, això la feia més odiable.[50]

Tot i que la retirada militar es va seguir amb cert ordre, fent una "maniobra en compàs"[51], hi havia un moviment de pànic col.lectiu, com hem dit no infundat del tot, a les represàlies de l´enemic.

Al començament el govern francès es negava a acollir els futurs refugiats, al.legant raons econòmiques. Van proposar la creació d´una zona neutral en el cantó de l´Estat Espanyol. Els feixistes s´hi negaren i el govern francès, contra la seva voluntat, permeté que s´obrís la frontera, primer només per a civils i ferits. Entre la nit del 27 al 28 de gener de 1.939 hi passaren 15.000 persones.

---

[50] Pons i Prades, Eduard. "Exodo en Cataluña". Historia de España del Siglo XX. Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. p. 226.

[51] Salas Larrazàbal, Ramon. "Historia del Ejército Popular de la República". Editora Nacional. Madrid. 1.973.

El 5 de febrer el govern francés decidí rebre també l´exèrcit, a condició d´entregar les armes. Així, als 10.000 ferits, 170.000 dones i nens i 60.000 homes que creuaren la frontera des del 28 de gener, s´hi afegiren , entre el 5 i el 10 de febrer, 250.000 homes de l´exèrcit republicà. [52] i[53] .

Mai no hi havia hagut una migració així a la Història d´Espanya. Per exemple, en les guerres carlines van emigrar 18.000 homes a la primera (que durà 7 anys, 1.833-1.840) i menys a les dues següents (acabades els anys 1.849, i 1.876), i les emigracions liberals de 1.814 i 1.823 no arribaren, segons Marañón, a un total de 35.000 homes.[54]

Els metges, al marge de la seva voluntarietat o no d´exiliar-se, teòricament restaven salvaguardats per les Convencions de Ginebra, la primera de les quals havia tingut lloc ja l´ány 1.864; però en la pràctica això no es respectà moltes vegades. Tampoc a la guerra espanyola.

Alguns intel.lectuals republicans ja havien estat acollits per Mèxic abans d´acabar la guerra, donades les bones relacions entre ambdós governs.

Per tota la resta d´exiliats quedava encara una darrera i dolorosa etapa, la dels camps de refugiats a França.

---

[52] Xifres citades per Hugh Thomas en el seu llibre: "La guerra civil española" España Contemporànea. Ediciones El Ruedo Ibèrico. Semblant càlcul (un total de 440.000 refugiats es troba en el capítol "Mèdicos exiliados" del Dr. Manuel Conde Lòpez, del llibre "Los médicos y la medicina en la guerra civil española". Ed. Saned. Madrid. 1.986. p. 313.

[53] Les estadístiques oficials franceses que es troben al volum "Mouvements migratoires entre la France et l´étranger" donen la xifra de 441.000 refugiats pel primer d´Abril del 1.939, però es creu que aquesta xifra va augmentar els mesos següents. El cens de refugiats polítics espanyols (inclosos dones i nens), elaborat per la"Legación de México" en cooperació amb el Ministeri de l´ Interior de França, oferia un total de 527.843 persones (Manuel Tuñón de Lara, "El exilio español de 1.939". Ed. E. Taurus. Madrid, 1.976. p. 14).

[54] Conde López, Manuel. "Médicos exiliados". La Medicina y los médicos en la Guerra Civil Española. Saned Ediciones. Madrid. 1.986. p. 312.

2.1.15 ELS CAMPS DE REFUGIATS I L´AJUDA DE MEXIC.

Al cantó francés de la frontera s´establí primer un gran camp a Le Boulou, com a centre de classificació. Posteriorment foren enviats a d´altres camps més petits.

Segons una estadística del Març del 1.939, la població als camps de concentració a l´aire lliure va ser de dues-centes trenta-sis mil persones. Els més importants: Argelès (80.000), Saint Cyprien (60.000), La Vernet (50.000), Agde (16.000), Gurs (16.000)...[55]

Aquests camps eren, en primera instància, espais oberts a les dunes, prop del mar, envoltats de filferro amb púes.[56].

Quedaren establerts finalment quince d´aquests camps, vigilats per senegalesos i membres de la guardia mòbil. A la tardor del 1.939 el número de morts, segons xifres oficials, arribà als 14.600.[57]

El govern francès era criticat per les males condicions dels camps, encara que és cert que era molt dificultós fer-se càrrec de tantes persones en tan poc temps. D´altra banda França, amb el seu abandó, procurava que molts d´ells tornessin a Espanya.

Les despeses per refugiat eren de 15 francs diaris i 30 pels ferits. El govern francés entregà a primers de febrer 30 milions de francs i demanà que altres governs en compartissin la càrrega. Els belgues es comprometeren a rebre dos o tres mil nens espanyols. Anglaterra finalment accedí a deixar entrar un selecte nombre de dirigents, i Rússia acollí alguns exiliats, bàsicament d´ideologia comunista, alhora que entregà 28.000 lliures esterlines, i Anglaterra n´envià 50.000 a la Creu Roja.

---

55 Soria, Georges. "Guerra y Revolución en España, 1.936-1.939). Ed. Grijalbo. Barcelona. 1.973. vol. V. p.102.

56 Thomas, Hugh. " La Guerra Civil Española". España Contemporánea. Ediciones Ruedo Ibérico. París. 1.961. p. 484.

57 Maldonado, Víctor Alfonso. Vías políticas y diplomáticas del exilio"., a "El Exilio Español en México". (1.939-1.982). Salvat. Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.982. p.35.

A França, alguns exiliats van ser contractats a baix preu per a la indústria o en tasques agrícoles o domèstiques. Altres formaren part de les companyies de treball, i n´hi van haver que tornaren a l´Estat Espanyol. En entrar França en Guerra amb Alemanya (Segona Guerra Mundial), alguns van ser militaritzats forçosament. [58]

Amb la desfeta de França a la guerra l´any 1.940, s´enduriren les condicions dels refugiats sota el règim col.laboracionista de Vichy. Agents policíacs de Franco, amb la complicitat de la Gestapo, van poder intervenir amb impunitat.

Així, el President Companys [59], entre d´altres, va ser extraditat i afusellat a Barcelona. Simultàniament començà la deportació de republicans als camps de concentració nazis (uns 15.000, dels quals 9.000 foren executats a Mathausen).

Llevat de les poques ajudes europees esmentades anteriorment (també van anar a Suïssa algunes persones amb recursos), i de l´ajuda important dels quàquers americans, la part més generosa del món amb els exiliats fou l´Amèrica Llatina, i de forma plena, Mèxic.

Fou important la tasca feta pel cònsul de Xile a Espanya, Pablo Neruda, propiciant la sortida de dos mil refugiats amb el vaixell Winnipeg, el 1.939 de Burdeus a Valparaiso.[60]

Escriu Mariano Ansó: "Pero la gran ilusión emigratoria la ofreció México en virtud de la generosa disposición dictada por el inolvidable presidente Lázaro Cárdenas".[61]

---

[58] Segons informe de la Comisió Franco- Mexicana sobre els refugiats espanyols, fins la data de l´armistici nazi-francés, 50.000 persones havien estat evacuades a països estrangers i 150.000 retornaren a Espanya. Els 300.000 restants es repartirien així:

- Al.listats a l´exèrcit francés.....30.000
- Membres de les companyies de treballs.....50.000
- Reclutats en camps de concentració.....40.000
- Asils d´invàlids.....10.000
- Indústries familiars i treballs domèstics.....50.000
- Beneficiaris d´organismes republicans espanyols.....30.000
- Sostinguts per recursos propis.....10.000
- Indigents.....50.000
- Sense cap control.....30.000.

[59] Lluis Compays fou l´últim President del Govern de la Generalitat de Catalunya (Govern Autònom), durant la República.

[60] Neruda, Pablo. "Confieso que he vivido.Memorias." Ed. Seix Barral. 1.974. Barcelona. p. 206.

[61] Ansó, Mariano. "Yo fui ministro de Negrín" Editorial Planeta. Barcelona, 1.976. p. 258.

Mèxic havia vist amb molta simpatia la República espanyola, i en uns moments d´indigenisme absorbent, havia començat a veure una Espanya diferent i més propera.

L´Espanya militarista, clerical i aristocràtica - les tres estructures que en la vida del Mèxic independent representaren l´herència espanyola- s´estava superant, i als ulls de Mèxic apareixia una Espanya que cercava nous postulats, alguns dels quals la Revolució Mexicana ja havia fet seus.

Fent un fàcil joc de paraules, l´antiga Nova Espanya s´interessava vivament per aquesta Espanya nova. Aquesta simpatia es concretava en l´interès de Mèxic pels esdeveniments de la República i, posteriorment, de la guerra civil.

Com va explicar Benjamin Keen (estudiós de l´indigenisme mexicà), als anys revolucionaris s´havia produït "el retorn de Cuauhtémoc"[62], afegint-hi el marxisme, ideològicament.

Els que foren reticents amb la República i amb els refugiats posteriorment, precisament van ser la gent que pertanyia a la classe més acomodada.

Alguns d´ells, a més, provenien de la colonia espanyola que havia fet fortuna allí, els anomenats "abarroteros" i "gachupines".

A Mèxic hi havia un conflicte, no tant sols amb les classes acomodades, més o menys hispanistes tradicionals[63], que rebutjaven els republicans, sinó que els hereus de les idees revolucionàries eren indigenistes, i també podien recelar dels espanyols.

Tot i així, van considerar, segons Ascensión H. De León Portillo, que: "La España vital por fin se había sacudido de la España oficial, y este hecho provocó una sensación de simpatía"[64]

Als catalans, en principi, ens pot semblar que no tenen res a veure amb nosaltres totes les controvèrsies sobre l´indigenisme i el fet hispànic, ja que és sabut que fins molt enllà no poguerem posar els peus, oficialment, a Amèrica.

---

62 Cuauhtèmoc havia estat el darrer cap dels asteques i perdé el combat final amb Cortés. A Mèxic avui dia hi hi una estàtua seva al mig del Passeig de la Reforma, al centre de la Capital, i gairebé ni rastre oficial de Cortés.

63 A les escoles oficials de Mèxic els textos responien a l´interpretació de la història del país des d´un indigenisme extrem. En canvi, als col.legis privats s´utilitzàven llibres de text ben diferents.

64 León Portillo. Ascensión H. "España desde México. Vida y testimonio de los trasterrados". Ed. Universidad Autónoma de México. Ciutat de Mèxic. 1.978. p. 135.

A més, nosaltres també hem estat oprimits pels espanyols, peró, hi ha motius importants per a reflexionar:

-La República, per primera vegada en molts anys en la història de l´Estat Espanyol admetia oficialment quelcom de la nostra realitat.

-El fet d´haver-hi a Mèxic, en general, una bona acceptació dels refugiats espanyols, entre ells els catalans, és bo, i es donaran bones circumstàncies perquè la societat mexicana els pugui acceptar.

Ja durant la guerra, el govern de Mèxic proposà a la Societat de les Nacions que es pogués trencar la política de no intervenció imposada per les potències mundials, i que fou el resultat d´uns compromisos tàcits i de la por a l´Alemanya nazi, al fet que s´estengués el conflicte i, més endevant, que es propagués el marxisme.

El govern de Mèxic havia enviat a Espanya uns dos milions de dòlars en material de guerra.[65] Per a Cárdenas coincidien els ideals de la República i els de la Revolució mexicana, Implícitament hi va haver un compromís històric, que es mantingué durant la lluita, i després.

Considerava Cárdenas que consolidar la República era una victòria dels pobles hispànics contra l´imperialisme. De fet, cal recollir aquella frase de Julián Marías: "La realidad española afecta, aún involuntariamente, a los países americanos y viceversa".[66]

Cárdenas, a més, n´era conscient que, rebutjant l´imperialisme nord-americà i europeu, s´havia de recolzar en l´afinitat de la República. També es volia treure del damunt la influència francesa en l´aspecte cultural, darrera reminiscència dels nostàlgics del "Porfiriat".

Cal tenir present que a Mèxic es vivien forts canvis, a només deu anys de la passada i sagnant guerra civil. El país havia sortit d´una nova etapa de reacció (Maximato, de 1.928 al 1.934), i en temps de Càrdenas recuperava el camí dels ideals revolucionaris.[67]

---

65 Thomas, Hugh. "La Guerra Civil Española". España Contemporánea. Ediciones Ruedo Ibérico. París. 1.961. p. 528.

66 Julián Marías. "El influjo involuntario". Novedades. Mèxic. 14 de Maig del 1.976.

67 Cuauhtémoc Cárdenas. "Lázaro Cárdenas y la República Española", a "La Otra Cara del Exilio : La Diáspora del 39." als Cursos de Verano de El Escorial. Universidad Complutense de Madrid. 1.989. p. 47.

Lázaro Cárdenas portà la reforma agrària als llocs més productius, que s´hi havien resistit fins llavors.[68] El 18 de Març del 1.938 decretà l´expropiació del petroli a les companyies nord-americanes, angleses i holandeses.

També féu estendre l´escola rural per tot el país, i en el sistema educatiu s´anava donant facilitats d´accés a les classes populars. Es creà l´Institut Politècnic Nacional.

El Partido Nacional Revolucionario es transformà en Partido de la Revolución Mexicana. (Així mateix, naixien el Partido de Acción Nacional i la Unión Nacional Sinarquista, contraris a la Revolució).

En política internacional, Cárdenas donà suport a la República, i defensà els pobles agredits: Austria, Txecoslovàquia, Finlàndia, Polònia, Bèlgica, Holanda i Abisínia.

D´una importància cabdal és el fet que el dret d´asil fou pràctica permanent del govern de Cárdenas, que en el cas de la guerra d´Espanya va afavorir als dos bàndols. En efecte, protegí a 807 persones refugiades a l´embaixada de Mèxic, fent que poguessin sortir d´Espanya sans i estalvis, en la situació tensa del Madrid de Març del 1.937.

A Mèxic, ja l´any 1.936 Daniel Cosío Villegas va proposar portar a Mèxic els intel.lectuals espanyols, víctimes deia, d´una guerra de final incert. Més endevant es pensà en sectors més amplis.

El 7 de Juny del 1.937 van desembarcar a Veracruz prop de 450 nens valencians i catalans, amb el vaixell Mexique. Se´ls acollia fugint de les penalitats de la guerra. Van ser anomenats els "nens de Morèlia" -ciutat on se´ls va destinar per a la seva casa llar i educació-.

Després van arribar, durant la guerra, petits grups de polítics i intel.lectuals, alguns desenganyats de moltes situacions.

Des de l´Octubre del 1.937 Negrín, en previsió d´una derrota, encarregà al Subsecretari de Governació, Juan Simeón Vidarte una missió confidencial prop de Cárdenas, per a conèixer amb seguretat les intencions de Mèxic i el grau d´ajut que estaria disposat a fer pels republicans. Es començava a preparar l´emigració.[69]

---

[68] Es de domini públic a Mèxic i és una realitat, que aquesta és encara una de les assignatures parcialment pendents de la Revolució

Negrín qualificà l´embaixador mexicà, Isidro Fabela com "l´únic amic desinteressat que tenim en la Diplomàcia".[70]

La resposta de Cárdenas fou satisfactòria. D´altra banda, ja havien arribat a Mèxic alguns intel.lectuals, atès que el govern de Mèxic volia donar a l´èlite cultural espanyola els medis i ingressos suficients perquè es quedessin a treballar allí[71]. Per Mèxic seria molt important comptar amb aquesta intel.lectualitat ja formada, i afí ideològicament.

Amb els primers intel.lectuals que van arribar a Mèxic es fundà la "Casa de España", centre d´investigació i estudi que acolliria els refugiats.

Progressivament el poder d´atracció de la institució va anar augmentant, i s´hi incorporaren personalitats mexicanas. Passà a anomenar-se a finals del 1.940 "El Colegio de Mèxico".

És significatiu que el recolzament als vençuts i el rescat que Mèxic va emprendre dels que fugien va fer possible que Mèxic s´acostés als valors hispànics, fins a fer-ne gairebé una apropiació, en un moment en què el país vivia una més plena recuperació del que era indígena.[72]

Per valorar el significat que va tenir la guerra civil espanyola a Mèxic, cal recordar que Octavio Paz va escriure: "El 19 de Julio de 1.936 los obreros y campesinos españoles devolvieron al mundo el sabor solar de la palabra fraternidad. Desde México veíamos arder la inmensa hoguera. Y las llamas nos parecían un signo: el hombre tomaba posesioón de su herencia."[73]

Així com el govern de Cárdenas resolgué obrir les portes de Mèxic als refugiats, els posteriors d´Avila Camacho i Alemán van ajudar els republicans, encara que de manera més restrictiva en el terreny del reconeixement formal dels títols. (El Professor Folch, arribat el 1.942 i que impartia Càtedra a l´Institut Politècnic des de feia 34 anys, no va

---

69 Maldonado, Victor Alfonso. "Vías Políticas y Diplomàticas del Exilio" a "El Exilio Español en México". Salvat. Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Méxic. 1.982. p. 30.

70 Vidarte, Juan Simeón. "Todos fuimos culpables". Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.973. p. 765.

71 Fagen, Patricia W. ."Trasterrados y ciudadanos". Fondo de Cultura Econòmica. Ciutat de Mèxic. 1.975. p. 30.

72 León Portilla, Ascensión H. "Vida y Testimonio de los Trasterrados". Universidad Nacional Autónoma de México. Ciudad Universitaria. Ciutat de Méxic 1.978. p 137.

73 Paz, Octavio. "Las Peras del Olmo". Impremta Universitaria. Ciutat de Mèxic. 1.957. p. 279.

obtenir oficialment la Cèdula Professional, per a poder exercir fins el 1.976)[74]. (El mandat presidencial de Cárdenas expirava el 30 de Novembre del 1.940 i, segons les lleis mexicanes, no hi pot haver reelecció).

Veient que la guerra estava perduda, era precís, per part del Govern Republicà poder salvaguardar els refugiats. Amb els fons disponibles per la República es crearen: el SERE (Servicio de Emigración para Refugiados Españoles), el Març del 1.939; i la Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles (JARE), el Juliol del mateix any. Ambdós van estar en estreta col.laboració amb el govern de Mèxic, l´únic que tenia una actitud definida d´acceptació dels expatriats.

En col.laboració amb aquestes entitats, es va fer un criteri de selecció, en què van privar dues raons fonamentals: el grau de perill en què podien trobar-se els sol.licitants, remarcadament per la seva filiació política, i el benefici que en podia obtenir Mèxic. "Esto es, un criterio ético por un lado y técnico por otro".[75]

Cárdenas manifestà que: "Nuestro Gobierno, por gestiones de su Legación logró de las autoridades francesas que estos refugiados, que se sentían amenazados de ser devueltos a España, quedaran en territorio francés amparados por la bandera de México entretanto disponen de barcos para salir de aquel país. Su sostenimiento en Francia, su traslado y su instalación lo harán los propios españoles".[76] (Amb fons de la República).

El ministre plenipotenciari de Mèxic Luis I. Rodríguez va ser al cap de la defensa dels interessos republicans espanyols a Vichy. Aquesta defensa va tenir com a fites salvar de l´extradició a destacats republicans i arribar a un acord amb el govern de Pétain que fes possible la salvació del major nombre possible de refugiats.

Mauricio Fresco, testimoni presencial dels moments dramàtics viscuts pels refugiats, explicà: "Aquellos campos eran una trampa en la que habían caído y de la que no esperaban salir sino cuando la muerte se apiadara de ellos. De un lado tenían la frontera

---

74 De les entrevistes amb el Professor Albert Folch i Pi. Mèxic. Abril de 1.992.

75 Instituto Nacional de Antropología e Historia. "Palabras del Exilio. I. Contribución a la historia de los refugiados españoles en México". Librería Madero. Ciutat de Méxic. 1.980. p. 16.

76 Missatge governamental del general Cárdenas, als sis mesos d´haver-se format el "Servicio de Emigración".

española ocupada ya por las tropas de Franco. Del otro, el territorio francés, invadido pronto por las tropas de Hitler".[77]

Finalment, l´agost del 1.940 es signà l´acord anomenat "Convenio Franco-Mexicano", segons el qual el govern mexicà es comprometia a ajudar a França o a les seves colònies els refugiats espanyols, al mateix temps que procuraria transportar a Mèxic els que ho desitgessin.

En ser amparats per aquest conveni, els diplomàtics mexicans van poder actuar amb més llibertat i protegir la vida d´aquells refugiats que, en ser reclamats per Mèxic, automàticament passaven a ser "mexicans" en potència.

Prop de Marsella i dels camps de refugiats Mèxic, d´acord amb el govern francés, es va fer càrrec de dos castells semi-abandonats: El castell de La Reynarde i el de Montgrand. Allí onejava la bandera mexicana. A les portes hi havia el rètol: "Residencia de los Estados Unidos Mexicanos".(REUM)

"Quan va arribar als camps de concentració la notícia que Mèxic obria les seves fronteres als refugiats, en aquells antres, totes les mirades d´homes, dones i nens van tornar-se cap als dos castells, que eren com ports de salvació enmig del naufragi de la República".[78]

A La Reynarde hi van anar els homes. Al de Montgrand les dones i nens, i allí s´hi establiren dos centres escolars.

Se´ls va proporcionar roba, llit net, menjar i consol moral, ja que s´allunyaven del perill.

En estendre´s la notícia que eren ben rebuts, el Consulat General de Mèxic a Marsella va tenir moltes sol.licituds. Mauricio Fresco opinà que: "Llegaron a recibirse en el Consulado hasta dos mil cartas diariamente".

Des dels primers embarcaments de refugiats, abans de començar la segona guerra mundial, fins les següents, ja en plena guerra, passaren tres anys. Així s´expliquen, per exemple, els viatges del Nyassa l´any 1.942.

---

[77] Mauricio Fresco fou un diplomàtic mexicà que participà activament en les operacions .

[78] Fresco, Mauricio. "La emigración republicana española. Una victoria de Mèxico.". Editores Asociados. Ciutat de Mèxic. 1.950. p. 40.

Els primers refugiats sortiren cap a Mèxic en els vaixells "Sinaia", "Mexique", Winnipeg" i "Ipanema".

Un altre vaixell, el "DeGresse", arribà a Nova York, des d´on els viatgers es van traslladar a Mèxic en tren.

La manca de vaixells que tocaven els ports de Mèxic i el retard en les negociacions amb el govern de Vichy van motivar que s´aplacés la data en què nous refugiats espanyols serien enviats a Mèxic.

Per Casablanca, Africa del Nord, El Havre, Burdeus, Saint Nazare per Marsella i via Santo Domingo, Cuba, Nova York i Veracruz van anar enviant-hi més refugiats.

En embarcar a Casablanca, escala abans de creuar l´Atlàntic, rebien uns fulls en què se´ls recomanava assimilar-se a Mèxic, complir les seves lleis i emprendre la tasca de refer les seves vides allí. En aquests fulls hi havia dades sobre la bandera, la geografia, les ètnies, els recursos naturals, l´educació, la història, etc...[79]

En el Sinaia i en altres vaixells, per diferents medis i en temps diferents van arribar tots els exiliats espanyols a Mèxic en un nombre que oscil.là, segons els autors, entre 14.000 i 40.000. La majoria de les estimacions creu que foren uns 25.000, que és la xifra que donà Ascensión H. De León Portilla, de provada rigorositat.[80]

---

[79] A la introducció s´hi podia llegir: "...Deseo que cumplas con tu primera obligación hacia el país que te abre los brazos, mientras el tuyo y otros te rechazan: conocer y asimilarte a México."
"...Cuando se encuentren en México sepan que tienen muchas obligaciones: interesarse por el país donde viven, trabajar honradamente y cumplir con las leyes de Mèxico. Evitar inmiscuirse en política....Estimado amigo: de tu futura actuación depende que tus hermanos, familiares y amigos que están sufriendo aquí puedan ser salvados para entrar libremente en México....A todos ustedes les deseo un buen viaje y un próspero futuro". Mauricio Fresco.

[80] León Portilla, Ascensión H. "España desde México. Vida y testimonios de los transterrados". UNAM. Ciutat de Mèxic. 1.978. p.83.

2.1.16 EL S.E.R.E. i LA J.A.R.E.

El President del Govern de la República, Juan Negrín va disposar la formació del "Servicio de Emigración para Refugiados Españoles".

El cap del SERE fou el Dr. Josep Puche. La seva tasca consistia a sostenir els refugiats a França i traslladar-los a Mèxic, i també a instal.lar-los, és a dir, proveir que tinguessin treball, assistència mèdica i escoles per als infants.

El SERE, en que van ser representats tots els partits i els principals sindicats republicans, va contar amb una filial a Mèxic, el "Comité Técnico de Ayuda a los Refugiados Españoles," que establí diverses empreses financeres, industrials, agrícoles i acadèmiques allí. (Entre d´altres, l´Institut Luis Vives, Laboratoris Químics, Cooperatives d´Estalvi i Construcció, Editorials...).

Les rivalitats del final de la guerra entre Negrín i Indalecio Prieto van traslladar-se a l´exili. El iot Vita, que portava joies i altres llegendaris tresors, potser exagerats, confiscats per la República al començament als feixistes, zalpà de Boulogne en direcció a Mèxic, en acabar la guerra. Era part important dels fons de que disposava la República per a l´exili.

En arribar a Mèxic, Prieto convencé Cárdenas que era ell qui poseia els drets del Vita.[81] La Diputació Permanent de les Corts Espanyoles estructurà i posà sota la responsabilitat de Prieto la "Junta de Auxilio para los Republicanos Españoles" (JARE), posterior al SERE.

Finançats per la JARE foren els vaixells "Quanza", "Serpa Pinto", "San Thomé", portuguesos, i el "Cuba".[82]

---

[81] Els enfrontaments Prieto-Negrín venien de l´etapa final de la guerra, entre el President Negrín i Prieto. Tot i ser tots dos socialistes, Negrín va haver d´anar acceptant l´entrada d´alguns comunistes al govern, i certes injerències procedents de l´antiga URSS.

[82] Suárez, Luis: "Gilberto Bosques reconstruye para "Siempre" como fue el rescate en Francia". Revista "Siempre". Mèxic, 13 d´Abril del 1.977.

La JARE va agafar importància pel reconeixement formal l´any 1.940 del govern cardenista. Va repetir l´esquema del SERE, fundant empreses industrials, financeres i escolars. Va subsidiar el Luis Vives, i van ser becats els fills de republicans que ingressaren a l´Acadèmia Hispano-Mexicana.

També la "Junta" procurà atenció mèdica gratuïta als acabats d´arribar, muntant un consultori que més endevant es convertí en la "Benéfica Hispana".

Amb la instal.lació del Govern a l´exili -17 d´Agost del 1.945- els havers republicans foren entregats a la seva representació institucional, i es va crear llavors el "Comité Técnico", que actuà en forma de fideïcomís.

2.1.17 L´ACOLLIDA DE MEXIC ALS REFUGIATS I LA INTEGRACIO A LA SOCIETAT MEXICANA.

En arribar al seu país de destí, va ser important per als refugiats deixar de ser "vençuts" i passar a ésser "trasterrats"[83]

Hi va haver, per una banda, un canvi de destí, i per altra, lògicament, un procés d´adaptació.

El canvi de destí va ser, sobretot, més important per als que havien tingut un compromís i/o unes responsabilitats polítiques durant la República, o en temps de guerra.

D´alguna manera, es podria dir que quedaren "alliberats" d´aquestes càrregues, a la vegada que, en ocasions, aquest fet també implicava una renúncia al poder o bé a algun tipus d´honors en reconeixement pels seus serveis públics a la societat, encara que això es traduís en una tasca profitosa en el camp professional.

Aquests fets es poden veure clarament en la recapacitació que fa Sánchez Albornoz, en què reconeix que la desfeta l´apartà de la vida pública i el féu endinsar-se més en l´estudi i meditació sobre la Història d´Espanya.[84]

José Gaos, que havia participat molt en la vida cultural de la República, va considerar així mateix que la vida política li pot portar frustracions a l´intelectual.[85]

El fet de no voler o no poder participar en una política activa facilità la dedicació plena a l´estudi i investigació en temes relatius a les seves especialitats, en què alguns esdevindrien mestres.[86]

---

83 Amb aquest terme, que emprà per primera vegada José Gaos, intelectual espanyol, ex-rector de la Universitat de Madrid, és com es va conèixer en molts ambients als exiliats.

84 Sánchez Albornoz, Claudio. "Mi Testamento histórico-político". Editorial Planeta. Barcelona. 1.975. p. 27.

85 Gaos, josé. "En torno a la filosofía mexicana. Ed. Porrúa y Obregón. Ciutat de Mèxic. 1.953, II: 71.

86 León Portillo, Ascensión H. de . "Vida y testimonios de los trasterrados". Universidad Nacional Autónoma de México. Ciudad Universitaria. Ciutat de Mèxic. 1.978. p. 88.

Un altre factor important és el de l´assimilació a l´ambient mexicà, amb les lògiques dificultats a vèncer i les novetats que s´han d´acceptar. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que es tractava d´un exili involuntari; a més, el país que els havia acceptat, no forçosament era el que ells haguessin escollit en tot cas.

S´ha de pensar també en l´impacte que els exiliats produïren en la societat mexicana, que en part manifestà una certa por envers els refugiats. Veiem el perquè d´aquesta por:

1) Es temia que el nombre de refugiats, encara que no fos massa elevat al capdevall, incidís sobre el mercat laboral, en un moment en què Mèxic, després de la nacionalització del petroli, començava a crear bastants llocs de treball.

Quan el govern mexicà anuncià l´anomenada "Política de atracción" dels refugiats, va haver-hi una campanya oficialista a favor, per a crear bon ambient, però també una campanya de part de la premsa en contra. Alguns, en canvi, com Lombardo Toledano, cap de la CTM, la central sindical més important del país, van recolzar la política del govern i contribuïren a crear un ambient favorable per als refugiats.[87]

El Maig del 1.939 el diari "El Universal" explicava la "Alarma de la Confederación de Cámaras Nacionales de Comercio ante la próxima llegada de diez mil españoles a los que el gobierno mexicano ha concedido asilo político, habiendo miles y miles de obreros mexicanos en la mayor miseria por falta de trabajo".

I a "La Reacción", Elorduy manifestà: "El gobierno de Cárdenas todavía se atreve a agravar esas condiciones precarias de los menesterosos, enviándoles varios miles de competidores gachupines".

Un altre articulista, Alfonso Taracena, escriu el 26 de Maig del 1. 939: " La Secretaría de Defensa dio instrucciones a la Dirección de Materiales de Guerra para aprontar 2.500 overoles, igual número de zapatos para hombre y varios cientos para niños, así como gran cantidad de calzoncillos, camisas y camisetas, todo ello para los refugiados, quienes venían -por lo que hace al indumento- en condiciones deplorables"...i afegeix: "Ya se habla de que nuestras autoridades son candiles de la calle y oscuridad de la casa, pues olvidan a los

---

[87] Fagen, Patricia W. "Transterrados y ciudadanos". Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.973. pp. 43-46.

nuestros, que siguen quemándoselas por los desiertos fronterizos para cruzar la frontera e irse como braceros. "[88]

2) Hi havia també certa por dels ideals dels que arribaven. Mèxic, malgrat la seva revolució, tenyida d´ideals liberals, anticlericals, agraristes, federalistes, indigenistes, i també marxistes, no era, però, un país socialista, tal i com s´entenia el model de l´URSS, per exemple. Hi havia propietat i comerç privat, sense cap problema.

Hi havia por, sobretot, per part dels més conservadors, que l´arribada dels refugiats desequilibrés l´ambient ideològic cap a l´esquerra. Pensaven que els que arribaven venien de defensar una mena de revolució, eran portadors d´experiències noves i podien ser convidats per l´èlite revolucionària del país per a reforçar i accelerar l´orientació ideològica de Mèxic cap a l´esquerra.

Un moment de certa tensió es produí quan arribà el primer vaixell de refugiats a Veracruz el 13 de Juny del 1.939. Era el "Sinaia". Davant d´una munió de gent que els rebé molt bé,[89] per a correspondre, van desfilar amb el puny en l´aire. Hi havia hagut una certa confusió, doncs ni tots el que van fer això eren marxistes, ni ho era Mèxic, peró a l´Estat Espanyol, com a d´altres indrets d´Europa, hi havia la idea que el Mèxic post-revolucionari era un país molt inclinat cap a l´esquerra.[90i91] .

Tot repassant la premsa de l´època s´hi pot trobar també un altre article d´Elorduy a "La Reacción", on manifestà: "Es tan arbitraria, tan inicua y descabellada la resolución del general Cárdenas de llenar de milicianos perversos el pais, que no debería pasar un solo día sin que recibiera una protesta, aunque fuera irrespetuosa, de cuanto mexicano tenga un poco de cariño por su patria."

L´esmentat Taracena segueix donant opinions seves o d´altres persones, sobre els refugiats. Així, en recull una del Dr. Atl, que diu que els refugiats són "desechos

---

[88] Aquests i altres articles de rebuig per part d´alguns periodistes són exposats a "El Exilio Español en México. 1.939-1.982". Salvat. Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.982.

[89] Juan Rejano recorda emotivament a "La Esfinge Mestiza" aquest rebement. Mèxic. 1.945.

[90] Va ser especialment dur l´editorial del prestigiós diari mexicà "Excélsior", del 15 de Juny del 1.939, tot referint-se a l´actitud dels refugiats.

[91] El coneixement a fons de Llatinoamèrica a l´Europa (i a l´Espanya) dels anys 30, com ara, és més aviat confós. D´altra banda, la Revolució mexicana es projectà al vell continent com un moviment comunista i antirreligiós . Per exemple, en aquest sentit influiren algunes noveles de Grahan Greene, molt llegit a Europa.

humanos...que fueron a la guerra porque no tenían otra cosa que hacer, bastando con verlos en la calle para convencerse de que son tipos absolutamente patibularios".[92]

Però no tota l´oposició a Cárdenas es manifestà en contra. Un cas important en el seu temps fou el de Luis Cabrera que, tot i les seves diferències amb el règim, va escriure al "Diario de Yucatán" del dia 23 de Juny del 1.939: "La mayor parte de los refugiados eran sinceramente republicanos, enemigos del antiguo régimen monárquico. Son casi todos ellos hombres cultos e inteligentes, y si se tiene en cuenta que fueron los que persistieron en la lucha y en la defensa de sus ideales hasta el último instante, puede asegurarse que son además gente de carácter, de energía y de principios firmes..." i afegia posteriorment: "Los inmigrantes españoles que están llegando no son comunistas. Este es un grave error en que se encuentra la opinión pública mexicana, desorientada tanto por nuestra prensa oficial sindicalista, como por nuestra prensa independiente capitalista, que los han hecho aparecer como elementos comunistas".

3) A tot això s´hi ha d´afegir el sentiment indigenista emergent i antihispànic, fomentat per la Revolució mexicana, i la imatge clàssica del "gatxupí" incult i egoista, que havia anat a Mèxic a fer fortuna i aprofitar-se´n, sense preocupar-se del país ni dels seus habitants. (De fet, posteriorment, alguns dels exiliats es van "gatxupinitzar", peró no fou la norma).

-Un aspecte important, fonamental, era què en pensava el poble mexicà de tot això, a part del que n´opinessin els polítics, intel.lectuals, periodistes i forces socials del país. Hem de tenir en compte que les campanyes dels conservadors tocaven dues fibres molt sensibles dels mexicans: el patriotisme antiespanyol i la religió. (Malgrat haver desposeït en gran mesura l´Església del seu poder i dels seus béns, i malgrat ser un país oficialment laic, tant llavors com ara, el sentiment catòlic es molt fort a Mèxic).

Es presentava, doncs, aquells refugiats com a "rojos" que cremaven esglésies i assassinaven capellans. A més, "venien, com sempre, des de la conquesta, a prendre el pa als indígenes".

Però, la població, en general, va deixar les seves reserves, i va observar en els exiliats qualitats suficients per eliminar el seu recel, i va veure que eren gent que havien patit molt. A més, es manifestà novament l´hospitalitat tradicional dels mexicans.[93] i la seva cortesia.

---

[92] Reyes Nevares, Salvador. "México en 1.939", a "El Exilio Español en México." Salvat. Fondo de Cultura Econòmica. Ciutat de Mèxic. 1.982. p 69.

Al contrari que a Espanya, a Mèxic s´havia estabilitzat el seu règim polític i social, i s´aprofondia en la reforma agrària. Hi havia també una burgesia emergent, i l´Estat agafava la seva potestat rectora de l´economia, més encara després de la nacionalització del petroli. A Mèxic hi havia molt per a fer, i ningú, amb voluntat i capacitat, quedava exclòs de la tasca.

Un fet cabdal fou que, a causa de la simpatia ideològica establerta entre els revolucionaris mexicans i els republicans espanyols, es van sentir identificats en la tasca comuna, més encara en ser tallada aquesta possibilitat a l´ Estat Espanyol.

Els "trasterrats" es van sentir atrets per participar en els canvis que es succeïen en l´ambient mexicà.

En aquest context, els intel.lectuals mexicans van ser els primers que acolliren els espanyols, i que van colaborar amb ells. José Gaos refereix que: "En vez de recelar del prestigio de aquella España que estimaban, pensaron más bien, con complacencia, en la apropiación de él por su país."[94]

El gruix de l´emigració se´n va anar a la capital. Era el lloc dels poders federals, dels negocis, dels centres més elevats de cultura. I, cosa molt important, era la seu dels organismes de protecció als republicans.

En el camp de la Medicina, malgrat tot, la política del govern mexicà feia el possible per a portar els metges a les zones rurals, i també perquè s´integressin a l´ "Instituto Politécnico", on s´impartia la carrera de "Médico Rural".

Tot Mèxic tenia llavors uns vint milions d´habitants, i segons el cens del 1.940, la capital en tenia 451.616. [95] Mixcoac, San Angel, Coyoacán, Tlalpan, Tacuba i San Bartolo Naucalpán eren llavors uns pobles. Ara són ben bé a dins de Mèxic capital.

Hi ha opinions, com la d´Antonio Sacristán, en el sentit que la capacitat de simbiosi amb la societat mexicana va ser total. Probablement cal matisar aquest fet. Els refugiats i els seus descendents, en general, s´han integrat bé dins Mèxic, però, això a part,

---

[93] Reyes Nevares, Salvador. Ob. citada. p. 71.

[94] Gaos, José, "La adaptación de un español a la sociedad hispanoamericana." Revista de Occidente. Madrid, Maig de 1.966, IV(38):172.

[95] Ara Mèxic ronda els vuitanta milions d´habitants, dels quals gairebé una quarta part viuen a la capital i a les rodalies.

en el cas català hi ha una certa endogàmia, al voltant de la nostra pròpia llengua i personalitat. A Mèxic, al voltant de l´Orfeó Català, per exemple, matrimonis entre els fills de catalans, ...

Els exiliats, en general, van tenir una bona teràpia ocupacional. Es van dedicar gairebé febrilment al treball, i van anar vencent resistències.

Com recordava Francisco Giral, el total de professors universitaris titulars a l´Estat Espanyol abans de la guerra, era de sis cents, dels quals s´exiliaren la meitat, i la majoria d´aquests va anar a Mèxic. Aquesta dada, per exemple, reflecteix l´alta qualitat de la immigració i la influència que tindria per Mèxic. Anys després els centres de treball s´omplirien de deixebles mexicans seus.

S´haurien d´obrir pas en una societat no tan compacta ni dura com l´europea, però sí plena de suspicàcies, barroca en els seus procediments, tova, però no dòcil.[96] Molt important també era saber apreciar la cortesia, típica dels mexicans, i no ferir la seva susceptibilitat, justificada en moltes ocasions.

En anar-se introduint en la vida mexicana, els refugiats eren objecte d´acudits. Per exemple, el cèlebre Cantinflas, sobre el cens del 1.940, digué: "A Mèxic hi ha una dona i mitja per cada home, i, a més, un refugiat."

Un factor que cal tenir present en aquest complex procés d´assimilació és el de la limitació que hi ha pels no nascuts a Mèxic en la "Ley de Profesiones". Va ser aprovada el 1.944, i exigeix ser mexicà de naixement per a ocupar determinats càrrecs importants en el quadre de les estructures administratives del país. En aquest context, no tan sols en l´àmbit polític -d´acord amb el dret d´asil-, sinó que també en l´acadèmic, hi hagueren funcions que no podien desenvolupar. Per exemple, a la Universitat Nacional Autònoma, una institució de caire molt obert i liberal, molts refugiats van arribar a tenir les posicions acadèmiques més altes, però no pas funcions administratives.

Cal tenir present també que en els exiliats hi havia, en els primers anys l´esperança del triomf dels seus ideals a Espanya i, per tant, la d´un retorn. És a dir, que primer hi hagué un sentiment de "provisionalitat", referit a l´exili.

---

96 Reyes Nevares, Salvador. "México en 1.939". a "El Exilio Español en México". Salvat. Fondo de Cultura Económico. Ciutat de Mèxic. 1.982. p. 76.

Consideraven Mèxic com a pàtria temporal, i aquest fet marcava en part la seva vida.

Wenceslao Roces en diu d´aquest període "Els anys de l´optimisme irracional", i recordà que eren els anys de dir, referit al Règim de Franco, : "Aquest any cau", mentre donaven un cop a la taula amb el dit polze cap per avall.[97] Al final tots se n´adonaren que, com deia Roces, "Allí hi havien les arrels, i aqui el tronc", ple de branques que lliguen més i més. Això es fa palès en el cas de la segona i tercera generacions, de les quals parlarem bastantment.

Van sorgint llocs de trobada i centres científics, i se´n van revitalitzar d´altres. Hi hagué, en aquest sentit, problemes amb els "gatxupins", que ja tenien alguns centres.

Els catalans, en aquest aspecte, s´integraren bé en l´Orfeó Català de Mèxic, que revitalitzaren, i on foren ben rebuts, en general, pels antics residents.[98]

Entre d´altres es creà l´ "Ateneo Español", del qual va ser director durant molts anys el Dr. Josep Puche.

---

[97] Un famós caricaturista de l´època, anomenat Abel Quezada, feia broma d´aquest fet a les pàgines del Excélsior, tot dient que els fills dels republicans havien nascut amb el dit gros de la mà més petit a causa dels molts cops donats contra la taula.

[98] D´una entrevista mantinguda amb en Cèsar Pi-Sunyer.En la mateixa conversa em manifestà que el trobaren bastant "tronat" l´Orfeó llavors.

2.2 ANTECEDENTS MEDICS

2.2.1. LES IDEES RENOVADORES AL MON CIENTIFIC ESPANYOL.

En l´aspecte científic, un cop situat el context polític, i tornant a l´ Estat Espanyol, cal recordar el que deia Ramón y Cajal: "La marcha de la Ciencia fue a paso de tortuga hasta finales del siglo pasado", i "España no saldrá de su abatimiento mental mientras no reemplace las viejas cabezas de sus profesores, orientadas hoy hacia el pasado, por otras nuevas orientadas hacia el futuro"[99]

Proposava Ramón y Cajal que els nous docents es formessin en bones institucions estrangeres.

Federico Revilla, biògraf de Cajal ens situà molt bé el pols científic d´Espanya a primers de Segle: "Para investigar en España, en aquel tiempo, no solo hacían falta las dotes evidentes de inteligencia, preparación seria, tenacidad y sosiego, sino también una habilidad manual considerable para suplir las deficiencias del instrumental, así como un ingenio -quien sabe si derivado de fuentes picarescas- para salir adelante entre tantos agobios materiales."[100]

En un intent de modernització dels país, es creà a Espanya la "Junta de Pensiones y de Ampliación de Estudios". Es van enviar becaris a l´estranger, es van crear centres d´investigació, dins i fora del país, i els científics espanyols es van relacionar internacionalment.

Segons Cajal: "...Preparará una España del futuro que nos consuele de cuatro siglos de estancamiento y haga olvidar a Europa la España del pasado".[101]

---

[99] Ramón y Cajal, Santiago. "Sobre investigaciones científicas". Obres literàries. Editorial Aguilar. Madrid. 1.950. XI: 646.

[100] Revilla, Federico. "Ramón y Cajal". Bilbao. Editorial Moretón. 1.980. p. 204.

[101] Ramón y Cajal, Santiago. Ob. cit. pp. 650-651.

També es formaren laboratoris de química, física i fisiologia, aquest darrer dirigit a Madrid pel Dr. Juan Negrín, que seria el darrer Cap de Govern de la República.

S´anava forjant, doncs, una mentalitat més oberta i més progressista al país, sobretot a partir de la petita burgesia intel.lectual.

En sortir a l´estranger, els universitaris porten al país idees polítiques noves, que tindrien incidència també en la República.

En el renaixement intel.lectual espanyol, la "Junta", presidida per Ramón y Cajal va tenir un paper de gran importància. En aquest organisme arrelà l´esperit liberal que ha trascendit a la cultura espanyola contemporània.

Aquest esperit liberal és el mateix que va animar els creadors de la II República, i per tant, si la vinguda d´aqueixa implicà l´ascens dels intel.lectuals al poder (no sempre fou així), la caiguda del 1.939 significà l´exili de gran part d´aquests homes que cercaven que Espanya marxés al ritme de la resta d´Europa.

-Amb la desfeta militar republicana es produiria una sortida d´Espanya de bona part dels intel.lectuals i científics, professors i investigadors. "La meitat de la Universitat espanyola fou proscrita i allunyada de la vida nacional"[102]

La "Junta de Cultura Española", nascuda a París el març del 1.939 en fer un recompte dels intelectuals emigrats va determinar que hi havia més de cinc mil persones que pertanyien al que se n´anomenava "classe intel.lectual".[103] Principalment van anar a Mèxic.

---

102 Giral González, Francisco. "Comentarios químico-farmacèuticos a la historia española en América". Universidad de Salamanca. 1.980. p. 99.

103 Fagen, Patricia W. "Transterrados y ciudadanos". Fondo de Cultura Econòmica. Mèxic. 1.975. p. 56.

2.2.2. EVOLUCIO DE LA MEDICINA CATALANA.

La data d´inici de la Medicina Catalana Moderna la situaríem l´any 1.878. El Laboratori i l´Acadèmia de Ciències Mèdiques es fusionen, amb el nom d´"Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas de Cataluña". El primer president va ésser Lluís Góngora, i Josep Cases i Montserrat, el primer secretari. És tan important aquesta data, que Pedro i Pons diria: "L' Acadèmia significà el final d´una etapa d´aïllament i el començament de l´escola catalana dels nostres dies".[104]

En començar el Segle XX triomfen a Catalunya les idees de Claude Bernard, i amb els treballs de Cajal (publicats a Catalunya), Jaume Pi i Turró, es passà d´una ciència que especulava amb la lògica, a una ciència experimental, que s´anirà acceptant de manera gairebé unànime. La integració de Ramon Turró i Darder a la vida científica és deguda totalment a Jaume Pi i Sunyer. Tres anys més gran que Turró, havia vist uns treballs d´aquest sobre la defensa de l´organisme contra els microorganismes patògens, que l´interessaren vivament. Li facilità un laboratori a la seva càtedra.

El pensament de Turró interessava tot Europa. La seva obra "Orígens del coneixement: La Fam", fou traduïda a l´alemany (1.909), al francés (1.914), i al castellà (1.917 i 1.921). Adquireix importància decisiva com a Mestre, al Laboratori Municipal, i a l´Acadèmia i el Laboratori. Organitza cursos de Bacteriologia, i crea escola: Pere Gonzàlez, Josep Alomar, Roig i Roig, Calvet, i després, Dalmau, Domingo, Armengué, Bolós, Duran Reynals.[105]

Al costat de Turró començà August Pi i Sunyer, fill de Jaume, que creà un seriós ambient d´investigació. Quan l´any 1.912 es fundà la Societat de Biologia de Barcelona, hom compta ja amb el grup d´estudiosos aplegats al voltant d´August Pi i Sunyer com a nucli fonamental de treball. Puig i Cadafalch, President de la Mancomunitat, l´any 1.921 elevà oficialment el grup d´estudiosos que dirigien Pi i Sunyer i Bellido, a la categoria d´Institut de Fisiologia.

---

[104] Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970. pp. 31-32.

[105] Casassas, Oriol. Ob. citada. pp. 56-61.

La generació catalana del 1.901 havia assolit en el terreny científic el cim més alt que s´hagi assolit mai a casa nostra.[106]

La Societat de Biologia de Barcelona, nascuda com a filial de l´Institut d´Estudis Catalans, és el lloc de reunió dels estudiosos de l´Institut de Fisiologia i del Laboratori Microbiològic Municipal.

En les seves sessions s´hi fan públiques, i després es difonen a través dels "Treballs de la Societat de Biologia", les més interessants observacions referents a la investigació fisiològica, biològica i endocrinològica del seu temps (August Pi i Sunyer, Bellido, Jaume i Cèsar Pi-Sunyer, Puche, Turró, Dalmau, Domingo, Carrasco, posteriorment Albert i Jordi Folch i Pi i Oriol). Hi col.laboren estudiosos d´altres terres (Negrín, Gallego, Marañón, Jiménez Díaz...), i hi donen conferències i cursos investigadors estrangers (Calmette, Gallavardin, Meyerhof, Cannon, Houssay,...).[107]

A Barcelona, amb la instauració de la Mancomunitat i, després, de la Generalitat de Catalunya, els alumnes tenen també facilitats per anar a Alemanya, Bèlgica, Holanda i Anglaterra, principalment. Això encara impulsà més l´aprenentatge i l´intercanvi de idees. A Catalunya es recuperaven poc a poc les institucions i l´Autonomia, també en el terreny científic. Es normalitzava l´ús del català escrit en el terreny de la literatura mèdica, i l´"Institut de Fisiologia" de Barcelona rivalitzava, d´una manera sana, amb l´equivalent de Madrid, del Dr. Negrín. Eren les dues escoles importants de l´Estat.

(A Madrid prengueren una orientació decididament germanòfila en el camp de la Fisiologia, on va sobressortir el professor Negrín, que s´havia format a Leipzig. Aquesta escola es caracteritzava per la metodologia científica, integrant les ciències exactes amb la filosofia. Donava gran importància a la investigació).

Sobre l´Institut de Fisiologia, Jordi Folch i Pi, un dels membres, digué: "A L´Institut de Fisiologia hi havia una atmosfera d´estudi i de treball seriosos. Tenia un gran prestigi i les visites de científics eminents d´altres països ocorrien regularment. August Pi i Sunyer n´era el Director. Fou un científic conegut internacionalment...Teníem una biblioteca de primera. Aquest fet és important. Si es vol fer ciència s´ha d´estar "à la page". S´experimentava i s´investigava. Inicialment no podíem fer tesis doctorals perquè s´havien de fer a Madrid. Amb la Universitat Autònoma això canvià."[108]

---

[106] Casassas, Oriol. Ob. citada. pp. 62-63.

[107] Oriol i Casassas. Ob. citada. pp. 90-91.

A l´Institut de Fisiologia predominen els estudis experimentals, publicats en volums. Abunden les dades objectives, taules i gràfiques, resultat d´hores llargues en el laboratori.

A l´obra "Fisiologia General" (1.909), d´August Pi i Sunyer, escrita amb Lavín, proposà que és impossible ocupar-se de la fisiologia dels òrgans i aparells sense conèixer les funcions dels aparells cel.lulars que les formen.

Explicava que: "La fisiologia general s´ocupa de les activitats elementals dels éssers vivents, similars en els organismes simples i en els que disposen d´estructures i funcions complicades".

És molt a prop de les idees de Claude Bernard, amb visió més àmplia que la dels alemanys, com la de Max Verworn a "Allgemeine Physiologie".

El fet més important és que s´hi entreveu ja la idea d´una fisiologia més profunda que no pas l´orgànica, i la diferència entre els fenòmens bàsics i l´anàlisi dels mecanismes específics, base de publicacions ulteriors.

Un altre aspecte important en les idees d´August Pi i Sunyer és la tesi de la coordinació de funcions, exposada a "La unidad funcional"(1919). Allí es reflecteix que l´organisme és una entitat total que respon a circumstàncies variables de l´existència, normal o patològica, de manera unitària i ordenada, com un conjunt sinèrgic dirigit, en les seves activitats, cap a la conservació de la vida.

Així, doncs, "La investigació de la fisiologia particular dels òrgans condueix a un criteri erroni de fragmentació de la vida."[109]

En d´altres aspectes del saber mèdic, neixen noves especialitats, en donar-hi més atenció als aspectes localitzats de la Medicina: oftalmologia, otorrinolaringologia, dermatologia, neurologia, psiquiatria, obstetrícia, que segueixen els primers exemples, més marcats, de la urologia, gastroenterologia, radiologia, tisiologia (serà important Pla i Armengol entre els futurs exiliats), cardiologia (on sobressortirà Cristià Cortés).

L´any 1.933 es fa el traspàs dels Serveis de Sanitat i Assistència Social a la Generalitat, i s´organitzaran segons l´estructura natural del país, en comarques, i no en "provincias".

---

[108] Gonzàlez i Sastre, Francesc. "Jordi Folch i Pi, L´home i l´obra", dins de "Centenari de la Naixença D´August Pi i Sunyer". Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.980. p. 14.

[109] Pi-Sunyer i Bayo, Jaume. "L´escola de Pi i Sunyer". p. 39.

A partir de llavors, s´endegaren:

-El Segell Pro Infància, per atendre la Higiene Social de l´Infant, i es crearen Guarderies, i Preventoris per a nens tuberculosos. Es sistematitzà la vacunació antituberculosa.

-Les Lluites Antirràbica, Antipalúdica i Antivenèria. Especialment significativa fou l´Antivenèria, dirigida pel Dr. Antoni Peyrí, amb una càrrega social important, amb l´Hospital i dotze Dispensaris repartits per Catalunya, amb un Taller-Escola, encaminat a la rehabilitació social de les ingressades.

-S´organitzà l´Assistència Psiquiàtrica. Eren propietat de la Generalitat el Manicomi Martí i Julià, a Salt (El Gironés), i la Clínica Mental de Santa Coloma de Gramanet. L´Institut Pere Mata, de Reus, l´Hospital Psiquiàtric de Sant Boi, i l´Institut Mental de Sant Andreu, primerament contractats, passaren a dependre de la Generalitat l´any 1.936.

-S´estructuraren els Hospitals Comarcals, intentant adeqüar-los a la realitat social i geogràfica de Catalunya.

-S´Organitzàren estudis d´Enginyers Sanitaris, per a fer possible l´obra de l´estructuració del país.

S´havien publicat, sota la direcció del Dr. Jaume Aiguader i Miró, des de l´any 1.926 al 1.937, 104 números de les prestigioses "Monografies Mèdiques", totes en català. Hi publiquen, entre d´altres, Carrasco i Formiguera, Cristià Cortés, Antoni Peyrí, i Jaume Pi i Sunyer.

Al mateix temps es van poder celebrar Congressos de Metges de Llengua Catalana (fins al Novè), que donaren lloc a extensos i rics llibres de Ponències i Comunicacions, que es publicaren.[110]

---

[110] Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970. pp. 114-120.

2.2.3 EVOLUCIO DE LA MEDICINA A MEXIC DES DE COMENÇAMENTS DE SEGLE.

Durant les primeres dues dècades del segle XX, l´educació humanística i tècnica a Mèxic es mantingué encara amb l´existència d´escoles i instituts heredats del segle XIX. Referent a l´ambient que es vivia en l´àmbit mèdic, el Dr. Germán Somolinos, va escriure:

"Aunque con la Independencia México se liberó de ese yugo material y espiritual (d´Espanya), cuando al final del siglo XIX México implantó su nueva medicina, lo hizo "a la francesa", admiraba a los grandes hombres que en esa misma época estaban en Francia levantando el moderno concepto de la clínica, y los copió hasta en el atuendo personal del médico, que vestía "a la francesa...".

"Con la llegada de la Revolución, se rompe con la esclavitud ciega a la ideología extranjera, y lo mismo que en otros aspectos, el país adquiría consciencia de su propia personalidad, en Medicina se fraguaron los principios y las bases de lo que hoy se ha alcanzado".[111]

Els anys que van seguir a la Revolució foren prolífics en canvis que van afectar a diversos aspectes de la vida mexicana, però no fou fins el 1.924, quan José Vasconcelos, Cap del Departament Universitari i de Belles Arts digué: "La Revolución anda ahora en busca de sabios..." Això pressuposava el trencament amb els atavismes científics que havien mostrat els revolucionaris, a causa que els "científics", representants del positivisme s´identificaren amb el règim porfirista.

Hi van haver uns primers esforços per a generar uns llocs científics i docents que impulsessin el progrés global del país. Així, es creà la Universidad Nacional del Sureste, el 1.922. Tres anys després es fundà la Universidad de Guadalajara, la de Nuevo León el 1.933 i la de Puebla el 1.937. [112¡113]

---

[111] Somolinos D´Ardois, Germán. "Lo mexicano en la Medicina". Historia General de la Medicina de México. Universidad Nacional Autónoma de México. Facultad de Medicina. Academia Nacional de Medicina. Mèxic. 1.990. (II): 350-351.

[112] Aquestes dades són importants per a saber l´entorn en què es mogueren el Dr. Carrasco i Formiguera a Puebla, i els Drs. Peyrí i Capó a Monterrey.

[113] Castrejón Diez, Jaime. "La educación superior en México". Mèxic. Sep. 1.976. pp. 242-244.

Tot i això, des del començament de la Revolució fins als anys de la presidència de Lázaro Cárdenas (1.934-1.940), les universitats i centres d´alt ensenyament funcionaven amb dificultats i pocs recursos. L´obra educativa cardenista fou molt activa i s´hi pot destacar la formació del "Consejo Nacional de Educación Superior y de la Investigación Científica", l´increment de les subvencions a la Universitat Nacional (que havia rebut la seva autonomia l´any 1.929), la reorganització de l´ensenyament tècnic l´any 1.935 i la creació de l´"Instituto Politècnico Nacional", l´any 1.937.

Un dels ideòlegs de l´educació tècnica cardenista, Luis Enrique Errova va dir que: "La enseñanza tiene por objeto adiestrar al hombre en el manejo inteligente de los recursos teóricos y materiales que la humanidad ha acumulado para transformar el medio físico y adaptarlo a sus necesidades".

Aquesta definició, encara que, potser, retòrica i idealista, permet situar-nos en l´ideologia i l´ambient universitari d´aquell temps.

Referent concretament a la Medicina, al primer terç del segle, estava en plena reorganització, amb la transformació de la Escuela de Medicina, i la reestructuració de l´Hospital General, fundat el 1.924.

Era el moment en què Ignacio Chávez, líder indiscutible de la medicina mexicana des de finals dels anys 20, estructurava la divisió per especialitats, tot creant el Servei de Cardiologia a l´Hospital General, antecedent de l´"Instituto de Cardiología", nascut per iniciativa seva l´any 1.944.

S´anaven deixant els vells conceptes de l´afrancesament del porfiriat, i l´ensenyament de la Medicina agafava una orientació moderna. Les recomanacions del Pla Flexner[114], reformadores de la medicina nord-americana a començaments de segle, eren observades a Mèxic. Els programes d´estudi de les facultats de Medicina concedien prioritat absoluta a les matèries derivades de la física, la química, la biologia i les especialitats clíniques.

En parules de Germán Somolinos, "En Medicina es passava de l´etapa dels herois autodidactes a la disseminació per arreu del món de joves preparats, que portarien al país els més recents mètodes i coneixements."[115] Basicament els joves anaven a adquirir aquests coneixements als Estats Units.

---

114 Abraham Flexner, de la Fundació Carnegie, publicà el 1.910 el seu informe: "Los estudios de Medicina en los EE.UU. y Canadá".

115 Somolinos D´Ardois, Germán. "25 Años de medicina española en México. " Ateneo Español. Ciutat de Mèxic. 1.966. p. 17.

Sorgiren les especialitats de fisiologia, endocrinologia, nutrició, hematologia i al.lèrgia, i es van reforçar les de neuropsiquiatria, infectologia i dermatologia.[116]

El Dr.Chavez considerava que la creació d´aquestes especialitats va fer que Mèxic recorregués en vint-i-cinc anys un trajecte més gran que en tot el segle anterior, havent-se aconseguit en pràcticament tots els camps mèdics que el nivell doctrinari fos semblant al dels països més avançats.

A més, s´havia creat la carrera de metge rural a l´Institut Politècnic.

Malgrat tot, segons constatà Somolinos, "La provincia estaba bastante apagada. Había algunas inquietudes en Guadalajara, Puebla, Monterrey y Mérida; pero, en general, no contaba todavía en el movimiento de renovación médica que acababa de iniciarse".[117]

---

116 Cueli, José. "Ciencias Médicas y Biológicas". Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.982. p. 499.

117 Somolinos d´Ardois, Germán. Ob. citada. p. 17.

2.3 L´ACOLLIDA DELS METGES MEXICANS I LA INTEGRACIO DELS METGES REFUGIATS AL MON MEDIC MEXICA.

En general no hi va haver problemes de convivència entre els metges mexicans i els republicans. Provenien de formacions tècniques diferents, i fins i tot hi hagué un interés mutu. Refereix Somolinos que va ser fecund el poder treballar conjuntament.

Un gran nombre de metges es dedicà, des del primer dia al lliure exercici, sense preocupacions docents, hospitalàries ni d´investigació. Cal tenir present que els metges mexicans no patiren, de bon començament, la competència que els podia produir l´arribada dels metges refugiats. I, de fet, un cas insòlit va ser l´arribada conjuntament de metges i pacients.[118]

Efectivament, els primers anys de l´estada a Mèxic, els refugiats, amb algunes excepcions, gairebé no tingueren clientela mexicana en l´exercici lliure de la professió. Els clients eren els propis refugiats, molts d´ells canalitzats cap als metges pel SERE i la JARE.

A més, tal i com explicà Patricia W. Fagen: "Al servir als seus compatriotes transterrats, als metges exiliats els quedava poc de temps per a cercar nous pacients entre la població mexicana. Això els hi aportà poc a poc una forma de remuneració econòmica. Fins que s´alivià la indigència comuna a gran part dels transterrats, aquests reberen assistència mèdica virtualment gratuïta.

Van contribuir-hi, en aquest aspecte les societats mutualistes creades pels republicans, entre les quals sobresortien: el "Centro Médico de Especialidades Santiago Ramón y Cajal", la "Médico Farmacéutica" i la "Benéfica Hispana. [119]

---

[118] Somolinos d´Ardois, Germán. "Veinticinco años de Medicina Española en México".Gazeta Médica de México. 1.965, XCV (7): 18.

[119] Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p.19.

Alguns metges van passar-se molt de temps fent de visitadors mèdics. "Era una manera de guanyar-se la vida".[120] Entre ells, alguns van poder progressar dins dels mateixos laboratoris, o en altres llocs.

El que aniré exposant a continuació és, a grans trets, com es produí la integració dels metges exiliats en el món mèdic mexicà:

-Molt aviat els professors refugiats pogueren accedir a la Universitat.

-Aviat també s´incorporaren alguns metges a les tasques hospitalàries.

-No va ser tant aparent l´activitat d´alguns metges que ocuparen llocs en hospitals rurals, o en serveis sanitaris de províncies.

-Lògicament, des de l´organització del Seguro Social, a finals dels anys quaranta, foren bastants els metges exiliats que s´hi incorporaren.

-És molt important el treball desenvolupat pels metges refugiats i la influència que tingueren, en el camp de la indústria farmacèutica, on entraren en tots els estaments, des de visitadors, a fundadors o directors.

-També alguns es van anar incorporant al món de la investigació.

Acabem de veure com van arribar a Mèxic i com es van integrar en la societat i en la Medicina mexicana els refugiats, però, arribats a aquest punt, la qüestió a aclarir definitivament segueix essent: com els acceptaren els seus col.legues mexicans?.

Ja hem dit que, en general, bé, peró hagueren de vèncer algunes reticències. Cal que contrastem opinions i fets:

El Dr. Antoni Peyrí va escriure l´any 1.963: "De tot ens ha deparat el destí. Hostilitats de tota mena: professionals, polítiques, climàtiques. Pensem, però, que érem uns estranys que, en el millor dels casos, trencàvem el son dels ja situats a casa seva. Però també hem tingut grans satisfaccions en veure´ns ben rebuts, ajudats i protegits, al marge que en fóssim o no mereixedors. I aquesta situació nova que adquiríem ens ha inculcat a tots nosaltres l´agraïment profund al país que ens acollí en les primeres hores, al qual hem esmerçat les nostres activitats, mirant de recompensar el bé que ens proporcionà."

I afegia: "...Hostilitats que eren raonables i d´esperar. Cal pensar que érem, com a metges estrangers, mal vistos de sempre, i són els que els cal viure amb menys drets

---

[120] Així mateix m´ho comentà el Professor Folch i Pi en una conversa a Ciutat de Mèxic. Març del 1.993.

que els nadius. Quelcom d´aquest problema sabíem els que, havent estat dirigents dels Col.legis de Metges de Catalunya, havíem condicionat als estrangers el dret d´exercir la professió a casa nostra."

Més endavant, ell mateix expressà: "...Les atencions i distincions rebudes per tots nosaltres són infinites. Me´n confesso partícep i sé molt bé fins a quin punt les estimava i agraïa, considerant que jo era un sobrevingut al qual no estaven obligats i, això no obstant, era tractat com un més entre ells. No és aquesta una prova patent de com era vista la nostra obra?."[121]

Contrastant amb les seves opinions, recollim una nota duríssima, amb data del 16 de Novembre de 1.939, del "Sindicato de Médicos y Cirujanos del Distrito Federal". Està signada pel Secretari General en funcions, Dr. Gregorio Oneto Barenque, i pel Secretari de Treball, Dr. Juan Cejudo y de la S. Entre d´altres coses, manifesta:

Títol: *A LOS SEÑORES MEDICOS REFUGIADOS ESPAÑOLES*

"...Nos dirigimos a ustedes para expresarles nuestro sincero asombro ante ciertas peculiaridades de la actuación profesional de algunos médicos españoles que se encuentran en nuestro país en condiciones de "Refugiados Políticos..."

"...Es penoso llamar la atención a los colegas españoles cuya conducta se desvía no solo de la ética profesional, sino de las consideraciones y reconocimientos propios de su situación de refugiados políticos, y que se concreta a los hechos que mencionamos a continuación:

Tenemos noticias de que algunos médicos españoles están asignando cuotas por concepto de honorarios, sumamente elevadas, lo que redunda en perjuicio del público y establece una diferencia que en ocasiones permite suponer a los pacientes que los servicios médicos impartidos por los elementos extranjeros superan con mucho en calidad a los impartidos por los nacionales..."

"Por otra parte, tenemos noticias también, directamente proporcionadas por la prensa diaria, de que por medio de anuncios de perfil notoriamente charlatanesco van a establecerse ciertas "policlínicas" que ofrecen servicios médicos impartidos por notabilidades extranjeras y que colocan al médico mexicano en situación de inferioridad."

---

[121] Peyrí, Antoni. "Els Metges Catalans Emigrats" Col.lecció Estudis i Documents . Club del LLibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963. pp.9 i 30.

"Por último, hemos sabido que algunos médicos españoles están ejerciendo la profesión sin llenar los requisitos legales ni éticos para ello olvidando las leyes de la hospitalidad que este país les ha brindado, y haciendo caso omiso de las relaciones de fraternidad y entendimiento que deben guardar con las organizaciones médicas reconocidas en nuestro territorio."

Acabaven dient que els agradaria que una comissió de metges exiliats es reunís amb ells i que: "...Nos es grato reiterar a ustedes las seguridades de nuestro atento compañerismo y consideración".[122]

Encara que en l´escrit es pot endevinar un cert recel corporativista o xenòfob, per cert, i com veurem, no pas compartit per molts dels metges mexicans, hem de pensar que:

1) Es tractava dels primers moments, i ja hem explicat a bastament tot el contexte històric de les relacions hispano-mexicanes, i del mateix Mèxic contemporani. No és gens estranya, doncs, aquesta actitud, que no era generalitzada, i que va anar desapareixent.

El mateix Dr. Ignacio Chávez, gran cardiòleg, figura màxima de la Medicina Mexicana, expressà:

"La generosidad del Gobierno fue completada con la aceptación gozosa y prácticamente universal de parte de los médicos mexicanos. Nadie invocó, para oponerse, las prácticas establecidas ni los convenios de reciprocidad. Que hubo excepciones mezquinas, eso es cierto; pero una frase feliz nos dice que una gota en el techo no significa lluvia".[123]

2) Part del que exposaven Oneto Barenque i d´altres tenia una base reial, atès que hi va haver alguns metges catalans i espanyols que no van actuar correctament, o bé que, per a fer-se un nom, s´atribuïen títols que no els corresponien.

També el fet de creuar l´Atlàntic accentuava en alguns aquell lamentable complex de superioritat que es sol produir en els europeus, barrejat amb ganes de "fer les Amèriques".

---

[122]Aquest document, que em facilità el Dr. Somolinos Palencia, posa un contrapunt interessant, per a poder situar bé les coses en el seu context, i des de diverses perspectives.

[123] Chavez, Ignacio. "Comentario al trabajo: "Veinticinco años de Medicina Española en México". Gazeta Médica de México. Ciutat de Mèxic. 1.965. XCV (7): 25-29.

Refereix en Somolinos que: "La picaresca española también emigró con nosotros y los médicos tuvimos en nuestro grupo elementos capaces de haber sonrojado al mismísimo Lazarillo de Tormes."[124]

3) En alguns dels llocs en què exercien exiliats es feien pràctiques que els van fer guanyar mala fama entre els metges i públic mexicans.

També molt interessant és l´aportació feta pel Dr. Conrado Zuckermann, pretigiós metge mexicà, sobre l´estat d´opinió dels metges mexicans referent els seus homòlegs exiliats.

Zuckermann va escriure, l´any 1.942, un llibre sobre els metges mexicans i la seva vida i costums, titulat: "La Vida de los Médicos en México."

El va fer a partir d´una enquesta que passà a 2.000 companys de professió (a Mèxic llavors hi havia uns 5.000 metges en total), i trobà com a satisfactori haver rebut 457 respostes.[125]

El qüestionari va incloure 21 preguntes, i portava data del 7 de Novembre del 1.942. La pregunta núm. 15 era: "¿Ha beneficiado al país la llegada de elementos mèdicos extranjeros?."[126] El capítol del llibre que dedica a aquest tema, l´anomenava "Inmigración Profesional."

Refereix que: "Es el tema más apasionante del concurso. Aquel en que las contestaciones manifiestan, muchas de ellas, no solamente conocimiento del problema, sino vehemencia i deseo de inmediato remedio."[127]

Reconeix que la immigració, en general, sol ser font d´evolució i, de vegades, de progrés.

Explica també que el qüestionari es va repartir indiscriminadament a mexicans i estrangers, i que la majoria dels metges que es varen sentir al.ludits no van contestar aquesta pregunta, i això ho interpreta com una "actitud correcta".[128]

---

[124] Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p. 649 .

[125] Zuckermann va escriure: "El médico, anonadado por su trabajo, amargado por los desengaños y desilusionado de los otros médicos, es poco afecto a satisfacer curiosidad. Si recordamos que este concurso se hizo a base de voluntad, de súplica y aún de compañerismo, comprenderemos el gran triumfo alcanzado."

[126] Zuckermann, Conrado. "La vida de los médicos en México. Ideas y costumbres en una profesión". Ciutat de Mèxic. 1.942. p. 31.

[127] Encara que el mateix Zuckermann explica que la recient promulgació de la Llei relativa a l´exercici de les professions, limitant bastant el treball en aquest sector pels estrangers "representa la solución del problema".

[128] Zuckermann, Conrado. Ob. Citada. p. 226.

QÜESTIONARI DEL DR. ZUCKERMANN

1. ¿Está usted satisfecho de ser médico?.

2. ¿Volvería a estudiar Medicina si estuviera en sus años juveniles?.

3. ¿Aconsejaría a sus hijos varones que fuesen médicos?.

4. ¿Aconsejaría a sus hijas que estudiaran la profesión de médico?.

5. ¿Qué opinión tiene usted del ejercicio professional desde el punto de vista econòmico?.¿Le da lo suficiente para vivir?.¿Tiene empleos de Gobierno o privados?.

6. Le suplicamos relate alguna anècdota cómica de su vida profesional.

7. Le suplicamos relate el hecho más trascendental, más emotivo de su vida profesional.

8. ¿Ha estado alguna vez en peligro su vida debido al ejercicio de su profesión?.

9. ¿Cuáles son sus libros favoritos?.(En Medicina y fuera de ella).

10. ¿Cuales son sus paseos, diversiones y deportes preferidos?.

11. ¿Cuál es la música que más le gusta?.

12. ¿Como distribuye su tiempo?. ¿Cuántas horas diarias dedica al ejercicio profesional?. ¿Cuántas al hogar?.¿Descansa los domingos?.

13. ¿Cultiva otro arte o ciencia además de la medicina?.

14. ¿Ha escrito libros médicos, literarios, etc.?. Le suplicamos anotarlos.

15. ¿Ha beneficiado al país la llegada de elementos médicos extranjeros?.

16. Si ha viajado fuera del país, cuéntenos sus impresiones del ambiente médico o social.

17. ¿Qué sugiere usted para combatir más efectivamente el charlatanismo?.

18. ¿Qué sugestiones hace usted para mejorar la enseñanza médica en nuestras Facultades?.

19. ¿Qué sugestiones hace usted pára mejorar el medio científico, social y ético de todos nuestros médicos en general?.

20. ¿Desea referirse a otro tema de importancia médica colectiva?. Hágalo aquí.

Además agregamos la siguiente pregunta sugerida por varios compañeros:

21. ¿Qué circunstancias o motivos lo indujeron a estudiar la carrera de médico cirujano?.

Nota. Zuckermann afegia al final que totes les dades recollides serien confidencials.

Sobre com van valorar posteriorment els metges i la societat mexicana la tasca mèdica feta pels metges refugiats catalans en parlarem a bastament. Ara interessava reflectir

l´ambient d´aquells "primers moments", és a dir, de l´acollida immediata. Per això són interessants, en la meva opinió, tots aquests testimonis.

En l´estudi de Zuckermann assenyala com a opinions destacables, favorables als exiliats les que fan referència a:

-Han beneficiat al país els que s´han incorporat a la Universitat.

-Han obligat a treballar en una situació de major competència als metges mexicans.[129]

Refereix l´autor que la majoria de les respostes, però, són negatives, i que es basen en el següent:

- El "Charlatanismo" d´alguns dels refugiats. Veiem com era d´ important l´impacte en el món mèdic mexicà que produïren els metges refugiats, perquè de fet, aquesta qüestió també es tracta en un altre punt.

També fan referència a la "pedantería y sed de dinero"[130] d´alguns metges exiliats.

- Veure en els nous companys més uns polítics que uns metges: "El porcentaje de médicos políticos que ha venido a refugiarse es elevado", diu una resposta, i segueix: " Nuestro Gobierno ha visto este problema desde un punto de vista político, sin tener para nada en cuenta los intereses colectivos del verdadero pueblo y mucho menos de los médicos mexicanos."

- Sentiment de suficiència, de "no necessitat per part de Mèxic que vinguèssin."

Interessants són també les que expliquen el recel des d´un punt de vista històrico-sociològic. Així: "Tratan de aprovechar el complejo de inferioridad del mexicano frente al extranjero".

Segons altres opinions: "Se aprovechan del complejo de la Malinche, que no hemos podido eliminar en forma completa." i es fa referència a: "La buena fe angelical con que algunos médicos les ayudan, olvidando el episodio tlaxcalteca".[131¡132]

---

[129] Zuckermann, Conrado. Ob. citada. . 226.

[130] Zuckermann, Conrado. Ob. citada. p. 228.

[131] Zuckermann, Conrado. Ob. citada. pp.227 i 228.

[132] Es molt important per a intentar comprendre Mèxic i els mexicans saber que, durant segles, i encara hores d´ara, l´episodi de la Malinche està molt present en el seu record negatiu referent als espanyols.

Zuckermann, al final, fa una interessant síntesi, i n´extreu les següents conclusions:

-- Són beneficiosos els que són honrats, treballadors, estudiosos i no els ampulosos, els que s´anuncien com a eminències sense ser-ho.

--Ja hi ha un factor important d´integració; refereix que l´actuació dels refugiats cada vegada és menys estrangera i formen part ja del "cos mèdic de Mèxic".

--També explica que, de vegades el recel prové, en la seva opinió, de la ja difícil situació econòmica dels metges mexicans.

--La immigració estimulà a estudiar més a tots.

--Diu que: "Los dioses, de cerca, son hombres". Es refereix a que en conèixer personalment els metges de l´altra banda de l´Atlàntic els han vist més a prop, han pres consciéncia que ells no estaven en un nivell baix, i han valorat més els coneixements propis.[133]

--Refereix, per acabar que: "En lo personal, afirmo que los médicos extranjeros -varios ya se han nacionalizado- que he conocido son realmente verdaderos y buenos médicos del país, y que han contribuido a devolver algo de su perdido esplendor al ejercicio privado de la Medicina".[134]

De fet, el Dr. Zuckermann no feia res més que pulsar l´opinió dels seus companys i expressar els seus dubtes i recels, normals en aquell moment. El Dr. Pelai Vilar, català exiliat, opinà sobre Zuckermann: "Es tractava d´una persona equilibrada i de prestigi; a més, no perseguia cap enfrontament."[135]

Una prova de la seva equanimitat la tenim en el fet que, tot i essent un cirurgià de prestigi a la capital, col.laborà gustosament en alguns números de l´ "Acta Médica Hidalguense", de Pachuca, fundada i dirigida pel Dr. Pelai Vilar, i amb participació d´un altre metge espanyol refugiat, el Dr. Aparicio.

Hernán Cortés aprofità la seva bona relació amb els tlaxcalteques, i particularment les seves relacions amoroses amb una noia india anomenada "La Malinche", que li feia d´intèrpret. Segons la història i la tradició, gràcies a això alguns pobles indígenes es van fiar d´ell i va poder conquerir l´Imperi Asteca, amb l´ajut de l´esmentada Malinche i els tlaxcalteques. (Veure la Crònica de Bernal Díaz del Castillo, soldat de Cortés). Aquesta traició, i el fet de refiar-se confiadament de l´enemic que ve de fora per aprofitar-se de la seva bona fe i hospitalitat, la recorden sempre.

[133] Zuckermann, Conrado. Ob. citada. pp. 229-231.

[134] Zuckermann, Conrado. Ob. citada. pp. 231-232.

[135] Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

Precisament l´any 1.989, el Dr. Pelai Vilar publicà el llibre titulat: "Mis Médicos Mexicanos. Crónica de Medio Siglo de Convivencia", clau també per entendre el procés d´adaptació i l´acceptació dels metges refugiats pels seus homònims mexicans.

Quan Pelai Vilar se´n fa resó pel que li escriu el seu amic Vicenç Riera Llorca "d´un metge mexicà anomenat Zuckermann que havia publicat un llibre contra els metges refugiats"[136], s´afanya a puntualitzar els fets, tot i expresant que no s´ha interpretat bé el que expresava Zuckermann.[137]

Refereix el Dr. Vilar: "Ni por un momento pudo habérseme ocurrido que don Conrado (Zuckermann), el maestro querido y estimado que me distinguía con su amistad, era un detractor de los médicos ibéricos refugiados. El maestro en su conocido libro toca el tema de los médicos refugiados con una elegante objetividad y poniendo a cada cual en su lugar" i afirma: "No hay ni una sola línea que yo no suscribiera en cuanto a su veracidad".[138]

El mateix Dr. Vilar diu: "En lo personal, qué animosidad podía hallar en don Conrado, cuando siendo yo un joven médico sin grandes méritos académicos, me aceptó como amigo y colega e incluso no desdeñó publicarme en su importante revista "Un Caso de tumoración laríngea de diagnóstico etiológico difícil".[139]

Sobre l´època i la gent del Mèxic que es van trobar en arribar els refugiats, el Dr. Vilar fa referència al fet que es tractava del Mèxic post-revolucionari, i preindustrial que la recent expropiació del petroli havia llençat cap a la industrialització, però en què era manifest el predomini del món rural.

Exposava també que les classes socials estaven molt polaritzades, i que la classe mitjana pugnava per definir-se i trobar llocs de direcció a l´Estat, per mediació de les professions liberals, la qualificació a les indústries i la formació de grups gerencials intermitjos.

---

136 Correspondència Riera Llorca_Pelai Vilar. Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985.

137 Vaig tenir el plaer de conèixer bastant bé al Dr. Pelai Vilar, tenint l´honor d´ésser hoste seu . A més de la seva bonhomia em consta que no s´ha "casat mai amb ningú", malgrat que aquesta digna actitud li pugui haver donat més d´un ensurt a la vida. Per tant, i a més, gairebé cinquanta anys després, tant li hagués estat silenciar la seva opinió sobre Zuckerman, en canvi, optà per elogiar-lo molt.

138 Vilar i Canales, Pelai. "Mis médicos mexicanos. Crónica de medio siglo de convivencia." Costa-Amic Editores, S.A. Mèxic. 1.989. p. 28.

139 Vilar i Canales, Pelai. "Un caso de tumoración laríngea de diagnóstico etiológico difícil". Revista de Ginecología, Cirugía y Cáncer. Ciutat de Mèxic. 1.952. XX: 345-353.

Referent a l´aspecte mèdic, explicava que no hi havia els grans hospitals dels anys 50, ni tampoc s´havia implantat encara l´"Instituto Mexicano del Seguro Social". (IMSS).

L´Escola de Medicina, digué, havia d´esperar per a instal.lar-se a la llavors inexistent Ciutat Universitària, i romangué a l´antic edifici del Palacio de la Inquisición[140]

Seguia explicant el Dr, Vilar que l´impressionaren gratament els metges mexicans i el seu nivell professional.

Va escriure en l´esmentat llibre: "Eran excelentes profesionistas y de cultura general amplia y consistente. Su formación médica correspondía fundamentalmente a la escuela francesa, pero ya entre los jóvenes se manifestaba el influjo de la que iba tomando el carácter de gran medicina norteamericana, que después de la Segunda Guerra Mundial tomaría el relevo histórico de la gran tradición de la medicina europea."[141]

El mateix Dr. Pelai Vilar reconeix que hi va haver metges joves que van exagerar mèrits reals o en van inventar d´imaginaris.[142]

Explicà que això provocà reaccions viscerals, com la que ja hem explicat del Dr. Oneto Barenque i d´altres, o bé crítiques més mesurades, com la del propi Dr. Zuckermann.

El que segueix a continuació, explicat pel Dr. Vilar, penso que serveix per a situar, com a resum l´estat d´aquesta qüestió:

"La relación constante, los años de trabajo en común y la calidad humana de los médicos mexicanos fue estableciendo una hermosa relación en la que nos diluimos o identificamos, sin perder esencias."

"La inmensa mayoría de los médicos mexicanos nos arropó con su ayuda y amistad. Conste que no estoy hablando de la actitud oficial del Estado mexicano, que tanto hizo por nosotros."

---

[140] Avui dia, en aquest edifici hi ha encara activitat universitària. Entre d´altres, hi ha la Càtedra d´ "Història y Filosofía de la Medicina".

[141] Vilar i Canales, Pelai. Ob. citada. p. 24.

[142] Vilar i Canales, Pelai. Ob. citada. p. 25.

I exposà un fet cabdal: "Lo que destaco es la actitud espontánea que nunca se hubiera obtenido por decreto."

Finalment explicà: "Creo que ya es hora de que los tímpanos de nuestros colegas mexicanos sean gratificados por las ondas empáticas del agradecimiento...Si me exilié gritando justicia para Catalunya y España justo es que la pida para los que nos ayudaron a recuperar nuestra forma de vida cuando todo parecía perdido."[143]

En converses mantingudes amb els professors Folch i Pi i Oriol i Anguera, em van dir també que, en la seva opinió, Mèxic i els metges mexicans havien acollit molt bé els metges refugiats, i no tant sols a gent com ells, que es dedicaren a la docència, sinó a tots en general.

Em manifestà el Professor Folch, una persona molt humana: "I pensar què malament que s´havien portat a França amb els refugiats....Quin canvi en l´actitud que trobàrem en els mexicans.!"[144]

---

143 Vilar i Canales, Pelai. Ob. citada. p.26

144 D´una conversa mantinguda personalment amb el Professor Folch a Lomas de Tecamachalco, Mèxic. 1.992.
Cal tenir present, per a poder jutjar l´equanimitat de les paraules del Dr. Folch, a part de la seva més que provada bonhomia i honradesa, el fet que ell no fou a França un refugiat més, sinó que a causa del seu prestigi i d´ estar casat amb una ciutadana francesa, pogué ser declarat "savant étranger", i donar classes a Tolosa de Llenguadoc, a la Universitat. També va poder seguir fent investigació al país veí.

3. OBJECTIUS:

.Objectius generals

.Objectius específics

3.1. OBJECTIUS GENERALS

Els objectius generals serien :

- Fer un estudi aquí, i sobre el terreny a Mèxic, del que va significar l´emigració de 65 metges d´un país a l´altre, a causa de la guerra civil.

- Englobar aquest estudi dins de la situació històrica, política i sociològica de Catalunya i de Mèxic, per tal de situar el context. S´entén, lògicament, com a indestriable una cosa de l´altra.

- Situar la pèrdua d´aquests 65 metges per part de Catalunya, qualitativament i quantitativament, i veure´n la possible repercussió.

- Objectivar l´aportació d´aquests metges i la dels metges "fills de l´exili" al Mèxic del seu temps i a l´actual.

- Com a metges de l´àmbit català, veure l´aportació específicament catalana a la Medicina Mexicana. (Els catalans, com altres pobles que no tenen Estat propi, solem tenir un legítim sentiment nacional, que sovint manifestem en moltes de les nostres actuacions en diferents àmbits).

3.2. OBJECTIUS ESPECIFICS.

- Objectivar què va perdre concretament Catalunya amb l´emigració de cadascun dels metges; sobretot, dels més significatius.

-Objectivar l´aportació de cadascun dels metges a la Medicina Mexicana.

Com és lògic, l´aportació varia molt quantitavament i qualitativament, depenent de cada personatge i de les seves circumstàncies professionals i personals específiques, però és important la personificació, perquè no es tracta d´un grup homogeni, degut als següents motius:

1) Ni l´edat ni el grau de formació és el mateix, ja que oscil.lla entre persones d´edat més que mitjana, com és el cas del Dr. Pla i Armengol, a joves que tot just han acabat la carrera, con el Dr. Aiguader i Cortés, i entre persones molt introduïdes en ambients científics i universitaris, com el Dr. Puche, Rector de la Universitat de València, i el Dr. Benet, per exemple, metge rural, o el Dr. Armendares, bon generalista.

2) No tots arribaren a Mèxic al mateix temps. Els primers van arribar l´any 1.939, acabada la guerra. Altres ho van fer en posteriors vegades, fins els darrers viatges del "Nyassa", com el Dr. Albert Folch, o posteriorment, i per altres motius, el Dr. Antoni Oriol.

3) Referent al seu sentiment i a la pròpia noció de pertànyer a l´ambit socio-cultural català, encara que molts provenien de moviments catalanistes, no és ni de bon troç un sentiment homogeni.

Per exemple, entre el catalanisme decidit dels Drs. Pelai Vilar, Folch, Aiguder o Peyrí i el distanciament, que no rebuig, del Dr. Just Caballero, hi ha notables diferències. Això és manifest també en la segona generació.

4. HIPÒTESIS DE TREBALL:

.El que va perdre Catalunya
.El que guanyà Mèxic

Les hipòtesis de treball són dues:

4.1. EL QUE VA PERDRE CATALUNYA

Catalunya pot haver-hi perdut amb l´emigració forçada dels metges cap a l´exili, per dos motius:

a) La quantitat de metges exiliats a Mèxic: seixanta cinc en total. Aquesta xifra representava un 2% dels col.legiats.

Per a fer-nos una idea més aproximada del que això vol dir, cal que pensem en el fet que la quantitat de metges llavors era molt més minsa que ara proporcionalment a la població total. Hi havia quelcom més de tres mil metges.

b) La qualitat d´alguns dels metges emigrats.

-Cal tenir en compte la importància de l´Institut de Fisiologia de Barcelona (L´Escola de Pi i Sunyer), de reconeguda fama internacional en el terreny de la investigació en Fisiologia.

També la incidència en la formació de futurs metges que els membres de l´Institut tenien.

Com a figures més importants, exiliades a Mèxic, de l´Institut de Fisiologia, ens trobem amb: el Dr Puche, el Dr. Carrasco i Formiguera, el Dr. Folch, els Drs. Cèsar i Jaume Pi-Sunyer, i el Dr. Oriol.

- En el camp universitari i de l´Hospital Clínic, tenim el Dr. Antoni Peyrí, professor adjunt de Dermatologia i el Dr, Capó, cap de sala de Psiquiatria.

-Ens trobem també amb metges que ocupaven càrrecs importants en Institucions públiques i privades, com el Dr. Caballero, Cap de Laboratori de Barcelona i el Dr. Pla i Armengol, important tisiòleg.

- En el món polític i de la Medicina social, el Dr. Jaume Aiguader, que amb les "Monografies Mèdiques" impulsà la publicació en català dins de l´ambient mèdic.

- En l´àmbit de la Farmacologia i Biologia, aplicada a la Ciència Mèdica, teníem Cèsar Pi-Sunyer, professor a la Universitat.

- En definitiva, bons metges joves que ja destacaven en diverses especialitats, com Cristià Cortés, en Cardiologia, o Carles Parés, en Urologia.

Veurem si es possible demostrar que, si bé la pèrdua fou d´un 2%, no pas menyspreable, però que qualitativament va ser molt més important i va influir en una aturada del desenvolupament científic del nostre país.

4.2. EL QUE GUANYA MEXIC

Cal situar l´aportació possible, si així es demostrés, dels metges catalans exiliats a la Medicina Mexicana des de les perspectives següents:

a) L´intercanvi d´idees entre concepcions diferents, i aprenentatges diferents de la Ciència Mèdica, la qual cosa sempre sol ser enriquidora.

La Medicina Mexicana, en els darrers anys arrossegava una herència francòfona, del temps del "Porfiriat", ja caducada, i s´anava obrint a les noves tendències, sobretot nord-americanes.

S´anaven creant els "Institutos": de Cardiologia, Pediatria, Nutrició, Malalties Tropicals, introduint-se la creació d´especialitats.

Els metges republicans hi podien aportar una visió europea, fruit de les pròpies Escoles de Barcelona i Madrid, i de l´ampliació d´estudis a d´altres països.

Els metges que provenien de Madrid aportaven una formació més germanòfila, metòdica i, potser, un xic pesada.

Els seus col.legues catalans aportaven una formació amb reminiscències francòfones, però ja decididament anglosaxona.

L´intercanvi d´idees amb els col.legues mexicans, doncs, podia ser molt positiu i enriquidor per a la Medicina Mexicana.

b) Els metges catalans, en general, podien aportar una bona contribució a la pràctica mèdica a Mèxic, a causa que la seva formació a la Universitat de Barcelona era sòlida.

c) Podien omplir un buit en el Mèxic post-revolucionari, que ara s´havia estabilitzat políticament, i que precisava bons tècnics en totes les branques.

En aquest sentit, li venia gent ja formada universitàriament, i alguns d´ells amb experiència.

Eren professionals que el país no havia de fer l´esforç de formar i que es podrien integrar en els llocs on podien fer falta.

Precisament, en els temps del President Lázaro Cárdenas s´impulsà la Reforma Agraria, i es procurà fer anar bons tècnics a les zones rurals, o semi-rurals, a "la província". Alguns metges catalans hi aniran, com Pelai Vilar, Peyrí, Capó o Ridaura i hem d´esbrinar si la seva tasca allí serà significativa. Es parteix també de la suposició que era una bona ocasió, a causa precisament de les ganes oficials de potenciar "la província"

d) Mèxic podia aprofitar el mestratge d´algunes figures excepcionals, en el món científic, de la Investigació i de la Docència, tant a la prestigiosa UNAM, com al Politècnic, creat per Cárdenas l´any 1.938, i on posteriorment s´impartiran els estudis de Medicina Rural, per a intentar desenvolupar les zones més endarrerides del pais.

En aquest terreny, per exemple, cal situar el que podien aportar homes com Puche, (a la UNAM) i Folch, Jaume Pi i Sunyer, i Oriol (al Politècnic).

e) Com que, lògicament, i malgrat les facilitats donades per Mèxic, els inicis no foren fàcils, molts van haver de dedicar-se, exclusivament o en part, a fer traduccions de llibres.

La tasca del Dr. Folch en aquest camp fou impressionant numèricament. Caldrà també veure si fou molt profitosa per a Mèxic.

(Mèxic podia beneficiar-se´n, en arribar-li més rapidament les novetats editorials mèdiques i, fins i tot, fer-ne exportació a d´altres països llatinoamericans).

f) La capacitat emprenedora i la formació d´alguns metges republicans en el terreny de la indústria farmacèutica podia possibilitar:

-Una menor dependència de Mèxic de les indústries farmacèutiques multinacionals o, com a mínim, l´acabament d´alguns monopolis.

-Conseqüentment, la més ràpida i abundant fabricació de productes farmacèutics nacionals.

D´altra banda, alguns metges s´incorporaren al camp de la indústria farmacèutica com a empleats, i la seva contribució podia ser diversa, en algunes ocasions, des de llocs directius. Cal esbrinar si aquesta presència fou destacable.

En tot cas, l´emigració coincidia en un moment de desenvolupament de Mèxic, un cop estabilitzat el país, i feta l´expropiació del petroli.

A tenir en compte que, a més, per afinitat ideològica, i per agraïment, els refugiats podien tenir una ocasió única de desenvolupar a Mèxic una tasca que ja no podrien fer al seu pais, encara que l´exili primer els semblés provisional.

5. MATERIAL I METODE:

.Estudi a Catalunya
.Estudi a Mèxic
.Relació de persones entrevistades a Mèxic.
.Criteris d'inclusió

5.1. ESTUDI A CATALUNYA.

Correspon a la recollida de dades dels metges exiliats a Mèxic, referent a la seva etapa anterior a l´emigració. Aquesta feina va ser feta abans i després d´anar a Mèxic.

L´esmentada tasca fou realitzada cercant documentació en arxius diversos, Col.legi de Metges, Biblioteca de la Facultat de Medicina, Acadèmia de Ciències Mèdiques, Biblioteca dels Laboratoris Uriach.

Es va cercar també documentació sobre Catalunya i Mèxic, de tipus històric, referent a les èpoques que ens ocupen i als antecedents polítics, econòmics, socials i mèdics.

També correspon a la fase d´entrevistes per a buscar informació; com a més significatives, amb el Dr. Massons, i amb el propi Director de la Tesi, Professor Corbella.

Així mateix, a l´inici, és l´època d´intercanvi de correspondència amb el Sr. Jordi Oliva, del Centre d´Història Contemporània de la Generalitat, i de l´intercanvi també de correspondència i trucades telefòniques amb el Professor Francisco Guerra, de Madrid, per anar acabant de trobar informació sobre l´exili mèdic republicà.

Paral.lelament vaig iniciar correspondència amb Mèxic, amb dues finalitats:

1) Tenir informació que em poguessin enviar des d´allí.
2) Preparar la segona etapa de l´estudi, a Mèxic.

A tal efecte, vaig anar mantenint correspondència amb el Professor Folch i Pi, el Professor Carlos Viesca i el Dr. Juan Somolinos Palencia.

5.2. ESTUDI A MEXIC.

Era fonamental i imprescidible poder portar a terme un Estudi Sobre el Terreny, que vaig fer durant prop de dos mesos (Març i Abril del 1.992), pels motius següents:

1) És a Mèxic on està la major part de la documentació sobre el que van fer allà els metges exiliats.

2) Són allí les institucions i llocs on van exercir, i on hi ha llibres, biblioteques, plaques commemoratives, museus, etc.

3) És on hi ha també els seus deixebles, en el cas dels que van fer mestratge, o bé els metges mexicans que els van conèixer, amb la qual cosa es pot tenir una visió el més objectiva possible de la tasca feta, i no sesgada. Hi ha també els historiadors de la Medicina Mexicana.

També romanen a Mèxic, en algunes ocasions, familiars directes seus, que podien aportar documentació oral i escrita referent a la seva obra.

4) Alguns vivien encara a Mèxic. Lògicament era una ocasió única per a entrevistar-los i perquè em poguessin donar la seva memòria dels seus fets i dels dels seus companys. (Comparant, comprovant i objectivant posteriorment llur opinió, com és lògic).

Així mateix em vaig poder entrevistar amb membres de la Segona Generació, amb la mateixa finalitat.

5) Posant-me, en contacte amb el món universitari de la Ciutat de Mèxic, guiat pel Professor Viesca. tenint accés a arxius diversos de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, del Palau de la Història de la Medicina i de l'Institut Politècnic Nacional.

També, per indicació del Professor Viesca, i per mediació d´ell, em vaig poder entrevistar amb els Drs. Ulises Aguilar i Hugo Aréchiga, del postgrau de la UNAM i del món de la Història de la Medicina Mexicana, amb el Dr. Cravioto, degà del Politècnic, i amb els Drs. Ruiz Reyes, Larraza i Serrano, de Puebla.

Per mediació del Dr. Pelai Vilar i Canales vaig tenir accés als seus documentadíssims arxius personals, i em facilità les entrevistes amb altres metges i fills de metges exiliats (també m´ajudà el Dr. Folch en aquesta tasca), i amb historiadors importants de la Medicina Mexicana, i Acadèmics: el Dr. Martínez Cortés, i el Dr. Vicente Guarner.

M´interessava especialment l´opinió dels mexicans, per a poder situar bé les coses al seu lloc, sense triomfalismes ni, molt menys, falsedats, encara que fossin involuntàries.

En tot cas, penso que hi pot haver alguns punts polèmics, amb visions diferents, com s´exposarà, però no hi ha cap fet que no hagi estat contrastat fins allà on ha estat possible, procurant la màxima rigurositat.

També gràcies al Dr. Vilar i Canales, vaig aconseguir una entrevista amb el Sr. Cuauhtémoc Cárdenas, polític de l´oposició actual, i fill de Lázaro Cárdenas. Considero que poder gaudir de les seves impressions és enriquidor pel treball.

El Dr. Vilar i Puig, Secretari Adjunt de l´Acadèmia, em facilità el lliure accés als Arxius de l´Acadèmia de Medicina de Mèxic, que encara estan en procés d´ordenació definitiva a causa dels desperfectes causats pel darrer terratrèmol. Ell m´orientà, i amb paciència hi vaig trobar força documentació.

5.3. RELACIO DE PERSONES ENTREVISTADES A MEXIC:

- *Dr Albert Folch i Pi.* (En diverses ocasions).
- *Dr. Pelai Vilar i Canales.* (En diverses ocasions).
- *Dr Carlos Viesca.* (En diverses ocasions).
- *Dr Antoni Oriol i Anguera.* (En dues ocasions).
- *Dr. Cèsar Pi-Sunyer i Bayo.*
- *Dr. Hugo Aréchiga.*
- *Dr. Ulises Aguilar.*
- *Dr. Fernando Martínez Cortés.*
- *Dr. Vicente Guarner.*
- *Dr. Pelai Vilar i Puig.*
- *Dr. Guillermo Ruiz Reyes.*
- *Ingeniero Cuauhtémoc Cárdenas.*
- *Dr. Omar Cravioto Barrera.*
- *Dr. Roberto Larraza Smith.*
- *Dr. Raúl Serrano Campillo.*
- *Dr. Salvador Armendares i Sagrera.*
- *Sra. Motserrat Carrasco*
  (filla del Dr. Rossend Carrasco i Formiguera).
- *Sr. Antoni Peyrí i Macià.*
  (fill del Dr. Antoni Peyrí i Rocamora).
- *Dr. Juan Somolinos Palencia* (conversa telefònica).

A tots ells els manifesto una vegada més el meu més profund agraïment.

5.4. CRITERIS D´INCLUSIO:

5.4.1. BASES PER A L´ ELABORACIO DE LA LLISTA DE METGES.

En primer lloc, i per a saber exactament el nombre i els noms dels metges catalans exiliats, vaig utilitzar quatre bases de dades:

1) La llista donada pel Dr. Peyrí l´any 1.963, a la qual es farà referència diverses vegades al llarg d´aquest treball.

El Dr. Peyrí era una persona molt meticulosa i, en principi, la seva llista, començada a fer pocs anys després de l´exili, em semblava un punt de partida força interessant.

2) La llista que m´envià, abans d´anar a Mèxic el Dr. Juan Somolinos Palencia, del global de metges republicans exiliats.

En aquesta llista hi havia, per ordre alfabètic, tots els metges espanyols, però m´indicava els que podien ser catalans.

3) Els Arxius del Col.legi de Metges, en què consten alguns dels metges que es van exiliar.

Normalment, a la postguerra constaven com a: "Eliminado por desaparecido" y "No haber refrendado la colegiación".

4) Ja a Mèxic, confrontant-ho amb els arxius personals del Dr. Pelai Vilar sobre companys seus exiliats a Mèxic, i revisant les "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català".

Vaig incloure els que coincidien en tots 4 apartats, afegint-hi els següents:

-Dr. Rossend Carrasco i Formiguera, i Dr. Jaume Pi-Sunyer (que van estar pocs anys a Mèxic, però hi van fer docència i investigació).

-Dr. Antoni Oriol i Anguera. (Que arribà polèmicament més tard, procedent de l´Argentina, però la presència del qual era fruit de la guerra).

-Dr. Cèsar Pi-Sunyer. (Doctorat en Farmàcia, però que no era metge; al llarg de la seva vida, des de l´època de Barcelona, tingué sempre activitat professional i d´investigació relacionada amb la Medicina))

-Professor August Pi i Sunyer, que morí a Mèxic. Se´n fa una referència en aquest treball.

El total de metges republicans arribats fou, segons Somolinos d´Ardois "alrededor de 500". El seu fill, el Dr. Juan Somolinos Palencia, em lliurà una relació completa amb els noms de cadascun, i en surten 363. [145] En total, serien la desena part del cos mèdic mexicà de llavors, segons expressà el Dr. Germán Somolinos a: "Veinticinco años de Medicina Española en México".[146]

Els metges catalans exiliats a Mèxic serien 65, dels quals, 50 radicats a la capital, i 15 inicialment a fora del Districte Federal[147] (i, encara, algun d´aquests després anà a la capital, o a algun altre país). Segons les meves investigacions, foren 65, i no 58 com figuren en una llista del Dr Peyrí, incloent-hi els mencionats Drs. Rossend Carrasco i Formiguera, Jaume Pi-Sunyer, Oriol i Anguera, Cèsar Pi-Sunyer, August Pi i Sunyer, i també els Drs. Fèlix Aranguren, i Jordi Vallés, que figuraven en els Arxius del Dr. Pelai Vilar, el qual em confirmà personalment que es tractava de metges catalans exiliats a Mèxic.

Tal vegada, la dificultat referent al cens provè de la mobilitat que van tenir i, també, tal i com havia expresat el Dr. Peyrí, "No se´ns escapen les dificultats i el temps...la gran dispersió, l´isolament d´alguns de nosaltres..."

---

145 Entenc que és molt difícil, per moltes causes, saber-ne el nombre exacte, i el nom de tots. El cas és saber, d´una manera fiable i molt aproximada, al voltant de quines xifres ens movem.

146 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco años de Medicina Española en México". Ob. citada. p. 11.

147 Peyrí, Antoni. "Els Metges Catalans Emigrats". Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963. p. 14-15.

5.4.2. AMBIT PROFESSIONAL.

Encara que la Medicina estigui relacionada amb altres ciències, com són la Biologia i la Farmàcia, després de pensar-m´ho, vaig circumscriure l´estudi als metges únicament, per les causes següents:

1) No vaig trobar dades massa fiables sobre el nom i el nombre de farmacèutics i biòlegs exiliats ni aquí ni a Mèxic, ni constància gaire segura de les aportacions que haguessin fet allí.

2) Creia personalment més interessant, essent metge l´autor, fer únicament el treball sobre metges, no posant-me en un altre terreny, més desconegut per mí, tant a casa nostra com, després, a Mèxic.

Com a excepció he inclòs Cèsar Pi-Sunyer, Doctor en Farmàcia, perquè sempre treballà, en el món universitari relacionat amb la Medicina a Catalunya, i en el món de la indústria farmacèutica a Mèxic, en qüestions relacionades amb l´aplicació pràctica del saber mèdic i en estret contacte amb el món de la Medicina i els metges.

Havia estat membre destacat de l´Institut de Fisiologia, i publicà treballs juntament amb el Dr. Jordi Folch.

A més, el vaig poder entrevistar, i la documentació que m´aportà, oral i escrita, confirma el que he expressat, i també la seva catalanitat.

5.4.3. AMBIT NACIONAL.

Es plantejava el problema de si reduir només l´estudi als metges de la Catalunya Sud (l´actual Catalunya al mapa d´Espanya), o bé ampliar-lo a tots els dels Països Catalans dins l´Estat Espanyol (Amb el País Valencià, les Illes i la Franja de Ponent).

Vaig decidir que calia ser eclèctic, alhora que respectuós, i vaig seguir els següents criteris d´inclusió:

1) Evidentment tots els catalans de soca-arrel, molts d´ells amb mostres evidents i militants de catalanisme. Són la majoria, de fet.

2) Aquells que, tot i nascuts a Catalunya, no mostraren entusiasme pel fet català, però no hi foren hostils. És el cas, per exemple, del Dr. Caballero.

3) En tot cas, aquells considerats dins del "grup català" pels Drs. Peyrí i Pelai Vilar, i que s´adheriren a Mèxic voluntàriament a la Borsa del Metge Català.

Vaig incloure en l´estudi només els que coincidien en totes aquestes circumstàncies. És el cas del Dr. Josep Puche, per exemple.

4) Relacionat amb l´anterior, aquells que havien estudiat a Barcelona, tot i no ser dels Països Catalans, però que s´hi integraren bé; per exemple, el Dr. Aranguren.

5) Vaig incloure també en l´estudi la Segona Generació, molt fructífera en ocasions, i que pogué desenvolupar la seva tasca més tranquil.lament. L´he posat com a "fills de l´exili", i deixant ben clara l´actitud i els sentiments de cadascú, tot respectant al màxim totes les opinions, igual de legítimes en cada cas.

5.4.4. RELACIO DE METGES CATALANS EXILIATS.

1) Residents al Districte Federal de Mèxic, des de bon començament:

Aiguader i Miró, Jaume.
Aiguader i Cortés, Jaume Anton.
Aramburu i Martínez, Francesc.
Aranguren i Jausaràs, Fèlix.
Armendares i Torrent, Salvador.
Benet i Escobar, Lluís.
Bertran i Tàpies, Ramon.
Bosch, Bartomeu.
Caballero i Fernàndez, Just.
Cabanes i Roqueta, Alfred.
Civit i Bellfort, Joan.
Carrasco i Formiguera, Rossend.
Cortés i Lladó, Cristià.
Cuyàs i Fontdeviella, Josep.
Dutrem i Domínguez, Wenceslau.
Espinasa i Massegué, Josep.
Fàbregas i Hugàs, Josep.
Ferrer i Torrent, Francesc.
Folch i Pi, Albert.
Franco, Demòfil.
Gispert i Vila, Josep.
Gussinyé i Blas, Joan
Miró i Vives, Magí.
Molas, Josep M.
Morí i Ballester, Benet.
Navarro, Francesc.
Neira i Laporte, Eduard.
Oriol i Anguera, Antoni.
Palma i Delgado, Serafina.
Paniello i Grau, Francesc.
Parés i Guillen, Carles.

Penya i Massip, Josep.
Pèrez i Lias, Josep Ramon.
Piñol i Nolla, Jordi.
Pi i Sunyer, August.
Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar.
Pi-Sunyer i Bayo, Jaume.
Pla i Armengol, Ramon.
Puche i Alvarez, Josep.
Puig i Gurí, Josep.[148]
Ralló i Tomàs, Antoni.
Robert, Antoni.
Roig i Padró, Jaume.
Ruiz i Arqué, Manuel.
Sabina i Parra, Frederic.
Tarrida i Forns, Frederic.
Trueta i Raspall, Rafael.
Tusó i Temprado, Tomàs.
Vallés i Ventura, Jordi.
Zavala i Hernàndez, Josep.

2) Residents originàriament fora del Districte Federal:[149]

Arnau, Rafael	Matamoros (Tamps).
Boadella i Clota, Joaquim	Ciudad Juàrez (Chihuaua)
Cabanes, Jaume	Tijuana (Baixa Califòrnia)
Capó i Batlle, Gabriel.	Monterrey (Nuevo León)
Folch i Guimerà, Emili.	Torreón (Coha).
Julià i Balcells, Jaume.	Alamo (Veracruz).
Miró, Josep	Calimaya (Mex).
Olsina i Boher, Francesc	San Miguel de Allende. (Guanajuato).
Palau i Abad, Francesc	Tijuana (Baixa Cal.)
Peyrí i Rocamora, Antoni.	Monterrey (Nuevo León)

---

148 Exercí durant poc més d'un any de metge rural a Juchitepec, però el 1.941 se'n va anar als EUA, i l'any 1.947 tornà a Mèxic. Exercí, gairebé des del començament entre els EUA i la Ciutat de Mèxic.

149 En el decurs del temps, alguns acabarien exercint a Ciutat de Mèxic. (Peyrí; Pelai Vilar).

Reverter, Germà	Toluca (Mex).
Ridaura i Alvarez, Vicenç.	Tampico (Tamps).
Ruiz i Fernàndez, Angel.	Tijuana (Baixa Cal).
Serra Vives, Bernat.	Tlaxcoapan (Hidalgo).
Vilar i Canales, Pelai.	Pachuca (Hidalgo).

Nota. En aquesta relació figuren els que en primera instància van ésser fora de la capital. Al comentar l´obra de cadascú, exposarem detalladament on van exercir i si es van traslladar.

El total de metges catalans exiliats arreu del món fou de 121 [150]. És a dir, que més de la meitat d´ells exercirien a Mèxic.

[150] Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans exiliats". Ob. citada, p. 17.

6. RESULTATS:

.L'Obra realitzada a Catalunya i a Mèxic.
.La segona generació
.La Borsa del metge català

Tijuana
Ciudad Juárez
ESTATS UNITS D'AMÈRICA
MÈXIC
Illa SAN PEDRO NOLASCO
Illa MONSERRATE
Pic SAN RAMON
Golf de Califòrnia
Monterrey
Matamoros
Golf de Mèxic
Tampico
Alamo
San Miguel de Allende
Pachuca
Tlaxcoapan
Mèxic
Toluca
Calimaya
Puebla
Veracruz
OCEÀ PACÍFIC
BELIZE
GUATEMALA
HONDURES
MAR DE
LES ANTILL
121
CU

Scanned with CamScanner

6.1. L´OBRA REALITZADA A CATALUNYA I A MEXIC PELS METGES EXILIATS.

S´explica en aquest capítol l´obra feta per cadascun dels 65 metges a Catalunya, abans de la guerra i durant la mateixa, i a Mèxic. També s´exposa la tasca dels metges més representatius de la Segona Generació, i la "Borsa del Metge Català".

Es la millor manera per a tenir les dades suficients que ens poden permetre raonar les hipòtesis expressades. S´han procurat obtenir de fonts diverses, escrites i orals, de testimonis i de historiadors, comprovant així que les esmentades fonts fossin fiables al màxim, de cara a poder interpretar correctament els resultats i, en el seu cas, arribar a conclusions amb base sòlida.

En alguna ocasió, i així ho expressaré quan correspongui, no ha estat possible trobar totes les qüestions referents a alguns treballs, o algunes dades concretes, sobretot en el cas dels metges que foren menys rellevants. Demano excuses anticipadement per aquestes situacions, que s´han procurat reduïr a la mínima expressió possible.

6.1.1. DR. JAUME ANTON AIGUADER I CORTES.

(Barcelona, 10-I-1.914 - Ciutat de Mèxic, 27-XII-72).

Fill del Dr. Jaume Aiguader, de qui parlarem a continuació, i de la seva esposa Carme. Batxiller per l´Institut de Barcelona el 1.930. Es llicencià en Medicina el 1.936. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el 28 de Maig del 1.937, amb el número 3.547.

S´incorporà a l´exèrcit de la República, i va estar en diversos fronts. Arribà a capità metge. "No defugí d´anar a la guerra, malgrat ser el fill del Dr. Aiguader i Miró"[151]. "Era Oficial d´enllaç de D´Harcourt, el qual fou Cap dels equips quirúrgics de l´exèrcit".[152]

---

[151] Folch i pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

[152] Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

L´any 1.939 anà a l´exili. A França obtingué el títol d´Especialista en Medicina Colonial, a la Sorbona.[153]

Exiliat a Mèxic, on arribà a finals del 1.941, fou metge a l´"Instituto Nacional de la Nutrición", durant els anys 1.942-1.943. Treballà amb el grup del Dr. D´Harcourt i en els Laboratoris Queralt Mir (d´uns catalans antics residents). En morir el Sr. Queralt, passà d´ésser un empleat, a soci important dels laboratoris i Cap Mèdic.[154]

"Fou sempre gran catalanista i col.laborador actiu de la Borsa del Metge Català. Una gran persona".[155] S´oposà a l´ingrés del Dr.Oriol a la Borsa, per considerar que havia col.laborat amb el peronisme, la qual cosa provocà un incident.[156]

Pronuncià el 5 de Juliol del 1.962 una interessant conferència a l´Orfeó sobre les idees i el caràcter dels catalans. En aques treball explicà, des del punt de vista psicobiològic, els trets del caràcter dels catalans, i l´evolució de les llengües d´origen indoeuropeu.

Morí a Mèxic el 1.972, a causa de l´evolució d´un sarcoma. Segons el Dr. Pelai Vilar, "La seva mort fou un model de dignitat i estoicisme".

6.1.2. DR. JAUME AIGUADER i MIRO.

(Reus, 24-VII-1.882 - Ciutat de Mèxic, 30-V-1.943).

Neix a Reus fill d´una família benestant dedicada al comerç.

Des del seu pas per la Facultat, i ja després com a metge, s´interessà pels temes socials, com la higiene en les llars, l´alimentació dels treballadors, els accidents, les hores de jornada, els salaris insuficients...

Llicenciat l´any 1.908, per la Facultat de Medicina de Barcelona. Consta oficialment com a col.legiat a Barcelona el 8 d´Octubre del 1.922, amb el nmero 667. [157]

---

153 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans". III Congrés d´Història de la Medicina Catalana. Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona. 1.981, I: 36.

154 Vilar i Canales, Pelai. "Dades dels Metges Catalans Exiliats a Mèxic." Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p.3.

155 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

156 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada.Arxius personals. p.3. Mèxic. 1.985.

Scanned with CamScanner

com a tot Europa, hi havia moltes inquietuds socials.

Aiguader tractà de molts temes relacionats amb aquest ambient en conferències i articles periodístics, introduint-se en medis socials i culturals de casa nostra.

Fou President de L´Ateneu Enciclopèdic Popular i de l´Associació de Funcionaris Municipals de Barcelona.[158]

A la seva joventut freqüentà cercles filo-anarquistes, i fou amic dels sindicalistes catalans Salvador Seguí i Francesc Layret.[159] Col.laborà al periòdic "La Alarma", de Reus. Militià a la Unió Socialista de Catalunya i després a Estat Català.[160], el partit de Macià.

Membre per oposició del Cos Mèdic Municipal de Barcelona el 1.921.[161]

Durant la Dictadura de Primo de Rivera fou un dels dirigents, en la clandestinitat, d´Estat Català.[162]

El 1.926 fou empresonat durant mig any. Quan van succeir els fets de Prats de Molló[163] fou l´home de confiança de Macià, juntament amb Amadeu Bernadó. Es confiava que, en cas d´haver pogut proclamar Macià i els seus la República Catalana prop de la frontera francesa, seria acollida a l´ interior amb aixecaments i vagues, havent-s´hi compromès així els sindicalistes prop del Dr. Aiguader, que era el delegat d´Estat Català al Principat.[164]

---

157 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

158 Pi-Sunyer i Bayo, Jaume. Pròleg al llibre "Miquel Servet" de Jaume Aiguader. Montclai. Estats Units. 1.945 (Maig). p. 14.

159 Benet, Josep."Jaume Aiguader i Miró". Gran Enciclopèdia Catalana. Edicions 62. Barcelona, 1.970. Vol I p.330.

160 Calbet i Camarasa, Josep i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari biogràfic de metges catalans". III Congrés d´Història de la Medicina Catalana. Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona. Barcelona. 1.981. Vol I. p.36.

161 Calbet i Camarasa, Josep i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 36

162 Benet, Josep. Ob. citada. p.330.

163 Fets relacionats amb la invasió frustrada de la Garrotxa des de territori francès per un grup de militants d´Estat Català, preparada i dirigida per Francesc Macià. No tingué èxit militar, però sí que es produí un gran ressò internacional del problema de Catalunya.

164 Jardí, Enric. "Francesc Macià. El camí de la llibertat.(1.905-1.931)".Aymà S.A. Editora. Barcelona. 1.977.p.143.

Scanned with CamScanner

Poc abans de caure la Dictadura, el gener de 1.929 tornà a ésser empresonat durant un mes.[165] Havia estat encarregat per Macià de coordinar a Barcelona els elements republicans, sindicalistes i maçons, en un intent colpista.[166]

En representació del partit Estat Català participà, en la reunió de les forces republicanes de l´Estat Espanyol, en el Pacte de San Sebastià. (Important reunió dels representants de les forces progressistes, a les acaballes de la Monarquia). En començar la reunió, el 17 d´Agost del 1.930, deixà clar que, prèviament hi hauria d´haver un reconeixement de la realitat de Catalunya per part de tots els presents[167]. Fou designat membre del Comité Revolucionari, allí creat.

El Març de l´any 1.931 intervingué destacadament en la formació de l´Esquerra Republicana de Catalunya, i en les eleccions municipals del 12 d´Abril del 1.931, les que portaren la República al poder; fou elegit en la candidatura presentada pel nou partit.

Va ésser alcalde de Barcelona (1.931-1.933), i elegit diputat a les corts constituents; fou reelegit en les eleccions del Novembre del 1.933 i del febrer del 1.936. (Havia estat empresonat després dels fets del 6 d´Octubre del 1.934).

Durant la guerra fou ministre sense cartera del segon govern de Largo Caballero (Novembre del 1.936), i ministre de Treball i Assistència Social dels dos següents governs, presidits per Negrín (Maig 1.937 i Abril 1.938). Dimití l´Agost del 1.938 per interpretar que unes decisions d´aquell govern vulneraven els drets de la Generalitat de Catalunya.[168]

Havia col.laborat a les publicacions: "Ideari", "La Nau", "Justícia Social", "Ateneum", "Ginesta", "Germinal", "Catalònia", "La Publicitat", "La Rambla", "Estela", "Mirador", "La Humanitat", "L´Opinió","La Ciutat", "Lluita", "La Campana de Gràcia", "La Tralla", "Som", "El Poble Català", "Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya", i a les reusenques: "Foment", "Las Circunstancias" i "Revista del Centre de Cultura". Inicialment signava Aiguadé.

Fou autor de "L´aspecte social de les infeccions sexuals en el matrimoni" (Barcelona, 1.912), "Nova tasca de l´Ateneu", "Cultura professional de l´habitació sana i a

---

165 Benet, Josep. Ob. citada. p.330.

166 Jardí, Enric. Ob. citada. p. 157.

167 Carrasco i Formiguera, Manuel. "El Pacte de Sant Sebastià". Edicions de l´Arc de Berà. Barcelona.1.931. pp.36-38.

168 Benet, Josep. Ob. citada. p. 331.

Scanned with CamScanner

bon preu" (B. 1.922), Figures i moments de la Medicina", "La fatiga obrera"(B. 1.929), "La lleialtat a l´època"(B. 1.929), "Amb Catalunya i per Catalunya" (B. 1.930), "Catalunya i la Revolució"(B. 1.931), "Elogi del metge i de la Medicina"(B. 1.932), Elogi de Barcelona"(B. 1.932), i "El problema de l´habitació obrera a Barcelona"(B. 1.932).[169]

El seu llibre "Elogi dels Metges i la Medicina", produí força interès en els medis professionals i profans.

Reus l´havia nomenat fill predilecte l´any 1.933.

Fou membre de la Societat de Biologia de Barcelona.[170]

Va ser el fundador i editor de les "Monografies Mèdiques" (1.926-1.937), col.lecció sobre temes mèdics, redactas pels més destacats metges i científics catalans, formada per 104 volums.[171] i [172]. A més del tema de la Monografia, hi havia articles a cada número, i el Dr. Aiguader solia escriure freqüentment allí.

El Dr. Aiguader hi publicà els treballs històrics i divulgatius següents:

-"La Nova Universitat". Barcelona. 1.933. (Juliol-Agost).

-"La Cirurgia i la Medicina Catalana". Barcelona.1.934 (Maig).

-"L´Institut de Fisiologia". Barcelona.1.935.(Abril-Maig).

Naturalment es va haver d´exiliar. A França fou representant català a les organitzacions d´evacuació, i col.laborà en el periòdic "El Poble Català", i a la "Revista de Catalunya", editades ambdues publicacions a París.[173]

S´interessà personalment per la situació dels refugiats d´Agde i Argelers, "Demanant i enviant el que més falta ens podia fer per tractar de guarir els nostres malalts"[174].

---

169 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans". Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona. II Congrés d´Història de la Medicina Catalana. (Lleida 1.981). Barcelona 1.981. I: 36.

170 Pi-Sunyer i Bayo, Jaume. Pròleg citat. p. 14.

171 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 36.

172 El 1.969 tornaren a aparèixer noves "Monografies Mèdiques", i actualment se´n publiquen.

173 Benet, Josep. Ob. citada. p. 331.

174 Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els Metges Catalans Exiliats a Mèxic".Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 2.

Scanned with CamScanner

Arribà a Veracruz pels voltants de Nadal del 1.941.

A Mèxic es publicà l´any 1.945, de manera pòstuma, el seu llibre "Miquel Servet"[175], obra a la vegada científica i apassionada, sobre la personalitat de Servet (En vida encara va poder llegir uns capítols a l´Orfeó Català).[176]

En el llibre posà de manifest la catalanitat de Servet (De la franja de Ponent). M´explicà Cèsar Pi-Sunyer que, fins i tot temps després encara alguns espanyols es mostraven enfadats, i que Bolívar (fill d´un científic espanyol exiliat), així li ho va fer saber, molt airosament.[177]

Morí l´any 1.943 a Mèxic.

En el pròleg del Dr. Jaume Pi-Sunyer sobre el llibre "Miquel Servet", s´hi fa constar que: "Les grans preocupacions del Dr. Aiguader eren Catalunya i l´Home, atraient-lo els aspectes socials, vistos des del punt de vista del metge i del malalt".

Opinà el Dr. Antoni Peyrí que: "Jaume Aiguader era bo, culte i intel.ligent. No va fer de metge a Mèxic. Es dedicà a escriure i publicà el seu "Miquel Servet". Ell va iniciar la trista sèrie de companys morts a l´emigració".[178]

Els Drs. Folch i Pi i Pelai Vilar coincidiren d´expressar-me que, ultra la seva vessant de polític, Aiguader tenia el mèrit important del llibre sobre Servet i, per damunt de tot, d´haver fet possible l´edició de les Monografies Mèdiques, per la seva indiscutible qualitat.

6.1.3. DR. FRANCESC ARAMBURU I MARTINEZ.

(Barcelona, 4-XII-1.911 - Ciutat de Mèxic, Febrer-1.964).

Batxiller per l´Institut de Tarragona l´any 1.928.

Llicenciat per la Universitat de Saragossa l´any 1.935.

Inscrit al Col.legi de Catalunya el 18 de Setembre del 1.936, amb el número 3.444. Fou Inspector Municipal de Sanitat, i exercí la Medicina General.[179]

---

175 Aiguader i Miró, Jaume. "Miquel Servet". Col.lecció Catalònia. Ciutat de Mèxic. 1.945.

176 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

177 Pi-Sunyer, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic, 1.992.

178 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans emigrats".Club del llibre català. Mèxic. 1.963. p.17.

179 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

M´explicà el Dr. Pelai Vilar: "Aramburu ingressà en el Partit Socialista Unificat de Catalunya. No era catalanista pròpiament, però parlava català perfectament, tot i ésser els pares castellanoparlants".[180]

En el mateix sentit se m´expresà el Dr. Albert Folch i Pi.

A la guerra participà en l´organització de la Sanitat a la 27a. Divisió, i va estar sota el comandament del Dr. Pelai Vilar com a Director de l´Hospital de Campanya del XIè Cos de l´Exèrcit.

Posteriorment fou metge a l´Hospital Militar de Vallcarca.[181]

A França col.laborà amb Pelai Vilar al REUM (Refugio de los Estados Unidos Mexicanos). El Dr. Vilar era Director Mèdic de la secció de dones, i el Dr. Aramburu ho era de la dels homes.[182]

Arribà a Mèxic amb el Nyassa, el Maig del 1.939.[183]

S´establí a Ciutat de Mèxic, i treballà com a cardiòleg a la Benéfica Hispana. Tingué una petita clientela privada.

Fou membre actiu de la Borsa del Metge Català.[184]

Ben aviat entrà a treballar als Laboratoris Ciba, dels quals arribà a ser Director Mèdic. "Fou molt apreciat a l´empresa per la seva honestedat. Era home d´una sòlida preparació científica."[185]

Morí a Ciutat de Mèxic, el 1.964, com a conseqüència d´un infart.

---

180 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

181 Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els Metges Catalans Exiliats a Mèxic".Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1985. p. 3.

182 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 3.

183 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 3.

184 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 4.

185 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 4.

Scanned with CamScanner

6.1.4. DR. FELIX ARANGUREN I JAUSARAS.

(Pamplona, Febrer-1.911).

Navarrès, però es formà a Barcelona, es va casar amb una catalana, i manifestà afecte cap a Catalunya, on estudià Medicina. Llicenciat per la Universitat de Barcelona el 1.935.[186]

Políticament, era socialista. Fou Cap de Sanitat d´Aviació de la Tercera Regió Aèria (Barcelona).[187]

Arribà a Mèxic el 28 de Desembre del 1.939.

Fou primer metge generalista a Acapulco durant 12 anys. També exercí a Puerto Rico durant 2 anys.[188]

"A Ciutat de Mèxic no exercí la professió mèdica, i treballà sempre en laboratoris farmacèutics, bàsicament a la casa Roche S.A., com a preparador d´agents".[189]

Es retirà el 1.983, i va merèixer un elogi que constà en una publicació interna dels laboratoris.[190]

La seva tasca en el món de la indústria farmacèutica és elogiada pel Dr. Germán Somolinos, metge i historiador exiliat.[191]

L´any 1.991 va patir l´amputació d´una cama. L´Abril del 1.992 encara vivia, segons les meves dades.[192]

---

186 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 5.

187 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 5.

188 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 5.

189 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

190 Vilar i Canales. "Dades sobre els Metges Catalans Exiliats". Ob. citada. Mèxic. 1.985. p. 5.

191 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco Años de Medicina Española en México". Gaceta Mèdica de México .1.965. p. 654.

192 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

6.1.5. DR. SALVADOR ARMENDARES I TORRENT.

(Malgrat, 4-VI-1.893 - Ciutat de Mèxic, Febrer-1.964).

Nascut a Malgrat l´any 1.893, fill d´Isidre i de Madrona.

Batxiller per l´Institut de Girona l´any 1.911.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.917. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 9 de Setembre del 1.921, amb el número 861, i en el Col.legi de Metges de Catalunya el 8 de Març del 1.935, amb el número 1.354.

Era membre del Cos de Metges Titulars.[193]

Juntament amb el Dr. Pla i Armengol, presentà el treball: "Coagulabilitat de la sang i hemoptisi en la tuberculosi pulmonar". (III Congrés de Metges de Llengua Catalana. Tarragona. 1.919. Actes del Congrés. pp. 168-173).

Catalanista i polític. Adscrit primer a la Unió Catalanista, l´any 1.931 passaria a l´Esquerra Republicana de Catalunya. [194] Fou molt actiu en l´oposició a la dictadura de Primo de Rivera. L´any 1.932 va ser elegit diputat al Parlament de Catalunya.[195]

A la guerra, quan el Diari Oficial publicà el Decret de la constitució de l´Exèrcit de Catalunya en tres divisions orgàniques, els Drs. Armendares, Roig i Vilar foren els metges que van assolir el nomenament de la Generalitat de Catalunya, com a Caps Mèdics. El Dr. Armendares fou nomenat Cap de la Segona Comandància de Sanitat Militar, amb base a Girona.[196]

Arribà a Mèxic el 1.939, amb el primer viatge del Sinaia, del qual fou Cap de Sanitat.[197]

Primer fou dermatòleg al "Sanatorio Español", de Mèxic.[198]

---

193 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

194 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Comissió Amèrica i Catalunya. 1.992. Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Curial Ed. Catalanes. Barcelona. 1.992. p. 113.

195 "200 Catalans a les Amèriques". Comissió Catalana del Descobrient d´Amèrica. Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Esc. gràfica Salessiana. Barcelona. 1.988. p. 57.

196 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...." Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.992.

197 Armendares i Sagrera, Salvador, fill del Dr. Armendares i Torrent. Entrevista concedida a l´autor. 1.992.

198 Carrasco, Montserrat. Esposa del Dr. Armendares i Sagrera. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

Segons el Dr. Vilar: "Posteriorment, i com a generalista,exercí amb molt d´èxit la medicina privada entre la colònia catalana, i fou molt estimat. No tingué activitats científiques ni acadèmiques conegudes. Fonamentalment era un bon metge de capçalera, molt pràctic".[199]

Fou el primer President de la Borsa del Metge Català, des del Novembre del 1.940 fins el Maig de l´any 1.949. [200] " Però, moltes vegades, signava el Dr. Dutrem en nom de la Junta. També signà en algunes ocasions el Dr. Paniello, que en fou un dels fundadors" (Pelai Vilar) [201].

A partir de l´any 1.953, va ser president del Consell Nacional Català, càrrec polític que ocupà fins la seva mort.[202]

Morí a Ciutat de Mèxic, el Febrer de l´any 1.964.

6.1.6. DR. RAFAEL ARNAU.

Exercí a Matamoros (Tamps)[203]. No disposo de cap dada més referent a ell.

6.1.7. DR. LLUIS BENET I ESCOBAR.

(Oliana, Segrià, 1.901 - Ciutat de Mèxic, 1.958).

Era metge d´Oliana. A la guerra va ser Capità metge de carabiners.

Arribà a Mèxic el 16 d´Agost del 1.942, amb el Nyassa.

S´establí a Ciutat de Mèxic, i treballà a la clínica Médico- Farmacéutica, on fou ajudant quirúrgic del Dr. Gispert, que n´era el Director Mèdic. Posteriorment actuà com a radiòleg al mateix Mèxic D.F. No va tenir cap activitat científica ni acadèmica.

Morí el 1.958, a Ciutat de Mèxic.[204]

---

199 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

200 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català a Mèxic". Mèxic. 1.985. Document 2.

201 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes, i "Dades Historigràfiques de La Borsa". Mèxic. 1985. p. 4.

202 "200 Catalans a les Amèriques". Comissió Catalana del Cinqué Aniversari del Descobriment d´Amèrica. Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Escola Gràfica Salessiana. Barcelona. 1.988. p. 57.

203 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges Catalans Emigrats". Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963. p. 15.

Scanned with CamScanner

6.1.8. DR. RAMON BERTRAN I TAPIES

(Barcelona,12-VI-1.905-Ciutat de Mèxic, 28-VII-1.953).

Nascut a Barcelona el 1.905, fill de Marià i de Dolors.

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.921. Llicenciat a la Facultat de Medicina de Barcelona el 1932. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el 10 de Gener del 1.935, amb el número 2.102. A Barcelona exercí la Medicina General.[205]

Era mutilat de guerra, ja que perdé per congelació dits de les dues mans, en passar el Pirineu, durant la retirada.[206]

A l´exili mexicà, es dedicà a la traducció de llibres mèdics de l´anglés al castellà, primer a la University Society, i després, a l´Editorial Interamericana.[207]

És citat pel Dr. Peyrí entre els metges catalans exiliats, per la seva tasca en el món de les traduccions.[208]

6.1.9. DR JOAQUIM BOADELLA I CLOTA.

(Granollers, 28-Octubre-1.908)[209]

Nascut l´any 1.908 a Granollers, fill de Domènec i Matilde.

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.925.

Es llicencià en Medicina a Barcelona l´any 1.931.

Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el dia 11 de Desembre del 1.931, amb el número 2.119, i en el de Catalunya, el 14 de Desembre del 1.934, amb el número 2.806. S´especialitzà en Cirurgia.[210]

Era anarquista. Pertanyia a la CNT.[211]. Fou Cap de Sanitat de la Columna Durruti [212] a Bujaraloz (quan encara no estava estructurada com a divisió), i posteriorment, al Segre, amb la 26 Divisió. [213]

---

204 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Arxius personals. Ob. citada. Mèxic. 1.985. p. 6. (No he trobat rés més referent al Dr. Benet enlloc).

205 Arxius del Col.legi de metges de Barcelona.

206 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. 1.992.

207 Folch i Pi, Albert. Ib.

208 Peyrí i Rocamora, Antoni. Ob. citada. p. 24.

209 No vaig poder aclarir si era encara era viu, a bé si havia mort, ni quan ni on, en aquest possible cas.

210 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Exiliat a Mèxic, s´establí a la frontera amb els EEUU, a Ciudad Juàrez. Es dedicà a la clientela privada, assolint un gran èxit econòmic.[214]

"Venia a Ciutat de Mèxic a algunes sessions de la "Borsa". Encara que no molt brillant, era home digne i honest."[215]

6.1.10. DR. BARTOMEU BOSCH.

Exercí a Ciutat de Mèxic.[216]

No he trobat cap altra dada seva.

6.1.11. DR. JUST CABALLERO I FERNANDEZ.

(Barcelona, 17-Octubre-1.896 - Mèxic, ?)[217]

Nascut a Barcelona l´any 1.896, fill de Joan i d´Almudena. Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.912. Es llicencià per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.918, i es col.legià el 8 de Gener del 1.920 amb el número 652 (Col. de Barcelona). El 27 de Desembre del 1.934 és inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya amb el número 1.565. [218]

Es Doctorà l´any 1.927, amb la tesi "El riñon y las glucominas". Fundà la "Institució Cultural Pedagògica". (1.929). Fou Profe sor ajudant i Sots-president del Centre d´Aliança Republicà.[219]

---

211 CNT. Confederació Nacional del Treball, sindicat anarquista.

212 Mític anarquista de l´època.

213 Vilar i Canales. "Dades .....". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 7

214 Vilar i Canales. Pelai. Ib. p. 7.

215 Vilar i Canales. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992. M´explicà el Dr. Pelai Vilar que en una ocasió el Dr. Boadella tingué un altercat seriós amb un terratinent, a Bolívia, per no voler permetre que es maltractés físicament un indi aumarà.

216 Peyrí i Rocamora. Ob. citada. p. 14.

217 Consta com a mort en les dades del Dr. Pelai Vilar, però sense la data. Tampoc enlloc més ho he pogut esbrinar.

218 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

219 Calbet i Camarasa, Josep; i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans."Barcelona, . 1.981. Vol.I. p. 101.

Scanned with CamScanner

S´especialitzà en Laboratori i Digestologia. Fou Cap de Sala de l´Hospital Clínic, i Director del Laboratori d´Anàlisis Clíniques de l´Institut Municipal d´Assistència Mèdica.[220]

Va ser membre del Comitè Espanyol de la Societat Internacional de Gastroenterologia.

Acadèmic Corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona i de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Càdis.

Soci Corresponsal de l´Academia Quirúrgica Espanyola de Madrid, i Soci Honorari de L´ Institut Mèdic Valencià.[221]

Es va moure, doncs, en ambients diversos, dins del món mèdic i cultural espanyol.

Fou Delegat del Govern de la República al "Comité Industrial Algodonero".

President de la secció catalana de la Lliga dels drets de l´Home. Col.laborà a: "El Siglo Médico", "Higia", "Gaceta Médica Española", "La Clínica", "Logos", "España Médica", "Archivos de Endocrinología y Nutrición", "Clínica y Laboratorio", "La Tribuna Médica", "Las Noticias", "Revista de Oro", "Páginas Literarias", de Còrdova, i "El Heraldo".[222]

Fou autor de la "Topografia Mèdica de Torredembarra" (1.927), premiat per l´Acadèmia de Medicina; rebé la Medalla d´Or i el títol d´Acadèmic corresponent .[223]

S´exilià i arribà a Mèxic el 1.939. Podem comprendre clarament les causes de l´exili en aquesta sentència posada pels sublevats, una vegada havien guanyat la guerra[224]:

"*.....Fallamos que condenamos al procesado rebelde Justo Caballero Fernández, como autor de un delito consumado de Masonería, con la concurrencia de circunstancia agravante de responsabilidad criminal, a la pena de VEINTE AÑOS Y UN DIA DE RECLUSION MAYOR.....*"(la sentència és molt extensa, i segueix en el mateix to, per acabar expressant:..."*.....Se ordena la búsqueda, captura y prisión del sentenciado*".

---

220 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona. No consten les dates ni s´especifica la Sala del Clínic.

221 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

222 Calbet i Camarasa, Josep; i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 101.

223 Generalitat de Catalunya. Departamet de Cultura. Anuari de Premis. Tipografia Occitània. Barcelona. 1.932. p. 22.

224 Aquesta és una sentència dictada a Madrid, en data de 22 de Gener del 1.945, refermant-ne una altra del Gener de 1.943, signada per José Torre-Marín Rodríguez, "Secretario del Servicio de Ejecutorias del Tribunal para la Represión de la Masonería y el Comunismo". Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

El Dr. Caballero ja tenia un cert prestigi en acabar la guerra i, per exemple, és citat a l´obra de Carlos Martínez: "Crónica de una Emigración. La de los republicanos españoles", com un dels "talents" que es refugiaren a Mèxic. Diu el Sr. Martínez: "Justo Caballero es el autor de un tratado de enfermedades del intestino".[225]

Col.laborà en la "Enciclopedia Manual de Ciencias Médicas", a Mèxic, i publicà alguns treballs sobre Medicina: "Diagnóstico y tratamiento de la úlcera gastro-duodenal".(Mèxic, 1.944). "Opoterapia". (Mèxic,1.944). "Enfermedades del intestino y del peritoneo". (Mèxic,1.945).[226]"El riñón y las glucosurias".

Aquestes dades consten així mateix, encara que són quelcom incompletes referent a les dades de les publicacions, en els arxius del Dr. Pelai Vilar. Tot i que no he pogut trobar els treballs, ni citar-les correctament, les faig constar, pel seu interès.

El Dr. Just Caballero morí a Mèxic. Ningú no m´ha pogut donar raó de la data. M´explicaren els Drs. Folch i Vilar que del Dr. Caballero no en sabien gran cosa, ni se'l veia massa. Passà el mateix amb els historiadors mexicans consultats. Tampoc, com he dit, he pogut trobar cap treball seu.

"No fou ni de bon tros un catalanista fervent, però va romandre a la Borsa i no tingué cap actitud hostil al fet català".(Pelai Vilar)

Caballero és citat pel Dr. Peyrí com "Autor d´un llibre sobre ulcus gàstric i malalties de l´intestí".[227]

El llibre en qüestió fou: "Diagnóstico y tratamiento de la úlcera gastroduodenal". Monografías Médicas Balmis. Compañia General Editora, S.A. Ciutat de Mèxic. 1.944.

---

225 Martínez, Carlos. "Crónica de una Emigración. La de los republicanos españoles". Libro Mex. Ciutat de Mèxic. 1.959. p. 433.

226 Probablement és el llibre a que es referia Carlos Martínez.

227 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els Metges Catalans Emigrats". Club del llibre català. Ciutat de Mèxic. 1.963. p. 23

Scanned with CamScanner

6.1.12. DR. ALFRED CABANES I ROQUETA.

(Barcelona, 15-VII-1.904 -Barcelona, 9-VI-1.981).

Nascut a Barcelona l´any 1.904, fill d´Alfred i de Josepa.

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.919

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.927. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya, procedent del de Girona, el dia 12 de Setembre de l´any 1.936, amb el número 3.431.

Era especialista en malalties dels pulmons, i exercia privadament a Barcelona, al carrer París, núm. 174, bis, 3er.

Fou membre de l´Ateneu barceloní.[228]

S´exilià a Mèxic en acabar la guerra. [229]

Retornà a Catalunya l´any 1.959, i reingressà al Col.legi de Metges de Barcelona el dia 28 de Juliol de l´any 1.959, amb el número 4.715. Exercí privadament la Medicina Interna, i l´Endocrinologia.

Morí a Barcelona el 9 de Juny de l´any 1.981.

6.1.13. DR. JAUME CABANES.

Exercí a l´exili, a la ciutat de Tijuana (Baixa Califòrnia).[230]

No disposo de cap altra dada sobre aquest metge.

6.1.14. DR GABRIEL CAPO I BATLLE.

(Lloseta, Balears, 14-VIII-1.906 - Monterrey, Mèxic, ?)

Nascut a Lloseta (Balears), l´any 1.906, fill de Josep i Caterina.

Batxiller per l´Institut de Palma de Mallorca l´any 1.922.

Llicenciat a Barcelona el 1.929, amb Excel.lent.

Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 9 de Gener del 1.931, amb el número 2.095, i al Col.legi de Metges de Catalunya el 14 de Desembre del 1.934, amb el número 2.510.

---

228 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

229 No s´ha pogut trobar dades de la seva activitat a Mèxic.

230 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans emigrats". Ob. citada. p. 15.

Scanned with CamScanner

Especialitzat en Psiquiatria i Neurologia. Era Inspector Municipal de Sanitat.

Fou metge de la Casa de Socors del Carrer Barbarà i de la Vila de Salut L´Aliança. Cap de Sala de L´Hospital Clínic. Metge del Psiquiàtric de Sant Boi. Exercia també privadament a Barcelona. (Corts Catalanes, núm. 300).[231]

"En Capó, ja a Catalunya, era un bon psiquiatra, de l´Escola del Dr. Mira".[232]

Estava afiliat al PSUC. Entre d´altres activitats, durant la guerra, participà com a metge, juntament amb el Dr. Pelai Vilar, en l´intent de desembarcament a les Balears; foren els metges del vaixell "Marqués de Comillas".[233] (S´expliquen els fets en aquest mateix treball, en la ressenya de l´obre del Dr. Pelai Vilar, ja que ell en deixà constància).

"A Mèxic va estar a Monterrey, que era la tercera ciutat del país (400.000 habitants llavors). Allí hi anaren bastants refugiats marxistes, i en Martínez Villaseñor, un milionari comunista local, els protegí molt.

Capó exercí i donà classes de Psiquiatria a la Universitat de Monterrey. També fou professor al Yucatán. Era molt intel.ligent, i amb una gran capacitat de síntesi. Va tenir molta clientela".[234]

Juntament amb els metges espanyols Drs. López Albo (Neuròleg), Romeo Lozano (Pediatra aragonès), i Fumagallo (ORL madrileny), fundaren els "Archivos Médicos Mexicanos de Monterrey". [235]

El Dr. Capó morí a Mèxic.

No he pogut aconseguir cap publicació seva, ni cap altra dada, malgrat intentar-ho força, per diferents conductes. (Dr Viesca de la UNAM, el Catedràtic d´Història de la Medicina del Yucatán, consultat per escrit, documents del Dr. Pelai Vilar; a part de tots els arxius consultats a Ciutat de Mèxic). No vaig anar a Monterrey, per problemes de temps. Malgrat tot, crec que, he pogut situar mínimament el personatge.

Em comentà el Dr. Vilar que el Dr. Capó es va anar allunyant i retraient cada vegada més.

---

231 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

232 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

233 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 9

234 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

235 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 10.

Scanned with CamScanner

6.1.15. DR. ROSSEND CARRASCO I FORMIGUERA

(Barcelona, 25-VII-1.892 -Barcelona, 17-VII-1.990)

1) *Etapa catalana.*

Nascut a Barcelona l´any 1.892, fill de Rossend i de Magdalena. Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.908. Es llicencià en Medicina i Cirurgia l´any 1.914, a Barcelona.

Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 8 de Maig de l´any 1.919, amb el número 622, i al Col.legi de Metges de Catalunya[236] el dia 29 de Novembre de l´any 1.934, amb el número 800.

S´especialitzà en Malalties de la Nutrició i Diabetis. Es doctorà el 1.915, a Madrid, com era preceptiu llavors, amb la Tesi : "El esquema neutrófilo de Arneth y sus alteraciones en el hipertiroidismo".

Fou Director del Departament de Diabetis i Metabolisme de la Policlínica Plató, de Barcelona. Professor agregat de Malalties de la Nutrició a la Facultat de Medicina de Barcelona, Professor de classes pràctiques de la Càtedra de Fisiologia (1.914-1.920) i membre de l´Institut de Fisiologia.(1.921-1.939).[237]

Era un dels fisiòlegs ja importants i reconeguts de l´"Institut de Fisiologia" (recordem que aquesta institució fou creada l´any 1.920, i oficialment inaugurada l´Abril del 1.921, per la Mancomunitat, i que era reconeguda internacionalment, fins al punt de que el "Comité d´Higiene de la Societat de les Nacions li encomanà la preparació d´un patró de digital de vàlua internacional).

"L´interés d´en Carrasco per la investigació es revelà quan era molt jove, quasi un estudiant. En el primer volum dels Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona (1.913), apareixia ja com a soci agregat i hi publicà un treball sobre variacions leucocitàries, estudi que reprendria més tard. La seva col.laboració seguí fins a la desaparició de la Societat el 1.939, sovint sobre temes d´endocrinologia i nutrició".[238]

---

236 Amb l´Autonomia, s´arribaren a unificar els Col.legis de Metges de Catalunya.

237 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

238 Pi-Sunyer i Bayo, Jaume. "Homenatge a Rossend Carrasco i Formiguera". Diàleg. Avui. 2 de febrer del 1.991. p.5.

Scanned with CamScanner

Un cop llicenciat, amplià estudis a Harvard, del juny del 1.921 a l´estiu de 1.922. Allí treballà amb el professor Walter B. Cannon, figura cabdal de les investigacions mèdiques de començaments de segle. Era el moment de la controvèrsia sobre la "Teoria de l´emergència". (Cóm es defensa el cos enfront del dolor agut, la fam, la por i l´excitació emocional?. Quina és l´acció de l´adrenalina en el procés?).

En un seguit d´experiments, Cannon demostrà la influència decissiva de la secreció adrenal. L´experiment crucial, segons l´autobiografia del professor de Boston, tingué lloc el 1.921-1.922, en col.laboració amb Carrasco, el qual continuà l´estudi en retornar a Barcelona.

La importància del treball es confirmà amb la promoció de Rossend Carrasco com a becat estranger ("teaching fellow") de la Facultat (Investigador i ajudant de classes pràctiques).[239]

L´estada a Boston coincidí amb la presentació de la Insulina per Banting i Best. La presència a la reunió de l´American Physiological Society avivà el seu interès per la diabetis i el seu tractament, revelat en la publicació de quatre llibres:

-"Insulina. Estudio fisiológico y clínico". Instituto Bioquímico Hermes. Barcelona. 1.925.

-"La diabetis, estudi fisiològic i clínic". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.927. Núm. 9.

-"La Diabetis. Tractament". Monografies Mèdiques . Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.929. Núm. 32.

-"La diabetis. Complicacions i apèndix". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.929. Núm. 33.

Intervingué en la fundació del Sanatori per a Diabètics, concepte nou a Barcelona. Un fet fonamental és que, conjuntament amb el Dr. Pere Gonzàlez preparà insulina i fou dels primers a introduir a l´Europa continental l´ús i l´estudi de l´hormona.[240]

De fet, després del Congrés de Fisiologia d´Edimburg (1923), Carrascó va anar aprofundint sobre l´estudi i tractament de la diabetis. (Juntament amb el Dr. Bellido traduí al castellà "The treatment of Diabetes Mellitus" d´ Elliot P. Joslin. Editorial Montaner y Simón. Barcelona. 1.925)[241]

---

[239] Carrasco i Formiguera, Rossend. Curricullum personal lliurat a l´autor per la seva filla Montserrat. Mèxic. 1.992.

[240] Carrasco i Formiguera, Rossend. Id.

[241] Carrasco i Formiguera, Rossend. Id.

Scanned with CamScanner

És assenyalat per Oriol Casassas com a capdavanter de la Diabetologia a Catalunya, i figura important ja en aquella època, dins l'Endocrinologia.[242]

Entre els 73 treballs publicats pel Dr. Carrasco abans de l'exili, gairebé sempre en el terreny de la recerca sobre els hidrats de carboni, alguns dels quals, col.laborant amb el mestre Pi i Sunyer, el Dr. Bellido, el Dr. Puche, el Dr. Jordi Folch, el Dr. Pere Gonzàlez, a l'Institut de Fisiologia, o amb el Dr. Cannon, destaquen pel seu interés:

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "Mètode per a dosificar la glucosa en petites quantitats de sang". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.918. VI: 87-90.

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "Les injeccions de goma i els efectes secundaris de l'hidrat de cloral". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.920. VIII: 89-92.

- Pi i Sunyer, August; Carrasco i Formiguera, Rossend. "Noves observacions de descàrregues glucogèniques del fetge per fam local" .Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.920. VIII: 50-54.

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "Nova simplificació de la tècnica de Pi i Sunyer per a la determinació del glucògen en els teixits". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.920. VIII. 123-126.

- Pi i Sunyer, August; Carrasco i Formiguera, Rossend. "Anestèsics i hiperglucèmia". Treballs de la Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.920. VIII: 151-153.

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "Vint experiments de lligadura i de control". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.921. pp. 216-220.

- Cannon, W.B; Carrasco i Formiguera, Rossend. "The production of adranal discharge by piqure". Am. Journal Physiol. 1.922. LXI: 264-267.

- Cannon, W.B; Carrasco i Formiguera, R. "Further evidences for relex and asphyxial secretion of adrenalina". AM. J. of Physiol. 1.922. LXI: 215-219.

---

242 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970. p. 108.

Scanned with CamScanner

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "Insulin and Diabetes". British Med. Journal. Londres. 1.922. II: 1143-1148.

- Gonzàlez, Pere; Carrasco i Formiguera, Rossend. "Sobre l´obtenció d´extrets pancreàtics contenint una substància (insulina) que pot fer baixar la concentració de sucre a la sang". Treballs de la Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.922. XIX: 223-227.

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "Glucèmia i dilució sanguínia". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.923. pp.38-41.

- Gonzàlez, Pere; Carrasco i Formiguera, Rossend. "Sur l´action physiologique de l´insuline". Soc. Biol. Paris. 1.923. LXXXIX: 1237-1.241.

- Carrasco i Formiguera, Rossend. "La influència de la insulina sobre el metabolisme proteic en la diabetis greu". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.924. pp. 169-174.

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Puche i Alvarez, Josep. "Sobre el mecanisme d´acció de la insulina". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.925. pp.139-143.

- Bellido, Jesús Maria; Puche, Josep· Carrasco i Formiguera, Rossend."La hiperglucèmia insulínica i les vies d´administració de la insulina". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.925. pp. 163-168.

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Cardona, M; Casals, J.M. "Sobre els factors que influeixen les cetosis". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.926. pp. 248-253.

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Cardona, M; Camps, P. "Hipertensió i diabetis". VII Congrés de Metges de Llengua Catalana. Actes. 1.932. I: 139-150.

- Carrasco i Formiguera, Rossend."Observacions sobre el mètode de Hagedorn i Jensen per a la determinació de la glucèmia". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932. XIV: 19-21.

- Carrasco i Formiguera. "Sobre l´ús d´un reactiu alcalí de ferrocianur potàsic més concentrat que el de Hagedorn i Jensen, per a la determinació de la glucèmia en petites quantitats de sang". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932. pp. 22-25.

Scanned with CamScanner

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Bieto, F. "Sobre el mecanisme de la hiperglucèmia adrenalínica". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932. pp. 161-164.

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Bieto, F. "Efecte dels anticoagulants i antiglucolítics sobre els resultats en la determinació de la glucèmia".Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.933. pp. 266-269.

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Folch i Pi, Jordi. "La corba de la lactacidèmia abans i després de la ingestió de glucosa, i la seva relació". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.933. pp.361-365.

- Carrasco i Formiguera, Rossend. " Sobre el paper de les càpsules suprarrenals en el metabolisme dels glúcids." Annals de l´Acadèmia de Medicina de Barcelona. 1.934. XVI: 135-140.

El Dr. Rossend Carrasco i Formiguera assistí a tots els Congressos de Metges de Llengua Catalana, celebrats des de l´any 1.920 (Barcelona) fins l´any 1.936 (Aquest darrer a Perpinyà).

Des del 1.933 fou professor de Patologia de la Nutrició i Cap del Servei d´Endocrinologia i Nutrició de l´Hospital Clínic de Barcelona, a la Facultat de Medicina, fins al final de la guerra (1.939).[243]

El Dr. Carrasco i Formiguera fou encarregat de l´alimentació de la reraguarda durant la guerra.[244]

L´amistat amb Cannon, un veritable demòcrata, i amic de la República, perdurà, de tal manera que, ja exiliat, Carrasco i Formiguera rebé el seu ajut desinteressat com tants d´altres fisiòlegs que fugien del règim franquista .

El mateix Cannon, durant la guerra civil li envià insulina.[245]

---

243 Carrasco i Formiguera, Rossend. Curricullum personal.

244 Carrasco i Formiguera, Rossend. Curricullum adjuntat per la seva filla Montserrat. Mèxic. 1.992.

245 Riera i Tuèbols, Santiago. "Record de Rossend Carrasco i Formiguera". "Avui". 1.990. (29 d´Agost). p. 6.

Scanned with CamScanner

Durant la guerra, i malgrat ser molt important la seva tasca mèdica, reflectí la seva presa de posició definida d´un home dedicat al conreu de la ciència en un moment crucial de la història del país, en una carta enviada a Cannon: "Tinc la desagradable impressió que, no essent un soldat o un cirurgià, soc inútil. De vegades el doctor Bellido té raó quan diu que el nostre deure principal "ara", però, és simplement quedar-nos".[246]

Cal recordar que el Dr. Carrasco era germà del polític nacionalista català demòcrata-cristià Manuel Carrasco i Formiguera, afusellat pels franquistes durant la guerra, a Burgos, el dia 9 d´Abril de l´any 1.938.

2) *Etapa mexicana*

En acabar la guerra, agafà els camins de l´exili, i el juny del 1.939 arribà a Mèxic amb el vaixell "Sinaia".[247]

En fundar-se el Colegio de México, n´havia estat un dels seus membres (1.939-1.941). El Col.legi li atorgava un sou per a poder desenvolupar tasques científiques.[248]

A Mèxic començà treballant a la "Escuela Nacional de Ciencias Biològicas" de l´ Institut Politècnic, on fou professor de Fisiologia General els anys 1.940 i 1.941.

En aquella època va escriure els treballs següents:

1) "Los preparados de insulina de acción prolongada". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.940. I: 296-301.

2) "Sobre la duración del efecto hipoglicemiante de la protamida zinc insulina en solución". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.940. I: 53-55.

3) "La valoración farmacológica de la vitamina K". Endocrinología. Publicaciones del Laboratorio Hormona S.A. Ciutat de Mèxic. 1.941. VII: 55-58.

---

246 Riera i Tuèbols, Santiago, id.

247 Vilar i Canales, Pelai. "Dades.....". Ob, citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p.12.

248 Carrasco i Formiguera, Rossend. Curriculum personal.

Scanned with CamScanner

4) " On the Mechanism of Epinephrine hyperglycemia." American. Journal Physiol. Proceedings. 1.940. pp. 129-130.

El cridaren perquè anés a Puebla a fundar el Primer Departament de Citologia Experimental.[249]

Des de l´any 1.941 al 1.944 fou Professor de Fisiopatologia, Director del Laboratori de Fisiologia i Professor de classes pràctiques de Fisiologia a la Universitat de Puebla.[250]

Alguns dels seus alumnes d´allí foren posteriorment metges destacats. "Con sus alumnos compartió amistad, afición por la ciencia y la montaña[251] durante innumerables excursiones, circunstancias ambas que lograron que la estancia del Maestro Carrasco Formiguera en Puebla haya sido una de las épocas más felices de su vida"[252]

Coincideix aquesta afirmació amb les paraules que em digué la seva filla: "Ell era feliç a Puebla, i era amic dels seus deixebles, amb qui compartia l´afecció per l´alpinisme. Deia que es guanyava la vida amb el cap i es divertia amb els peus"[253].

Vaig tenir el plaer de poder entrevistar a Puebla als Drs. Guillermo Ruiz Reyes (Cap dels "Laboratorios Clinicos de Puebla"), Roberto Larraza Smith (Anestesiòleg) i Raúl Serrano Campillo (cirurgià gineco-obstetra), tots ells metges prestigiosos i ex - deixebles de Carrasco a la seva etapa poblana.

Lapidàriament em diguèren: "Lo disfrutamos mucho, pero lo tuvimos poco".

M´explicaren que el Dr. José Joaquin Izquierdo , catedràtic de Fisiologia de la UNAM, influí en el fet que el Dr. Carrasco anés a Puebla . Tant Izquierdo, que era originari de Puebla, com Carrasco eren "egresados de Harvard".

---

249 Carrasco i Formiguera, Rossend. Id.

250 Carrasco i Formiguera, Rossend. Id.

251 Carrasco va ser membre del "Club de exploraciones de México", ja que com assidu muntanyenc pujà moltes vegades als cims del Popocatepetl, i l´Extaccihuatl i també al Pico de Orizaba.

252 Article publicat en homenatge seu, titulat "Rossend Carrasco i Formiguera". (1.892-1.990)" a "Clínica y Laboratorio", (SA), al "Boletín de los Laboratorios Clínicos de Puebla". 1.991 (Octubre). Vol. IX (10). p. 37.

253 De l´entrevista mantinguda amb la filla del Dr. Carrasco i Formiguera a Ciutat de Mèxic. Abril del 1.992.

Scanned with CamScanner

Es pretenia, doncs, elevar substancialment el nivell d´altres ciutats, a part de la capital. En aquells temps, precisament era Rector de la Universitat de Puebla el Dr. Raimundo Ruiz Rosette, pare del Dr. Ruiz Reyes.

"L´ensenyament fins llavors era molt teòric, i això canviaria amb Carrasco", em digué el Dr. Ruiz Reyes.

Precisament, l´any 1942, al "Boletín Biológico de la Universidad de Puebla", el Professor Carrasco explicava que, "A més de les tasques docents del Laboratori, s´havien començat a fer experiments amb gossos, sobre variacions de glucèmia, tensió arterial, narcòtics i d´altres aspectes". [254]. L´ajudà principalment el Dr. Jesús López Pinto, i junts portaren els metges poblans a fer un bon nombre de tesis, amb un pla de treball metòdic.

Els seus deixebles amb qui vaig parlar m´ensenyaren diverses fotos que tenien ben guardades en un àlbum del "Maestro Carrasco", alguna d´elles treballant al Laboratori, fent experimentació junt amb ells.

També m´ensenyaren algunes fotos del Mestre fent muntanyisme amb alguns alumnes. (Cal recordar que Puebla té a prop la muntanya famosa de Popocatepetl). Em digueren que el Professor Carrasco aprofitava també les excursions pera explicar-los, d´una manera col.loqüial coses de fisiologia, sobretot les relacionades amb l´activitat física. "Siempre era Maestro"[255].

En opinió del Dr, Ruiz Reyes: "Mi inclinación a la hematologia se la debo a él. Las claves de interpretación se las debo al Maestro Carrasco".

Conservar un bon ensenyament de la Fisiologia i, concretament, de l´"Instituto de Fisiologia" a Puebla era, doncs, molt important. "Però, el sou que rebia el Dr. Carrasco era gairebé simbòlic, i se´n va haver d´anar a Ciutat de Mèxic quan s´ acabà l´ajuda del Colegio de México. Carrasco havia de mantenir quatre fills".[256]

---

254 Carrasco i Formiguera, Rossend. "Labores del Laboratorio de Fisiología". Boletín Biológico. Universitat de Puebla. 1.942 (I. Maig-Juny-Juliol). pp.37-40.

255 La conversa, que com totes les que vaig mantenir a Mèxic, vaig gravar, realment m´impressionà. Aquests prestigiosos metges, d´excel.lent nivell, sentien autèntica admiració i afecte, molts anys després, per qui havia estat professor seu en tant poc de temps.

256 Carrasco, Montserrat. (filla del Dr. Carrasco). Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

A causa de la precària situació econòmica de la Universitat de Puebla, que provocaria la tornada a la capital del Professor Carrasco, els universitaris locals van fer una marxa fins el Palau Nacional, a Ciutat de Mèxic. Foren 150 estudiants que, en carreres de relleus, van córrer 1.000 metres cadascun, fins entregar les seves reivindicacions al president de la República, Avila Camacho, que era de Puebla.

La premsa local i la de Ciutat de Mèxic se´n feren ressò d´aquest fet insòlit.[257] Havien tardat 18 hores, i l´últim a portar el relleu i, per tant, el que entregà el document al President, va ser el Dr. Larraza, un dels deixebles entrevistats, que ho explicava emocionat.

Malgrat tot, no hi va poder haver solució, i el Dr. Carrasco es traslladà definitivament a Mèxic capital.

De la seva època poblana, destaquen els treballs següents, publicats a Puebla, i algun a Ciutat de Mèxic:

1) "Metabolismo del agua". Boletin Biológico de la Universidad de Puebla. 1.942. (Març-Juny-Juliol). I: 219-223.

2) "La medición incruenta de la presión arterial en el perro". Boletín Biológico de la Universidad de Puebla. 1.942. I: 185-188.

3) "Estudio de las variaciones del fósforo en la sangre, en relación con las de la glucosa en el curso de la glucolisis hemática". Boletín Biológico. Universidad de Puebla. 1.943. I: 245-250.

4) "Producción incruenta de diabetes pancreática en el perro por lesión química de los islotes de Langerhans". Boletín Biológico de la Universidad de Puebla. 1.943.(Agost). II: 5-8.

5) "El Tratamiento del Hipertiroidismo con Tiurea y con Tiouracilo". Anales de Medicina del Ateneo Ramón y Cajal. Ciutat de Mèxic. 1.943. pp. 21-28.

6) "Efectos inmediatos de la ascensión a altitudes elevadas sobre la concentración de la hemoglobina de la sangre". Boletín Biológico de la Universidad de Puebla. 1.943. II: 37-39.

---

257 "Novedades"."Salió para Puebla la Marcha de la Desesperación" Ciutat de Mèxic. 1.944. (4 d´Octubre). pp. 1, i 5-6.

Scanned with CamScanner

7) "La acción diabetógena de la hormona tiroidea, con estudios acerca de la diabetes tireógena y otros efectos metabólicos de dicha hormona. " (Col.laboràren en el treball els seus deixebles Elvira Mendoza i Jesús López Pinto). Boletín Biológico de la Universidad de Puebla. 1.944. III: 3-7

En un article en homenatge seu, a La Clínica y el Laboratorio, de Puebla", s´hi llegeix: ...."Participamos con pena de este mèdico excepcional, que fue tan querido en el ambiente médico de la Escuela de Medicina de Puebla y entre los aficionados al alpinismo, deporte que practicó y enseñó entre nosotros".[258]

Ja establert novament a Ciutat de Mèxic, va ser Cap del Laboratori de Comprovació Biològica i Director Mèdic, de "Productos Gedeon Richter Amèrica", des del 1.945 al 1.947. (Anteriorment, del 1.939 al 1.941 havia estat Cap del Laboratori de Comprovació Biológica dels Laboratoris "Hormona".)

Fou Professor de Fisiologia de la Nutrició i Dietètica de la "Escuela Nacional de Ciencias Biológicas" des del 1.945 al 1.947, i Becari Investigador a l´Hospital de Enfermedades de la Nutrición (1.946-1.947).

Va ser Professor de Fisiologia General a la Facultat de Medicina de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic.(1.946-1.947).[259]

Per guanyar-se la vida, a la vegada era Professor de Fisiologia a la UNAM (1.946-1.947) i de Fisiologia de la Nutrició al Politècnic (1.945-1.947), i atenia consulta privada ("Que no li agradava gens. Ell volia fer només investigació i vida universitària"[260]).

A Mèxic havia estat també l´autor, l´any 1.941 d´un llibre titulat: "Endocrinología sexual".(No he trobat el llibre ni cap altra dada sobre el mateix). Carlos Martínez, en parlar de la tasca dels refugiats, elogià el llibre, i "las investigaciones llevadas a cabo por el Dr. Carrasco en relación con el metabolismo de los glúcidos y sobre la insulina."[261]

---

258 "Clínica y Laboratorio"Boletín de los Laboratorios Clínicos de Puebla. (SA). 1.991 (Octubre). Vol. IX (10). p. 37.

259 Carrasco i Formiguera, Rossend. Curricullum personal.

260 De l´entrevista concedida per la seva filla a l´autor, referida anteriorment.

Scanned with CamScanner

3) *Veneçuela, i el retorn.*

Posteriorment marxà a Veneçuela (Gener de l´any 1.948), en proposar-li aquest país un sou molt bo com a Professor de Fisiologia. Allí va fer una important tasca científica i universitària, a la Universidad de los Andes i a la Universidad Central de Caracas.

Càrrecs universitaris desenvolupats a Veneçuela:[262]

- Professor de Fisiologia i Director de l´Institut d´Investigacions Mèdiques. Facultat de Medicina. Universidad de los Andes. Mèrida. Veneçuela. (1.948-1.950).

- Professor de Fisiologia i de Bioquímica. Cap del Departament de Ciències Fisiològiques i Membre del Consell de la Facultat. Facultat de Medicina Veterinària. Universitat Central de Veneçuela. Caracas. (1.950-1.952).

- Professor encarregat de l´ensenyament pràctic de Fisiologia. Facultat de Farmàcia. Universitat Central de Veneçuela. Caracas. (1.955-1.957).

- Professor a la Càtedra de Fisiologia de l´Escola de Medicina "Luis Razetti". Professor per contracte: 1.958-1.963. Professor Titular: 1.963-1.972. Professor Jubilat des del 1er de Juliol de l´any 1.973.

Catalanista convençut, a Caracas presidí el Centre Català i va pertànyer a la Comissió dels Jocs Florals en Llengua Catalana de l´any 1.953.

L´any 1.973 publicà, als "Col.loquis" de la Societat Catalana de Biologia, la història del descobriment de la insulina, amb motiu del Cinquantè Aniversari de l´esdeveniment.[263]

En opinió del Dr. Pelai Vilar: "El Dr. Carrasco i Formiguera era un element importantíssim de l´Institut de Fisiologia", i afegí: "Sempre fou molt honest".

El Dr. Antoni Peyrí va escriure, referent al Dr. Carrasco: "Ha investigat a Mèxic sobre el mecanisme de la hipoglucèmia, sobre la Vitamina K, el metabolisme de l´aigua, el mal de muntanya, preparats d´insulina perllongada i acció de l´hormona tiroidea".[264]

---

261 Martínez, Carlos. "Crónica de una Emigración. La de los republicanos españoles en 1.939". Libro Mex. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.959. p. 434.

262 Segons curricullum personal del Dr. Rossend Carrasco i Formiguera, lliurat per la seva filla.

263 Carrasco i Formiguera, Rossend. "Anecdotari del descobriment de la diabetis pancreopriva i del descobriment de la insulina, fins als primers mesos de la insulinoteràpia". Cinquantè Aniversari del descobriment de la Insulina. Societat Catalana de Biologia. Col.loquis-VIII. Barcelona. 1.973. pp. 3-25.

264 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans emigrats". Club del llibre català. Ciutat de Mèxic. 1.963. p. 24

Scanned with CamScanner

Retornà a Catalunya els darrers anys de la seva vida. Morí a Barcelona el 17 d´Agost del 1.990, als 98 anys. Fou enterrat al cementiri de Roses[265]

Només va passar vuit anys de la seva llarga vida a Mèxic, i d´aquests, 3-4 a Puebla, però és dels metges exiliats a Mèxic que han deixat un record més profund.

6.1.16. DR. JOAN CIVIT I BELLFORT.

(Barcelona, 22-VII-1.895 - Ciutat de Mèxic, 1.956 ?)

Nasqué a Barcelona l´any 1.895, fill de Joan i de Isabel.

Batxiller per l´Institut de Barcelona, l´any 1.912.

Llicenciat per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, l´any 1.919. Ingressà al Col.legi de Metges de Barcelona el 8 d´Abril de l´any 1.920, amb el número 699, i al de Catalunya l´Onze de Gener del 1.935, amb el número 1.462.

Fou Premi Extraordinari de Llicenciatura.

Era uròleg, i exercia a Barcelona, a la Rambla de Catalunya, núm 127.[266]

Va ser metge de la Unió Metalúrgica i de l´Hospital Clínic.[267]

Les úniques dades que he obtingut referents a la seva activitat política, són les d´un escrit, que consta al seu expedient del Col.legi 'e Metges.

Allí, el "*Juzgado número dos de Madrid, del Tribunal Especial para la represión de la masonería y el comunismo*", en data de 12 de Gener del 1.943, ordena: "*...que sea suspendido en el ejercicio de cargos*". Se´ls contestà per part del Col.legi de metges que el Dr. Civit havia desaparegut.

De l´exili a Mèxic, no n´he trobat dades referents a la seva activitat mèdica, llevat de les del Document número 3 de la "Borsa del Metge Català", de l´any 1.956, en què consta que el Dr. Civit és mort (no diu quan), i es menciona l´entrega de 3.250 pesos a la

---

265 Tinc el goig de conservar una còpia d´una foto que em deixà en Cèsar Pi-Sunyer a casa seva, quan el vaig entrevistar. L´adjunto en la documentació gràfica del present treball. . S´hi veu el Mestre August Pi i Sunyer, al mig dels Drs. Puche i Carrasco, dalt d´una barqueta, a Roses. Es de l´Agost del 1.929. 10 Anys després anirien a parar fora de casa nostra tots tres.

266 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

267 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

vídua. S´explica també que, des del 2 de Setembre del 1.947, se li venia pagant una pensió perque "estava paralític".[268]

Preguntant als Drs. Folch, Vilar, Oriol i Cèsar Pi-Sunyer, cap d´ells recordà el Dr. Civit.

6.1.17. DR. CRISTIA CORTES I LLADO

(Barcelona, 20-VI-1.902 -Barcelona, 19-III-1.974).

1) *Activitat abans de l´exili.*

Neix a Barcelona l´any 1.902, fill d´Antoni i d´Antònia.

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.918.

Llicenciat per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.925. Col.legiat el 9 de Novembre del 1.928 (Col. Barcelona), amb el número 1.868. Inscrit al Col.legi de Catalunya el 11 de Gener del 1.935, amb el número 2.057.

També era llicenciat en Farmàcia.[269]

L´any 1.925, poc després d´acabar la carrera, fou professor ajudant interi, a la càtedra del Professor Ferrer i Cajigal. L´any 1.926 amplià estudis a França, amb Gallavardin (Lió) i amb Laubry (París).

Fou Cap del Servei de Malalties del Cor de l´Hospital Clínic de Barcelona. L´any 1.930 era Inspector Municipal de Sanitat. L´any 1.932 dirigí l´Institut de Cardiologia de la Generalitat de Catalunya, i el 1.934 era professor ajudant a la Universitat Autònoma.[270]

Fou membre de la Societat de Biologia i Delegat per Barcelona del Sindicat de Metges. (No he trobat les dates exactes).[271]

---

268 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. Document núm. 3.

269 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

270 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 155.

271 Arxius del Col.legi de metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Era d'Esquerra Republicana de Catalunya. Fou regidor de l'Ajuntament de Barcelona i conseller delegat d'Higiene i Sanitat (1.934).[272] Participà en els Congressos de Metges de Llengua Catalana.

Va ser col.laborador de la "Revista Médica de Barcelona", "Ars Médica", "Annals de Medicina", i "Le Monde Médical".[273]

A la guerra fou Capità metge i Cap del Servei de Depuració d'Aigües de l'Exèrcit de l'Est.[274]

És dels metges exiliats a Mèxic que tenia més treballs publicats, abans d'emigrar, i de més qualitat, la major part sobre cardiologia . Destaquen:

- Gallavardin, L; Veil, P; Cortés, Cristià. "Polisistolia". "(Taquiarritmias ventriculares por automatismo liberado, taquicardias provocadas y taquicardias terminales)". Revista Médica de Barcelona. 1.926. XXVI: 151-156.

- Cortés, Cristià. "La presión venosa periférica en la clínica. Estado actual de la cuestión". Revista Médica de Barcelona. 1.926. XXVI: 162-176.

- Cortés, Cristià. "L' electrocardiografia en el diagnòstic de les malalties del cor". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona.1.926, VI. (Reimpressió el 1.935).

Aquest llibre, molt important en el seu moment, és elogiat per Oriol Casassas a "La Medicina Catalana del Segle XX".[275]

- Cortés, Cristià. "Un cas de malaltia de Roger". Annals de Medicina. Barcelona. 1.929. 447-453.

- Cortés, Cristià. "El reumatismo agudo con participación cardíaca". Clínica Médica i Institut Anatómico-Patològic del Dr. Ferrer Cajigal. Barcelona. 1.930, II: 324-332.

---

272 "Diccionari dels Catalans d'Amèrica". Comisió Amèrica i Catalunya 1.992. Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Curial Ed. Catalanes. 1.992. p. 76.

273 "Diccionari dels Catalans d'Amèrica". Ob. citada. p. 77.

274 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 155; i també: Vilar i Canales, Pelai. "Dades dels Metges Catalans Exiliats". Arxius personals. Ob. citada. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 15.

275 Casassas. Oriol. Ob. citada. p. 56.

Scanned with CamScanner

- Cortés, Cristià; Fontanet, J. "Algunas observaciones sobre la acción de los extractos pancreáticos no insulínicos, en el tratamiento de afecciones cardiovasculares". Archivos de Cardiología y Hematología. Barcelona. 1.931. pp. 131-141.

- Cortés, Cristià. "La Insuficiència Cardíaca, I". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.933. LXV.

- Cortés, Cristià. "La Insuficiència Cardíaca, II". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.933. LXVI.

Es tracta de dos llibres del màxim interés, fins al punt que, posteriorment a Mèxic publicarà novament "La Insuficiència Cardíaca", i aconseguirà un bon lloc de treball al prestigiós Institut de Cardiologia del Dr. Chávez.

- Cortés, Cristià. "Del bajo voltaje electrocardiográfico y su valor en las afecciones del miocardio". Clínica Mèdica del Dr. Ferrer Cajigal. Barcelona, 1.933. III: 289-296.

Referent a aquesta etapa del Dr. Cortés, hi trobem les investigacions fetes pel Dr. Manuel de Fuentes Sagaz, i reflectides al seu llibre "History of Catalan Cardiology":

"L´any 1.925 l´Hospital Clínic (de Barcelona) rebé els fons necessaris per a posar en funcionament un Departament de Cardiologia. L´any 1.926 el Dr. Cristià Cortés fou nomenat Cap del Departament, que ja estava equipat amb aparell d´electrocardiograma.

Els primers treballs sobre Electrocardiografia havien estat publicats a Catalunya pels Drs. August Pi i Sunyer i Bellido, l´any 1.914. Els mateixos autors havien classificat les arrítmies l´any abans.

Posteriorment, el 1.926, Cristià Cortés publicà "L´Electrocardiografia en el diagnòstic de les malalties del cor". (L´èxit assolit l´obligà a fer-ne una segona edició el 1.935).

Cristià Cortés i d´altres anaren a França, a treballar amb Gallavardin i Veil. D´allí el Dr. Cortés importaria innovacions sobre transtorns del ritme, bloquejos atrio-ventriculars i parasistòlia.

Cristià Cortés, Clavera i Fontanet Segarra aportaren contribucions interessants al Congrés de Cardiologia de Praga (1.933), amb estudis electrocardiogràfics amb ones de baix voltatge. També en aquesta època, el Dr. Cortés donà a conèixer a Catalunya els conceptes de Gallavardin sobre l´angina."[276]

---

276 De Fuentes Sagaz, Manuel. "History of Catalan Cardiology. (1.872-1.992)". Editorial Alta Fulla. Barcelona. 1.992. pp.26-36.

Scanned with CamScanner

2) *L´exili.*

L´any 1.939 anà a l´exili, passant per París, Veneçuela (1.940), on no li van reconèixer el títol i, finalment, a Mèxic. L´any 1.943 fundà els Laboratoris Servet, a Mèxic.

Col.laborà amb la J.A.R.E. Fou membre del Consell Tècnic de la Junta Espanyola d´Alliberament, de la qual era president Martínez Barrios i secretari Indalecio Prieto.[277]

El 1.944 fou nomenat membre del cos mèdic del prestigiós Institut de Cardiologia de Mèxic, que era dirigit pel mexicà Dr. Chàvez.

Cortés fou professor del Departament de Patologia de l´Institut l´any 1.946.[278]

A partir del mateix 1.946 fou professor de la càtedra de Patologia Mèdica de la Facultat de Medicina.[279]

"Es dedicà també a la clientela privada, amb èxit".[280]

Així mateix se li reconegueren bones aportacions en el camp de la indústria farmacèutica.[281] i [282]

Se´l considera també entre els bons metges generalistes exiliats a Mèxic,[283] i com un dels metges que arribaren joves, però amb formació sòlida.[284]

És citat també per Carlos Martínez, a "Crónica de una Emigración", tot posant: "Cristián Cortés es el autor de una muy interesante monografía acerca de la insuficiencia cardíaca, en la que se tocan todos lo. aspectos clínicos y terapéuticos de la cuestión".[285]

De fet, en arribar a Mèxic, molt aviat publicà el llibre "La insuficiència cardíaca", producte encara dels seus treballs a Barcelona, com hem explicat. (Compañia

---

277 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 156.

278 De Fuentes Sagaz, Manuel. Ob. citada. pp. 45-46.

279 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Ob. citada. p. 77.

280 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor.

281 "El Exilio ESpañol en México". Fondo de cultura económico". Mèxic 1.982.p.501.

282 Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p. 654.

283 "El exilio español en México". Ob citada. p. 515.

284 Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p. 648.

285 Martínez, Carlos. Ob. citada. p. 432.

Scanned with CamScanner

General Editora. Ciutat de Mèxic. 1.940). Des de llavors no va publicar rés més digne de menció.

L´any 1.964 vingué a Catalunya, en viatge turístic, i hi tornà definitivament , ja jubilat dels seus càrrecs a Mèxic, l´any 1.970.[286]

Morí a Catalunya l´any 1.974.

6.1.18. DR. JOSEP CUYAS I FONTDEVIELLA.

Era metge i farmacèutic.

Deixà Mèxic aviat segons li constava al Dr. Pelai Vilar, en recopilar l´activitat de la Borsa del Metge Català.[287]

Segons va escriure el Dr. Antoni Peyrí: "Morí jove".[288]

No he trobat enlloc, més dades seves.

6.1.19. DR. WENCESLAU DUTREM I DOMINGUEZ
(Barcelona,1-VI-1.909 - Barcelona, 11-I-1.979)

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.924. Llicenciat en Farmàcia el 8 de Maig del 1.929[289].

Es llicencià per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.930. Inscrit al Col.legi de Barcelona el 14 de Novembre del 1.930, amb el número 2.090, i posteriorment, al Col.legi de Catalunya, el 7 de Desembre del 1.934, amb el número 1.069 (90).[290]

Durant el temps del estudis havia estat alumne intern, per oposició, de Patologia Mèdica, del Servei del Professor Agustí Pedro i Pons, a l´Hospital Clínic.

---

286 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 156.

287 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Ciutat de Mèxic. 1.985. p.9

288 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans emigrats".Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963. p. 19.

289 Del curriculum del Dr. Dutrem. Arxius personals del Dr. Pelai Vilar, i de "200 Catalans a les Amèriques". Ob. citada. p. 281.

290 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Com a metge, fou Inspector Municipal de Sanitat, i Director del Dispensari Municipal de Montcada i Reixach.[291]

Tenia ideologia republicana i liberal. Durant la guerra organitzà un Banc de Sang Citratada per transfusions a primera línia, al front d´Osca, sota la direcció del Dr. Duran Jordà[292].

Al seu expedient del Col.legi de Metges s´hi pot observar clarament l´afegit següent, posat pels vencedors: "*Pertenecía a Esquerra Republicana. Presidente de un centro de Esquerra antes y durante todo el movimiento. Del Comité de Médicos Antifascistas.*"[293]

Passà clandestinament a França el 1.937, i a París sol.licità la condició de refugiat polític a Mèxic. Mentre esperava el trasllat al país americà, va fer estudis a la Sorbona, de París, sobre malalties tropicals[294], i obtingué el Diploma de Metge Malariòleg el Juliol del 1.938.[295]

Deixà França a bord del Flandres, i arribà a Veracruz el 10 de Novembre del 1.939. Es traslladà inmediatament a la Ciutat de Mèxic.

Fou professor de Patologia de l´Escola de Medicina Rural de l´Institut Politècnic, i també va ser professor de Ciències Biològiques (Del 1.940 al 1.953). L´historiador de la Medicina i metge refugiat espanyol Dr. Germán Somolinos fa una valoració molt positiva de la tasca del Dr. Dutrem a la Càtedra.[296]

Poc temps després de la seva arribada, inicià la creació d´un laboratori de productes farmacèutics, que anomenà FARBAR (abreviatura de Farmàcia i Barcelona)[297].

Als voltants dels "Laboratorios Farbar, S.A.", creà un petit laboratori d´investigació biomèdica, dirigit principalment a resoldre problemes farmacològics

---

291 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

292 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 16.

293 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

294 "Diccionari dels Catalans d´ Amèrica". Ob. citada. p. 144.

295 Vilar i Canales, Pelai. "Dades..." Ob. citada. Arxius personals, Mèxic. 1.985. p.17.

296 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco años de Medicina Española en México". Gaceta Médica Mèxic. 1.965. Vol. XCV, Num. 7 p. 653.

297 "200 Catalans a les Amèriques". Comissió Catalana del Cinqué Aniversari del Descobriment d´Amèrica. Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Esc. Gràfica Salessiana. Barcelona. 1.988. p. 144.

Scanned with CamScanner

relacionats amb l´al.lèrgia. També Somolinos elogià tota la tasca del Dr. Dutrem en el mon de la indústria farmacèutica.[298]

Un fet molt important també és que fundà la "Borsa del Metge Català", de la que en parlem específicament. "En va ser l´ànima, malgrat no acceptar-ne mai la presidència"[299].

Entre els seus treballs publicats, hi destaquen:[300]

-"Contribución al estudio del sindrome distròfico carencial flogístico de los antibiòticos".Medicina clínica. Barcelona. 1.956.

-"Hidrazida del ácido isonicotínico y vitamina B-6". Archivos Españoles de Medicina Interna. Barcelona.1.956.

Fou metge de capçalera de Leon Trotsky[301].

Les seves cendres descansen a Mèxic per haver-ho desitjat expressament així.

6.1.20. DR. JOSEP ESPINASA I MASSAGUE.
(Montcada i Reixach, 19-V-1.894 - Mèxic, 1.964).

Nasqué l´any 1.894, fill de Ramón i de Maria.

Batxiller per l´Institut de Barcelona el 1.912. Llicenciat en Medicina a Barcelona el 1.920.

Fou Inspector Municipal de Sanitat i metge de Montcada i Reixach.[302] Va ésser batlle de la mateixa població. [303]i[304]

---

298 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco años de Medicina Española en México". Ob. citada. p. 654.

299 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

300 Dutrem, Wenceslau. Curricullum personal. "Dades..."Arxius del Dr. Pelai Vilar. Ob. citada. Mèxic. 1.985. p.p. 17-18. (Falten dades sobre els treballs, però no les he pogut trobar).

301 "200 Catalans a les Amèriques". Ob. citada. p. 144.

302 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

303 Vilar i Canales, Pelai. "Dades..." Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 17.

304 Pi-Sunyer, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

Exiliat a Mèxic, allí exercí la Pediatria. Publicà: "Eugenesia y enfermedades de la Infancia", "Dietética Infantil", i "Urgencias en Pediatria", segons les dades del Dr. Pelai Vilar[305] i el llibre del Dr. Peyrí sobre els metges emigrats[306].

Cap dels dos té més dades concretes sobre aquests treballs, ni jo els he trobat tampoc.

6.1.21. DR. JOSEP FABREGAS I HUGAS.

(Lladó, 17-II-1.899 - ?)

Batxiller per l´Institut de Figueres l´any 1.918. Llicenciat en Medicina a Saragossa l´any 1.924. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el 26 de Maig del 1.938, amb el número 3.629.

Metge de les companyies d´assegurances següents: "Previsora Hispalense d´accidents de treball", "Banc Nacional" i "Banc Aragonés".[307]

No he trobat cap dada seva posterior.

6.1.22. DR. FRANCESC FERRER I TORRENT.

(Catalunya ? 1.909 - Mèxic ?)

Les úniques dades seves que tinc me les explicà verbalment el Dr. Pelai Vilar:

"Era el més jove dels que participaren en l´atemptat del Garraf al rei Alfons XIII l´any 1.925[308]. Tenia 16 anys, i aviat hagués començat Medicina. Fou empresonat i amnistiat amb els altres participants el 1.930. Era molt catalanista, d´Estat Català".

"A la guerra, com que encara no havia acabat la carrera, va fer d´infermer. Fou Tinent a l´Hospital de Sarinyena".

"Va acabar la carrera a Mèxic, on exercí a la indústria farmacèutica. Morí a Mèxic".

---

305 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic.1.985. p. 17.

306 Peyrí i Rocamora, Antoni. Ob. citada. p.23

307 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

308 El 6 de Juny del 1.925, al Garraf, hi hagué un atemptat, que fracassà, contra el rei espanyol Alfons XIII. Hi participàren activament Jaume Compte i Miquel Badia, del CADC (independentistes). Condemnats a cadena perpètua, foren amnistiats l´any 1.930, en caure la Dictadura de Primo de Rivera.

Scanned with CamScanner

6.1.23. Dr. EMILI FOLCH I GUIMERA.

(El Vendrell, 13-II-1.899 - Mèxic, IX-1.967)

(Sense cap relació familiar amb el Dr. Albert Folch i Pi).

Es llicencià el 1. 921, a Madrid.

Políticament era socialista.

Fisiòleg. A Madrid treballà al Laboratori del Dr. Negrín.[309]

Durant la guerra fou Capità Metge del Cos de Carabiners.[310]

Exiliat a Mèxic, treballà a San Miguel de Allende i a Torreón, on tingué molta clientela de malalts pobres. (En aquesta darrera ciutat col.laborà a la Universitat).[311]

"A Torreón fundà l´equip de futbol "Catalònia" (De Tercera Divisió, i que ascendí a Segona). Portava els colors de Catalunya".[312] "Del camp de futbol en digué el Camp Nou".[313]

Morí a Mèxic el Setembre del 1.967.

6.1.24. DR. ALBERT FOLCH I PI

(Barcelona, 10-X-1.905 - Ciutat de Mèxic, 29-IV-1.993).

Era germà del Dr. Jordi Folch i Pi, també exiliat i professor a Harvard.

1) *L´etapa catalana i la Guerra.*

Albert Folch i Pi neix el 1.905 a Barcelona, fill de l´escriptor i polític de la Unió Socialista, Rafael Folch i Capdevila[314], i de la seva esposa Maria.

Va fer els primers estudis al Liceu Políglota de Barcelona, la qual cosa li permeté tenir amplis coneixements d´altres idiomes, sobretot de l´alemany.[315]

---

309 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....".Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1985. p.19.

310 Vilar i Canales, Pelai. Ib.

311 Vilar i Canales, Pelai. Ib.

312 Vilar i Canales. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

313 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor.

314 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Ob. citada. p.242.

Scanned with CamScanner

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.920.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.925. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el dia 13 de Juliol de l´any 1.926, amb el número 1.368, i al Col.legi de Metges de Catalunya el 14 de Desembre de l´any 1.934, amb el número 2.031. (Havia estat inscrit anteriorment als Col.legis d´Osca i de Tarragona).

Era especialista en Medicina Interna i Nutrició.

Tenia consulta privada a Barcelona, des de l´any 1.934, al carrer de Provença, núm. 326, entressol.

Fou Inspector Municipal de Sanitat, per oposició.

Entre els càrrecs que tingué, cal remarcar els següents:

.Vocal comarcal de Barcelona del Sindicat de Metges. Vocal comptable de la cooperativa de crèdit del Sindicat de Metges de Catalunya. Vocal de la Comissió Deontològica del Col.legi de Metges de Barcelona.

.Fou Professor Adjunt per oposició a les càtedres de Fisiologia i Farmacologia de l´esmentada Universitat[316], i destacà en el camp de la investigació en fisiologia. És un dels exponents de l´escola catalana de Fisiologia, de la qual fou creador el Dr. August Pi i Sunyer.

Es dedicà a la investigació i la docència. Recordava, entre d´altres coses, els primers electrocardiogrames fets a Barcelona, al Clínic, amb tècniques introduïdes pel refugiat jueu Nícolai[317].

Entre els camps en què investigà abans de la guerra, és important el de la bioquímica dels hidrats de carboni. El Dr. Folch ja col.laborà amb el Professor August Pi i Sunyer en l´aïllament de l´osazona pura del metilglioxal, en l´orina, l´any 1.931.[318]

L´any 1.932, juntament amb en Cèsar Pi-Sunyer i Bayo, posà en marxa un mètode de determinació de la lactacidèmia, més exacte que els vigents fins llavors.[319]

*Treballs i comunicacions d´aquesta època:

- Folch i Pi, Albert; Benaiges, B. "Increts sexuals i corbes de glucèmia". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.933. pp. 103-121.

---

315 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

316 Arxius del Col.egi de Metges.

317 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic, 1.992.

318 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

319 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Id.

Scanned with CamScanner

- Pi i Sunyer, August; Folch i Pi, Albert. "La significació clínica de la metilglioxalúria i de l´oxígen absent urinari". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.933. pp. 248-257.

- Folch i Pi, Albert. "Crítica dels mètodes de valoració de l´oxígen absent urinari". Treballs de la Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1933. pp. 258-265.

- Folch i Pi, Albert; Benaiges, B. "Aportació a la tècnica colorimètrica de determinació de la glucèmia". Societat de Biologia. Comunicació. Barcelona. 1.936.

El Dr. Cèsar Pi-Sunyer em resumí: "El Dr. Albert Folch, entre els anys 1.933 i 1.936 col.laborà amb el Professor August Pi i Sunyer en la determinació de la calor de combustió de l´extracte urinari en condicions normals i patològiques, així com el nitrògen total".[320]

Bon coneixedor de l´idioma alemany, que havia estudiat a la infantesa,[321] traduí, conjuntament amb el Dr. Oriol, la quarta edició alemanya del tractat "Química fisiológica", de Paul Hári. Edit Labor. Barcelona. 1.935.

Cal destacar el seu tarannà nacionalista i d´esquerres, que mantingué sempre. De tendència catalanista i progressista, encara que primerament no pertanyia a cap partit polític, s´afilià a la UGT i, per tant, als socialistes, "perque estaven organitzats", i, al començar la guerra, es presentà voluntari.

Començà a treballar sobre la nutrició, i l´any 1.937 pronuncià a Barcelona la conferència: "Els problemes de la dietètica en temps de guerra".[322]

El Dr. Albert Folch i Pi ja era un fisiòleg important de l´escola de Pi i Sunyer, malgrat ser jove. El Dr. Puche i Alvarez, que era Cap de Sanitat de Guerra des del 1.938, li encomanà ésser el Cap dels "Servicios de Investigación Biològica", que depenien de la "Dirección General de Seguridad", i que després passaren a l´Exèrcit de Terra.[323] Tingué el grau de Comandant Metge.

---

320 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

321 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

322 Vilar i Canales, Pelai. "Dades..." Ob. citada.Arxius personals. Mèxic. 1.985 p.25.

323 Vilar i Canales, Pelai. "Dades..." Ob. citada. Arxius personals dels metges exiliats. Mèxic, 1.985. p. 27

Scanned with CamScanner

El Dr. Folch comentava, mig en broma, que hi havia una "autèntica Connexió Fisiològica Negrín-Puche-Folch", i que "Això es devia probablement al fet que els fisiòlegs eren gent honrada i de fiar, políticament i materialment".[324]

Les activitats del Dr. Folch a la guerra, segons el curriculum personal seu, que constava als arxius del Dr. Pelai Vilar des de l´any 1.985, foren:

1) Organitzar l´aplicació a tots els fronts, de la cura oclusiva (mètode D´Orr) a totes les ferides en què fos indicada. El mètode, anomenat també pels francesos en la retirada, "Mètode Espanyol", es basa en dos temps:

I/ Neteja quirúrgica de les ferides (Friedich),

II/ Cura oclusiva, aplicada a les fractures obertes. Es redueix la fractura i s´enguixa, per afavorir la defensa tisular contra la infecció.[325] i [326]

2) Orientar sobre l´aplicació de les sulfamides, acabades de descobrir a França i Alemanya. Ja es produïen a Manresa, sintetitzades pel Dr. Esteve.

3) Tractament del "peus gelats", principalment al front de Terol. En els "Serveis d´Investigació Biològica" aprofità l´experiència obtinguda als fronts de guerra, per a reunir dades i investigar sobre la guarició de les ferides i la solució dels peus gelats per evitar les temudes amputacions, cosa que s´assolí en gran mesura.

El 1.938 rebé el Premi de la Generalitat de Catalunya per la Publicació a la Revista de Sanitat de Guerra del treball "Transtorns tròfics deguts al gel".[327]

4) Col.laborar amb el Servei de Transfusions als fronts de guerra, organitzat pel Dr. Durán Jordà.[328]

---

[324] Conversa de l´autor amb el Professor Albert Folch i Pi a Lomas de Tecamachalco, Mèxic, el 27 d´Abril del 1.992.

[325] El mètode l´havia emprat el Dr. Winett Orr, de Nebraska a la Primera Guerra Mundial, perfeccionant-lo Bastos a les campanyes del Marroc i a l´Hospital de Madrid Carabanchel. També fou emprat pel cirurgià republicà D´Harcourt. En parlarem més endavant de la controvèrsia per la "paternitat" del Mètode.

[326] Folch, a qui s´havia concedit el grau de Comandant per a poder donar ordres, va ser encarregat de fer complir el mètode d´Orr, segons em manifestà . Opinava que el Dr. Josep Trueta havia aprofitat posteriorment el moment per emportar-se´n la fama, havent-se limitat a complir i sistematitzar el mètode a la reraguarda. Conversa mantinguda amb el Professor Folch el 27 d´Abril del 1.992.

[327] Vilar i Canales, Pelai. "Dades" Ob. citada. Arxius personals sobre els metges exiliats. Mèxic. 1.985. P.27.

Scanned with CamScanner

Com a darrer servei a la República li fou confiada, tenint en compte la seva honestetat i sentit del deure, la missió de portar cap a la frontera la família de Negrín (mare, germà, tia), Bellido[329], i Machado i la seva mare. Complí amb l´encàrrec.[330]

2) *Etapa francesa.*

El Dr. Folch era casat amb una ciutadana francesa, la qual cosa li facil.lità establir-se a Tolosa de Llenguadoc, després de la guerra. Home prestigiós ja llavors, rebé de les autoritats franceses el títol de "Savant étranger". Fou també becari de la Societé Nationalle de la Recherche Scientifique.[331]

Fou professor a les Càtedres de Fisiologia i Farmacologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Tolosa, i començà novament el treball d´investigació.[332]

Acceptà de molt bon grat l´encàrrec dels "American Friends" (Quàquers Americans) de guiar l´aspecte tècnic de l´ajuda a les escoles de Tolosa i la seva regió. Les directrius donades foren així mateix acceptades i aplicades a les altres zones de l´anomenada "França no ocupada" (la del govern de Vichy). Es tractava sobretot, de racionalitzar els recursos alimentaris.

Fruit d´aquesta noble tasca fou l´article publicat pel Dr. Folch sobre les dificultats alimentàries a Europa. Més enllà del seu valor científic i pràctic, la vigència d´alguns paràgrafs és d´una colpidora actualitat. Entre altres coses escrivia Folch:

"...Les dificultats nutritives derivades de guerres son tan velles com la Humanitat"..."Quan a començaments del 1.939 vam passar a França, la visió del que en podríem anomenar opulència alimentícia dels Departaments del Migdia francès ens impressionà profundament. En el seu dia es podrà fer la història mèdico-sanitària d´aquell període de la retirada; tots els que la vam viure sabem la gana i les dificultats passades, la pausa angoixant a la línia fronterera a l´espera del passi, el fred despietat, etc.

---

328 Vilar i Canales, Pelai. " Dades..."Arxius personals dels metges exiliats a Mèxic. 1.985. (Tots quatre paràgrafs anteriors són en aquests arxius). p. 27.

329 El Dr. Jesus Maria Bellido i Golferichs era un important fisiòleg, catedràtic de Terapèutica de Barcelona (des de l´any 1.930), i sots-director de l´Institut de Fisiologia, que dirigia el Professor August Pi i Sunyer.

330 Segons m´explicà el mateix Professor Folch en una conversa amb ell i en Cèsar Pi-Sunyer i Bayo, al domicili d´aquest darrer. Mèxic. Març del 1.992

331 Folch i Pi, Albert. Folch i Pi. Albert. Documents personals. Mèxic. 1.992.

332 Folch i Pi, Albert. Ib.

Scanned with CamScanner

La visió del país ric i despreocupat que vivia uns quilòmetres més enllà, al Nord, feia pensar; era evident que la gent d´aquella latitud i d´aquell temps no eren ni millors ni pitjors que d´altres, peró la ignorància en què vivien dels sufriments i de la gana d´altres persones que estaven uns pocs quilòmetres al sud era impressionant.

Doncs bé, aquesta impressió no ens ha deixat des de llavors; és evident que els problemes nutritius preocupen poc als que no els viuen de prop; com és evident que la desgràcia que representa una guerra moderna no passa de ser un motiu de curiositat viva i rés més, per a la immensa majoria dels lectors de diaris dels països no afectats directament per la calamitat. La mateixa inconsciència amb què Europa ignorava la gana de l´Àsia existia a França per ignorar la gana espanyola...Es humà, ho constatem i no ho critiquem."[333]

El Dr. Folch, durant l´estada a Tolosa ordenà i publicà les experiències mèdiques de la guerra. Fruit d´aquestes investigacions són els treballs següents, publicats alguns juntament amb Ducuing, D´Harcourt, i Oriol (En comentarem l´abast dels més significatius):

1. Folch i Pi, Albert. "La transfussion de sang dans la chirurgie de guerre". Toulouse Médical. 1.939. XI[334]

2. Folch i Pi, Albert. "Clinique et biochimie de la cure oclusive en chirurgie de guerre". Revue de Chirurgie. París. 1.939.[335] i [336]

3. Folch i Pi, Albert. "Les pieds gelés des refugiés belges". Toulouse Médical. 1.939. XI, p. 628-641.

4. Folch i Pi, Albert."Traitement des fractures des membres par blessures de guerre". Toulouse Médical. 1.939 . XII (1 - 15 Juny): 4-39.[337]

---

333 Folch i Pi, Albert. Ib.

334 Vilar i Canales, Pelai. Arxius . Metges Exiliats. p. 28. No hi ha més dades referents a aquest treball, ni l´he pogut trobar.

335 Vilar i Canales, Pelai. Arxius . Metges exiliats. p. 28. Es fa referència al treball, explicant-ne un resum, però sense donar dades concretes sobre volum ni pàgines. No l´he pogut trobar.

336 Refereix en el resum, que en la cura oclusiva no s´absorbeix la fermentació anaeròbia. Hi havia l´antecedent de la cura de larves de mosca d´Alemanya.

337 Aquest treball, com d´altres, és fet conjuntament amb el professor Ducuing i amb el Dr. D´Harcourt, cirurgià important de l´exèrcit republicà. En el treball s´insisteix en les possibilitats de tractar i conservar els membres, esgotant les possibilitats raonables abans d´amputar. També, per evitart focus d´infeccios i sepsis generalitzades, proposen les injeccions intra-arterials de Violeta de Genciana o de Mercurocrome, i l´ús tòpic de sulfamides. Veure pàgina 16 del treball.

Scanned with CamScanner

5. Ducuing, J; D´Harcourt, J; Folch, A; Grino, A. "Les lesions encephaliques et craniennes en chirurgie de guerre". Rev. de Chirurgie. Librairie Félix Alcan. París. 1.939. Núm. 9-10. pp. 625-644.

6. D´Harcourt, J; Folch, A; Oriol, A. "La sulfamide dans les septicémies chirurgicales, en particulier dans les streptococcémies et les gangrénes gazeuses". Toulouse. 1.940. XIV (1 al 15 d´Abril). pp. 1-31.

7. Ducuing, J; D´Harcourt, J; Folch, A; Bofill, J. "Les troubles trophiques des extrémités produits par le froid sec en patologie de guerre" . Jour. de Chirurgie. Mason et Cie, Editeurs. París. 1.940. LV. (5): 385-402[338]

8. D´Harcourt, J; Folch i Pi, Albert; Oriol i Anguera, Antoni. "La cure oclusive en chirurgie de guerre". Revue de Chirurgie. Librairie Félix Alcan. París. 1.939. Núm. 9-10. pp. 645-672.

9. D´Harcourt, J; Folch i Pi, Albert; Oriol i Anguera, Antoni. "Biology of the occlusive wound therapy". British Medical Journal. Londres. 1.940. Maig.[339]

10. D´Harcourt, J; Folch i Pi, Albert; Ariol i Anguera, Antoni. "Treatmenyt of wae lesions, Orr method". British Med. Jour. Londres, 1.940, V .[340].

-L´anomenat posteriorment "Mètode Trueta"[341], mundialment reconegut així, i també a casa nostra, en realitat havia estat descrit per Orr, i perfeccionat per Bastos i

---

338 Publicat també amb Ducuing i D´Harcourt, analitza el cas dels peus gelats a l´ofensiva de Terol. Sistematitza els 5 graus de les lesions, fins la necrosi i l´afectació de l´estat general i estableix que: "El restabliment durable de la circulació arterial és la base de la terapèutica de les congelacions greus dels membres" (Pàgina 399).
Explica que no és precís considerar una congelació con una gangrena, i exposa els tractaments practicats al front: actuació sobre el simpàtic amb infiltració de novocaina o bé simpatectomies, abans que les amputacions, reservades als casos realment irreversibles, que foren poques (6 en total, sobre 102 malats greus).

339 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada.Arxius. Mèxic. 1.985. p. 28. No hi ha dades més precises sobre el treball original.

340 Vilar i Canales, Pelai. Ib. No hi ha dades de les pàgines concretes del treball, però sí que hi ha explicacions. Aquest i els altres treballs, que aquí hem numerat com a 8 i 9, publicats juntament amb els Drs.D´Harcourt i Oriol, comentaven que, fent una neteja quirúrgica precoç i immobilització del membre afecte de fractura oberta, aquesta evoluciona com una fractura tancada. Es recull l´experiència del front, on Folch va fer unificar aquest criteri, i a hospitals de reraguarda, com el de Vallcarca.

341 "Diccionari Enciclopèdic de Medicina".Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1.990. pp. 979 i 1.537.

Scanned with CamScanner

D´Harcourt durant la guerra espanyola. Folch el va estudiar, i el va sistematitzar al bàndol republicà. [342] ,[343] i[344].

Referent a aquesta controvèrsia, el Dr. Juan Moral Torres, ex Cap de Cirurgia de Guerra de l´Acadèmia de Sanitat Militar, i ex Cap del Servei de Traumatologia de l´Hospital Militar Gómez Ulla, de Madrid, descriu el mètode, que atribueix a Orr i Bastos[345], i refereix: "...Otros cirujanos como Jimeno Vidal, D´Harcourt, Aguilar, Ribó, Linares, Folch, Oriol..., utilizaron esta técnica, pero fue sin duda Trueta Raspall el hombre que tuvo el gran mérito de sistematizarla con gran rigor y divulgarla con tal entusiasmo que muchos autores extranjeros le atribuyen su paternidad".[346]

Antonina Rodrigo, en el seu llibre "Doctor Trueta. Héroe anónimo de dos guerras", explica que el Dr. Trueta havia sistematitzat el mètode d´Orr, i que el perfeccionà, en substituir el drenatge de vaselina, aplicant gassa seca. L´autora, en la bibliografia es refereix als treballs d´en D´Harcourt, Folch i Oriol, i concretament als que publicà aquest grup a la Revista de Sanitat de Guerra, 2246 (any 1.938), i a la Revista de Cirurgia Militar, 3132 (any 1.939). [347].

11. Folch i Pi, Albert. "Una troballa d´ abast inconegut a l´orina". Revista de Catalunya. (A l´exili). París. 1.941.[348]

Aquest treball, ens mostraria al Dr. Folch escrivint encara articles en català, en aquells temps difícils.

De l´època seva a França, en Folch em comentà: "El tracte que ens va donar el govern francès fou horrorós. El d´alguns professors francesos, molt bo."

---

342 Articles descrits anteriorment.

343 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

344 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

345 Cirurgià de l´exèrcit republicà.

346 Moral Torres, Juan. "El Método Español en el tratamiento de las heridas de guerra (Técnica de Orr-Bastos-Trueta)". Los Médicos y la Medicina en la Guerra Civl Española. Saned. Madrid. 1.986. pp.159-166.

347 Rodrigo, Antonina. "Doctor Trueta. Héroe anónimo de dos guerras". Plaza-Janés. Barcelona. 1.977. pp. 32, 287, 288, i 293.

348 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada. Mèxic, 1.985. p. 29.. No hi ha dades més precises sobre aquest treball, ni l´he pogut trobar.

Scanned with CamScanner

El Professor Folch i Pi m´ensenyà una sentència, que guardava acuradament, feta a Barcelona en l´època de la repressió més dura. Amb data de 4 d´Agost del 1.941, el "*Tribunal de Responsabilidades políticas de Barcelona*", exposava que:

"*...Resultando probado como hecho grave que...Alberto Folch es persona de ideología de izquierdas y separatista...Prestó su adhesión a la Causa Roja...firmando un manifiesto que la clase médica dirigía al mundo civilizado, donde se injuriaba al Caudillo....*", se´l sanciona a la "*Pérdida total de bienes, extrañamiento perpetuo del territorio nacional e inhabilitación absoluta perpetua*", i encara, amb l´atenuant de "*tener cargas familiares*".[349]

De fet, ell era a França en aquella època, i no pensava pas tornar. M´explicà, amb el seu típic sentit de l´humor, que l´únic que li molestava d´aquesta sentència és que s´hi deien dues mentides: que era professor sense oposició, i que era Capità de l´Exèrcit Republicà (fou Comandant). Per a ell, aquestes dues afirmacions eren ofensives.

Morta ja la seva esposa, i desitjant anar a cercar la llibertat, s´exilià definitivament a Mèxic. A més, ja havia complert amb tots els deures que li havia encarregat el govern republicà.

Arribà amb el penúltim viatge del vaixell Nyassa el Març del 1.942.

3) *Etapa Mexicana.*

El mateix any li oferiren la Càtedra de Fisiologia de l´Institut Politècnic (Primerament a l´anomenada "Escuela Nacional de Ciencias Biológicas", abans d´haver-hi la de Medicina Rural). Posteriorment se´n faria càrrec durant més de 40 anys (Fins el 1.988) de la Càtedra de Farmacologia (primer Farmacodinàmia) del mateix "Instituto Politécnico Nacional".

Juntament amb el Dr. J. D´Harcourt, l´any 1.942, presentà a l´Acadèmia Nacional de Medicina de Mèxic un treball que optà al Premi de l´Acadèmia. El tema era: "Sulfamides", substàncies que aleshores es començaven a emprar. Presenten el treball i guanyen el Premi.[350]

---

349 Folch i Pi, Albert. Document : personals. Mèxic. 1.992.

350 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada. Mèxic. 1.985. p. 29.

Scanned with CamScanner

El 5 d´Octubre del 1.944 donà una important conferència a l´Ateneo Ramón y Cajal sobre: "Sulfamides i Penicilines". Allí va fer una acurada valoració de la sulfamidoteràpia i de les possibilitats de la penicilina, tot i explicant que no s´ha de caure a agafar perquè sí tots els productes nous que surten. Explicà la poca toxicitat de la penicilina, i comentà les dificultats per a la seva administració en aquells moments.

Digué que: "L´obtenció de penicilina sintètica i el perfeccionament de la seva administració representaran, quan s´aconsegueixin, un pas realment extraordinari en terapèutica".[351]

El Professor Folch fou molt prolífic. Treballà en els laboratoris IQFA, fundats pel Professor Puche, i també en la redacció del "Diccionario Enciclopédico UTEHA", en el qual fou encarregat de totes les entrades relacionades amb Biologia i Medicina.

Referí en Folch: "Les cases farmacèutiques i les traduccions trobaren en nosaltres (els exiliats) personal que no tenien".

Fidel a les seves conviccions catalanistes, va ser membre actiu de l´Orfeó Català de Mèxic[352] i fou el quart i últim president de la Borsa del Metge Català. (1.965-1.973).[353]

Seguí treballant al Diccionari UTEHA fins al 1.950 [354], i com a Director de les traduccions de la Interamericana (fins el 1.984). En l´homenatge als mestres republicans de la UNAM, de la qual ell no formava part, explicà el Dr. Hugo Aréchiga: "Alberto Folch en la vecina Escuela de Medicina del Politécnico, junto con Oriol, han enriquecido la vida cultural de esta Institución durante ya medio siglo. Además Alberto Folch ha vertido al castellano centenares de obras médicas".[355]

L´any 1.943 havia deixat els laboratoris IQFA i passà a ser Director dels Laboratoris INGRAM.

---

351 Folch i Pi, Albert. "Sulfamidas y Penicilinas". Anales del Ateneo Ramón y Cajal. Mèxic 1.944. p 3-19.

352 La penúltima vegada que el vaig veure, precisament anava a una conferència a l´Orfeó.

353 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Mexic. 1,985. p. 17.

354 "200 Catalans a les Amèriques". Ob. citada. p. 311.

355 Aréchiga, Hugo. "Biomedicina". El exilio español en la Universidad Nacional Autónoma de México. Mèxic. 1.989. p. 138.

Scanned with CamScanner

Introduí a Mèxic la vitamina B12, la cortisona i el dicumarol, sota el patrocini econòmic de Syntex. D´Escòcia introduí el BAL.[356] M´explicà que els productes els podia introduir des dels Estats Units, aprofitant que el seu germà era professor a Harvard. "Tot això li comportà al Professor Folch un seguit d´estudis personals, de viatges, etc. que que representaren problemes financers i mercantils d´un interès notable"[357]

Treballava a les tardes llavors a la casa Syntex, fundada per uns refugiats hongaresos (en aquells temps era una branca dels laboratoris "Hormona"), i que no tenia aleshores dependència externa. El Dr. Folch entrà a Syntex per a fer-hi control de qualitat dels productes i estudi farmacològic.[358]

A les nits feia traduccions de l´anglès. Explicà que arribava a treballar 16 hores diàries. Era Director Tècnic de l´Editorial Interamericana. Comentà haver traduït llibres de l´anglès al castellà al llarg de 45 anys.[359]

Cap a finals dels anys 70 la Columbia Broadcasting System (CBS), comprà la companyia. Folch em digué: "Llavors treballaven ja massa ràpidament, ja que així ho volien els nord-americans. [360] . L´any 1.988 ho deixà definitivament.

*Relació d´autors, amb obres més significatives traduïdes pel Dr. Folch:

-Linde, Richard W. "Ginecologia operatoria". Ed. José Bernades. Mèxic-Buenos Aires. 1.948.

-Mason, Robert L; Zintel, Harold A. "Tratamiento pre y postoperatorio". Ed. José Bernades. Mèxic-Buenos Aires. 1.948.

-Friedberg, Charles K. "Enfermedades del corazón". Edit. Interamericana. Mèxic. 1.951.(Amb segona edició l´any 1.958, i tercera l´any 1.969, també traduïdes pel Dr. Folch).

---

356 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 30

357 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada.. Arxius personals. Mèxic. 1.985. pp 30

358 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 30.

359 Folch i Pi, Albert. De les entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

360 El Professor Folch, que va ser sempre fidel als seus ideals i a la seva concepció del món, no manifestava cap simpatia pel sistema de vida i per la pobresa intel.lectual, segons ell, dels "cervells" dels Estats Units. De fet, m´explicà que tingué ocasió d´anar allí i quedar-s´hi, i refusà.

Scanned with CamScanner

-Paschkis, Karl L. "Endocrinología Clínica". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.955).

-Hinshaw, Corwin H. "Enfermedades del tórax", (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.957).

-Robbins, Stanley L. "Tratado de Patología". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.965).

-Christopher. "Tratado de Patología Quirúrgica". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.967.)

-Ham, Arthur W. "Tratado de Histología". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.967.) (Sisena edició l´any 1.970 també traduïda pel Dr. Folch).

-Guyton, Arthur C. "Tratado de Fisiología Médica". (2a edició). Edit. Interamericana. Mèxic. 1.967. (Quarta edició, l´any 1.974, i cinquena, l´any 1.977, també traduïdes pel Dr. Folch).

-Leavel, Byrd S. "Hematología Clínica". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.967.)

-Cecil Loeb. "Tratado de Medicina Interna". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.968).

-Guyton, Arthur C. "Fisiología y Fisiopatología básicas". (Edit. Interamericana. Mèxic. 1.972).

-Goodman, Louis S. "Bases Farmacológicas de la Terapéutica".(Quarta edició). Edit. Interamericana. Mèxic. 1.974. (Cinquena edició l´any 1.978, també traduïda pel Dr. Albert Folch i Pi).

-Sabinston, David C. "Tratado de Patología Quirúrgica". (Desena edició). Edit Interamericana. Mèxic. 1.974. (Onzena edició, l´any 1.980, també traduïda pel Dr. Folch i Pi).

El Dr Folch estudià els productes de Syntex. Llençà els anticonceptius, que van sortir de Mèxic. [361]

Entre les investigacions allí realitzades, té un interessant treball publicat sobre el fenómen del 6è dia (sobre l´efecte dels esteroides), del qual parlarem.

---

[361] Folch i Pi, Albert. De les entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

Segons ell mateix m´explicà, la casa Syntex no posà a la venda, prèvia investigació seva, la testosterona en gotes .[362]

A l´Institut Politècnic va fer una importantíssima tasca docent i d´investigació. Els seus treballs incidiren en diversos camps de la Farmacologia, peró, amb tot, juntament amb la investigació sobre esteroides, el més impórtant és l´estudi que realitzà sobre les morts per fred. El 1.963 publicà a l´"Acta Médica Politécnica" (Ciutat de Mèxic, 1.963, V (25): 47-54), un treball fonamental titulat: "Observaciones endocrinológicas en la rata sometida a hipotermia profunda. Contribución al estudio de la hipotermia provocada".

En aquest estudi, treballà amb rates, a les quals s´anava baixant la temperatura rectal, fins a la mort aparent. Es volia estudiar la "mort aparent per fred", i les possibilitats de recuperació. En les rates d´experimentació, es posava, post-congelació, un tub de vidre o de cautxu prop de la tràquea i s´insuflava aire.

En el treball es comenten les experiències un cop suprimits tots els fenòmens aparents de la "vida", per a tornar a recuperar-los després.

En aquestes rates s´arribà a temperatures rectals de 0 graus. Els animals sense respiració ni circulació foren conservats unes hores al refrigerador, i recuperats després en un 78,7%. Aquestes rates "congelades" posteriorment es reproduïren sense problemes i no presentaren cap anormalitat. Algunes foren "congelades" repetidament. En el treball es comenten les possibilitats del mètode i l´interès que podria tenir en la clínica humana.

Diu en Folch: "Aquests estudis de conservació d´animals congelats no varen poder-se aplicar a l´home per dificultats burocràtiques. Els morts de fred recollits al carrer ja havien passat moltes hores abans de que els poguessim sotmetre als nostres tractaments. Considerem que moltes vides es podrien salvar seguint els nostres mètodes.".[363]

Altres treballs importants publicats pel Dr. Folch a nivell universitari son:

-D´Harcourt, Joaquin; Foch i Pi, Albert. "Labilidad vasomotora. Factor esencial de las congelaciones. Su valor en la práctica". Archivos Latinoamericanos de Cardiología y Hematología. Ciutat de Mèxic, 1.942., XII. (3.): 100-106.

---

362 Folch i Pi, Albert. De les entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

363 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Cpinió del Dr. Folch, adjuntada al seu curricullum. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p.30

Scanned with CamScanner

Expliquen el paper que hi juga a les congelacions l´espasme vascular perifèric a causa del fred, amb angeitis local i a distància. Les lesions són sempre més greus en superfície que en profunditat.

La conducta terapèutica en pacients afectes de "peus gelats" seria: Bloqueig simpàtic precoç, amb infiltració de novocaina periarterial dels vasos importants de l´extremitat. Gangliectomia lumbar en ocassions concretes. No seria precís amputar, en moltes ocasions.

Aquest treball fou presentat al Primer Congrés Nacional de Medicina Interna de Mèxic, al Districte Federal. 1.942.

-Folch i Pi, Albert."Las dificultades alimenticias en Europa". Pasteur. Mèxic. 1.943, I. (5): 98-112.

Recull i reflexió sobre les seves experiències en nutrició a França.

-D´Harcourt, J; Folch i Pi, A.; Ibarra, R. "Contribución al estudio de la circulación sanguínea en una extremidad con arteria principal ligada. Observaciones en perro íntegro". Anales de la Escuela Nacional de Ciencias Biológicas. Mèxic. 1.948, V, (21): 138-148.

-Folch i Pi, Albert. "Crisis en Farmacología Aplicada". Asociación Mexicana de Estudios de Farmacología y Terapéutica. (Resum de la conferencia seva del 18 de Febrer del 1.953 al "Salón de Actos de la Escuela Nacional de Medicina", en sessió de l'Associació Mexicana d´Estudis de Farmacologia i Terapèutica).

Va resumir en aquest treball què, cal aprofitar bé els medicaments existents, abans de deixar-se enlluernar pels nous. Va explicar també com aplicar correctament els medicaments en la pràctica.

-Folch i Pi, Albert. "El ditiopropanol como reactivo farmacológico". Homenaje al Dr. Augusto Pi Sunyer. Edimex. Mèxic. 1.954. pp. 67-69.

-Kincl, Fred A.; Folch i Pi, Albert.; Herrera Laso, L. "Efectos de hidrocortisona y progesterona administrada a ratas recién nacidas". Ciencia. Mèxic, 1.963. XXII (5):135-136.

En aquest treball els investigadors van estudiar l´efecte sobre el desenvolupament sexual assolit amb una sola dosi de progesterona o de hidrocortisona administrada al sisè dia de vida a rates mascles i femelles (injectant-los-en 1 mg). Aquest tractament, segons observaren, no causa alteració en el seu desenvolupament sexual.

Scanned with CamScanner

-Kincl, Fred A.; Folch i Pi, A.; Maqueo, M.;Herrera Laso, L, Oriol i Anguera, A."Inhibition of fertility in mice by steroid implants". Fred A. Kincl. Acta Endocrinológica. Mèxic. 1.965, XLVIII, (Abril): 602-608. Escuela de Medicina del Instituto Politécnico, I.M.S.S. Hospital Gineco-Obstètrico. Mèxic D.F. i Clinical Sevice, Syntex Research Center, Palo Alto. Califomia.

El treball segueix en la línia d´investigació dels esteroides, conjuntament amb els estudis que es feien a Palo Alto, Califòrnia.

-Folch i Pi, Albert. "Masers, Lasers y Medicina". Acta Mèdica del Instituto Politécnico. Mèxic. 1.965, I (4) (Octubre-Desembre): pp. 335-338. Sobre les aplicacions dels Làssers.

-Folch i Pi, Albert. "Estudios de Correlación Neuroendocrina". Mèxic. 1.965. [364]

Explica que el sistema nerviós dels animals superiors, en néixer, es troba en diferents etapes de maduresa, segons les espècies, basada en una comunicació presentada a la Reunión Anual de la Sociedad Mexicana de Endocrinologia i Nutrición, a San José Purúa. Mèxic.

-Folch i Pi, Albert. "L´acció transformadora i fixadora en el metabolisme hepàtic". August Pi i Sunyer. L´home i l´obra. Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.966. pp.185-193.

-Folch i Pi, Albert. "Los dos cerebros". Acta Médica. Ciutat de Mèxic, 1.966. II, (8) (Octubre-Desembre): 279-283.

Sobre experimentació en gats i simis, als quals seccionaven el cos callós. Arribà a la conclusió de que la meitat del cervell que no rep impulsos segueix verge, susceptible d´aprendre i d´actuar de manera absolutament diferent.

-Folch i Pi, Albert. "Modalidad interesante de lucha antipalúdica". Acta Médica de l´Instituto Politécnic. Mèxic. 1.968, IV. (13): 61-62.

Tracta sobre el fet d´afegir cloroquina base, a dosis baixes a la sal de cuina, fet assajat a la Güiana Britànica, i de les possibilitats de fer mesures semblants en la prevenció d´altres malalties.

---

[364] No tinc més dades d´aquest treball, del que he vist només fotocòpies d´algunes pàgines

Scanned with CamScanner

-Folch i Pi, Albert. "Proteinas plasmáticas e inmunoglobulinas". Ciutat de Mèxic.1.967.

-Folch i Pi, Albert. "La sustancia tensioalveolar. Estudios de correlación neuroendocrina". Ciutat de Mèxic. 1.968.

-Folch i Pi, Albert. "Trasplante de órganos y compatibilitat". Ciutat de Mèxic. 1.969.[365]

-Folch i Pi, Albert. "Contaminación ambiental. A propósito de los estudios recientemente aparecidos acerca de la contaminación en el Bajo río Coatzacoalcos". Acta Politécnica Mexicana. Ciutat de Mèxic, 1.973, XIV. (65): 145-153.

Ja en aquesta època fa un estudi reflexiu sobre la contaminació i les seves causes, explicant que: "Les dificultats màximes son les derivades de la conducta humana, inconseqüent, egoista i curta de vista". (p. 153).

-Folch i Pi, Albert. "Receptores". Ciutat de Mèxic. 1.978. Conferencia a la Secció de Graduats de la "Escuela Superior de Medicina" de l´Institut Politècnic.

Respecte la importància dels receptors en farmacologia, va explicar la seva mobilitat i canvi de nombre. També exposà l´interés de començar a determinar els "receptors" per a cada estructura química d´ importància fisiològica. (Ex. els del cor per a digitàlics; del ronyó per a diurètics...).

-Folch i Pi, Albert. "Cronofarmacología. El sistema internacional de Unidades". Acta Mèdica. Mèxic. 1.983. XIX (73): 15-22.

Sobre els ritmes biològics i l´aplicació a la farmacologia del seu coneixement.

-Folch i Pi, Albert. "Evocació del Prof. Bellido". Rev R. Acadèmia de Medicina de Barcelona. 1.987. II (3): 57-61.

Fins a l´any 1988 el Professor Folch impartí classes al Politècnic.

El Dr. Folch i Pi era un home senzill i de tracte agradable. Tenia una paciència infinita i grans dots per a la docència: explicava d´una manera pràctica i entenedora. Els alumnes el reverenciaven. Vaig conèixer alguns ex-alumnes seus dels darrers anys i així m´ho explicaren.

---

365 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. (Arxius sobre els metges exiliats). Mèxic. 1.992. p. 29 . No hi ha altres dades sobre aquests tres treballs dels anys 1.967, 1.968, i 1969, ni els he pogut trobar, ni els conservava el Dr. Folch.

Scanned with CamScanner

Fou membre del Secretariat de Redacció dels Anales de Medicina del Ateneo Ramón y Cajal.[366]

Va ser també Cap de Redacció de l´Acta Politècnica Mexicana (Organ Oficial de l´Institut Politècnic).[367]

Soci de Mèrit de la Societat Catalana de Biologia, des del 28 d´Abril de l´any 1.983 [368]. Des del 10 d´Octubre del 1.963 ja era Membre Corresponent de la Societat Catalana de Biologia[369].

Tingué l´honor de ser "Padrino de la Generación 1.964-1.968". El fet d´"apadrinar" una promoció és considerat una distinció altíssima a Mèxic. En la cerimònia solemne, entre d´altres frases els hi digué: "...la Medicina es una Ciencia, pero el médico es un artesano, o un artista, en el arte de vivir y ayudar a vivir"..."La labor de Uds. es de hombres que han elegido la augusta tarea de calmar dolor y sufrimientos...".[370]

Dins de l´Acta Mèdica s´inventà una secció de preguntes a la redacció fetes per altres metges, sobre temes mèdics. Com que sabia que, de vegades els metges, meitat per sobèrbia, meitat per por al ridícul, ens costa preguntar en públic, i més per escrit, ell mateix s´inventava els noms dels metges i les preguntes, les quals solien ser de tipus pràctic per a divulgar i clarificar coneixements.[371] Veure:

--"Preguntas recibidas en nuestra redacción". Acta Médica. Ciutat de Mèxic, 1.981, XVII. (67-68): 85-87. Clarifica conceptes sobre hipertensió arterial, unitats mèdiques...

--"Preguntas recibidas en nuestra redacción". Acta Médica. Ciutat de Mèxic.1.983. XIX. (73-74): 113-117. Suposades preguntes, amb resposta informativa del

---

366 Anales de Medicina del Ateneo Ramón y Cajal, Mèxic.

367 "Consejo Editorial". Acta Médica de l´Institut Politécnic. Ciutat de Mèxic. 1.962. IV (20)

368 "Directori de Socis de la Societat Catalana de Biologia". Barcelona, 1.991. XI, p. 30.

369 "Directori de Socis de la ...". Barcelona. 1.969. p. 30, i documentació personal del Dr. Albert Folch i Pi.

370 Folch i Pi, Albert. "Ceremonia de entrega de anillos y cartas de pasantes de la carrera de médico cirujano, a la Generación 1.964-68". Acta Médica. Ciutat de Mèxic. 1.968. IV. (15): 206.

371 A les Actes Mèdiques dels anys 80, quan en Folch s´apropava a la vuitantena, encara hi podem veure aquesta secció.

Scanned with CamScanner

Prof. Folch, sobre l´interferon, el shock, la diabetis, legionelosi, la Sida, la psoriasi...De fet, va fent un repàs de temes d´actualitat mèdica.

--"Preguntas recibidas en nuestra redacción". Acta Médica. Ciutat de Mèxic. 1.985, XXI.(83-84): 101-104. Repassa conceptes referents a la Sida, immunologia, hipertensió... L´estil seu és sempre molt didàctic.

Orientà tesis i fou padrí de generacions. Formà deixebles que foren importants professionalment, o bé que, una vegada metges, s´inclinaren amb èxit cap a la política, sanitària o global, del país . Entre els quals, el mateix Dr. Folch[372], cità els següents:

- Francisco Luna, que fou Governador del Yucatán, amb qui intercanviava correspondència amb certa regularitat.

-Guillermo Carvajal, Premi Nacional de Ciències.

-Salvador Gamis Fernàndez, actual Senador.

**Premis i distincions*:

Com hem comentat, el 1.942 havia obtingut el Premi de la "Academia Nacional de Medicina".

Des de l´any 1.955 era Soci Honorífic de la "Sociedad Mexicana de Endocrinología y Metabologia"[373].

El 9 de Desembre del 1.976 se li va retre un homenatge a l´ Institut Politècnic i es va posar una placa amb el seu nom a una de les aules del matex Politècnic.

El 1.978 rebé un homenatge de la Columbia Broadcasting System, per els seus 30 anys de col.laboració. L´esmentat homenatge es va fer a Nova York.[374]

El mateix any 1,978 col.locaren una placa en honor seu a l´"Editorial Interamericana", de Mèxic.

---

372 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

373 Folch i Pi, Albert. Documentació personal Mèxic. 1.992.

374 Folch i Pi, Albert. Ib.

Scanned with CamScanner

El 1.985 es col.locà una placa amb el seu nom a una aula de la Universitat Autònoma Metropolitana, a Ixtlapalapa, Mèxic.[375].

El mateix any 1.985 fou premiat pels 40 anys de professorat a l´Institut Politècnic.[376]

Fou novament padrí d´una generació, la del 1.985 al 1.988.[377]

L´any 1.988 , el dia 15 de Maig, el President de Mèxic, Miguel de la Madrid li atorgà la Medalla del Mèrit Docent "Maestro Ignacio M. Altamirano", distinció altíssima. Era realment molt apreciada pel Professor Folch, ja que en definitiva era el màxim reconeixement que Mèxic li podia fer[378].

L´Institut Politècnic l´any 1.989 li atorgà un Diploma "En reconocimiento a su valiosa colaboración educativa y de investigación para la consolidación de nuestra institución"[379].

Després de la visita a Mèxic l´any 1.991 del President de la Generalitat, Jordi Pujol, el Professor Folch, que llavors l´havia conegut personalment, li va escriure tot agraïnt-li la vinguda a Mèxic i el discurs que va fer a l´Orfeó Català, en una carta plena de melangia i de sentit humà, que m´ensenyà.

El President Pujol li contestà, en cart: del 18 d´Abril del 1.991 tot expressant-li que: "...Vostè és un bon testimoni d´un català que na viscut, des de molt lluny, fidel a la seva terra i nostàlgic de no haver pogut desenvolupar el seu saber a Catalunya.

El felicito per l´enorme treball que ha fet i per la medalla al mèrit docent que li va concedir el President dels Estats Units Mexicans. Encara que ja estigui retirat, pensi que la seva experiència pot donar molt a tots els que tinguin contacte amb vostè."[380]

El Professor Folch guardava també molt gelosament aquesta carta, juntament amb la medalla. Estava content d´haver obtingut el reconeixement dels Presidents de Catalunya i de Mèxic.

---

375 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 30.

376 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p.30.

377 Folch i Pi, Albert. Documentació personal. Mèxic. 1.992.

378 Folch i Pi, Albert. Ib.

379 Folch i Pi, Albert. Ib.

380 Folch i Pi, Albert. Ib.

Scanned with CamScanner

Molt probablement, el Dr. Folch ha estat, juntament amb el Dr. Puche el més important, i fructífer dels metges catalans exiliats a Mèxic.

Diu el Dr. Pelai Vilar: "El Dr. Folch efectuà un treball constant i de gran qualitat. De tot els metges peninsulars emigrats sols el Dr. Costero va fer una tasca de la mateixa categoria. És indiscutiblement el metge català més distingit -però de molt- de tots els que vinguérem a Mèxic des de Catalunya".[381]

És citat pel Dr. Somolinos D´Ardois com a metge exiliat important en el camp de la Docència i de la Indústria Farmacèutica.[382]

Mauricio Fresco es referí al Dr. Folch en el seu llibre: "La emigración republicana española. Una victoria de México", com a un dels personatges més importants, en el món científic, dels republicans que s´exiliaren a Mèxic[383].

Oriol Casassas va escriure que, amb l´exili català, "La recerca perd Albert Folch i Pi"[384].

El Dr. Hugo Aréchiga, professor de la UNAM, i deixeble del Dr. Puche, expressà: "Alberto Folch i Antonio Oriol han enriquecido la vida intelectual del Instituto Politécnico durante ya Medio Siglo".[385]

El seu prestigi es mantingué altíssim fins a la seva mort, fins al punt que, una de les vegades que el vaig anar a entrevistar, hi havia unes persones que tenien ingressat un familiar en una clínica important de Califòrnia, i venien a veure´l per a demanar-li la seva opinió sobre el cas. Com sempre, el Dr. Folch va ser humà i discret.

6.1.25. DR. DEMOFIL FRANCO.

(Catalunya, ? - Mèxic, 1.970)

Fou mecànic dental a Barcelona.

---

381 Vilar i Canales. Pelai."Dades..." Ob. citada. (Arxius personals sobre els metges exiliats). Mèxic. 1.985. p. 31.

382 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco años de Medicina Española en México". Gaceta Médica de México. XCV, núm 7. 1.965. Mèxic. pp.653-654.

383 Fresco, Mauricio. "La emigración republicana española. Una victoria de México". Editores asociados. Mèxic. 1.950. p. 74.

384 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona, 1.970.

385 Aréchiga, Hugo. "La Biomedicina". El Exilio Español en la Universidad Nacional Autónoma de México. UNAM. Mèxic. 1.989. p. 138.

Scanned with CamScanner

Exiliat a Mèxic, allí exercí com a odontòleg.[386]

En morir, es creà un fideicomís per ajudar la vídua a pagar el seu habitatge. No consta la data de la mort enlloc, però en les dades de la "Borsa", pel context, se suposa que fou a començaments de l´any 1.970. [387]

El Dr. Pelai Vilar em digué: "Era honest i bo".

6.1.26. JOSEP MARIA GISPERT I VILA.

(Barcelona, Novembre-1.902 - Mèxic, Gener-1.964).

Nascut a Barcelona l´any 1.902, fill de Josep i de Francesca.

Batxiller per l´Institut de Barcelona, l´any 1.919.

Llicenciat per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.929. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya amb el número 2.390. Va pertànyer a l´Acadèmia i el Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya. Fou Supernumerari de les Cases de Socors, i Inspector Municipal de Sanitat.[388]

"Era de l´Esquerra Republicana de Catalunya."[389]. A la guerra fou Major metge i Director de l´Hospital de Campanya del XIè. Cos de l´Excèrcit. Pertanyia al Consell de Sanitat de Guerra.[390]

Exiliat a Mèxic, fou Director de la clínica Médico Farmacéutica. Morí el Gener del 1.964.[391]

6.1.27. DR. JOAN GUSSINYE I BLAS.

El Dr. Pelai Vilar em digué: "Era molt catalanista".

No se´n saben més dades de cap mena.

---

386 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals sobre els metges exiliats. Mèxic. 1.985. p. 32.

387 Vilar i Canales, Pelai. "Dades historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". p. 11

388 Arxius del Col.legi de Metges de Catalunya.

389 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

390 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. (Arxius personals dels metges catalans exiliats).Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 32.

391 Vilar i Canales. Id. p. 32.

Scanned with CamScanner

6.1.28. DR. JAUME JULIÀ I BALCELLS.

Segons em referí el Dr. Pelai Vilar: "En Julià era 8 o 9 anys més gran que jo"[392]. "A Catalunya exercia de metge rural a les comarques tarragonines".

"Exiliat a Mèxic, on arribà amb el Nyassa, fou metge de la localitat d´Alamo (Veracruz)".

6.1.29. DR. JOSEP MIRO.

Només he pogut esbrinar que fou metge a Calimaya. (Mex).[393]

(És molt difícil i de fet, m´ha estat impossible, trobar més dades dels metges que no foren rellevants).

6.1.30. DR. MAGI MIRO I VIVES.

(Valls, 16-X-1.889 - Veracruz, Mèxic, 28-VIII-1.953).

Nascut a Valls l´any 1.889, fill de Josep i de Matilde. Batxiller per l´Institut de Tarragona l´any 1.908. Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.915. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 6 de Març de l´any 1.917, amb el número 537, i al Col.legi de Catalunya el 14 de Desembre de l´any 1.934, amb el número 1.161. Era cirurgià.

Fou metge de les següents companyies d´assegurances: Previsora Hispalense, Banc Nacional, i Banc Aragonès.[394]

Exiliat a Mèxic, exercí a Veracruz, on morí l´any 1.953.[395]

6.1.31. DR. JOSEP MARIA MOLAS.

Exercí a l´exili a Ciutat de Mèxic.[396]

---

[392] Per tant, a l´acabar la guerra tindria aproximadament, prop de 40 anys.

[393] Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans emigrats". Ob. citada. p. 15.

[394] Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

[395] Vilar i Canales, Pelai."Dades...". Ob. citada. Arxius personals sobre els metges exiliats. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 34.

Scanned with CamScanner

6.1.32. DR. BENET MORI I BALLESTER.

(Barcelona, 11-XII-1.878 - Mèxic ?)

Nascut a Barcelona l´any 1.878. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el dia 30 de Desembre de l´any 1.911, amb el número 389, i al Col.legi de Metges de Catalunya el 14 d´Octubre de 1.935, amb el número 498.

Exercia a Barcelona la Medicina General, a la Rambla del Prat, número 4, entressol.[397] Exercí a l´exili a la Ciutat de Mèxic.[398]

6.1.33. DR. FRANCESC NAVARRO.

Exercí a l´exili a la Ciutat de Mèxic.[399]

6.1.34 DR. EDUARD DE NEIRA I LAPORTE.

(Barcelona, 23-IV-1.901 - Ciutat de Mèxic, 1.971).

Nascut a Barcelona l´any 1.901, fill d´Eduard i de Natàlia.

Batxiller per l´Institut de Barcelona, l´any 1.918.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona, l´any 1.926. Inscrit al Col.legi de Barcelona el 15 de Maig del 1.927, amb el número 1.644, i al Col.legi de Catalunya el 14 de Novembre del 1.934, amb el número 2.154.

S´especialitzà en Oftalmologia.[400]

Fou metge de la Creu Roja de l´Hospitalet, i rebé la Medalla d´Argent de l´entitat. Oftolmòleg de diverses mútues: Casa Torres Cubertes, Winterthur, Plus Ultra, Assicurazione Italiana.[401]

Persona d´actuació política en el catalanisme d´esquerres. Pertanyia a l´Esquerra Republicana de Catalunya.

Fou membre del Consell de Sanitat de Guerra.[402]

---

396 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges catalans exiliats". Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. p. 15.

397 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

398 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els Metges...". Ob. citada p. 14.

399 Peyrí i Rocamora, Antoni. Id. p. 14.

400 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

401 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Residí un temps a La Paz, Bolívia.

Em digué el Dr. Folch: "A Mèxic es dedicà a la pràctica privada, amb gran prestigi professional" "Era home d´una gran rectitud".[403]

Trobant-se en dificultats econòmiques, refusà el que li corresponia de l´ajut de la Borsa del Metge Català.[404]

Morí a Mèxic el 1.971.

6.1.35. DR. FRANCESC OLSINA I BOHER

(Barcelona, 5-IV-1.907 - ?)[405]

Nascut a Barcelona l´any 1.907.

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.924.

Llicenciat el 1.931 per la Universidad de Barcelona. Postgraduat a Montpeller i a Bolònia. Inscrit al Col.legi de Catalunya el 24 de Desembre del 1.934, amb el número 2.695. [406]

Cirurgia general. (Realitzà cursos d´especialització a Madrid).[407]

Fou Inspector Municipal de Sanitat.[408]

Durant la guerra realitzà les activitats següents:

-Fou Director del pavelló militar de Vallcarca.(1.936).

-Posteriorment va ser Cap de la Clínica d´Urgència de la Fàbrica d´Indústria de Guerra.

-Anà al front com a metge de les Brigades Internacionals i després, del XVè. Cos de l´Exèrcit.[409]

---

402 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 36.

403 Folch i Pi, Albert .Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

404 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràgiques de la Borsa". Mèxic.1.985. Document núm. 9.

405 No he pogut aconseguir dades més específiques. Penso que encara és viu.

406 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

407 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 37.

408 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona. No hi consten les dates.

409 Riera Llorca, Vicenç. 1.985. Correspondència amb el Dr. Pelai Vilar, guardada als seus arxius.

Scanned with CamScanner

El 1.939 s´exilià a França i va estar a diversos camps de concentració. Arribà a Mèxic el 1.946, després d´haver estat a Cuba (1.941), Argentina (1.942), i Bolívia (1.942-1.946).

A Mèxic exercí a San Miguel de Allende, on fou metge i director de de l´Hospital Juan Manuel Villegas (1.961-68) i professor de l´Institut Allende, on ocupà la Càtedra d´Història antiga de Mèxic i de cultura i civilització espanyola.

Fou també metge del postperifèric de San Miguel de Allende des del 1.968.[410]

6.1.36. DR. ANTONI ORIOL I ANGUERA

(Linyola, La Noguera, 26-III-1.906)

Personatge polifacètic i controvertit, fins i tot contradictori, és també un dels grans mestres catalans a Mèxic.

1) *Primera etapa catalana i la guerra.*

Antoni Oriol i Anguera neix el 26 de Març del 1.906 a Linyola (La Noguera), fill del metge rural Tomàs Oriol i de la seva esposa Victòria. És el petit dels nois d´una família que tingué quatre fills i quatre filles. La seva mare era la mestra del poble.

Acabà el batxillerat a Lleida el 1.921 i la carrera de Medicina a Barcelona el 1.925, a l´ edat de 19 anys.

D´estudiant havia manifestat dues afeccions que serien l´eix de la seva vida: La Fisiologia i la Docència.

El 1.927 presentà a Madrid la tesi doctoral, "Aportaciones experimentales a la fisiologia renal". Obté "Sobresaliente", i pot optar al Premi Extraordinari, que li és atorgat per unanimitat en fer una descripció brillant des d´una perspectiva fisiològica, sobre el tema "Heridas por armas de fuego".[411]

Fou Inspector Municipal de Sanitat des de l´any 1.928, a Barcelona.[412]

Em manifestà que fou expulsat dels àmbits de la Facultat de Medicina de Barcelona "per posar una senyera separatista"[413].

---

410 Vilar i Canales, Pelai."Dades.....". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 38.

411 Cornudella i Capdevila, Josep. "La Pneumologia a Catalunya i els seus homes". Editorial Ariel Barcelona. 1.975. pp. 252-253.

412 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Anà a Saragossa, l´any 1.928, on va ser "Ajudant ad honorem", per oposició, de la càtedra de Fisiologia de la Universitat de Saragossa.

El 1.930 va ser Professor Adjunt de la Càtedra de Fisiologia de la Universitat de Saragossa. En aquells moments era catedràtic allí el Professor Santiago Pi i Sunyer.

Per aquella època s´afilià al partit Radical Socialista (el de Marcel.li Domingo), segons el Dr. Oriol, perquè a "Saragossa, on estava, no n´hi havia cap altre que reconegués el fet català".

L´any 1.931 és pensionat per a fer ampliació d´estudis a Estrasburg. Allí el 1.931 i 1.932 treballà adscrit a les càtedres dels professors Vles i Reiss, a la Universitat.

El 1.932 aconsegueix la Càtedra de Bioquímica a l´Escola Superior d´Agricultura de Barcelona. (Secció d´Enginyers Agrònoms). Durant quatre anys hi fa tasca d´investigació, el testimoni de la qual són els "Arxius de l´Escola Superior d´Agricultura", ("Són quatre volums, exponents d´una tasca d´agricultura constructiva i de divulgació. La majoria de treballs porten la seva signatura")[414].

El 1.932 fou membre de la "Societé de Phisiologie et Biologie" d´Estrasbourg L´any 1.934 li acumulen la direcció de l´Institut de Ciències Biològiques (de nova creació), a la mateixa Escola.

L´any 1.935 realitzà diverses publicacions. Hi destaquen:

-"Bioquímica del glicòsid Floridizina". Barcelona. 1.935. Publicacions de l´Institut de Ciències Biològiques. Vol. I. Fascicle V.

-"El problema íntim de l´assimilació radicular". Publicacions de l´Institut de Ciències Biològiques. Barcelona. 1.935. Vol. I. pp. 246-251.

-"El terreny físico-químic a la Tuberculosi". Publicacions de l´Institut de Ciències Biològiques. Barcelona. 1.935. Vol. I pp. 656-652.

-"Radiacions mitogenètiques". Publicacions de l´Institut de Ciències Biològiques. Barcelona, 1.935. Vol. I. pp. 665-673.

-"Fisiologia de l´alimentació". Publicacions del Comité de Cultura de la Generalitat de Catalunya. (Monografia). Barcelona. 1.935.

---

413 En una de les entrevistes, gravada com totes les altres del treball, mantinguda per l´autor amb el Professor Oriol a la seva Residència de Bosques de Echegaray, Mèxic. Abril del 1.992.

414 Cornudella i Capdevila. Ob. citada. p. 256.

Scanned with CamScanner

Treballà a l´Institut de Fisiologia, en micromètodes per a la determinació del carboni.[415]

Des del 1.934 era Secretari General de la Societat d´Historia Natural (Filial de l´Institut d´Estudis Catalans).[416]

Entre els seus llibres publicats a la pre-guerra, a més dels treballs esmentats, hi destacaríem:

-" Física de la Psique" Edit. Morata. Madrid. 1.932.

-" Físico-Química fisiológica", amb pròleg del professor Teófilo Hernando. Ed. Morata. Madrid. 1.932.

-" Qué es la ciencia del duelo. Edit. Morata. Madrid. 1.936.

Fou també el traductor del llibre de Paul Hári: "Quimica Fisiològica".- Conjuntament amb el Dr. Albert Folch i Pi- (1.935).[417]

Des del 1.936, i durant la guerra, va ser Catedràtic de Bioquímica a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.[418] Col.laborà en les campanyes d´en "Met" Miravitlles[419], per a millorar l´alimentació de la població civil durant la guerra.

L´any 1.936 donà 6 conferències sobre la "Fisiologia de l´hemorràgia i l´hemostàsia, a l´Acadèmia de Ciències Mèdiques de Barcelona. L´any 1.937 donà un Curs sobre "Alimentació racional i Fisiologia", promogut pels Serveis Tècnics de la Generalitat de Catalunya.

L´any 1.937 rebé la Medalla d´Honor del Càncer (Esposos Curie), a París.[420]

---

415 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

416 Del curricullum que em facilità el mateix Dr. Oriol, a Mèxic. 1.992., i dels Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

417 Casassas, Oriol. Ob. citada. p. 120. (No es donen més dades sobre aquest llibre)

418 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 254 i 258.

419 Jaume "Met" Miravitlles, polític català, fou encarregat pel govern de la Generalitat per a fer una tasca de caire propagandístic, sobre tot relacionada amb l´alimentació de la població.(Va ser famosa "la batalla de l´ou").

420 Oriol i Anguera, Antoni. Curricullum personal lliurat a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

El mateix any 1.937 publicà:

-"Fisiologia de les Vies Llargues del sistema nerviós central". Publicacions de l´Institut de Ciències Biològiques. Barcelona. 1.937. Vol. III. pp. 321-332.

-"Fisiologia dels gasos irritants". Publicacions del Comité de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona. 1.937.

El 1.938 donà conferències sobre la tuberculosi a l´ Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.[421]

Segons curricullum personal que em lliurà el Dr. Antoni Oriol, l´any 1.938 fou nomenat Sots-secretari del Ministeri de Salut Pública.

També col.laborà amb els Drs D´Harcourt i Albert Folch en els treballs sobre el mètode d´Orr. (Veure biografia descrita en aquest mateix treball, del Dr. Albert Folch i Pi). Els treballs del grup D´Harcourt, Folch i Oriol sobre la fisiopatologia de la cura oclusiva, i les sulfamides en cirurgia de guerra es publicarien l´any 1.939 a la revista "Toulouse Médicale", bàsicament.[422]

Publicà encara l´any 1.938 el llibre "Ensayos biológicos". Edit. Ateneo. Barcelona.

- 2) *La Postguerra, la segona etapa catalana i l´Argentina.*

Acabada la guerra, s´exilià primer a França. Fou Professor de Fisiologia Humana, a la Facultat de Medicina de Tolosa de Llenguadoc. (1.939-1.940).[423]

El 1.940-1.941, fou "Attaché à la Recherche Nationale de París". (Secció de Fisiologia).[424]

El Professor Oriol, en to de franquesa, em digué: "Vaig ser allò que el" Be Negre"[425] en deia un "gallinaci", durant la guerra; no vaig anar al front, com en Folch", i després afegí: "...Quan vam perdre, jo, que era un romàntic, volia tornar a Barcelona, i

---

421 Oriol i Anguera, Antoni. Curricullum personal lliurat a l´autor. Mèxic. 1.992.

422 Oriol i Anguera, Antoni. Curricullum personal lliurat a l´autor. Mèxic. 1.992.

423 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p.250.

424 Del curricullum que em facilità el Dr. Oriol, a Mèxic. 1.992.

425 Revista satírica publicada a Catalunya durant la República.

Scanned with CamScanner

passejar per les Rambles. No estava d´acord, de cap de les maneres amb Franco i, a més, era dels únics que tenia resolt l´exili des de bon començament, perquè el govern de Mèxic posava a la meva disposició 500 dolars per a facilitar-me l´anada allí, peró finalment, vaig tornar els cèntims als mexicans, i em vaig decidir tornar a Catalunya".

"Així les coses, i amb la promesa del règim vencedor que els que no portessim "sang a les mans" podíem tornar, vaig retornar, però m´internaren primer en un camp de concentració. Sóc conscient que molta gent, companys meus, van sospitar de mi, menys els que em coneixien bé, com en Folch..."

I segueix: "...Anys després, quan me´n vaig voler anar d´Espanya, em va fer vergonya venir de seguida a Mèxic, i me´n vaig anar primer a l´Argentina"[426]

El dia 24 de Gener de l´any 1.944 és inscrit de manera oficial novament al Col.legi de Metges de Barcelona, amb el número 3.026.[427] (Encara que, de fet, segons consta en el seu curricullum, des del 1.942 ja treballava a Barcelona, en el món de la Fisiologia).

Publicà l´any 1.944:

-"Aportaciones experimentales a la farmacognosia penicilínica". Medicina Clínica. Barcelona. 1.944., III. pp. 116-128.

-"Historia de la Tuberculosis. Ensayo de Fisiología Colectiva". Editorial Salvat. Barcelona. 1.944.

-"Fisiopatología de los Antibić´icos. Penicilina.". (Monografia). Publicaciones Labor. Esteve. Barcelona. 1.944.

L´any següent publicà: "Pasado, presente y futuro de la quimioterapia". (Capítol dins la "Fisiopatologia de la Sepsis", del Dr. Gubern Salisachs). Ed. Salvat. Barcelona. 1.945.

Com a Professor de Neurofisiologia de l´Institut Neurològic de Barcelona (1.942-1.947), segueix treballant en el camp dels antibiòtics, del càncer i de la tuberculosi.[428] Oriol passà encara uns anys a Barcelona fins al 1.947. Fou Fundador i Secretari General del "Círculo Turró" (nom posat en memòria de l´eminent fisiòleg).[429]

---

426 He considerat oportú transcriure íil per randa part de l´entrevista, en aquest cas la segona, amb el Professor Oriol, per aclarir millor uns fets, si més no, des del seu punt de vista.

427 Arxius del Col.legi de Metges de Bercelona.

428 Oriol i Anguera, Antoni. Curricullum personal lliurat a l´autor.Mèxic. 1.992.

429 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. esmentada. pp 254- 256.

Scanned with CamScanner

D´aquesta època son els seus llibres:

-"Farmacología Arsenical". Barcelona. Salvat.1.946.

-"Balance actual de los antibióticos".(Salvat.Barcelona. 1.946).

-"Balance actual de la Ciencia". Salvat. Barcelona. 1.946.

-"Balance actual de la Biología". Salvat. Barcelona. 1.946.

-"El redescubrimiento del hombre". Ed. Argos. Barcelona. 1.947. (Aquí començà a interessar-se per l´Antropologia, que serà la matèria a la que dedicarà els darrers anys, bàsicament).

Va ser Professor de Fisiologia de l´Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. (1.947-1.949).[430]

Al Diari de Barcelona, del divendres, dia 27 de Novembre de l´any 1.949, hi trobem un comentari de Carles Soldevila en què es lamentava que el Dr. Oriol marxés a l´estranger, i deia: "Antonio Oriol abandonó Barcelona para irse a ocupar una cátedra a Córdoba, en la Argentina...No andamos tan sobrados de maestros...El Dr. Oriol nos explicó los conceptos básicos de la medicina bernardiana, y aclaró el actual redescubrimiento del hombre, es decir, la personalidad, convirtiéndolo en centro de la patología, con el tránsito de la anatomía topográfica a la concepción funcional".

A l´Argentina fou Catedràtic de Fisiologia de la Universitat de Còrdoba, dirigint 10 tesis doctorals, dutes a terme al seu Institut de Fisiologia, fins el 1.956.[431]

Publicà en aquella època "Quimioterapia en Medicamenta". Edit. Labor. Barcelona. 1.949.

El 1.957 passà un any sabàtic a Barcelona, dedicat però, a l´estudi.[432]

3) *Etapa mexicana.*

Arribà a Mèxic el 1.958, contractat per l´Institut Politècnic.

---

430 Oriol i Anguera, Antoni. Curriculum personal.

431 Cornudella i Capdevila. Ob. citada. p. 256.

432 Oriol i Anguera, Antoni. Curriculum personal.Ciutat de Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

A Mèxic, en voler entrar a formar part de la Borsa del Metge Català, es trobà amb l´oposició activa del Dr. Jaume Antón Aiguadé i Cortés, gran catalanista i decidit republicà, "que l´acusà de col.laboracionisme amb el peronisme, durant la seva estada a l´Argentina."[433]. Fins i tot, això provocà un incident en un sopar de la "Borsa".

De fet, a la relació feta pel Dr. Peyrí l´any 1.963 sobre els metges catalans emigrats, tampoc hi apareix el Dr, Oriol[434] i en la llista que em facilità el Dr. Juan Somolinos Palència, tampoc consta com a exiliat.

De totes maneres, el que sembla cert, i també ell mateix m´ho manifestà, és que si no hi hagués hagut la guerra per entremig, i si el Professor Oriol no hagués tingut unes idees catalanistes i progressistes, no se n´hagués anat finalment a Mèxic, ni hagués marxat de Catalunya.

A l´Institut Politècnic de Mèxic va ocupar primer la Càtedra de Bioquímica de l´ any 1,958 fins al 1.971.[435] "Cal tenir present que aquesta assignatura, llavors, era optativa allí, i l´ensenyament es basava molt en l´Anatomia".[436]

Oriol m´explicà que dignificà la Càtedra de Bioquímica, amb una gran dedicació. "Fins llavors la Bioquímica era portada per cirurgians i l´exàmen era gairebé un tràmit". Amb els anys aconseguí transformar la Bioquímica en dues assignatures, la Bioquímica Teòrica, i la Pràctica o Aplicada, que per a ell són els fonaments més importants de la Medicina.[437] Començà també a publicar llibres relacionats amb l´Antropologia.

Treballs més destacables d´aquesta època, majoritàriament publicats en col.laboració, són:

- Oriol i Anguera, Antoni. "Ramón Turró, tres veces profeta. Antecedentes para una hermeneusis de su obra". Ciencia. Mèxic. 1.959.

---

433 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...." Ob. citada. Arxius personals. Mèxic.1.985. p. 42.

434 Peyrí, Antoni. "Els metges catalans emigrats". Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963. pp. 14 a 17 (llista de metges exiliats arreu del món).

435 Institut Politécnic Nacional. "Relación de Profesorado". Mèxic. 1.958.

436 Oriol i Anguera, Antoni. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

437 De la segona entrevista amb el Dr. Oriol. Mèxic. 1.992

Scanned with CamScanner

- Oriol i Anguera, Antoni; Huizar, Pompilio. "Micro-gasómetro para reserva alcalina".Acta Politécnica Mexicana. Mèxic. 1.959, I. (1): 25-28.

- Oriol i Anguera, A; Huizar, Pompilio. "Valores absolutos obtenidos con el microgasómetro". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.959, XIX.:127-129.

- Oriol i Anguera, Antoni; Legresti, Luis. "Variación de la Entropia del huevo durante su incubación III". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.959, XIX: 181-184.

- Oriol i Anguera, A; Oriol, R; Huizar, Pompilio. "Breve revisión de las zonas reflexógenas de Heymans". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.960, XX: 121-126.

- Oriol i Anguera, A; Oriol, Palou, R; Huizar, P; Navarro López, F. "Zonas reflexógenas abdominales". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.961, XXI: 49-55.

- Kindl, Fred A; Folch i Pi, A; Oriol i Anguera, A; Herrera Laso, L. "Conducta sexual en la rata tratada el sexto día de vida con hormonas esteroides". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.964, XXIII: 31-32.

- Oriol i Anguera, Antoni. "August Pi i Sunyer, home". Societat Catalana de Biologia. August Pi i Sunyer. Barcelona. 1.966. pp.13-32.

Llibres més importants publicats fins a l´any 1.971:

-"Peligros de la enseñanza superior". Libro México. Edit.Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.960.

-"Misterio de Dios". Libro México. Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.961.

-"Misterio del Hombre". Libro México. Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.962.

-"Fatiga. Esbozo Psicológico y antropológico". Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.964.

-"Sexo.(Antropología)". Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.965.

-"Tres horas en la Sala Maya". Ed. Trillas. Ciutat de Mèxic. 1.968.

-"Antropología del Genio". Ed. Polígrafa. Ciutat de Mèxic. 1.971.

Sempre a l´Institut Politècnic, ha estat també Catedràtic de Fisiologia General (1.972-1.982) i, des de l´any 1.982, ho és d´Antropologia, que per a Oriol: "És el sostre de la formació mèdica". Pot dir amb orgull que ha estat professor "... De la base de la Medicina (Bioquímica) i del sostre (Antropologia)", segons el seu parer.

Scanned with CamScanner

Pel Professor Oriol, els elements fonamentals de la Medicina tenen com a base la Biologia, i com a sostre l´Antropologia (Fisiologia, Neurologia i Psicologia englobades). M´explicà que al Politècnic, aconseguí reduir la influència de l´Anatomia, seguint orientacions modernes, i "Fer l´enterrament del Testut, amb tots els Honors"[438]

Per al Professor Oriol, l´aportació més important de l´Antropologia és el PNI (Psicologia, Neurologia, i Inmunologia).

Publicacions més rellevants d´articles des de l´any 1.972:

-"Un parto cósmico: Noam Chomsky". Acta Politécnica Mexicana. Ciutat de Mèxic. 1.974, XV: 215-218.

-"Prostaglandinas". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.980, XVII: 59-60.

-"Antropología de la agresividad". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic.1.980, XVIII: 82-83.

-"Asco moral, y moral del asco". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.983, XIX: 51-59.

-"La clase media. Reflexiones sobre antropología social". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.984, XX: 75-80.

-"Del reino de las ideas al postulado de la objetividad". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.984, XX: 77-90.

-"Importancia Biológica de las poliaminas". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.985. pp.35-53.

-"De la homosexualidad y del SIDA". Acta Mèdica. Mèxic.1.987, XXIII: 73-84.

-"Alfredo Nobel". Acta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.989. XXIV: 85-92.

Ha estat Conseller de la Revista Acta Mèdica, Organ Oficial de l´Escola Superior de Medicina de l´Institut Politècnic Nacional. També ha estat Membre del Consell Acadèmic de la Comissió d´Operació i Foment d´Activitats Acadèmiques del Politècnic.[439]

Llibres més significatius publicats des de l´any 1.972 fins a l´actualitat:

-"Para entender a Marcuse".Ed. Trillas. Mèxic. 1.972.

-"Para entender a Picasso".Ed. Costa-Amic. Mèxic. 1.973.

---

[438] De la segona entrevista amb el Professor Oriol. Bosques de Echegaray. Mèxic. 1.992.

[439] Oriol i Anguera, Antoni. Curricullum personal.

Scanned with CamScanner

-"Antropología del miedo". Ed. Costa-Amic. Mèxic. 1.974.

-"De la muerte de la filosofía y de Dios". Ed. Costa-Amic. Mèxic. 1.974.

-"Psicología Antropológica". Ed. Trillas. Mèxic. 1.975.

-"Antropología de la timidez". Ed. Trillas. Mèxic. 1.975.

-"La mujer. Aspectos antropológicos". Edit. Trillas. Mèxic. 1.975.

-"Para entender a Freud". Ed. Trillas. Mèxic. 1.976.

-"Antropología del Empresario". Ed. Cámara Nacional de las Artes Gráficas. Mèxic. 1.977.

-"Guernica; puñalada genial". Ed. Polígrafa. Mèxic. 1.979.

-"El Pan Nuestro de....". Ed. Costa-Amic. Mèxic. 1.980.

-"Raíces de la Mexicanidad". Publicaciones del Instituto Politécnico. Mèxic. 1.983. (Segona Edició l´any 1.983, i Tercera Edició l´any 1.984).

-"Como envejecemos y por qué morimos. (Breviario)" Ed.Costa-Amic. Mèxic. 1.987.

-"Antropología Médica". Ed. Interamericana. Mèxic. 1.988.

-"Freud. Posfreudismo". (Hi col.laborà en aquest llibre la Dra. Patricia Espinosa, deixeble seva). Publicaciones del Instituto Politécnico. Mèxic. 1.992.

En total, l´any 1.992 portava 36 anys de Catedràtic a l´Institut Politècnic, ja que malgrat l´edat encara hi podia fer magisteri, i n´és una de les figures més reconegudes de la Institució. Les vegades que el vaig veure es restablia d´una afecció cardio-circulatòria, i ja pensava en tornar aviat a la docència i a escriure.

Darrerament, estava treballant en les línies d´investigació següents:[440]

-"Antropologia del mexicno" i "Hermeneusi del complejo de inferioridad", amb els col.laboradors Dra. Carmen Zepeda i Dr. E. Gonzàlez.

- Havia estat fent estudis sobre el Surrealisme.

- Preparava el llibre: "Los siete pecados capitales".

És membre, entre d´altres institucions, de l´Acadèmia d´Antropologia de Nova York.[441]

Autor prolífic i erudit, com hem assenyalat, ha escrit sobre temes variats, des de l´Antropologia, fins a la Psicologia, passant per l´art i les biografies. De vegades les seves opinions poden resultar polèmiques, però no acostumen a deixar indiferent al lector.

---

[440] Segons curriculum facilitat pel Dr. Oriol a l´autor. 1.992.

[441] Del curriculum que m´adjuntà el Dr. Oriol. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

Queda en l´opinió dels experts en cada matèria reconèixer-li els mèrits que li puguin correspondre. El seu estil, en la meva opinió, per a situar-lo breument, podríem dir que és molt propi i directe, volent implicar al lector.

Entre els llibres que també destaca Cornudella (sense citar altres dades), i que jo no he vist, hi figuren: "Libro de oraciones heréticas", "Mentira y verdad de Salvador Dalí", "La timidez de Picasso", "La pintura de Werner Peines y el mensaje de Prusia"[442]

En una de les entrevistes vaig conèixer a un deixeble seu important en el terreny de l´Antropologia, el Dr. Roberto Mendoza, mexicà, que estava ampliant estudis als Estats Units, el qual em digué: "La mayor parte de lo que sé, y la introducción a la Ciencia para salir al extranjero, se lo debo al Profesor Oriol. Sabe de Fisiología, de Antropología y de todo".

És un dels deixebles seus més qualificats, segons el mateix Oriol. Altres deixebles mexicans importants són el Dr. Treviño i la Dra. Hernández, col.laboradora en algún dels seus llibres.

El Dr. Antoni Oriol és una persona molt valorada en els ambients mèdics mexicans. Hugo Aréchiga el destacà en l´homenatge als mestres exiliats espanyols fet a la UNAM el 1.989. [443] Expressà: "Alberto Folch y Antonio Oriol han enriquecido la vida intelectual del Instituto Politécnico durante ya Medio Siglo".

El Dr. Oriol i Anguera té grans dots de comunicador i ha donat nombroses conferències en diversos àmbits, universitaris i culturals, en general. Entre les que ell mateix assenyala en el seu curricullum, podem veure que van des de la Bioquímica a l´Antropologia, les biografies, la pintura, la relació metge-pacient, la religió, l´economia, la história i la Psicologia.

És Soci de Mèrit de l´Acadèmia Catalana de Biologia des de l´ Abril de l´Any 1.983. [444]

Ha tingut diversos reconeixements públics a Mèxic. A casa seva hi vaig veure: - Una escultura "En Homenaje a los Maestros Inmigrantes Españoles" (1.939-1.989).

---

442 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 259.

443 Aréchiga, Hugo. "La Biomedicina". El Exilio Español en la Universidad Nacional Autónoma de México. UNAM. Mèxic,. 1.989. p. 138.

444 "Directori dels Socis de l´Acadèmia de Catalunya de Biologia. Institut d´Estudis Catalans. Barcelona. 1.991. p. 30.

Scanned with CamScanner

- Un Diploma de reconeixement "En Honor al Maestro Republicano Español, Dr. Antonio Oriol Anguera, por su labor docente en México", amb data del 23 de Juliol del 1.980, signat pel Director del Politècnic, Héctor Naya, el Secretari d´Educació Pública, Fernando Solana, i el Rector de la UNAM, Guillermo Soberón.

Sens dubte, i controvèrsies a part, el Professor Oriol és dels metges catalans que han influit més a Mèxic, sobretot en el camp de la docència en Bioquímica i la recerca i docència en l´Antropologia.

6.1.37. DR. FRANCESC PALAU I ABAD.

Nascut a L´Albesa (La Noguera).

Es llicencià en Medicina per la Universitat de Salamanca, l´any 1.931.

Era anarquista. Fou Capità metge a la guerra.

Exiliat a Mèxic, on arribà l´any 1.940, ha excercit privadament, al Districte Federal, a Sinaloa, i durant més de 30 anys a Tijuana, on viu encara.[445]

Es pare de l´artista Marta Palau (Albesa, Noguera, 1.934), que prengué part l´any 1.979 en les exposicions-homenatge realitzades per commemorar els 40 anys de l´emigració republicana a Mèxic. Realitzà una obra en homenatge a Lázaro Cárdenas.[446]

6.1.38. DRA. SERAFINA PALMA I DELGADO.

(Còrdova, Espanya, 16-VI-1.907).

Nasqué a Còrdova, filla d´Eduardo i Concepción.

Va fer el batxillerat a Barcelona i l´acabà el 1.927.

Es llicencià en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.934. Col.legiada (Col. de Catalunya), el 12 de Febrer del 1.937, amb el número 3.519.

Exercia a Barcelona la Medicina General. Fou també Inspectora Municipal de Sanitat.[447]

---

445 Vilar i Canales, Pelai. "Dades..." Ob. citada. p. 41.

446 "200 Catalans a les Amèriques". Comissió Catalana del Cinqué Centenari del Descobriment d´Amèrica. Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Esc. Gràfica Salesiana. 1.988. p. 471.

447 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

A Mèxic va exercir en el món de la indústria farmacèutica bàsicament. Treballà a la casa Ciba, on fou responsable de la publicitat durant anys.[448]

Tingué durant un temps, als anys 40, a càrrec seu la Càtedra d´Anatomia i Fisiologia Humanes, i la d´Estadística de Infermeria, a l´Institut Politècnic.[449]

Fou l´única dona de la primera generació de tot el grup de metges exiliats a Mèxic. L´Abril del 1.992 vivia encara.

6.1.39. DR. FRANCESC PANIELLO I GRAU.

(Lleida, 3-XII-1.901 - Ciutat de Mèxic, 9-IV-1.971).

Nascut a Lleida l´any 1.901, fill de Ceferí i d´Antònia.

Batxiller per l´Institut de Lleida l´any 1.916.[450]

A Barcelona estudià Nàutica (i fou pilot marí), juntament amb Medicina. Sentia un gran amor pel mar. Editá diverses revistes, amb el nom "Mar", que tingueren poca durada.

Donà classes de higiene a l´Escola Naval de Barcelona.

Abandonà els estudis mèdics, acabats ja els de Nàutica, quan el 1.923 vingué la Dictadura de Primo de Rivera. Paniello es distingí com a catalanista i va haver d´amagar-se, tot refugiant-se al mar. Era membre del consell directiu d´Estat Català i intervingué en els fets de Prats de Molló, al Vallespir. (1.926). [451] i [452]

El 1.928 tornà als estudis de Medicina; es matriculà a Saragossa per a poder passar més inadvertit. Acabà la carrera a Salamanca, on conegué Miguel de Unamuno, amb qui mantingué una estreta relació.[453]

Es llicencià en Medicina per la Universitat de Salamanca l´any 1.932 i fou

---

448 Vilar i Canales, Pelai."Dades...." Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 43.

449"Memoria de la Escuela Superior de Medicina Rural. ". Professorat any 1.946. p. 71.

450 Arxius del Col.legi de metges de Barcelona.

451 Referent als fets de Prats de Molló, veure: "Els antecedents polítics" (p. 46), i la ressenya biogràfica del Dr. Jaume Aiguader (p. 125), en aquest mateix treball.

452 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica. Ob. citada. p. 242.

453 Folch i Pi, Albert. "Dr. Francisco Paniello Grau. In Memoriam". Acta Politècnica Mexicana. Ciutat de Mèxic. 1.971. XII, (núm. 57): 183-184

Scanned with CamScanner

inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el dia 11 de Gener del 1.935, amb el número 1.954.

Va fer l´especialitat d´Oftalmologia.

Exercia privadament a Barcelona, al carrer Pau Claris, núm. 37-principal.[454]

Als anys de la República treballà intensament en la seva especialitat al costat de mestres com Arruga i Barraquer, de l´Escola Oftalmològica de Barcelona. Tenia gran capacitat de treball, sentit de la responsabilitat i bonhomia.[455]

Acabada la guerra, passà a França, "Sense cèntims, com totes les persones honorables, i subsistí com a jornaler a la verema".[456]

S´exilià finalment a Mèxic, on participà activament en la Borsa del Metge Català des del seu començament, l´Octubre-Novembre del 1.940, i en fou un dels fundadors.[457]

L´Agost del 1.946 va ser nomenat Conseller de Sanitat del Govern de la Generalitat de Catalunya a l´Exili.[458]

Fou directiu de la Confederació d´Organitzacions Catalanes d´Amèrica[459] i del Consell Nacional de Catalunya. Col.laborà activament en les tasques sòcio-culturals de l´exili català a Mèxic. Participà en la Institució de Cultura Catalana, en la Comissió Organitzadora de la Conferència Nacional Catalana i en el consell directiu de la Secció Catalana d´Amics de les Nacions Unides. Patrocinà el premi Martí Morera i Galícia als Jocs Florals de la Llengua Catalana.[460]

En la seva tasca com a metge, en arribar a Mèxic treballà amb el Dr. Márquez, i ingressà en el professorat d´Optometria.

---

454 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

455 Folch i Pi, Albert. "Dr Francisco Paniello....". Ob. citada. p.184.

456 Folch i Pi, Albert. "Dr. Francisco Paniello....". Ob. citada. p.184.

457 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Mèxic. Document I.

458 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 44.

459 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari biogràfic de Metges Catalans" Ob. citada. p.186.

460 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica. Ob. citada. p. 242.

Scanned with CamScanner

Fou professor de Patologia Ocular, a l´Escola Superior de Medicina de L´Institut Politècnic Nacional, i professor de Clínica Oftalmològica a l´Escola Nacional de Medicina Homeopàtica, també del Politècnic.[461]

Referí el Dr. Folch: "Tenia un gran sentit de l´amistat... Els seus alumnes recordaran la qualitat del seu mestratge i el respecte afectuós amb què els tractà...", i afegí més endavant: "Va seguir sempre en contacte amb desterrats afins d´arreu del món i mantingué l´esperit liberal i l´amor a la seva terra. Va tenir sempre gran afecte per la família i la mar; Catalunya i Mèxic foren les seves Pàtries estimades".[462]

La seva obra docent també és reconeguda pel Dr. Peyrí.[463]

Oriol Casassas l´anomena entre les pèrdues importants de la Medicina Catalana després de la guerra.[464]

Té molt poca obra mèdica escrita.[465] Personalment, només he trobat un escrit seu, i de tema no mèdic, glossant la personalitat de l´enginyer català exiliat Joan Carreras i Palet.[466]

Morí l´Abril de l´any 1.971, a Ciutat de Mèxic.

6.1.40. DR. CARLES PARES I GUILLEN

(Barcelona, 7-X-1.907 - Mèxic, D.F. 19-V-73)

Fill del Dr. Martí Parés i Parés (1.882-1.931), i de la seva esposa Maria Dolors. El seu pare fou uròleg de l´Hospital de la Santa Creu de Barcelona i un dels noms importants en el món de la Urologia com a especialitat a l´Estat Espanyol.[467]

---

461 Folch i Pi, Albert. "Dr. F. Paniello...". Ob. citada. p. 184.

462 Folch i Pi, Albert. Ib. p. 184.

463 Peyrí i Rocamora. ob. citada. p. 21.

464 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. 1.970. Barcelona. p.145.

465 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985. p. 44.

466 Paniello i Grau, Francec. "Ingeniero Juan Carreras Palet. In Memoriam". Acta Politècnica Mexicana. Mèxic. 1.970. Vol. XI. núm. 54. pp. 169-170.

467 Del curricullum personal del Dr. Carles Parés, adreçat per la seva família al Dr. Pelai Vilar. Mèxic, 1.985.

Scanned with CamScanner

El Dr. Carles Parés cursà el batxillerat a l´Institut General i Tècnic, a Barcelona, i es llicencià com a metge l´any 1.932, a Barcelona. Inscrit al Col.legi de metges de Catalunya l´any 1.935, amb el número 1.561.[468]

La seva Tesi de Doctorat versà sobre: "Secreció interna de la pròstata". No es publicà, en esclatar la guerra.[469]

S´especialitzà en Urologia. Fou metge intern del Servei de Urologia de l´Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona.

Durant la guerra fou Director de l´Hospital Militar d´ Etapas de Tarancón (1.937), i Director de l´Hospital Militar de Figueres (1.938-1.939), amb el grau de Comandant metge.[470]

A França treballà al Servei de Urologia de l´Hospital Cochin de París (1.939), amb el Professor Chevassu.[471]

Arribà a Mèxic (Port de Veracruz), el 1.940.

Fou metge adjunt del Servei de Urologia de l´Hospital General de Mèxic (Pavelló 5) fins al 1.949. Germán Somolinos elogià la seva tasca en aquesta institució.[472]

Membre numerari de la Societat Mexicana de Urologia des de l´any 1.941 i del Consell Mexicà de Urologia des de la seva fundació el 1.968. [473]

Fou Professor dels Cursos de Postgrau de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic fins a l´any 1.957. Segons el Dr. Folch i Pi: "Donà alguns cursos a la UNAM. Tingué prestigi com a uròleg. Fou un bon professional".[474]

---

468 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

469 Del seu curriculum personal. Ob. citada.

470 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 46.

471 Del seu curriculum personal. Ob. citada.

472 Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p.653.

473 Vilar i Canales, Pelai. Arxius personals. Mèxic.

474 Entrevistes fetes per l´autor al Dr. Albert Folch i Pi. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

Als cursos de postgrau donà conferències sobre els temes següents: "Quistes del riñón", "Tumores del testículo y del epidídimo", "La hipertrofia benigna de la próstata", "Tratamiento de la uretra en tiempos de paz y de guerra" i "Traumatismos del testículo".[475]

Va ser uròleg del cos mèdic de l´ "American British Cowdray Hospital" (Hospital Anglès de Mèxic) fins a la seva mort, l´any 1.973.

Fou també metge de l´Hospital de la Beneficència Espanyola de Mèxic i Director Mèdic de la Companyia Anglomexicana de Seguros, S.A. Conferenciant de grups pilot i de postgrau de l´Hospital General de Mèxic.[476]

El 1.951 publicà el capítol "Operatoria Urogenital" (dins del llibre de text de Patologia Quirúrgica de Jacinto Segovia). U.T.E.H.A. Ciutat de Mèxic. (Vol. de 947 pàgines i 735 figures).

Entre els seus treballs i monografies cal citar: [477]

-"Traumatismos de la uretra". Rev. Mèd. Mèxic.1.942 (Desembre).

-"Concepto actual del tratamiento de las obstrucciones del cuello vesical". Revista de Urología. Ciutat de Mèxic. 1.946, V.(6): 132-137. (Aquest treball el presentà a la Segona Reunió Urològica. Ciutat de Mèxic. Novembre del 1.946.

-"Pronóstico postoperatorio de la litiasis ureteral quirúrgica". Revista de Urologia. Ciutat de Mèxic.1.950, IX. (1).

-"Operatoria del riñón único". Revista de Urologia. Ciutat de Mèxic. 1.951,.X.(4).

-"Diagnóstico clínico de tumores renales y ureterales". Revista de Urologia. Ciutat de Mèxic. 1.952, XI.(6).

---

475 Del curriculum personal del Dr. Carles Parés.

476 Del curriculum personal del Dr. Carles Parés.

477 Curriculum personal del Dr. Carles Parés. Ob. citada. En algunes ocasions no m´ha estat possible trobar les dades bibliogràfiques correctes, ni molt menys els treballs, per la qual cosa m´excuso, però crec que és positiu citar-los, encara que incomplets.

Scanned with CamScanner

Cal destacar també la seva conferència: "Concepto actual de la hidronefrosis". (Novembre del 1.960). Fou donada a la "XIV Asamblea Nacional de Cirujanos, Sección Urología".

Donà nombroses conferències sobre temes urològics i fou comentarista oficial en diverses ponències de l´especialitat a Mèxic i a l´estranger.

Col.laborà en les següents revistes: [478]

-"Medicina", de l´Hospital General de Mèxic.

-"Revista de Urología"(Organ Oficial de la Societat Mexicana d´Urologia).

L´any 1.946 formà part de la Comissió Científica de la Revista Mèdica del Ateneo Ramón y Cajal, de Mèxic.[479]

"Va ser membre de la Borsa del Metge Català de Mèxic, i català de soca-rel, però es desenvolupà molt entre els metges espanyols, amb els quals mantingué relacions d´amistat i companyonia molt intenses, el mateix que en el plànol professional."[480]

Es fa referència també al Dr. Carles Parés als següents llibres, fent una valoració escueta, peró positiva de la seva tasca:

-"Crónica de una emigración". Carlos Martínez. Edit Libro Mex. 1.959. pp. 433-434. Refereix: "Carlos Parés escribió los capítulos dedicados a las vías urinarias en el tratado de patología quirúrgica de Jacinto Segovia".

-"Els metges catalans emigrats". Dr. Antoni Peyrí. Editorial Costa-Amic. Mèxic. 1.963.[481] El menciona també[482] pel seu "Tractat d´Operatòria Urogenital" (Al qual ens hem referit anteriorment).

---

478 Curricullum personal Dr. Carles Pares, fet arribar per la seva família al Dr. Pelai Vilar. Consultat per l´autor a Mèxic. 1.992.

479 "Anales del Ateneo Ramón y Cajal". Revista Médica del Ateneo. Comisión Científica. Mèxic. 1.946.

480 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Ciutat de Mèxic. 1.985. Mèxic. p. 46.

481 Peyrí, Antoni. "Els metges catalans emigrats". Edit. Costa - Amic. Mèxic. 1.963. p. 21: "Carles Parés. Professor d´Urologia i de Post-graduats a la Universitat".

482 Peyrí, Antoni. Ob. citada. p. 23.

Scanned with CamScanner

-"La Medicina Catalana del Segle XX". Edic. 62. Barcelona. 1.970, d´ Oriol Casassas[483], tot elogiant la seva tasca docent a la UNAM.

Entre les opinions qualificades que he recollit sobre el Dr. Parés, a més de la ja expresada del Dr. Folch, hi ha la de Vicente Guarner, metge i historiador, exiliat de petit amb els seus pares a Mèxic : "Parés todavía estaba en formación cuando llegó acá, pero era bueno".[484]

6.1.41. DR. MIQUEL PENYA I MASSIP.

(Castelló, 22-I-1.899 - Mèxic, 1.970 ?).

Nascut a Castelló l´any 1.899, fill de Miquel i d´Antònia.

Batxiller per l´Institut de Castelló l´any 1.915.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.924. Inscrit en el Col.legi de Metges de Catalunya el 23 de Juny del 1.938, amb el número 3.636.

Havia estat President del Sindicat de Metges de Castelló.[485]

A la guerra fou membre de la Junta de Defensa Pasiva, com a Cap de Sanitat.[486]

"Era molt catalanista. Pro-Països Catalans". [487]

"Exiliat a Mèxic, es dedicà a la Digestologia i Nutrició. Tingué clientela privada. Morí aviat".[488] A la Borsa del Metge Català, a la pàgina 9, es constata que és mort. Per la data del document, hom pot suposar que, probablement, morí l´any 1.970.

---

483 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX. Edicions 62. Barcelona, 1.970. p.145. (Per deducció, es tracta del Dr. Carles Parés, uròleg, encara que en el llibre d´Oriol Casassas, concretament es menciona com a "Carles Palés, professor d´Urologia").

484 Entrevista concedida pel Dr. Guarner a l´autor. Mèxic. 1.992.

485 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

486 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals dels metges exiliats. Mèxic. 1.985. p. 47.

487 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

488 Vilar i Canales, Pelai. Id.

Scanned with CamScanner

6.1.42. DR. JOSEP RAMON PEREZ I LIAS.

No tinc dades del seu naixement. El 1.992 encara era viu, segons m´explicaren els Drs. Folch i Pelai Vilar.

Estudià a Barcelona. S´especialitzà en Psiquiatria.

D´origen castellà, però parlava el català. Germà d´un actor madrileny, en Benedico.[489]

Treballà en el món de les traduccions i de la indústria farmacèutica, dirigint un laboratori. El Dr. Germán Somolinos elogià la seva tasca en aquest terreny.[490]

6.1.43. DR. ANTONI PEYRI I ROCAMORA.

(Tarragona, 24-X-1.889 - Cuernavaca, Mèxic, 23-VI-1.973).

Germà del Dr. Jaume Peyrí, que fou Catedràtic de Dermatologia de la Facultat de Medicina de Barcelona des de l´any 1.914 al 1.947.

1) *Etapa catalana.*

El Dr. Antoni Peyrí i Rocamora nasqué a Tarragona el 24 d´Octubre del 1.889, fill del metge militar Jaume Peyrí i Torné i de la seva esposa Teresa. Cursà l´ensenyament primari al Co.legi Provincial de Tarragona. Fou batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.905.

Cursà la Carrera de Medicina a Barcelona i es llicencià l´any 1.911, amb la qualificació d´Excel.lent. El mateix any va ingressar a Sanitat Militar. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 13 d´Agost de l´any 1.923, amb el número 1.016.

Va fer el Doctorat a Madrid l´any 1.912, amb tesi sobre "Eritrodèrmies Exfoliants", qualificada d´Excel.lent. Cursà l´especialitat de Dermosifiliografia.[491]

Metge militar de l´exèrcit espanyol, per oposició, des del mes de Novembre del 1.911. Va estar 5 mesos a l´Escola Mèdico-Militar, i fou destinat a Lleida (1.912), Ciutat de Mallorca (1.913-1.915), Maó, Vilanova i Barcelona. El 1.921 passà al regiment del

---

489 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

490 Somolinos D´Ardois. Ob. citada. p.654

491 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Puerto de Santa María (Cadis). Separat voluntàriament del Servei Militar el Febrer del 1.922, s´establí a Barcelona

Es casà amb Josefina Macià i Lamarca, filla del President Macià[492].

El 30 de Març del 1.925 fou elegit vocal de la Junta del Col.legi de Metges. El 7 d´Abril del 1.925 va ser designat membre de la Comissió d´Ordre Interior i Hisenda, i el 16 de Febrer del 1.926, membre de la Comissió de Deontologia.[493]

Va ser per aquelles èpóques Membre Corresponent de la Societat Francesa de Dermatologia i de la Reial Acadèmia de Medicina.

Preparador Anatòmic, per oposició, de la Facultat de Medicina de Barcelona, i Ajudant de Càtedra els Cursos 1.922-1.929.

Va fer oposicions a la Càtedra de Dermatologia, vacant a Madrid el 1.926, i obtingué un vot del jurat.

Professor Auxiliar de Dermatologia, per oposició, de la Universitat de Barcelona. (1.930)[494]

Cap dels Serveis de la Lluita Antivenèria de la Generalitat de Catalunya, per concurs (1.934), i de la Lluita Antileprosa.

Soci fundador de la Societat Catalana de Dermatologia. Soci de l´Espanyola (separat voluntàriament de la Societat).[495]

Segons curricullum que m´adjuntà a Mèxic el seu fill, fou Director d´un dels dos Dispensaris antiveneris de Barcelona. (En el període de l´organització de la Lluita Antivenèria, foren creats dos Dispensaris a Barcelona, un d´ells en connexió amb el port, i el Laboratori Central de la Lluita antivenèria).

Impartí cursos monogràfics i d´ampliació i especialització per a metges, infermeres i assistentes socials dels serveis sanitaris de Catalunya.

Portà a terme la campanya sanitària antivenèria als centres de joventut universitaris, escoles, treballs i llocs esportius, radio, cinema i propaganda escrita.

Creà un taller-escola per a l´educació i rehabilitació dels malalts necessitats moralment i socialment, i fundà el Servei d´Assistència Social als dispensaris.

Fou fundador de la Comissió Antivenèria de Barcelona (l´any 1.931), de la qual en va ser Secretari.

---

492 Calbet i Camarasa, Josep; i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari biogràfic de Metges Catalans". Fundació Salvador Vives Casajuana. III Congrés d´Història de la Medicina Catalana. Lleida 1.981. Barcelona. 1.982. Vol. II. p. 199.

493 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

494 Curricullum personal que m´adjuntà el seu fill,Sr. Antoni Peyrí i Macià, a Mèxic. 1.992.

495 Curricullum personal del Dr. Peyrí. No s´especifiquen les dates.

Scanned with CamScanner

Va ser membre del Consell Tècnic de Sanitat de Catalunya; fou president de la Secció Antivenèria. (Any 1.933).[496]

És especialment esmentada la Lluita Antivenèria organitzada per Peyrí en el llibre d´Oriol Casassas sobre "La Medicina Catalana del Segle XX".[497]Allí s´hi llegeix: "La Lluita Antivenèria contenia, a més d´elements materials (l´Hospital i dotze Dispensaris repartits per Catalunya), un fons moral i social que la induí a l´organització d´un Taller-escola anex a l´Hospital, encaminat a la rehabilitació social de les ingressades".

A nivell mèdico-polític col.laborà en l´organització sanitària del país especialment en l´estadística demogràfica de les malalties venèries. La seva orientació de la política sanitària era, segons els seus escrits: "cap a un estatisme per a substituir el reglamentarisme vigent llavors"[498].

Redactà el projecte i el Reglament Orgànic de la Lluita Antileprosa de Catalunya. Es formà també el cens de leprosos del país.

A la Càtedra de Dermatologia, va fer treballs d´experimentació de laboratori (líquid cefalo-raquidi, micosi), i estudis d´epidemiologia de sífilis i lepra. Presentà comunicacions en aquest sentit a la Societat Catalana de Dermatologia, Acadèmia de Medicina, i Societat de Biologia.

Fou l´autor del número 4 de les "Monografies Mèdiques", dirigides pel Dr. Aiguader; la del Dr. Antoni Peyrí es titulà: "Qüestions actuals en el tractament de la sífilis".(1.927).[499]

L´any 1.929 presentà una Ponència al Congrés Internacional Monogràfic de Càncer de la Pell (Celebrat a Barcelona els dies 28, 29 i 30 d´Octubre), amb el títol: "Curiterapia del cáncer de la piel". Editat per Tip. Occitània. Barcelona. 1.929.

Fou l´autor del capítol "Herpes y papilomas genitales", del "Tratado español de venereología". Editorial Morata. Madrid. 1.930.

---

496 Curricullum personal Dr. Peyrí. Id.

497 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Ed. 62. Barcelona, 1.970. p.115.

498 Peyrí i Rocamora, Antoni. Notes personals.(Cortesia de la seva família.). Lliurades a l´autor a la Ciutat de Mèxic, l´ Abril del 1.992.

499 Peyrí, Antoni. "Qüestions actuals en el tractament de la sífilis". Monografies Mèdiques. Editorial "Arnau de Vilanova". Barcelona. 1.927. (Hi ha una Segona Edició, corregida, de l´any 1.936, a les mateixes "Monografies Mèdiques".

Scanned with CamScanner

Publicà el llibre divulgatiu: "Higiene de la Piel y del Cabello"[500]. Biblioteca de Medicina Práctica. Editorial Cervantes. Barcelona. 1.930.

Destaquen treballs seus sobre: " El període pre-clínic de la sífilis vascular"; "Variants de les corbes de les reaccions col.loidals en el líquid cèfalo raquidi de les sífilis nervioses" (1.923)[501]; "La punció lumbar a les sífilis nervioses"; i el treball "Queratosi Fol.licular Epidèrmica"(Any 1.932)[502], que obtingué medalla d´or[503], corresponent al premi Dr. Salvà i Campillo (es lliurava també amb aquest premi, instituït per l´Acadèmia de Medicina, el títol d´ Acadèmic corresponent, i 1.000 pessetes).

Publicà també estudis de l´especialitat de dermo-sifilografia en revistes mèdiques (especialment a la "Revista Médica de Barcelona"[504](1.924-1.936). Destaquen els treballs següents (alguns fets en col.laboració):

- Peyrí i Rocamora, Antoni. "Diagnóstico y tratamiento del chancro y de la adenitis estreptobacilar". Revista Médica de Barcelona. 1.928, X: 57-62.
- Peyrí i Rocamora, Antoni; Cardenal, C. "Clínica e histología de un eleidoma". Revista Médica de Barcelona. 1.929, XI: 14-21.
- Peyrí i Rocamora, Antoni; Casanovas, M. "Moniliasis y Monílides". Revista Médica de Barcelona. 1.932, XVIII: 242-246.

Participà en el Congrés Internacional de Dermatologia de Budapest (1.935). Fou membre per elecció de la "Societé Française de Dermatologie et Syphylografie".

L´any 1.933 havia publicat: "Organització de la Lluita antivenèria a Catalunya". Tip. Santiago Vives. Barcelona.

Publicà també: "Opuscles de La Lluita Antivenèria a Catalunya" (1.934 i 1.935).[505]

---

500 Peyrí, Antoni. "Higiene de la piel y del cabello". Biblioteca de Medicina Práctica. Editorial Cervantes. Barcelona. 1.930

501 Treball presentat l´any 1.923 a la Societat Catalana de Biologia, filial de l´Institut d´Estudis Catalans.

502 Curriculum personal del Dr. Peyrí, adjuntat pel seu fill. Mèxic. 1.992.

503 Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Anuari de Premis i Beques. Tipografia Occitània. Barcelona, 1.932. p. 18

504 El Dr. Antoni Peyrí n´era membre fundador de la "Revista Médica de Barcelona".

505 Curriculum personal lliurat a l´autor pel fill del Dr. Peyrí, Sr. Antoni Peyrí i Macià.

Scanned with CamScanner

Va ser l´autor del treball: "La Lluita Antivenèria a Catalunya l´any 1.934". Monografia del Departament de Sanitat. Generalitat de Catalunya. Barcelona. 1.935.

Participà en els Congressos de Llengua Catalana[506]. Fou Ponent en el IV Congrés, amb el tema: "Terapèutica de la Neurosífilis pels arsenicals". Girona, 1.921.[507]

Abans de la guerra, va fer algunes escultures. Era la seva gran afecció. Explicà posteriorment que: "... Vaig aprendre d´en Monjo, que era l´escultor anatòmic de la Facultat de Medicina de Barcelona".[508]

2) *L´exili. Breu etapa veneçolana.*

L´any 1.938 s´exilià, primer a Montpeller.[509] Passà després a Bordeus.[510]

Explicà el Dr. Peyrí: "En Septiembre de 1.938 salí para Francia con mi familia En 1.939 antiguos compañeros universitarios lograron que la Secretaría de Salubridad de Venezuela me contratara como "técnico extranjero", en calidad de leprólogo".[511]

Al seu expedient del Col.legi de Metges hi trobem la següent anotació feta pels vencedors en un to certament aspre: "*Se casó con la hija de Macià, y pertenecía antes del Glorioso Movimiento a la Esquerra Republicana de Catalunya*[512]*. La ex-Generalidad le nombró Director de la lucha anti-venérea y hacía la vida imposible a los médicos considerados "blancos". Hizo varios viajes al extranjero, algunos con caràcter oficial; publicamente combatía a los Nacionales y en los primeros días del dominio rojo-separatista, fué el organizador de los servicios anti-venéreos del Ejército rojo..... pasando a vivir en el extranjero, y ahora parece que en la República de Venezuela ha sido encargado de la Dirección de una Leprosería*".

---

506 Calbet i Camarasa, Josep; i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 199.

507 Curriculum personal del Dr. Peyrí.

508 "La Humanitat". "Antoni Peyrí, escultor". Ciutat de Mèxic. 1.959. Núm. 3. p. 6.

509 Calbet i Camarasa, Josep; i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 199.

510 "Xaloc". Mèxic. 1.971. XLII (Maig-Juny). p.84.

511 Peyrí, Antoni. Dins la conferència que pronuncià amb motiu de l´homenatge que li van fer a Monterrey (Mèxic) el 2 d´Octubre del 1.970.

512 Abans era militant d´Estat Català, segons el Dr. Pelai Vilar.

Scanned with CamScanner

A Veneçuela, primer va anar a Maracaibo. Allí fou Director del Leprocomi "Isla de Providencia", del Setembre del 1.939 a l´Abril del 1.941, amb 700 malalts[513]. Realitzà una enquesta epidemiològica antileprosa a l´Orinoco, el Setembre del 1.940.

Publicà: "Epidemiología de la lepra en Venezuela" Arxius del "Ministerio de Salubridad y Asistencia" (Veneçuela).[514]

3) *Etapa mexicana.*

Arribà a Mèxic el 1.941 i anà a exercir a la ciutat de Monterrey (Estat de Nuevo León). Ja hem insistit abans en l´interés del govern mexicà per potenciar "la província".

Fou fundador de la Càtedra de Dermo-Sifilografia a la Universitat de Nuevo León (Monterrey), el mateix any 1.941 [515]. Exercí la Càtedra des del 1.941 fins el 1.948.

Publicà, entre d´altres treballs: "La Lepra en Monterrey" (¡.942), i "Patogenia del Vitíligo"(1.948). [516]

Va ser membre corresponent de la Societat Mexicana de Dermatologia.

Representant de la Universitat de Nuevo León al V Congrés Internacional de la Lepra, celebrat a La Habana, Cuba, el 1.948. [517]

Fou autor del tractat "Dermatología". Compañía General de Editores. Ciutat de Mèxic. 1.943.

A la Universitat de Nuevo León implantà l´estudi obligatori de la Dermosifilografia, amb examen de final de curs.

Durant la seva estada a Monterrey col.laborà activament en la publicació "Monterrey Médico", amb articles com:

-"Ordenación y tratamiento de las Tuberculosis Cutàneas" Monterrey Médico". 1.941. pp.1.540-1.546.-

- "Diagnóstico de curación de la sífilis".[518]

---

513 "Xaloc". Mèxic. 1.971. XLII (Maig-Juny). p.84.

514 Curricullum personal Dr. Antoni Peyrí.

515 "El Porvenir". "Homenaje a Dermatólogo".Periòdic de Monterrey. Nuevo León. Dissabte, 3 d´Octubre de 1.970. p. 12

516 Curricullum personal del Dr. Peyrí. No hi han més dades referents a aquests treballs.

517 Curricullum personal Dr. Antoni Peyrí.

Scanned with CamScanner

Publicà també als "Archivos Médicos Mexicanos" els treballs:
-"Contribución a la Terapéutica del vitíligo" (Març de l´any 1.944)[519],
-"Tratamiento de la sífilis incipiente" 1.945, VI: .45-49.

Va ser dermatòleg de l´"Instituto Mexicano del Seguro Social" des del 1.946 fins a la seva jubilació, el febrer del 1.961.

Cap del Servei de Dermosifilografia de l´"Instituto Mexicano del Seguro Social" (IMSS) a Monterrey els anys 1.946 a 1.948.

L´any 1.948 es traslladà a la Ciutat de Mèxic i fou Dermatòleg i Venereòleg a la Clínica número 10 de l´"Instituto Mexicano del Seguro Social".[520]

L´any 1.950 va pensar retornar a Catalunya, però no va trobar l´ajut d´alguns dels seus companys per a establir-s´hi.[521]

Fou el segon President de la Borsa del Metge Català, des de l´any 1.949 (Maig), fins al 1.964 (Febrer).[522]

Home inquiet, l´any 1.955 publicà, a "Ciencia y Tecnologia", de Washington, un comentari a un article dels científics nord-americans Hall i Moog sobre Zoologia i l´origen de les espècies, aparegut a la Revista "Life Science", de Nova York.[523]

Continuà essent Membre Corresponent de la "Société Française de Dermatologie et de Syphilographie".[524]

La Societat de Dermatologia de Nuevo León li tributà un homenatge el 2 d´Octubre del 1.970, per haver estat el fundador de l´especialitat de Dermato-Sifilografia a la

---

518 Peyrí, Antoni. "Diagnóstico de curación de la sífilis". Monterrey Médico. Desembre del 1.941. (No he vist l´article ni tinc dades de les pàgines exactes).

519 No tinc dades de les pàgines, ni he vist el treball. Només es menciona el treball en el seu curriculum personal, sense especificar res més.

520 Curriculum personal del Dr. Antoni Peyrí.

521 Calbet i Camarasa, Josep; i Corbella i Corbella, Jacint. Op. citada. p. 199.

522 Vilar i Canales. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Mèxic. 1.985. p. 12.

523 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Notas Bibliográficas". Ciencia y Tecnología. Unión Panamericana. Washington, D.C. 1.955. V (18), pp.141-142.

524 Société Française de Dermatologie et de Syphilographie. Liste des membres. Masson. Cie. Editeurs. Paris. 1.971. p. 38.

Scanned with CamScanner

Facultat de Medicina el Maig del 1.941, concedint-li un Diploma signat pel Dr. Oliverio Welsh, Secretari, i el Dr. Carlos Zermeno F, President.

Assitiren també a l´homenatge el Dr. Garcia Segura, Director de la Facultat, i el Dr. Enrique Livas, Rector de l´Universitat.

El Dr. Peyrí pronuncià unes paraules d´agraïment, i digué: "Yo aquí, en Monterrey, empecé a descargar mi alma herida por el destierro. Hoy, en el sentido afectivo de la palabra, tengo dos Patrias: Catalunya y México".

D´aquest homenatge se´n va fer ressó "La Tribuna de Monterrey", que publicà el fet amb el títol "Justo homenaje al Doctor Antonio Peyrí". [525] També el periòdic "El Porvenir", de Monterrey publicà l´article titulat: "Homenaje a Dermatólogo". Acompanyaren a l´article dues fotos de l´acte, una d´elles amb el Dr. Peyrí rebent el Diploma que li fou atorgat[526].

Quan es retirà, visqué a Cuernavaca fins a la seva mort, l´any 1.973.[527]

Germán Somolinos D´Ardois en destacà la seva tasca des de la Cátedra de Monterrey[528] i en el Leprosari[529].

Entre les altres activitats d´en Peyrí, a més de l´exercici mèdic, destaquen les escultures realistes. Obra seva és, per exemple, la placa conmemorativa del Centenari del naixement del primer President de la Generalitat de Catalunya restaurada (Francesc Macià)[530], descoberta a l´Orfeó Català de Mèxic. (1.959).

En opinió textual del Dr. Pelai Vilar: "El Dr. Antoni Peyrí va fer molt en el món del catalanisme".

Era Membre Corresponent de la Societat Catalana de Biologia des del 1.965.

---

525 "La Tribuna de Monterrey". "Justo homenaje al Dr. Antonio Peyrí". Monterrey, Nuevo León. 1.970. (Diumenge, 4 d´ Octubre). p. 8

526 "El Porvenir". "Homenaje a Dermatólogo".Monterrey. Nuevo León. 1.970 (Dissabte, 3 d´Octubre). p.12

527 Pi-Sunyer, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

528 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco años....". Ob. citada. p. 653.

529 Somolinos D´Ardois, Germán. Id. p. 653.

530 El President Macià era sogre del Dr. Antoni Peyrí.

Scanned with CamScanner

Catalanista militant, entre d´altres llocs, va escriure al "Butlletí d´informació de la Generalitat de Catalunya", "Ressorgiment", "Nova Revista", "Estat Català", "Pont Blau", "Veu Catalana", "Xaloc", i també al diari mexicà "El Excelsior" ("Panorama de la España actual", del 7-7-1.958 i "Los catalanes refugiados" de 10-5-1.956.)[531] Cal destacar els escrits següents (Sobre un total de 42 publicacions de caire polític) :

-"El pensament nacionalista català". Butlletí d´informació de la Generalitat de Catalunya. París. 1.956. (Suplement al número 15, d´Agost-Setembre).

-"Reflexions sobre l´Onze de Setembre del 1.714". La Nova Revista. Mèxic. 1.957. Any 3. (Núm. 27-28). pp.516-518.

-"Catalunya i el conjunt hispànic". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.958. (Núm. 503). pp. 8.104-8.107.

-"Nacionalisme i Independència". Estat Català. París. 1.959. (Núms. 45-46). pp. 5-6.

-"Carta oberta a n´Antoni M. Sbert". Veu Catalana. Mèxic. 1.959. (Núm. 8). p. 7.

-"Presentació de Felip Teixidor". Pont Blau. Mèxic. 1.959. (Núms. 82-83). pp.277-279.

-"Respostes a l´enquesta de Veu Catalana". Veu Catalana. Mèxic. 1.960. (Núm. 21). pp.4-5.

-"Diàleg sobre l´exèrcit espanyol". Veu Catalana. Mèxic. 1.960. (Núm. 22). p.4.

-"Confederació-Comunitat de Pobles". Veu Catalana. Mèxic. 1.960. (Núm. 25). p. 4.

-"El meu 15 de Setembre". Veu Catalana. Mèxic.. 1.960. (Núm. 27). p.4.

-"Capacitat econòmica de Catalunya". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.960. (Núm. 532). pp. 8.566-8568.

-"Catalunya a l´hora actual". Veu Catalana. Mèxic. 1.961.(Núm. 31). p. 3.

-"Catalunya i els drets nacionalitaris". Veu Catalana. Mèxic. 1.961. (Núm. 32). p. 3

-"De la cultura catalana". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.964. (Núm. 573). pp. 9.198-9.199.

-"El Poder Polític a Catalunya". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.966. (Núm. 595). p. 9.524.

---

531 Curriculum personal del Dr. Antoni Peyrí.

Scanned with CamScanner

-"Post scriptum del llibre "El poder polític. El problema Catalunya-Espanya". Butlletí d´Informació dels Països Catalans. Guadalajara. Jalisco. Mèxic. 1.971. pp. 2-3.

-"Un comentari a la història d´Espanya". Xaloc. Ciutat de Mèxic. 1.973. (Núm. 58). pp.15-16.

El 6 de febrer del 1.960 pronuncià una interessant conferència a l´Orfeó Català sobre el tema: "Comentaris sobre la teoria del poder", que fou publicada també. (Club del Llibre Català. Estudis i Documents. I.Ciutat de Mèxic).

És particularment interessant el seu treball, ja comentat, sobre "Els metges catalans emigrats", on a més de fer-ne una enumeració, s´hi veu un afany per a explicar les raons de l´exili i per a fer un cens acurat, amb un petit resum de l´obra feta per alguns fins aquell moment. Per tal que li enviessin els curricullums havia fet una "Crida als metges catalans emigrats" des de la Ciutat de Mèxic l´Agost del 1.949. (Institució de Cultura Catalana). Molts no contestaren i se´n lamentà. De fet, però, la relació no la publicà fins el 1.963.

El Dr. Antoni Peyrí, té el mèrit, a més de crear la Càtedra a Monterrey, fet molt important, d´haver estat una persona molt metòdica, i això ho va transmetre als alumnes, pel que es desprèn dels documents.

D´altra banda, fou dels que aguantaren activament la flama de la catalanitat a l´exili.

6.1.44. DR. JORDI PIÑOL I NOLLA.

(Torre de l´Espanyol, Ribera d´Ebre,18-IV-1.908 - Barcelona, 25-VI-1.981).

Nascut a la Torre de l´Espanyol, el 1.908, fill de Josep i de Celestina.

Batxiller per l´Institut de Lleida el 1.925.

Llicenciat a Barcelona el 1.932. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el Novembre del1.936, amb el número 3.497.

Especialitzat en malalties de la nutrició.[532]

Abans de la guerra, treballà quelcom en el món de la recerca i el laboratori.

---

532 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

Scanned with CamScanner

Fou l'autor, juntament amb el Dr. Antoni Oriol i Anguera, de. les publicacions:

- Oriol i Anguera, Antoni; Piñol i Nolla, Jordi. "Els complexes proteics del serum sanguini". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.934. pp. 157-159.

- Oriol i Anguera, Antoni; Piñol i Nolla, Jordi. "Estudi físico-químic dels col.loides de la sang". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.934. pp. 42-43.

S´exilià a Mèxic, on portava la part administrativa dels laboratoris Queralt Mir[533], mentre el Dr. Jaume Anton Aiguader portava la part mèdica.

Tornà a Catalunya; el Març del 1.964 sol.licità novament la inscripció al Col.legi de Metges de Barcelona i se li concedí. Fou inscrit amb el número 5.249. A partir del 1.972 es dedicà a les anàlisis clíniques, exercint en aquest terreny fins al 1.976 en què es retirà de la pràctica mèdica.

Morí a Barcelona el 25 de Juny del 1.981.[534]

6.1.45. DR. AUGUST PI I SUNYER.[535]

(Barcelona, 12-VIII-1.879 -Ciutat de Mèxic, 12-I-1.965).

Fill del catedràtic de Medicina Jaume Pi i Sunyer.

Cursà Medicina a Barcelona. Llicenciat el 1.899, es doctorà l´any següent, amb la tesi "La vida anaeròbia".

L´any 1.902 era professor auxiliar de Fisiologia a la Facultat de Medicina de Barcelona. El 1.904 guanyà, per oposició, la càtedra de Fisiologia de Sevilla.

Fou President del Comité Executiu del I Congrés d´Higiene de Catalunya (1.906). El 1.908, a petició de Raimon d´Abadal i Calderó -president de l´Associació Catalana d´Estudiants- a l´alcalde de Barcelona, es va sol.licitar a Pi i Sunyer que organitzés

---

533 Pi-Sunyer, Cèsar. Entrevista amb l´autor. Mèxic, 1.992.

534 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

535 L´obra del Professor August Pi i Sunyer, extensíssima i de gran qualitat, la féu a Catalunya, abans de la guerra, i a Veneçuela després. S´inclou només aquí un resum, per a situar el personatge, tenint en compte que morí i està enterrat a Ciutat de Mèxic, on visqué des del Desembre de l´any 1.962 fins al Gener de l´any 1.965. La font utilitzada bàsicament ha estat el "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans", obra de Calbet i Camarasa, Josep; i de Corbella i Corbella, Jacint. Fundació Salvador Vives Casajuana. Universitat de Barcelona. III Congrés d´Història de la Medicina Catalana.Lleida. 1.981. Barcelona. 1.982. Vol.II. pp. 201-203.

Scanned with CamScanner

cursos permanents de Fisiologia General al Laboratori Municipal, que dirigia Ramon Turró.[536] Durant uns anys alternà les seves activitats entre Barcelona i Sevilla.

L´any 1.910 fou elegit membre numerari de l´Acadèmia de Medicina de Barcelona. El seu discurs de recepció versà sobre: "El problema clínico". Fundà la Societat de Biologia (1.912), sota el patronatge de la Mancomunitat.

L´any 1.914 s´encarregà de la càtedra de Fisiologia de la Facultat de Barcelona, i dos anys després, n´era nomenat oficialment catedràtic numerari.

Fou diputat per Figueres, en tres legislatures, com a republicà federal. L´any 1.918 intervingué activament en el Segon Congrés Universitari Català.

El 1.919 va anar a Buenos Aires i a Montevideo a fer un curs de Fisiologia.

L´onze d´abril de 1.921 s´inaugurà, sota la seva direcció, l´Institut de Fisiologia. El 1.922 era doctor Honoris Causa per Tolosa de Llenguadoc. El 1.927 era nomenat president de l´Acadèmia de Medicina de Barcelona, i va ocupar el càrrec fins el 1.939. Pels seus estudis sobre el metabolisme era nomenat acadèmic de la Kaiserlich Leopold Deutsche Akademie der Naturforscher, de Halle, l´any 1.932.

Amb la proclamació de la Segona República ocupà el deganat de la Facultat de Medicina. Formà part del Patronat Universitari, en nom de la Generalitat, que elaborà l´Autonomia Universitària, que proporcionà a la Universitat catalana la reforma més radical de tots els temps.

Participà en tots els Congressos de Metges de Llengua Catalana, i va presidir el Sisè (1.930). Fou president del Comité Olímpic Espanyol (1.936).

La guerra civil allunyà sovint Pi i Sunyer de Catalunya i, en acabar, el residencià definitivament a l´exili. El 28 de Juny de 1.940 fundà l´"Instituto de Medicina Experimental", a Caracas. Presidí els Jocs Florals de la Llengua Catalana del 1.953, celebrats a Caracas. Fou doctor Honoris Causa de la Universitat de Veneçuela, i premi Kalinga (1.955). (Aquest últim premi ha estat la més valuosa recompensa internacional rebuda per un català, per la seva tasca científica).

Fou també membre fundador i president del Centre Català, de Caracas (1.945). Sempre havia estat un gran defensor de l´ús de la llengua catalana. Digué: "Si Catalunya produeix ciència pròpia, el català naturalment esdevindrà una llengua

---

536 Ramon Turró i Darder tingué una influència decisiva com a Mestre: al Laboratori Municipal (i també a L´Acadèmia i el Laboratori) organitzà els cursos de Bacteriologia, contagiant de ple de les inquietuts sortides dels centres on la ciència havia pres nous camins, i es formà al seu voltant una veritable escola. Turró havia treballat al costat de Jaume Pi i Sunyer, pare d´August. (Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". pp. 62-62 i 197-198).

Scanned with CamScanner

científica".[537] i també: "El català mèdic era una llengua informe que calia depurar i fixar". (Al pròleg del Diccionari de Medicina, aparegut l´any 1.936, publicat sota la direcció de Manuel Corachan).[538] Dintre el Centre Català de Caracas, fundà el Patronat de Cultura "Terra Ferma". L´any 1.965, el Centre Català publicà, en honor seu, el "Llibre d´Homenatge".

Durant un viatge per mar no fou autoritzat de deixar el vaixell recalat al port de Barcelona. L´any 1.959, però, ja malalt, va estar alguns mesos a Roses.

Morí a Ciutat de Mèxic el 12 de Gener de l´any 1.965, on residia des del Desembre del 1.962. El Dr. Albert Folch i Pi, nebot seu, va ser el seu metge els darrers temps.[539]

Ultra els "Treballs de la Societat de Biologia", col.laborà, entre d´altres, a les revistes següents: "Mirador", "L´Opinió", "La Publicitat", "Gaceta Médica Catalana", "Comptes rendus des sceances de la Societé de Biologie", "Boletín de la Sociedad Española de Historia Natural", "Journal de Physiologie et de Pathologie Générale", "Revue de Thérapeutique Medico-Chirurgicale", "Revista de Farmacia", "Revista Española de Electrología y Radiología Médicas", "Sonderabdruch aus Zentralblatt fur die gesamte Physiologie und Pathologie des Stoffwechsels", "Revue Canadienne de Biologie", "Revista Ibero-Americana de Ciencias Médicas", ,"Trabajos del Laboratorio de Investigaciones Biológicas de la Universidad de Madrid". "Bruxelles Médicale", "Journal of Nervous and Mental Diseasés". "Annals de Medicina", "Quaderns de l´Exili"(1.943-1.947)" i "La Nova Revista".

Autor de (entre d´altres): "Clínica de l´arrítmia"; "Sur l´action inhibitoire de sang uremique sur la secrétion urinaire"; "Utilité et danger des injections intra-rachidiennes de cocaïne en Medicine et en Chirurgie"; del drama ibsenià "Màrtir"(1.900); la traducció de "L´ordinari Henschel", de Hauptmann; "Producción de los cálculos de ácido úrico"(1.899); "Función fijadora del hígado respecto de los productos de desintegración hemoglóbica"(Barcelona, 1.903); traducció, revisió i ampliació de l´obra de Rafael Supino; "Manual de Clínica Médica"(Barcelona, 1.907); "La antitoxina renal" (Barcelona, 1.907); "Les bacteriolisines naturals" (1.908); "Sobre les propietats bacteriolítiques dels teixits" (1.909); "Tratado de Fisiología General" (Barcelona, 1.909); en col.laboració de Rodrigo Lavín: "Clínica de la arritmia" ((Barcelona, 1.910); "Immunitat i anafilàxia" (Barcelona, 1.910); "Electrocardiografía" (Barcelona, 1.913); "Venenos anabólicos del corazón"

---

537 "La Medicina Catalana". Barcelona. 1.933. Núm. 1 p. 13.

538 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970. p. 121.

539 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

(Barcelona, 1.913), juntament amb Jesús Maria Bellido; "Sensibilidad química del pulmón"; "Reflexos glucemiants, glucopaties i glucodistròfies"; "Correlacions químiques i nervioses"; "La infecció" (Barcelona, 1.918); "Los mecanismos de correlación fisiológica" (Barcelona, 1.920); "El hambre de los pueblos" (Barcelona, 1.922); "Les distròfies per retard" (Barcelona, 1.928); "Els Congressos Universitaris i l´Autonomia" (1.935); "Equilibri neurovegetatiu" (Barcelona, 1.937); "La unidad funcional"; Principio y término de la Biología" (Caracas, 1.941); "Los fundamentos de la Biología" (Buenos Aires, 1.943); "La novel.la del besavi" (Mèxic, 1.944); "El sistema neurovegetativo" (1.947); "The Bridge of Live" (1.950); Classics of Biology" (1.955); "Sunyer metges, pare i fill" (Mèxic, 1.957). Té, a més, molts treballs publicats juntament amb Bellido i, també, amb Ramon Turró. La melangia, l´amor i la nostàlgia es reflecteixen en el seu llibre "Poesies" Caracas, 1.970).

Tenia constantment el record de Catalunya, i concretament, de Roses. Recordà en Cèsar Pi-Sunyer i Bayo que: "...Aquesta obsessió seva, encomanada a la meva muller i a mí, els dos rosincs, féu que a la llosa de marbre de la seva tomba hi poséssim, sota el nom, les dates de naixença i mort, a Roses i a Mèxic. Sols en col.locarla, al cap d´uns dies, remarcàrem l´error: havia nascut a Barcelona. I decidírem capgirar-la i fer la nova inscripció, correcta, a l´altra banda de la llosa. Així, August Pi i Sunyer reposa a la nostra estimada terra mexicana, amb el nom de Barcelona escrit per fora i el de Roses per dins, responent, per un atzar meravellós, als seus més íntims sentiments."[540]

He transcrit literalment el nom dels treballs des del "Diccionari biogràfic de metges catalans", tal com consten allí, sense afegir-hi més dades, i només per a resumir la figura del Mestre August, ja que cal insistir en el fet que Pi i Sunyer morí a Mèxic, però allí no fou on treballà a l´exili. A més, durant diverses ocasions del present estudi es fa referència a la seva figura, d´altra banda a bastament coneguda, per la influència que tingué en la formació dels fisiòlegs emigrats posteriorment a Mèxic (Puche, Carrasco, Folch, Oriol, i Jaume i Cèsar Pi-Sunyer).

6.1.46. DR. CESAR PI-SUNYER I BAYO
(Roses, 24-VIII-1.905)

Cèsar Pi-Sunyer és Doctor en Farmàcia. No és metge, però està inclòs en la Tesi per la seva importància en el món dels productes farmacèutics aplicats a la Medicina i

---

[540] Pi Sunyer i Bayo, Cèsar. "August Pi i Sunyer; Els darrers anys". Centenari de la naixença d´August Pi i Sunyer. Societat catalana de Biologia. Barcelona. 1.980. p.83.

Scanned with CamScanner

per la seva relació amb el mon de la Docència i la investigació mèdica, ja des dels temps de l´Institut de Fisiologia. Pels altres aspectes, compleix amb tots els requisits per a formar part del grup .

Fill del mestre August i de la seva esposa Carme, Cèsar Pi-Sunyer neix a Roses el 24 d´Agost del 1.905.

Féu els primers estudis al Liceu Políglota, de Barcelona, juntament amb el Dr. Albert Folch, cosí seu de la mateixa edat, la qual cosa li permeté obtenir un bon coneixement d´idiomes, sobretot de l´alemany.[541]

Cursà la carrera de Farmàcia, i es llicencià l´any 1.927, a Barcelona. Començà els estudis de Doctorat el 1.928 a Madrid, amb els "Estudios sobre el metabolismo intermedio animal y vegetal de los hidratos de carbono".[542]. Llegirà la Tesi el 1.932.

Recordava que quan va anar a Madrid a fer el Doctorat, coincidí aquell any a la "Residencia de Estudiantes" amb Dalí, Garcia Lorca i Buñuel, que eren més grans que ell.[543]

La "Junta para la Ampliación de Estudios " li pagà una Beca de dos anys a Berlín. Allí fa treballs i estudis al " Pharmazeustische Institut", i al "K. W. Institut F. Biochemie".

Tornà a Barcelona el 1.931 i s´incorporà a l´Institut de Fisiologia, part de Bioquímica, amb Jordi Folch[544]. Del 1.931 al 1.939 és Cap del Laboratori de Bioquímica de l´Institut de Fisiologia de Barcelona.

Del 1.932 al 1.939 fou encarregat de classes pràctiques de Bioquímica a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

Simultàniament era el Director Químic de "Chemi. Ibérica, S.A.", a Barcelona. [545]

Juntament amb Francisco Giral, fou Secretari de la secció de Bioquímica del Congrés de Química Aplicada, que es va fer a Madrid.[546]

---

541 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Id.

542 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. "Estudios sobre el metabolismo intermedio animal y vegetal". Memòria Doctoral. "Revista Mèdica de Barcelona". Maig-Juny. 1.932.

543 De l´entrevista mantinguda amb en Cèsar Pi-Sunyer al seu domicili, a Ciutat de Mèxic, l´Abril del 1.992.

544 Germà del Dr. Albert Folch i Pi. S´exilià als Estats Units. Científic important. Professor a Harvard. Boston. EUA.

545 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Curriculum personal lliurat a l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

Scanned with CamScanner

Cèsar Pi i Sunyer durant la guerra va ser Cap de Secció de Laboratori dels Hospitals Militars de Catalunya. Vallcarca. (anys 1.937-1.939). Tenia la graduació militar de Tinent. L´any 1.938 representà a la Universitat de Barcelona en la "Commemoració del descobriment del Radium", a París.[547]

Fou Secretari de la "Societat de Biologia " i membre de la Societat Catalana de Ciències" del 1.935 fins a l´acabament de la guerra. Segons ell, "No tothom tenia vocació d´heroi com Albert Folch, però també es podia servir al país des d´altres llocs".[548]

Entre les publicacions seves d´abans de la guerra, algunes en col.laboració amb el Dr. Jordi Folch i Pi, bàsicament sobre els hidrats de carboni, destaquen:

- Liss, G; Pi-Sunyer, Cèsar. "Experimentelle Unter-suchunguen über die Wirkung der Hefegabe auf die chemische". Hoppe-Seylers Zeitschr. Berlin (Alemanya). 1.930. pp.193-197.

- Pi-Sunyer, Cèsar; Folch i Pi, Jordi. "La síntesi del glucògen a partir de l´àcid làctic, en fetge, "in vitro". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.931. pp. 407-412.

- Pi-Sunyer, Cèsar; Folch i Pi, Jordi. "Estudis sobre la determinació de l´àcid làctic i en especial de la lactacidèmia". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932. pp.317-323.

- Pi-Sunyer, Cèsar. "El complex vitamímic B". Memòria. Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques. Barcelona. 1.933. pp. 167-173.

- Pi-Sunyer, Cèsar. "Estudis sobre el metilglioxal". Treballs de la Societat de Biologia. 1.934. p. 361-366.

La importància d´aquest treball, dins la recerca feta a l´Institut de Fisiologia, quedà reflectida per Oriol Casassas, a "La Medicina Catalana del Segle XX".[549]

---

546 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Entrevistes personals amb l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

547 Pi-Sunyer i Bayo, Cèsar. Curricullum personal entregat a l´autor. Mèxic. 1.992.

548 Conversa mantinguda per l´autor amb en Cèsar Pi - Sunyer i Bayo a casa seva el 17 de Març del 1.992. Mèxic.

549 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Ed. 62. Barcelona. 1.970. p. 111.

Scanned with CamScanner

- Pi-Sunyer, Cèsar; Farran, M. "Sobre la obtención y propiedades fisiológicas del metilglioxical". IX Congrés Internacional de Química. Madrid. 1.934.

- Pi-Sunyer, Cèsar. "Evolució en els coneixements de bioquímica de la funció muscular i de les fermentacions en el Segle XX". Arxius Ins. de Ciències. Barcelona. 1.934. Any 22. Fasc I.

- Pi-Sunyer, Cèsar. "Concepte general de les vitamines i en especial del complex B". La Medicina Catalana. Barcelona. 1.934. pp. 251-254.

Durant la guerra publicà:

-Pi-Sunyer, Cèsar; Prados Such, M. "Nota sobre la determinació del glutation: glutatièmia". La Medicina Catalana. Barcelona. 1.938. pp. 271-275.

Acabada la guerra, s´exilià tota la família Pi i Sunyer. Recordà que passàren 4 mesos al sud de França.

Refereix que l´exili el van fer des de França, via Nova York, on romangueren 3 dies només. "Posteriorment vaig tenir ocasió de quedar-me fent tasca científica als Estats Units, peró no hi vaig voler anar". Recordava: "Tan bé que ens acolliren els mexicans de bon començament, simplificant la burocràcia, i les "pegues" que posaven els nord-americans només per a ser-hi de passada. A més, Roosvelt es portà malament a la nostra guerra".[550]

Arribà a Veracruz el dia 1 de Juny del 1.939.

Explicà que el govern mexicà li pagava 600 pesos de bon començament. "Amb la cual cosa es podia viure força dignament", em digué.

Al començament treballà a la casa Richter, laboratori hongarès que tenia delegació a Mèxic.

Fundà i dirigí els "Laboratorios Químicos, S.A." (LAQUISA), a Ciutat de Mèxic. En fou Director des de la seva fundació, el 1.939, fins al 1.954.

Creada a Mèxic la "Cámara Nacional de la Industria y Transformación", va ser membre de la Junta en el període 1.943-1.947, atès que en formava part de la secció farmacèutica.

El 1.947, fou membre de l´"American Chemical Society".

---

[550] De l´entrevista concedida pel Dr. Cèsar Pi-Sunyer a l´autor, al seu domicili. Abril 1.992. Mèxic.

Scanned with CamScanner

Des del 1.955 al 1.986, va ser Director-Gerent de "Syntorgan S.A." (De "Síntesi Orgànica"), fàbrica de productes químics pròpia, que segueixen portant en l´actualitat els seus fills.

A Syntorgan m´explicà que començaren fabricant la insulina, i després van fer derivats vitamínics i sulfamides, i posteriorment ho han anat diversificant.

Corresponsal a Mèxic de la revista nordamericana "Antib. and Chemot." (1.956-1.975).

Des del 1.963, fou membre corresponent de la Societat Catalana de Biologia.

Des del 1.981 és Acadèmic corresponent de la "Reial Acadèmia de Medicina", de Barcelona.

Des del 28 d´Abril de l´any 1.983 és Soci de Mèrit de la Societat Catalana de Biologia[551].

És membre de l´Associació Farmacèutica Mexicana i de la Societat Química Mexicana.

Entre les patents d´invenció seves, hi destaquen:

-L´any 1.950: "Procedimiento para la preparación del Acido Pteroilglutámico y productos derivados". Patent mexicana número 47.416.

-L´any 1.952: "Procedimiento para la preparación de Derivados de Piperazina y sus sales". Patent mexicana número 52. 179.

En l´aspecte cultural i nacionalista, m´explicà el Dr. Cèsar Pi-Sunyer que influïren en ell bàsicament Lluís Nicolau d´Olwer, ex ministre d´Economia de la República i ambaixador de la República a l´exili[552], i els també exiliats Bosch i Gimpera i Antoni Sbert[553], mallorquí.

Cèsar Pi-Sunyer va ser, des de l´any 1.956 al 1.958 Secretari del Jurat del "Premi Guimerà de Teatre Català", a Ciutat de Mèxic.

---

551 Directori dels Socis de la Societat Catalana de Biologia. Institut d´Estudis Catalans. Barcelona. 1.991. p. 30.

552 M´explicà Cèsar Pi-Sunyer que el Dr. Giral, Cap del Govern de la República a l´exili de Mèxic, el consultà per a decidir qui en seria l´embaixador. El Dr. Cèsar Pi-Sunyer aconsellà que ho fos Nicolau d´Olwer, i Giral l´escoltà.

553 Era mallorquí. Creà la FUE (Federación de Universitarios Españoles), que s´oposà a la Dictadura de Primo de Rivera.

Scanned with CamScanner

El 1.957 fou Secretari dels Jocs Florals de Llengua Catalana.

Del 1.959 al 1.965, va ser Sots-president de l´Institut Català de Cultura. (En foren presidents Nicolau d´Olwer i Bosch i Gimpera).

President de l´Orfeó Català de Mèxic del 1.971 al 1.974. (Dos mandats). President d´Honor de l´Orfeó Català des del 1.975. Va fer possible la construcció del nou edifici, molt més adient que els que s´havien anat succeint. Presidí en el seus mandats l´Immobiliària Nova Llar Catalana, dedicada a la financiació del nou local.

Va ser membre del "Patronat per a l´Erecció del Monument al General Lázaro Cárdenas" (mort el 1.974). Recordà que, cada any per Sant Jordi, els catalans exiliats hi anaven a posar un ram de flors en el seu honor.

Del 1.975 al 1.983 fou President de l´Institut Català de Cultura.

És autor de més de seixanta estudis i conferències literàries, històriques i polítiques en revistes mexicanes, franceses, argentines i catalanes.

El 1.986 participà en una taula rodona, a l´"Instituto J.L. Mora", a Ciutat de Mèxic sobre: "El cincuentenario de la guerra civil española".

El dia 11 de Desembre del 1.984 se li concedí la "Creu de Sant Jordi" de la Generalitat de Catalunya, "Per haver treballat des de l´exili en diverses institucions i publicacions dels catalans d´Amèrica, especialment a l´Orfeó Català de Mèxic, per tal de fer conèixer la personalitat cultural i nacional de Catalunya."[554]

La tasca de Cèsar Pi-Sunyer a l´exili, cal situar-la en dos plànols:
-Contribució a la indústria farmacèutica de Mèxic.
-Impuls i manteniment de les activitats catalanistes a l´exili.
L´Abril de l´any 1.992 vivia a Ciutat de Mèxic.

6.1.47. DR. JAUME PI-SUNYER I BAYO
(Barcelona, 3-IX-1.903)).

Germà de Cèsar Pi-Sunyer i fill del Professor August Pi i Sunyer, i de la seva esposa Carme.

---

554 Documentació personal del Dr. Cèsar Pi-Sunyer. Mèxic, 1.992.

Scanned with CamScanner

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´any 1.920.

Llicenciat per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.925. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el dia 22 de Març de l´any 1.935, amb el número 2.366.

Especialista en Malalties de la Nutrició.

Exercia privadament a Barcelona, al carrer de Muntaner, 265, entressol- 2a. [555].

Doctorat a la Universitat de Madrid el 1.929.[556], amb la Tesi : "Los procesos de oxido-reducción de los tejidos".[557]

L´any 1.930, essent Professor auxiliar de la Facultat de Medicina de Barcelona, publicà el número 45 de les "Monografies Mèdiques", amb el títol: "Principis Generals de Dietètica". Monografies Mèdiques. Editorial Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.930. En aquesta obra explicava la importància pel cos en la recepció dels materials necessaris i en la seva transformació i utilització, superant els conceptes organicistes i passant a una dietètica física basada en les condicions d´adaptació als factors mecànics de la digestió. Fa referència a Claude Bernard, Pawlow i Heidenhain.

El mateix any, dins l´Institut de Fisiologia, realitzà treballs de recerca sobre l´equilibri oxidació-reducció en els teixits.[558]

*Treballs publicats en aquella època en relació als hidrats de carboni:

- Pi-Sunyer, Jaume. "Modificació micromètrica del mètode de Pi i Sunyer i Carrasco per a la valoració del glucògen en els teixits". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.929. pp. 224-229.

- Pi-Sunyer, Jaume; Farran, M. "Recerques sobre l´acció oxidativa de la vitamina B i la seva possible mesura". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.929. pp.337-341.

- Pi-Sunyer, Jaume. "L´equilibri d´oxido-reducció en els teixits". (Memòria Doctoral). Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.930. pp. 47-53.

---

555 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

556 Dades facil.litades verbalment pel seu germà Cèsar, en entrevista concedida a l´autor. Mèxic. 1.992.

557 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

558 Carrassas, Oriol. Ob. citada. p.111.

- Pi-Sunyer, Jaume. "Un model de pipeta de combustió per a la verificació dels aparells de metabolisme en circuit tancat. Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.931. pp. 286-291.

- Pi-Sunyer, Jaume. "Acció de les vitamines B1 i B2 sobre l´oxígen absent urinari". Treballs de la Societat de Biologia. 1.931. pp. 449-453.

Fou Professor de Fisiologia de la Universitat Catòlica de Xile, des de l´any 1.931 al 1.933.[559]

L´any 1.933 Publicà: "Cuestiones de Dietética". Editorial España. Madrid. 1.933. En va fer el pròleg el Dr. Negrín, que referí allí: "Difícil sería superar en claridad y ordenamiento lógico la exposición del estado actual de los problemas de Dietética que hace la presente obra....Destaca por su precisión el capítulo de las vitaminas." Segueix més endevant: "...Analiza el contenido energético de los alimentos, pasa luego al examen cualitativo de la dieta y estudia la proporcionalidad óptima de glícidos y lípídos...y la aplicación práctica para el sujeto normal y en la clínica".[560]

Persona molt activa i decidida, segons el seu germà, abans de la guerra passà dos anys a Boston, ampliant estudis.

Obtingué la Càtedra de Fisiologia de Santiago de Compostela poc abans de començar la guerra civil, el febrer del 1.936 [561]. "Abans d´incorporar-s´hi va tornar a Barcelona uns dies, i això el salvà. Amb el seu tarannà republicà ho hagués passat malament", segons Cèsar Pi-Sunyer.[562]

Encara el mateix any, i dins les Monografies Mèdiques, es publicà l´obra "Introducció a l´Estudi de la Medicina Experimental", de Claude Bernard, amb traducció feta per Jaume Pi-Sunyer i Bayo. Arnau de Vilanova. Barcelona, 1,936. (Dos volums).

---

559 Casassas, Oriol. Ob. citada. p.112.

560 Negrín, J. Pròleg . "Cuestiones de Dietética". Jaime Pi-Sunyer Bayo. Editorial España. Madrid. 1.933. pp.7-8

561 Casassas, Oriol. Ob. citada. p. 112.

562 Paraules de Cèsar Pi-Sunyer, referides al seu germà, en una entrevista amb l´autor l´Abril del 1.992.

El febrer de l´any 1.939 marxà, juntament amb la família a l´exili a França i, posteriorment, a Mèxic. Allí primer va estar al "Colegio de España", fundat per Alfonso Reyes, per ajudar els intel.lectuals espanyols refugiats.

Posteriorment fou Professor de Fisiologia de l´Institut Politècnic, (anys 1.941 al 1.943). Explicà el Dr. Albert Folch que: "Jaume Pi-Sunyer és considerat un dels fundadors de l´Escola de Medicina del Politècnic".[563] L´any següent ja és als Estats Units.

El 1.945 fou autor del pròleg del llibre "Miquel Servet", que envià des dels EE.UU. El llibre era l´obra pòstuma de Jaume Aiguader. Fou publicat a la Col.lecció Catalònia. Ciutat de Mèxic. 1.945.[564]

"Molt entusiasmat amb la vida nord-americana des de la seva estada anterior a Boston"[565], marxà als EEUU, on fou Director del Departament Mèdic de "Winthrop Prod. Inc.", a Nova York, fins jubilar-se, l´any 1.989 .

Encara aparegué, publicada a Mèxic el 1.954, una obra seva:

-Pi-Sunyer, Jaume; Fishbein, Norris. "Normas de Literatura Médica". La Prensa Médica Mexicana. Mèxic. 1.954.

Peyrí referí sobre el Dr. Jaume Pi-Sunyer que: "A Mèxic fou Director de les Monografies Mèdiques Balmis"[566] i que "Fou autor del llibre: "El pensament de Claudi Bernard. Bases fisiològiques de l´alimentació".[567] (No disposo de dades exactes referents a l´any ni l´editorial, ni he pogut revisar aquesta publicació).

Germán Somolinos D´Ardois li reconeix la tasca feta a la Càtedra del Politècnic.[568]

Vingué al I Congrés d´Història de la Medicina Catalana, de l´any 1.970.

Des del 28 d´Abril del 1.983 és Soci de Mèrit de la Societat Catalana de Biologia.[569]

---

563 De les entrevistes mantingudes per l´autor amb el Dr. A. Folch i Pi. Mèxic. 1.992.

564 Pi-Sunyer i Bayo, Jaume. Pròleg al llibre "Miquel Servet". Montclai. Estats Units. Maig del 1.945.

565 De l´entrevista feta al seu germà en Cèsar, per l´autor. Mèxic. 1.992.

566 Peyrí, Antoni. "Els metges..." (Ob. citada). p. 22.

567 Peyrí, Antoni. "Els metges..." (Ob. citada) p.21.

568 Somolinos D´Ardois, Germán. (Veinticinco años...). (Ob citada). p. 653.

569 "Directori del Socis de la Societat Catalana de Biologia". IEC. Barcelona. 1.991. p.30.

Ha conservat Catalunya present en el seu record, i el 2 de febrer del 1.991 el diari Avui publicà un "Homenatge a Rossend Carrasco i Formiguera".[570]

En el moment d´escriure el present treball, segons les meves dades, vivia a Nova York.

6.1.48. DR. RAMON PLA I ARMENGOL.

(Alentorn, Noguera, 17-XI-1.880 - Barcelona, 6-II-1.956).

1) *Etapa prèvia a la guerra.*

Nasqué l´any 1.880 a Alentorn (La Noguera), fill de Pau i de Quitèria.

Batxiller per l´Institut de Lleida, l´any 1.895.

Es llicencià per la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.901. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 7 d´Agost del 1.911, amb el número 323, i al Col.legi de Catalunya el 20 de Novembre de l´any 1.934, amb el número 362. [571]

Fou un dels fundadors de l´Associació Escolar Republicana de Barcelona.[572]

Exercí tres anys a Albesa (Lleida) i a la tardor de l´any 1.904 va passar a Barcelona, com a auxiliar del Laboratori de Bacteriologia, que regia el Dr. Turró.[573] i [574]

Es doctorà el Juny del 1.904, amb Tesi publicada l´any 1.907. Versà sobre "La dieta hídrica".[575] Obtingué un "Sobresaliente". El treball es publicà amb el nom: "La dieta hídrica y los evacuantes en el tratamiento de las toxiinfecciones gastrointestinales agudas". F. Badia. Barcelona. 1.907.

S´especialitzà en Tuberculosi (malaltia molt important a l´època). Pelai Vilar em digué: "Fou un bon tisiòleg."[576]. Des del 1.904 formà part del Patronat de Catalunya per a la Lluita contra la Tuberculosi.[577]

---

570 Pi-Sunyer, Jaume. "Homenatge a Rossend Carrasco i Formiguera. Diàleg. Avui. 2-Febrer-1.992. p. 5

571 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

572 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. "Diccionari....". Ob. citada. p. 208.

573 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 208.

574 Cornudella i Capdevila, Josep . " La Pneumologia a Catalunya i els seus homes". Edit Ariel. Barcelona. 1.975. p.46.

575 Pla i Armengol, Ramon. "La dieta hídrica y los evacuantes en el tratamiento de las toxiinfecciones gastrointestinales agudas". F. Badia. Barcelona. 1.907.

Metge intern de l´Hospital de la Santa Creu.

Secretari de redacció dels "Annals de la Medicina" (1.907).[578]

En el camp de la Tuberculosi, començà les activitats al Dispensari de la Travessera de Gràcia, del Patronat de la Lluita Antituberculosa, l´any 1.908.

El 1.912 publicà a Barcelona, i en català, el seu primer llibre sobre el tema, titulat "Diagnòstic precoç de la tuberculosi pulmonar". (Extract d´ "Annals de Medicina". Badia. C. Barcelona. 1.912). Allí feia un estudi de la simptomatologia de la malaltia, explicava l´exploració física i els exàmens complementaris.

Va tenir una gran difusió i un èxit notable de crítica professional; fins el comentà "Il Policlinico", de Roma.[579] Se´n va fer una segona edició, en castellà, publicada l´any 1.919.[580]

Del 1.908 al 1.912 fou secretari de l´Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya. Membre de la Junta de l´Acadèmia d´Higiene de Catalunya, en la qual pronuncià el discurs inaugural del curs 1.916-1.917. Intervingué activament en la discussió de les ponències en el VII Congrés Internacional de la Tuberculosi del 1.912, a Roma, i va presentar-hi cinc comunicacions. [581]

Fou adjunt de la Junta Organitzadora del Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana, el Juny de l´any 1.913;[582] va ser ponent en els II i III Congressos, celebrats els anys 1.917 i 1.919[583], i membre fundador del Sindicat de Metges de Catalunya.[584]

L´any 1.915 polemitzà amb el Dr. Turró, sobre l´etiologia (tífica) d´una epidèmia ocurreguda a Barcelona. Aquest fet quedà reflectit als "Annals de Medicina". Barcelona, 1.915. pàgina 209.

---

576 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

577 Vilar i Canales, Pelai. "Dades..." Arxius personals. Ob. citada. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 49.

578 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Ob. citada. p. 299. .

579 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 47.

580 Pla i Armengol, Ramon. " Diagnóstico precoz de la tuberculosis pulmonar". Herederos de Juan Gili Editores. Barcelona. 1.919.

581 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 47.

582 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p.209.

583 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 47.

584 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. P. 209.

L´any 1.921 fou elegit vocal de la Junta del Col.legi de Metges. Designat membre dela Comissió Científica del Col.legi l´any 1.923, i representant de la Junta del Col.legi al II Congrés Nacional de Ciències Mèdiques.[585].

L´any 1.924, fundà i dirigí la revista "La Clínica", que tenia com a principal objectiu divulgar el tractament antituberculós, a base del preparat anomenat "Anafimia", del farmacèutic Dr. Aiguaviva.

Juntament amb el veterinari Ravetllat, fou el creador d´una teoria mutativa sobre el bacil de Koch. Aquesta teoria suposava tres formes bacil.lars: "D´atac, de transició i de resistència", reversibles entre elles. Per a defensar i divulgar aquesta hipòtesi, ultra la revista "La Clínica", fundà l´Institut Ravetllat-Pla.[586]

El Dr. Pla i Armengol havia començat ja l´any 1.906 els estudis referents a la teoria mutativa del bacil de Koch, fent-se ressó de les idees de Jaume Ferran. Pla treballà conjuntament amb Ravetllat sobre aquestes teories, fins que aquest darrer morí, l´any 1.923).[587]

L´any 1.924 fundà, doncs, l´esmentat Institut Pla-Ravetllat (nom posat en memòria del seu company difunt), al vessant del Guinardó, darrera l´Hospital de Sant Pau, amb un notable equip de metges i veterinaris.[588]

Les teories mutatives foren escoltades internacionalment. Xalabarder n´identificà més tard les formes, i cristal.litzà terapèuticament la vacuna antituberculosa de Calmette.[589] .

El 13 d´Agost de l´any 1.927 l´Institut de Medicina Pràctica de Barcelona el nomenà soci d´honor. Intervingué activament en la VII Conferència de la Unió Internacional contra la Tuberculosi, celebrada a Oslo, l´any 1.930.[590]

A partir de l´any 1.935, produí treballs sobre la tuberculosi, que posteriorment reuniria Avel.lí Artís l´any 1.944, en el llibre "Estudios sobre la tuberculosis". Ediciones Minerva. Ciutat de Mèxic. 1.944.

---

585 Arxius del Col.legi de Metges.

586 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada, p. 209.

587 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 48.

588 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. pp. 48-49

589 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 49.

590 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 49

Militava primerament en el Partit Socialista Obrer Espanyol. El 1.933 passà a la Unió Socialista de Catalunya, en fusionar-se aquest partit amb una part de la Secció Catalana del PSOE. Va fer un recull de les seves idees polítiques a: "El socialismo en Cataluña" (1.930)[591]

El 1.934 és nomenat el primer Soci de Mèrit del Sindicat de Metges. El febrer de l´any 1.936 és elegit diputat pel Front Popular.[592]

Abans de la guerra, col.laborà a "Renaixement" (on signava "Ramon d´Alentorn"), "La presse Medicale", "Revista de Ciencias Médicas", "Revue Internationalle de la Tuberculose"[593]

Entre els seus treballs importants i conferències destaquen (A més dels ja esmentats detalladament):[594]

-"Epidèmies: circumstàncies observades a Catalunya que favoreixen sa difusió i manera d´evitar-les". Ponència (en col.laboració amb els Drs. Calleja, Gibert i Xumetra). I Congrés d´Higiene de Catalunya. Barcelona. 1.906.

-"Contra la sífilis". Comunicació. I Congrés d´Higiene de Catalunya. Barcelona. 1.906.

-"Modo de Administrar els amarcs. Modo de administrar els alcalins-Autorentat gàstric. Exploració de l´estomac sense sonda - Hipòtesi per a explicar els moviments mímics dels catalèptics". "Annals de Medicina". Barcelona. 1.908.

-"Contribució a l´estudi de l´evolució diària de la temperatura en l´home sa en qualques malalts". Comunicació al Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana. Barcelona. Juny del 1.913.

-"El problema social davant la higiene". Conferència de la sèrie de Medicina Social i Divulgació, donada a l´Ateneu Enciclopèdic Popular, el dia 18 de Febrer del 1.913. Barcelona. Ed. Vda. F. Badia. 1.913.

---

591 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Ob. citada. p. 299.

592 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella. Ob. citada. p. 209.

593 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 209.

594 He respectat l´ortografia original, tal com l´he trobat en els seus treballs.

-"Sobre un nuevo concepto de la tuberculosis". Tip. Catalana. Barcelona. 1.923.

Era dels metges catalans que tenien més obra científica i prestigi en exiliar-se. També era dels que tenien més edat, prop de seixanta anys.

En acabar la guerra, marxà a l´estranger, primer a Bèlgica, uns mesos; després a Montpeller; a continuació, a Mèxic.[595]

2) *Etapa mexicana.*

A Mèxic fou un dels primers administradors de la Borsa del Metge Català. (Any 1.943).[596]

Associat amb Miquel A. Marín i Ricard Mestre i Ventura participà en la fundació de les Edicions Minerva, a Mèxic.[597]

Publicà, encara a Mèxic, estudis sobre la tuberculosi (Patogènia, Bacteriologia i Clínica), recollits en l´esmentat llibre d´Avel.li Artís. També publicà:

-"Recordando a Ferran" Minerva. Ciutat de Mèxic. 1.944.

-"Hetero-Alergias tuberculosas y Revisión de algunos conceptos". Minerva. Ciutat de Mèxic. 1.945.[598]

Home d´edat, volgué tornar a Catalunya , i se li va fer un sopar de comiat per part dels seus companys de la Borsa el 28 de Març de l´any 1.946.[599]

3) *Darrera etapa a Catalunya.*

El 25 de Febrer del 1.948 se´l tornà a admetre com a metge al Col.legi de Barcelona[600], amb una disposició que deia:

"*...Previo exàmen de las informaciones recogidas con respecto a su conducta político-social, en relación con el Glorioso Movimiento Nacional, ...se acordó declarar a Vd. depurado sin sanción*", *i acabava amb un "DIOS, que ha salvado a España, guarde a Ud. muchos años*". [601]

---

595 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p. 51.

596 Peyrí i Rocamora, Antoni. Ob. citada. p 27.

597 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Ob. citada. p. 299.

598 Calbet i Camarasa, Josep, i Corbella i Corbella, Jacint. Ob. citada. p. 209. No he trobat aquests dos llibres, ni n´he pogut saber l´editorial. Els poso com a referència de la seva etapa mexicana.

599 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català. Mèxic. 1.985. p. 16.

600 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

601 Nota del Col.legi de Metges de Barcelona, de la sessió celebrada el 20 de Febrer del 1.948 pel Consell Directiu. Queda reflectit l´ambient repressiu que imposaren els vencedors durant molts anys.

Es reintegrà a la seva tasca a l´Institut Ravetllat-Pla, però ja no era el mateix d´abans, despert i progressista. A més, li calgué disminuir el treball, ja que patia del cor.[602]

Morí el 6 de Febrer del 1.956 i fou enterrat a Caldes de Malavella. El personal de l´Institut Ravetllat Pla li dedicà un emocionat record.[603]

6.1.49. DR. JOSEP PUCHE I ALVAREZ.

(Lorca, Múrcia 31-VIII-1.896 - Ciutat de Mèxic, 3-IX-1.979)

Com assenyala Mauricio Fresco en el seu llibre: "El Exilio Español, una Victoria de México", van ser cinc els rectors de les Universitats espanyoles exiliats a Mèxic. Cal recordar, entre ells Pere Bosch i Gimpera, de la Universitat de Barcelona, i el Dr. Josep Puche, de València.

1) *Els anys de Barcelona i l´etapa prèvia al 1.939.*

Josep Puche i Alvarez va néixer el 31 d´Agost del 1.896 a Lorca (Província de Múrcia), en el si d´una família de classe mitjana acomodada. És possible que el seu origen familiar, de procedència diversa, influís posteriorment en la seva futura capacitat d´adaptació a ambients i situacions diferents. La seva mare havia nascut a Vera (Almeria), i el seu pare era originari de Lorca; a més, en la generació anterior hi havia antecedents sevillans i asturians.[604]

El seu avi patern era un home conservador, catòlic i d´ideologia carlina. Contràriament, l´avi matern era liberal.

La seva mare va enviudar molt jove i es traslladà a Barcelona. En una entrevista que li va fer la historiadora mexicana Ascensión H. de León Portilla l´any 1.978, el Dr. Puche recordà que el segon matrimoni de la seva mare li va deparar "Un padre bondadoso, y me introdujo en un nuevo ambiente familiar que influyó grandemente en mi formación, al producirse a la edad de siete a ocho años, quizás los más receptivos de la vida humana".[605] Recordava també que la família barcelonina era liberal i catalanista.[606]

---

602 Cornudella i Capdevila, Josep. Ob. citada. p.51.

603 Esquela apareguda al "Noticiero Universal" de Barcelona, el 8 de Febrer del 1.956.

604 Barona Vilar, J.L. i Mancebo, M. F. "José Puche Alvarez. (Historia de un compromiso). Estudio biográfico y científico de un republicano español".Generalitat Valenciana. Ed. Artes Gráficas Soler. Valencia. 1.988.

605 León Portilla, Ascensión H. "España desde México. Vida y testimonio de los transterrados." Edic. Universidad Nacional Autónoma de México. 1.979. p. 316.

En l´ambient d´ inquetud científica i social de la Barcelona de les primeres dècades del segle es formà en gran mesura la personalitat humana, política i científica de Josep Puche. Realitzà l' Educació Primària als Escolapis i Jesuïtes, i la Secundària a l´Institut General i Tècnic.[607]

La seva integració a Catalunya es produí a la perfecció: va fer seva la llèngua catalana, va anar fent un cercle d´amistats que mantingué, rebé formació acadèmica, i s´incorporà a la investigació i a la docència universitària. A Barcelona es va casar i allí nasqué el seu primer fill. "Todos ellos, acontecimientos que formaron el hilo conductor de su trayectoria vital".[608]

Malgrat que la seva mare professava la fe catòlica, i que va anar a escola, com hem referit, als escolapis i als jesuïtes, l´ambient al seu voltant era liberal. Referí el Dr. Puche que "L´ensenyament de l´Estat era molt precari...en contrast amb les congregacions religioses, que assumien el paper d´educadors de la classe mitjana i elevada".[609]

La família passà un parèntesi de cinc anys a l´Argentina, que ell valorà posteriorment com a molt positiu per a conèixer Llatinoamèrica.[610]

En tornar a Barcelona cursà la carrera de Medicina. Va obtenir una plaça d´alumne intern per oposició a l´Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, on adquirí una bona formació en Medicina Interna. Però, el que tingué una major importància de cara a la seva posterior vida professional i universitària, fou la seva incorporació com alumne intern del Departament de Fisiologia de la Universitat de Barcelona, dirigit pel Professor August Pi i Sunyer.

A Barcelona es vivia un important impuls en el camp de la investigació biològica, de la qual havia estat figura clau Ramon Turró i Darder. Per a situar bé l´ambient

---

606 León Portilla , Ascensión H. Ob. citada. p. 316.

607 Ulises Aguilar B. "Dr. José Puche Alvarez". Ars Mèdica. Facultad de Medicina. Museo de la Medicina Mexicana. UNAM. Mèxic. Año II. (num. 3). p.3

608 Barona Vilar, José Luis i Mancebo, Maria Fernanda. "José Puche Alvarez (1.896-1.979). Historia de un compromiso. Estudio biográfico y científico de un republicano español." Generalitat Valenciana. Comissió per al V Centenari del descobriment d´Amèrica. 1.988. p.21.

609 Puche i Alvarez, Josep. " Palabras del Exilio". Mèxic. p. 39. Recull de León Portilla, Ascensión H. de, a "España desde México. Vida y testimonio de los transterrados". Ob. citada. p. 318.

610 León Portilla, Ascensión H. de. Ob. citada. p. 328 i 329. De fet, el que constata Puche és que des d´Espanya hi havia un desconeixement i un menyspreu gran de la realitat dels països llatinoamericans, accentuada més endavant per l´actitud paternalista del franquisme.

cultural i científic del país, cal tenir present també la tasca feta per l´Institut d´Estudis Catalans[611], semblant a la que a Madrid feia la "Institución Libre de Enseñanza".

Influïren fonamentalment en la formació del Dr. Josep Puche, el Professor Jesús Maria Bellido i Golferichs, Catedràtic de Farmacologia i Terapèutica, i, sobre tot, el Mestre August Pi i Sunyer, Catedràtic de Fisiologia, diputat republicà a les Corts durant tres legislatures,[612] del 1.916 al 1.921, i director de l´Institut de Fisiologia.

Les línies d´investigació que portà a terme l´Institut de Fisiologia van guiar els inicis del Dr. Puche a la investigació i, són en definitiva, les que va anar seguint fins i tot durant l´etapa mexicana.

El Professor Pi i Sunyer s´acostà als temes immunitaris i sistematitzà el concepte de "sensibilitat tròfica", basat en l´anàlisi dels reflexos nerviosos d´adaptació. Aquesta qüestió, anys més tard seria analitzada en la seva evolució posterior pel seu deixeble, el Dr. Puche, des de Mèxic.

Pi i Sunyer també va investigar sobre la participació química a la regulació respiratòria, que relacionà amb l´existència de quimioreceptors perifèrics vinculats a l´acció vagal. Amb això obrí una línia d´investigació que després seguiria Puche a Mèxic amb els treballs sobre el control nerviós de la glucèmia i l´estudi del metabolisme dels glúcids. El Dr. Puche presentà diversos treballs a la Societat de Biologia, relacionats amb la glucèmia i la seva regulació, entre 1.925 i 1.934 [613]

Des de l´any 1.919 al 1.926 investigà en el terreny dels electrocardiogrames, i la seva modificació deguda a fàrmacs. S´ha de tenir present que Pi i Sunyer i Bellido havien introduït l´electrocardiograma a Catalunya l´any 1.913.[614] També presentà publicacions sobre la hipertensió arterial i la influència de l´apnea sobre el centre moderador cardíac. (S´adjunta la relació dels treballs).

---

611 Ramon Turró i August Pi i Sunyer en formaren part des de la creació de la secció de ciencies, l´any 1.911.

612 Calbet i Camarasa, J. M. i Corbella i Corbella,J. 'Diccionari Biogràfic de Metges Catalans". Segon Volum. III Congrés d´Història de la Medicina Catalana. Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona. Barcelona. 1.981. p. 202.

613 Veure, en aquest mateix treball, la relació de publicacions del Dr. Josep Puche.

614 De Fuentes Sagaz, Manuel. "History of Catalan Cardiology". Ed. Alta Fulla. Barcelona. 1.992. p. 42.

Referent als hidrats de carboni, el Dr. Puche investigà sobre el sistema nerviós autònom en la regulació de la glucèmia, la influència de l´asfíxia i de la lligadura dels conductes pancreàtics en la glucèmia, el metabolisme dels glúcids i la insulina.

És en tot aquest context cultural i científic en què es formà Josep Puche, col.laborant en les tasques de laboratori de l´ Institut de Fisiologia. Entre 1.918 i 1928, darrer any de la seva estada com a fisiòleg a Barcelona, fou successivament alumne intern, ajudant de pràctiques, professor assistent, professor auxiliar i cap de treball experimental a l´Institut de Fisiologia de Barcelona, després d´haver obtingut la llicenciatura l´any 1.922.

Després de llicenciar-se i fins al 1.926, treballà en la seva tesi de doctorat que, com era preceptiu a l´època, l´obligà a desplaçar-se a Madrid. Allí entraria en contante amb el "Laboratorio de Fisiología", creat per la "Junta para Ampliación de Estudios", i amb l´escola del Dr. Negrín, l´altre home que marcà de manera més ferma la seva trajectòria vital i política.[615]

La seva Tesi versà sobre la funció del sistema nerviós autònom en la regulació de la glucèmia[616], tot seguint una de les línies de treball que es desenvolupaven en el laboratori de fisiologia dirigit pel Dr. Negrín, i que coincidia amb els treballs de l´escola de Barcelona.[617]

En opinió d´alguns autors, d´alguna manera, el Dr. Puche vindria a ésser posteriorment un "pont" entre les dues grans escoles d´investigació fisiològica d´aquell moment a l´Estat Espányol.[618]

Cal fer un incís per explicar que durant l´estada del Dr. Puche a Madrid per la tesi, havia treballat en l´esmentat "Laboratorio de Fisiología". Fou el mateix Pi i Sunyer qui li facil.lità l´accés a aquesta institució[619], i Negrín formà part del tribunal que anys després concedí al Dr. Puche la càtedra de Fisiologia de la Universitat de Salamanca (Any 1.929). El Dr. Negrín, abans de començar la guerra, li proposaria al Dr. Puche col.laborar amb ell a la Càtedra de Fisiologia de Madrid[620]. Negrín tenia una formació científica alemanya (Kiel i

---

615 Barona Vilar, José Luis i Mancebo, María Fernanda. Ob. citada. Universitat de València. 1.988. p. 31

616 Puche i Alvarez, josep. "El sistema nervioso autónomo en la regulación de la glucemia". Imp. Casa Provincial de Caritat. Barcelona. 1.927.

617 Barona Vilar, J. L. i Mancebo, M.F. Ob. citada, p. 38.

618 Barona Vilar, J.L. i Mancebo, M.F. Ob. citada. p. 17.

619 Barona Vilar, J. L. i Mancebo, M.F. Ob. citada. p. 36.

620 Barona Vilar, J.L. i Mancebo, M.F. Ob. citada. p. 38.

Leipzig), i treballà sobre els sistemes endocrí i nerviós; estava afiliat al Partit Socialista, i durant els darrers anys de la guerra seria Cap de Govern.

Una vegada el Dr. Puche va acabar el seu treball del doctorat tornà a Barcelona i continuà treballant amb el grup català de fisiòlegs fins al 1.929. En aquesta etapa Puche s´integrà en algunes de les institucions catalanes, tot reforçant la seva vinculació professional i afectiva amb el món català.

Era soci agregat de la Societat Catalana de Biologia des de l´any 1.919, i l´abril de l´any 1.921 hi havia presentat la seva primera comunicació referent als "Efectes de la compressió de les vísceres pelvianes i abdominals sobre la secreció renal", tot col.laborant amb Jesús Maria Bellido.[621]

Després del doctorat ingressà en l´Acadèmia de Ciències Mèdiques de Barcelona, i li fou concedit el premi Garí per la seva tesi doctoral.

L´any 1.923 havia estat secretari de publicacions a la Junta de la Societat, presidida per Ramon Turró.[622]

Fou secretari de la Societat Catalana de Biologia (1.925-1.929), a la Junta presidida per Pere Gonzàlez, i col.laborador molt actiu en les seves tasques. Participà també activament en els Congressos de Metges de Llengua Catalana.[623] Una bona part de la seva obra feta abans de l´exili està publicada als "Treballs de la Societat Catalana de Fisiologia"

Al seu llibre: "La Medicina Catalana del Segle XX", Oriol Casassas explica: "A la Societat de Biologia de Barcelona s´hi fan públiques les més interessants observacions de la investigació fisiològica del seu temps," i menciona el Dr. Puche entre els científics més importants[624]; es refereix a ell com un dels investigadors formats al costat d´August Pi i Sunyer, que portaren el rigor i la inquietut del Mestre a d´altres llocs de l´Estat.[625]

El Dr. Puche obtingué beques de la Mancomunitat de Catalunya, i l´any acadèmic 1.928-1.929 assistí a cursos i seminaris a diverses institucions mèdiques de prestigi a Europa: Institut de Fisiologia de la Universitat Lliure de Brusel.les, Institut de

---

621 Casassas, Oriol. "Evocació de J. Puche, G. Xalabarder i A. Esteve". Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.980. p. 8.

622 Casassas, Oriol. "Evocació de J. Puche...."Ob. citada. p. 9.

623 Calbet i Camarasa, J.M. i Corbella i Corbella, J. Ob citada. Barcelona, 1.982. Segon Volum. p. 220.

624 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970. p. 90.

625 Casassas, Oriol. " La Medicina..."Ob. citada. p. 112.

Farmacologia de la Universitat de Gante, Institut de Fisiologia de la Universitat de Utrecht, Departament de Fisiologia de Lund i Institut de Bioquimica de Yvar Bang.

Després d´un breu pas per la Càtedra de Fisiologia de la Universitat de Salamancà, obtingué la Càtedra de Fisiologia General, Química Fisiològica i Fisiologia Especial de la Universitat de València, l´any 1.930. Molts anys després manifestaria: "Las razones que me llevaron a tomar tal decisión fueron claras, porque Valencia estaba más cerca de Catalunya y porque además es una ciudad amplia, abierta".[626]

A València continuà les investigacions de laboratori referents al metabolisme. Mantingué sempre relació amb Catalunya i amb l´Institut de Fisiologia i la Societat de Biologia; publicà treballs a la "Revista Mèdica de Barcelona", i presentà les seves aportacions a la "Societé de Biologie" de París, en col.laboració amb A. Pi i Sunyer i R. Carrasco i Formiguera.[627]

A partir del 1.932 havia començat a publicar treballs a la principal revista mèdica valenciana, "La Crónica Médica", i des del 1.934, juntament amb els també catedràtics de València Luis Urtubey, Juan José Barcia i Vicenç Sanchis Bayarri, planificaren una revista "de tipus europeu, que publiqués articles originals d´autors espanyols i estrangers, i els treballs realitzats a la Facultat".[628].

En proclamar-se la República, el Dr. Puche estava afiliat al partit Acció Republicana, de tendència liberal d´esquerres, que presidia Azaña, i el primer servei polític fet per Puche fou el de governador de Palència, on romangué tres mesos.

Tornà a la Càtedra de València, que ocuparia fins al 1.938.

L´Abril del 1.936 hi hagué un incident a la Universitat de València, ja que els estudiants de la FUE[629] no acceptaven les autoritats acadèmiques, i en canvi volien que el Professor Puche en fos el Rector. A l´exili Puche explicaria: "Los estudiantes tomaron la Universidad y me entregaron las llaves para que la rigiera, Me puse en comunicació con el Ministro de Instrucción Pública, que era entonces Marcel.li Domingo y le expliqué lo sucedido. Aunque él consideró la elección de los muchachos como buena, y que el gobierno

---

626 Puche i Alvarez, Josep. "Palabras del exilio". Mèxic. 1.979. p. 40.

627 Barona Vilar, J.L. i Mancebo, M.F. Ob. citada. p. 45.

628 López Piñero, José Maria. "Historia de la Medicina Valenciana". Tom II. "La decadencia y el nuevo intento de recuperación del primer tercio del siglo XX. Vicent Garcia Editores. Valencia. 1.992. p. 112.

629 FUE. Sigles de la "Federació de Universitarios Españoles", de tendències d´esquerres.

aceptaba el cambio, convoqué al claustro, compuesto de profesores y estudiantes, para que la elección fuera académica, y me votaron como rector por mayoría, no por unanimidad".[630]

Durant la guerra fou destacat a Madrid com a director de l´"Instituto Nacional de Higiene de la Alimentación", i va organitzar, amb la col.laboració de deixebles i del Professor Grande Covián l´alimentació de la població civil.

Abans d´acabar la guerra (any 1.938), fou nomenat Director General de Sanitat de Guerra. Tenia el grau de Coronel des de l´Onze de Juny del 1.938.[631]. En aquest període s´unificà la sanitat civil i la militar de les diferents armes de l´exèrcit republicà.

. Relació de publicacions més importants fetes abans de l´exili:[632]

- Puche i Alvarez, Josep. "Observacions d´Electrocardiografia experimental". (Premi de l´Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya). Barcelona. 1.919.

- Bellido i Golferichs, Jesús Maria; Puche i Alvarez, Josep. "Efectes de la compressió de les vísceres pelvianes i abdominals sobre la secreció renal". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.920. pp. 185-187.

- Puche i Alvarez, Josep. "Modificacions cardiovasculars en els reflexos vago-simpàtics". Societat de Biologia de Barcelona. 1.922, X: 112-128.

- Pi i Sunyer, August; Puche i Alvarez, Josep. "Notes sobre el simpàtic sensitiu i la inervació aferent de l´estòmac". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.922. pp.249-257.

- Puche i Alvarez, Josep. "Effects du sulfate de quinidine sur le coeur denervé". Comptes. R. de la Soc. de Biologie de Paris. 1.923, LXXXVIII: 1.936-1.938.

- Puche i Alvarez, Josep. "Influence de l´apnee sur le centre moderateur du coeur". C.R. de la Soc. de Biologie de Paris. 1.923, LXXXVIII: 617-620.

---

630 León Portilla, Ascensión H.. Ob. citada. p. 318.

631 Barona Vilar, J.L. i Mancebo, M.F. Ob. citada. Apèndix documental. Document VI.

632 Reconec que en manquen, i que en algunes de les esmentades falta precisió en les dades. Les poso, però, tenint en compte el seu interés, en no haver pogut obtenir-les més exactes.

- Puche i Alvarez, Josep. "Modificacions del complex ventricular de l´electrocardiograma pel sulfat de quinina". Annals de l´Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya. Barcelona. 1.924, XVIII: 228-229.

- Puche i Alvarez, Josep. "La reaction actuelle de l´urine dans les reins denervés". C.R. de la Soc. de Biologie de Paris. 1.924, XC: 827-829.

- Puig i Sureda; Puche i Alvarez, Josep. "Cirugia experimental del intestino grueso". Comunicació al Congrés Internacional de Cirurgia de París. Octubre 1.924. Publicat a: Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.924. pp. 155-160.

- Puche i Alvarez, Josep. "Contribució a l´estudi experimental de la uremia". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.925. pp. 30-67.

- Bellido i Golferichs, Jesús Maria; Puche i Alvarez, Josep. "La hiperglucèmia insulínica i les vies d´administració de la insulina". Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.925. pp. 127-134.

- Puche i Alvarez, Josep. "L´inervation afferente de l´estomac". C.R. de la Soc. de Biologie de Paris. 1.925, XCII: 807-812.

- Puche i Alvarez, Josep. "L´inervation afferente de l´intestin". C.R. de la Soc. de Biologie de Paris. 1.925, XCII: 812-817.

- Puche i Alvarez, Josep; Raventós, J. "Tècniques per a evitar la glucolisi "in vitro" . Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.926. pp. 163-173.

- Pi i Sunyer, August; Puche i Alvarez, Josep; Raventós, J. "Acció fisiològica de la sintalina". Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.926. pp. 273-283.

- Puche i Alvarez, Josep. "La sensibilitat visceral". Treballs de la Societat de Fisiologia. Barcelona. 1.927. pp. 329-352.

- Puche i Alvarez, Josep. " El sistema nerviós autònom en la regulació de la glucèmia". Tesi Doctoral. Treballs de la Societat de Biologia. 1.927. p. 235.

- Puche i Alvarez, Josep. " Efectes de la denervació gàstrica sobre la sensació de fam". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.927. pp. 313-319.

- Puche i Alvarez, Josep. "La fam local provocada per insulina". Treballs de la Soc. de Biologia . Barcelona. 1.927. pp. 299-310.

- Puche i Alvarez, Josep. "Sobre els mecanismes d´acció de la insulina". Treballs de la Soc. de Biologia. Barcelona.1.927. pp. 139-143.

- Puche i Alvarez, Josep. "Els mecanismes d´excitació i inhibició". Annals de l´Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya. 1.927.

- Puche i Alvarez, Josep; Domènech, F. "Influència de l´anestèsia intrarraquídea sobre la motilitat intestinal". Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.927. pp. 217-224.

- Puche i Alvarez, Josep. "Nota sobre el paral.lelisme dels fenòmens elèctrics i mecànics del cor". Annals de Ciències mèdiques. Barcelona. 1.927, XXI: 147-148.

- Pi i Sunyer, August; Puche i Alvarez, Josep. "Hiperglucèmia per hemorràgia i dilució sanguínia" Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.928. pp. 116-141.

- Puche i Alvarez, Josep; Bofill i Deulofeu, J. "Influència de la lligadura dels conductes pancreàtics sobre la glucèmia. Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.928. pp. 178-191.

- Puche i Alvarez, Josep. "Acció de l´efedrina sobre la pressió arterial". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.929. pp. 213-218.

- Puche i Alvarez, Josep. "Fisiologia de la secreció renal". Ponència al Congrés Nacional de Medicina de Girona. 1.929.

- Puche i Alvarez, Josep; Bofill i Deulofeu, J. "Contribució a l´estudi de la histo-fisiologia del ronyó". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1929. pp. 302-333.

- Puche i Alvarez, Josep. "Influence of the Asphixia on the blood sugar level". Comunicació al XII Congrés Internacional de Fisiologia. Boston. 1.929. (Publicat en català a: Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.929. pp. 367-394).

- Pi i Sunyer, August; Puche i Alvarez, Josep. "Noves investigacions sobre la sensibilitat química pulmonar. Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.929. pp. 9-15.

- Carrasco i Formiguera, Rossend; Puche i Alvarez, Josep. "Denervació de les glàndules suprarrenals i diabetis experimental". Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.930. pp. 301-307.

- Puche i Alvarez, Josep. "Influència de les solucions hipertòniques sobre el funcionament respiratori del cap aïllat." Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932, XVII: 356-358. (I també: Revista Médica de Barcelona. 1.932, XIX: 142-147).

- Puche i Alvarez, Josep. "Efectes de la insulina sobre la pressió arterial i sobre la respiració". Revista Mèdica de Barcelona. 1.932, i Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona. 1.932, XVII: 358-362.

- Puche i Alvarez, Josep. "Fisiologia de la pressió arterial". Ponència Oficial. VII Congrés de Metges de Llengua Catalana. Actes. Barcelona. 1.932, II: 3-46.

- Puche i Alvarez, Josep. "Investigacions sobre el metabolisme dels glúcids". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.934. pp. 229-258.

- Puche i Alvarez, Josep. "La curva de Hiperglucemia provocada en los sujetos normales". Revista Médica de Barcelona. 1.934, .XXI: 350-352.

- Puche i Alvarez, Josep. "Las curvas de glucemia capilar venosa en sujetos normales". Crónica Médica. València. 1.934, XXXVIII: 352-355.

- Puche i Alvarez, Josep. "Las curvas de glucemia capilar venosa en sujetos diabèticos". Crónica Médica. València. 1.935, XXXIX: 803-805.

- Puche i Alvarez, Josep. "El índice metabólico del sujeto normal en la región valenciana". Crónica Médica. València. 1.935, XXXIX: 657-662.

2) *L´Exili.*

Continuà com a Director General de Sanitat fins que, perduda la guerra, juntament amb d´altres membres del govern, abandonà Espanya a l´aeròdrom d´Elda el 7 de

Març del 1.939. Van anar a França i des d´allí, el Dr. Negrín li encomanà acomodar els republicans que arribaven a Mèxic. El Dr. Puche entrà a Mèxic a finals del mateix mes de Març.

Es va crear el "Comité Técnico de Ayuda a los Republicanos Españoles", que depenia del SERE de Paris. El Dr. Puche, al davant del Comitè, i sense poder comptar amb els fons del "Vita", va posar en marxa un ampli programa d´ajut als refugiats, en crear diverses empreses, entre elles, la Financiera Industrial Agrícola, S.A., la Cooperativa Pablo Iglesias, empresa constructora mixta, l´Editorial Séneca, l´Institut Lluis Vives, Vulcano S.A. de Construcciones Mecánicas, Laboratoris Químics, Cooperativa de Ahorro y Construcción, Industria Pesquera S.A. Algunes d´aquestes empreses improvisades no sempre van tenir l´efectivitat desitjada, però totes van contribuir a solucionar el problema del treball, important en els primers anys dels refugiats.[633]

Sobre l´activitat d´aquells temps del Dr, Puche, em digué textualment el Professor Folch: "Va ser com un àngel protector per als refugiats".[634]

És interessant tenir present una frase del Dr, Puche, de l´any 1.978, sobre la seva irrupció i la d´altres científics i intel.lectuals en la política del seu temps: "Durante la República se produjo un fenómeno que no se da con frecuencia, es decir, que los intelectuales de aquel momento histórico irrumpieron en la política y tuvieron intervención decisoria en ella".[635] Coincideix, en certa manera, amb Gabriel Jackson.[636]

Contribuí a la creació de la revista "Ciencia", fundada per l´investigador espanyol Dr. Cándido Bolívar, que havia estat Director del Museu de Ciències Naturals de Madrid. Al primer volum, del Març del 1.940, hi apareix el Dr. Puche formant part del Consell de Redacció[637], juntament amb els Professos Pi i Sunyer i Cuatrecases, entre els metges catalans. Serà membre efectiu del Comité Editorial durant onze anys (1.964-1.975).

Aquesta revista tindria molt de prestigi, i fou un intent de difondre el coneixement i fomentar l´intercanvi d´opinions entre prestigiosos científics del món iberoamericà, aplegant científics refugiats i americans, de matèries diverses.

---

633 León Portilla, Ascensión H. Ob. citada. p. 315

634 D´una conversa mantinguda amb el Professor Folch i Pi a Tecamachalco, Mèxic. 1.992.

635 León Portilla, Ascensión H. Ob. citada. p. 324

636 Jackson, Gabriel. Al llibre "La República española y la guerra civil", manifestà: "...Las Misiones Pedagógicas realizaban una gran cruzada contra el analfabetismo y ciudadanos como Pablo Casals y Juan Negrín, aportaban sus ingresos particulares para centros culturales...el genio literario, la vitalidad cultural i el idealismo de los españoles estaban en pleno apogeo". p.158.

637 "Ciencia". Editorial Atlante, S.A. Mèxic. 1.940 (1 de Març). Any I. Num. 1.

L´historiador de la Medicina Germán Somolinos D´Ardois, referí el 1.965: "La revista Ciencia, por su gran altura científica, y su continuidad desde nuestra llegada hasta hoy, es una de las publicaciones que prestigian a Mèxico en el extranjero".[638]

A les seves pàgines el Dr. Puche publicà l´any 1.940 un treball sobre el contingut d´àcid ascòrbic de la taronja valenciana[639]. A la revista "América" publicà també el 1.940 un assaig sobre la gana a Europa.

Dos anys després, als "Anales del Ateneo Ramón y Cajal", dels quals en formà part del Secretariat de la Redacció, exposà els seus punts de vista sobre la teoria neuronal. En la mateixa revista, l´any 1.944, publicà un article sobre les proves funcionals en Medicina[640].

S´afilià a la Borsa del Metge Català[641] i es constituí en un dels promotors de l´"Ateneo Español", entitat que posteriorment presidiria des del 1.973.

L´any 1.943 es reincorporà a l´educació superior, en obtenir una càtedra de Fisiologia a la que era llavors "Escuela de Medicina Rural de l´"Instituto Politécnico Nacional", que conservarà durant quatre anys.

El 1.947 és nomenat professor de fisiologia de la "Escuela de Medicina de la Universidad Nacional Autónoma de México", on impartí la cátedra de Fisiologia General fins al 1.958, i de Fisiologia Humana des del 1958 al 1.965, data de la seva jubilació.

El programa de "Fisiologia General" havia estat proposat el 1.944 per Alberto Guevara Rojas, un dels professors del Departament, i aportava, com a principal novetat la incorporació de l´activitat de les estructures vives com a transformacions energètiques i materials, subjectes a les lleis físiques i químiques.

---

638 Somolinos D´Ardois, Germán. "Veinticinco años de Medicina Española en México".Gaceta Médica de México. Mèxic.1.965 (Juliol), XCV. (7): 655.

639 Puche Alvarez, José. "Contenido de ácido ascórbico en la naranja valenciana". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.940, I:159-163.

640 Puche Alvarez, José. "Las pruebas funcionales en Medicina". Anales del Ateneo Ramón y Cajal. Mèxic. 1.944, III: 21-25.

641 Vilar i Canales, Pelai. Documents de la Borsa del Metge Català. Ciutat de Mèxic. 1.969. p. 18. (Relació de socis el dia 21 d´Abril del 1.969).

El 1.959 el Dr. Puche rebé l´encàrrec del Departament de seleccionar els estudiants que havien de col.laborar en la docència pràctica del laboratori, i des del 1.960 presidí la comissió de fisiòlegs encarregada de revisar i actualitzar els continguts del programa teòric i de les pràctiques del laboratori.

Durant la seva etapa com a professor de Fisiologia -com a "Maestro", que en diuen els seus deixebles-, es dedicà fonamentalment a la docència i a tasques d´organització i renovació dels programes.

Segons els testimonis dels que van ser els seus deixebles mexicans, els seus plantejaments docents tenien gran atractiu. Fruí de gran popularitat entre els alumnes i despertà vocacions cap a la investigació fisiològica. Precisament alguns dels seus deixebles ocupen avui dia llocs de primer ordre en l´experimentació fisiològica mexicana i en la docència universitaria.

Personalment he pogut conèixer i conversar de tot el que acabo d´exposar amb el Dr. Hugo Aréchiga i el Dr. Ulises Aguilar, professors importants de la UNAM.

"Són també alumnes que han destacat Baltasar Barrera Mera, professor de fisiologia de la UNAM, Yolanda Berdeja, i Augusto Fernández Guardiola, investigador a l´"Instituto Mexicano de Psiquiatria".[642]

Hugo Aréchiga era un dels alumnes més avantatjats i fou Cap del Departament de Fisiologia, Biofísica i Neurociències del Centre de Investigació i Estudis avançats del IPN. Destacà en l´estudi de la transmissió de l´impuls nerviós. Introduí a Mèxic la utilització de l´Acocilprocambarus bouvieri, un crustaci, com a animal d´experimentació, utilitzat pel Dr. Puche per iniciar uns estudis sobre el metabolisme dels glúcids.

Precisament el Dr. Puche des de la seva jubilació l´any 1.965, va poder retornar novament al que li agradava més, la investigació, amb gran entusiasme. Malgrat tenir pocs medis i una paga gairebé simbòlica, va atraure alumnes, dirigí tesis i en els congressos de la Societat Mexicana de Ciències Fisiològiques van començar a escoltar-se els treballs seus i dels seus col.laboradors. Són més de vint les contribucions sobre la regulació de la glucèmia i la ingesta d´aliments.[643]

---

642 De les entrevistes fetes per l´autor als Drs. Hugo Aréchiga i Ulises Aguilar. Mèxic, D.F. Març del 1.992.

643 Aréchiga, Hugo. "Palabras en homenaje al Dr. José Puche". Homenatge pòstum al Dr. Josep Puche. UNAM Ciutat de Mèxic. 1.979. (10 de Desembre). pp. 4-7.

Presidí des de la seva creació la Comissió Editorial de la Societat de Ciències Biològiques, i es constituí en figura central per a l´organització dels congressos anyals.

Cal destacar també de la seva obra la traducció al castellà del text de fisiologia de Philip Bard, en dues edicions, la de 1.966 i la de 1.977. Quan va ingressar al cos editorial de la revista "Ciencia", on ja havia publicat alguns treballs, aconseguí que importants investigadors publiquessin treballs originals en castellà. Aquest fet, com és lògic, fou important a Mèxic, per tal de no patir tant la colonització idiomàtica anglòfona.

En el camp de la indústria farmacèutica, fundà el laboratori IQFA. (Indústries Químico Farmacèutiques).

La Societat de Ciències Biològiques va fer una excepció amb el Professor Puche i li va dedicar un dels seus congressos anuals. És l´únic soci a qui s´ha fet aquest honor en vida.[644]

.Publicacions a l´exili:[645]

-"Contenido de ácido ascórbico en la naranja valenciana". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.940, I: 159-163.

-"El hambre en Europa". Revista America. Ciutat de Mèxic. 1.940.

-"Una teoría que no envejece. La teoría de la neurona". Anales del Ateneo Ramón y Cajal. 1.942.

-"Comentarios sobre la vida de un sabio español del siglo XVI: J.L. Vives". Buenos Aires. 1.942.

-"Las pruebas funcionales en Medicina". Anales del Ateneo Ramón y Cajal. Ciutat de Mèxic. 1.944, III: 21-25.

-"Aspectos fisiològicos de la doctrina de la neurona". Mèxic. 1.952.

-"Significación de Ramón Turró en la Fisiología". Mèxic. 1.952.

-"La glucemia y el funcionamiento del sistema nervioso". (Llibre homenatge al Prof. Pi i Sunyer). Mèxic. 1.954.

-"La glucostasis y la sensación de hambre". Ciencia. Mèxic.1.958, XVII: 201-204.

---

644 Aréchiga, Hugo. Ob. citada. p. 5.

645 Hi ha algunes de les publicacions que no he pogut trobar, i de les quals em manquen dades, però les cito pel seu interés.

-"Sensibilidad somàtica y actividad respiratoria". Ciencia. Mèxic. 1.965, XXIV: 172-180.

-"Antecedents i situació actual del concepte de sensibilitat tròfica". Societat Catalana de Biologia. "August Pi i Sunyer". Barcelona. 1.966. pp. 71-95.

-"Estudios sobre el metabolismo de los crustáceos II. Interpretación de las respuestas hiperglucemiantes en el Procambarus bouvieri". Amb la col.laboració de Berdeja, Y. XIII Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. Morelia. Mich. Mèxic1.970.

-"Acerca de los mecanismos determinantes de las hiperglucemias del acocil P. b". Amb la col.laboració de Aréchiga, Hugo; i Abreu, L.F. XIII Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. Morelia. Mich. Mèxic. 1.970.

-"Estudios sobre el metabolismo de los crustáceos IV. Curvas de tolerancia a la glucosa en el P. bouvieri." XIV Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. Oaxtepec. Mor. Mèxic.1.971.

-"Estudios sobre el metabolismo de los crustáceos VII. La presión osmótica de algunos crustáceos mexicanos". Amb la col.laboració de López Quiroz, D. XV Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. San Cristóbal de las Casas. Chiapas. Mèxic. 1.972.

-"Estudios sobre metabolismo de los crustáceos XVIII. Administración parenteral de diferentes concentraciones de glucosa en el acocil". XV Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. San Cristóbal de las Casas. Chiapas. Mèxic. 1.972.

-"Estudios sobre el metabolisno de los crustáceos XI. La eliminación de la glucosa en las hiperglucemias experimentales del acocil". Amb la col.laboració de López Quiroz, D. XVI Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. Zacatecas. Zac.Mèxic. 1.973.

-"La hiperglucemia experimental en el acocil. Ordenación y crítica de los resultados". Amb la col.laboració de Berdeja, Y; i López Quiroz, D. Ciencia. Mèxic. 1.974.

-"La orientación actual del estudio y de la enseñanza de la Fisiología". Informe tècnic. Universitat Nacional Autònoma. Ciutat de Mèxic.1.974.

-"La conducta alimentaria del acocil normal". Amb la col.laboració de Barrera, B; i Berdeja, Y. XVI Congreso Nacional de Ciencias Biológicas. Ixtapan de la Sal. Mèxic. Juny 1.974.

-"La conducta alimentaria de los acociles destallizados. II. Hiperfagia en los acociles destallizados". Amb la col.laboració de Berdeja, Y. XVI Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. Ixtapan de la Sal. Mèxic. 1.974.

-"Estudios sobre el metabolismo de los crustáceos. XII. Nota aclaratoria sobre la acción hiperglucemiante del glucagón". Amb la col.laboració de Berdeja, Y; i Pedroza, R. XVI Congreso Nacional de Ciencias Fisiológicas. Ixtapan de la Sal. Mèxic. 1.974.

Morí a la Ciutat de Mèxic el 3 de Novembre del 1.979.

A la Universitat se li va fer un sentit homenatge pòstum el 10 de Desembre del 1.979. amb unes paraules que llegí el Dr. Hugo Aréchiga, el qual expresà sobre la persona del Dr. Josep Puche: "Ejerció su talento sin vanidad y sin mordacidad. Criticaba solo para construir, y construía solo para servir".

També referí: "Honda es la huella que deja en sus alumnos, vasta su cultura, su erudito conocimiento de la fisiología, la claridad de su pensamiento y su elocuencia, aunadas a la finura del trato y la sempiterna disposición de servir a sus alumnos"...i continuà: "Ninguna de sus actividades académicas pareció hacerse con mengua de su interés por servir a sus pacientes, continuó tratándoles como si cada uno de ellos fueran su único interés".

El mateix Dr. Hugo Aréchiga digué: "Esos impulsos y tendencias que tan armoniosamente se conjugaron en la persona de José Puche, son los que habremos de transmitir a nuestros semejantes, y en la medida en que seamos capaces de hacerlo iremos pagando esa deuda de gratitud".[646] i [647].

El 31 de Març del 1.980 va haver-hi un altre homenatge pòstum al Dr. Josep Puche, organitzat per l´Ateneo Español i la UNAM.[648]

El Dr. Ulises Aguilar, Secretari del "Consejo de Profesores Investigadores de Ciencias Biomédicas" m´explicà sobre el "Maestro Puche":

"Hombre visionario, el Maestro Puche, junto con otros maestros fue de los iniciadores de los Cursos de Posgrado de Maestría y Doctorado en Ciencias Biomèdicas de la Facultad" Afegí: "Me tocó el honor de tomar la estafeta (*el relleu*) del Maestro Puche como Secretario del Consejo de Profesores Investigadores de Ciencias Biomédicas ."

Del 26 al 29 de Setembre del 1.989, les tres Coordinacions de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic (Humanitats, Investigació Científica i Difusió Cultural),

---

646 Paraules pronunciades pel Dr. Hugo Aréchiga en l´homenatge pòstum al Dr,. Josep Puche el 10 de desembre del 1.979. Public. UNAM. Ciutat de Mèxic.1.979 p. 5.

647 En el mateix acte intervingueren també el Dr. Dionisio Nieto, que parlà de l´obra del Dr. Puche a Espanya, i el Dr. Alberto Guevara Rojas, en nom de la Societat mexicana de Ciències Biològiques. Aquest acte tingué lloc a la UNAM, organitzat per la Facultat de Medicina i la Societat Mexicana de Ciències Fisiològiques.

648 Celebrat sota la presidència del Dr. Guillermo Soberón, comptà, entre els tres conferenciants amb la presència del Professor Albert Folch i Pi, que parlà sobre: "El Dr. José Puche en España".

organitzaren un homenatge dels universitaris mexicans als seus mestres de l´exili espanyol. Es cumplien cinquanta anys de l´arribada del "Sinaia", el primer vaixell d´exiliats. Els actes, solemnes i plens de significat, comptaren amb la presència de destacats professors mexicans, i en va fer la cloenda José Sarukhan, rector de la UNAM.

Entre els conferenciants, el Dr. Hugo Aréchiga parlà sobre la Biomedicina. Referent al Mestre Puche manifestà:

"Hicimos los primeros registros intracelulares en neuronas de invertebrados de México...Jamás encontré en él una disposición que no fuera generosa ni una idea que no fuera noble. Nadie, que yo sepa, puede citar de él un acto egoísta. Cuando la Sociedad de Ciencias Fisiológicas le rindió un homenaje, la ovación fue una de las más conmovedoras que se han escuchado en esa agrupación." I continuà: "...Aunque el Dr. Puche ya no esté entre nosotros, su influència sigue presente en el desempeño de quienes tuvimos la fortuna de tratarlo."[649]

I acabà expresant: "...Quiero rendir homenaje a quien fue mi Maestro y Mentor dentro y fuera de la Universidad."[650]

Al cor de la Ciutat de Mèxic, a la Plaça de Santo Domingo, hi ha l´antic Palau de la Inquisició, que és l´ edifici on hi ha actualment la Càtedra d´ Història de la Medicina. A la seva Biblioteca hi ha exposada la donació feta pel Dr. Josep Puche a la UNAM. M´explicà el Dr. Ulises Aguilar que era una gran satisfacció per a ell, que va cuidar-se també del museu de la Medicina de l´edifici, haver situat les coses del Dr. Puche.[651]

Així és com es constituí l´anomenat FONDO JOSE PUCHE ALVAREZ, a la Biblioteca del Palacio de la Medicina. El van posar allí l´any 1.991, i en el seu aspecte extern correspon a una vitrina d´uns 2 x 2 metres.

A l´interior hi ha llibres diversos de la Biblioteca personal del Dr. Puche, fotos, un bust, i una placa conmemorativa de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, de l´any 1.979, entre d´altres distincions. També hi ha objectes i aparells mèdics que va

---

649 Aréchiga, Hugo. "La Biomedicina". El Exilio Español en la UNAM. Universidad Nacional Autónoma de México. Ciutat de Mèxic. 1.989. pp.138-139.

650 Aguilar B. , Ulises. "Dr. José Puche Alvarez (1.896-1979)", a la publicació "Ars Médica" de la Facultat de Medicina de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic". Museo de la Medicina Mexicana. Ciutat de Mèxic. 1.992. (Gener-Febrer), II.(3): 1-4.

651 De l´entrevista concedida pel Dr. Ulises Aguilar a l´autor, a la Facultat d´Història i Filosofia de la Medicina. Ciutat de Mèxic. Abril del 1.992.

emprar, i s'hi observa una petita escultura commemorativa de la "Escuela Nacional de Ciencias Biológicas" en l'"Homenaje a los Maestros Inmigrantes Españoles".

Fou un exponent important de l'eficàcia de l'Institut de Fisiologia. Refereix Oriol Casassas:

"August Pi i Sunyer i Jesús Bellido havien creat una escola de Fisiologia...Si aquesta empresa fora eficaç o no, ho han de dir els resultats obtinguts. I Puche, fill de l'Institut i de la Societat de Fisiologia, en reeixí plenament. Amb el sòlid prestigi que adquirí constitueix una constatació de l'eficàcia de l'obra ...".

Més endavant segueix: "Però Puche també fou la fidelitat. La Societat de Biologia fou la tribuna a la qual acudí preferentment...Com en l'ocasió de l'homenatge a la memòria del seu mestre, materialitzat en el recull de treballs "August Pi i Sunyer. L'home i l'obra".[652]

En fer el resum del que els exiliats havien aportat a Mèxic, José Cueli refereix sobre Josep Puche: "...El Dr. Puche es un legado para Mèxico, país al que conoció y amó, y el que pudo apreciar en José Puche a un científico de gran labor humanitaria".[653]

A més de la seva vessant científica, com a humanista va estar sempre interessat pels temes històrics i socials de la seva època. Va escriure estudis sobre Cajal[654], Vives, Pi i Sunyer i Turró.

Revistes com "Cuadernos Americanos", "Ciencia", "Revista de la Residencia de Estudiantes", "Anales del Ateneo Ramón y Cajal", etcètera, guarden treballs seus que són, a la vegada, testimonis d'una persona que fou protagonista i espectador de la recent Història d'Espanya.[655]

Per acabar de situar del tot el personatge, el Professor Carlos Viesca, Catedràtic d' Història de la Medicina de la Universitat Nacional Autónoma de México, em digué sobre el Dr. Puche:

---

652 Casassas, Oriol. "Evocació de Josep Puche...". Ob. citada. pp. 8-9.

653 Cueli, José. "El nuevo Siglo Científico Español. Ciencias Médicas y Biológicas". El exilio español en México. (1.939-1.982).Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.982. p. 510.

654 Puche, Somolinos y Villasana. "Recuerdos de Cajal".pp 143-146. Allí es fa un estudi sobre les lectures preferides de Cajal.

655 León Portilla, Ascensión H. de. "España desde México. Vida y testimonio de los transterrados". Universidad Nacional Autónoma de México". Ciutat de Mèxic. 1.978. p. 315.

-"Su labor es fundamental. Resume todas las innovaciones en el campo de la fisiología desde 1.940 a 1.975."

-"Su labor fue sólida en la formación de gente de laboratorio".

-"Lo más importante es el estímulo que dió a sus alumnos. Puede hablarse del "Efecto Puche", referente a que todo alumno que se acercaba a él salía más motivado para el estudio".

-"Actualmente se sigue su escuela, y los investigadores reconocen su influencia".[656]

Germán Somolinos D´Ardois, en resumir els primers vint i cinc anys de medicina espanyola a l´exili, es referí al Dr. Puche com a metge important, i elogià la seva aportació a la indústria farmacèutica mexicana[657]. Així mateix, valorà molt positivament la seva tasca feta des de la Càtedra.[658]

És citat per Mauricio Fresco, com un dels emigrats rellevants, a la seva obra: "La emigración republicana española. Una victoria de México", mencionant que era Catedràtic de Fisiologia i Rector de Universitat .[659]

Una altra opinió que crec que s´ha de destacar és la del Dr. Vicente Guarner, cirurgià mexicà i també historiador que, malgrat elogiar la tasca docent del Dr. Puche, em referí: "Pero se quedó empolvado."[660]

També pot ser una reflexió, tenint en compte els anys dedicats a tasques polítiques i organitzatives, i el fet de ser la Fisiologia una branca molt dinàmica.

En la discussió i en les conclusions de la Tesi comentarem més a fons aquests aspectes.

---

656 Opinions manifestades pel Professor Carlos Viesca en una de les entrevistes concedides a l´autor el Març del 1992 a l´antic Palau de la Inquisició, seu de la Càtedra d´Història i Filosofia de la Medicina.

657 Somolinos D´Ardois. Ob. citada. p. 654.

658 Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p. 653.

659 Fresco. Mauricio. " La emigración....." Ob. citada. p. 75.

660 Guarner, Vicente. Entrevista concedida a l´autor el Març del 1.992.

6.1.50. DR. JOSEP PUIG I GURI

(Barcelona, 20-III-1.915).

Nascut a Barcelona, aviat anà a Manresa, on la seva mare feia de mestra. Estudià el batxillerat a l´Institut de Manresa, i va fer la Revàlida a Barcelona l´any 1.930. Ja en aquella època era dels pocs batxillers que estudiàven anglès, en classes donades pel jesuïta Pey i Poch. Estudià la carrera de Medicina del 1.930 al 1.936, llicenciant-se aquell any a la Universitat de Barcelona. Havia anat fent pràctiques de Traumatologia, a Manresa, amb el Dr. Tuneu.[661]

A la guerra actuà com a metge militar a Tarragona el 1.936 (Institut Pere Mata), a l´Ebre el 1.937 (Capità Metge i Cap d´Equip Quirúrgic) [662] i a Barcelona (Cap del Servei de Traumatologia del Pavelló 6, a l´Hospital Militar de Vallcarca, des del 1.938 fins el final de la guerra). [663]

Treballà a les ordres del Dr. D´Harcourt, cap dels equips quirúrgics dels republicans, i excel.lent cirurgià.[664] Segons el Dr. Albert Folch, "Puig i Gurí va ser el millor deixeble del Dr. D´Harcourt".

El que segueix és tret del curricullum personal fet arribar pel Dr. Puig i Gurí al Dr. Pelai Vilar l´any 1.985:

S´exilià a Mèxic el 1.939, i exercí primerament de metge rural al poble de Juchitepec, sota el Popocatepetl, el mateix any.

El 1.941 se´n va de Mèxic per a fer estudis de postgrau a la Universitat de IOWA (Estats Units).

El 1.942 és nomenat Resident d´Ortopèdia de la Universitat de IOWA, al Servei del Dr. Arthur Steindler.

El 1.945 és "Reaserch Fellow" del mateix Servei.

---

661 Ubach i Selga, Simeó. Comunicacions personals a l´autor. Manresa. Febrer de l´any 1.994.

662 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

663 Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els Metges Catalans Exiliats a Mèxic". Ob. citada. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 51.

664 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

Retornà el 1.947 per exercir la pràctica privada a la Ciutat de Mèxic. Fou també metge de l'"American British Cowdray Hospital" de la Ciutat de Mèxic, i Cap de Servei del Departament de Cirurgia Ortopèdica de l'Hospital per a malalts crònics de la regió de Tepexpam, depenent de la Secretaria de Salubritat i Assistència. Aquestes activitats les realitzà totes elles fins l'any 1.982.

.Societats a les que pertany:

-Membre Emeritus de la "Societé Internationale de Chirurgie Ortopedique".
-International College of Surgeons.
-The American Fracture Association.
-The University of Iowa Orthopedic Association.
-Arthur Steidler Alumni Association.
-Asociación Médica del British Cowdray Hospital.
-Sociedad Mexicana de Ortopedia.
-Consejo Mexicano de Ortopedia.
-Sociedad Latinoamericana de Ortopedia y Traumatología.
-Societat Internacional de Cirurgia Ortopèdica i Traumatologia. (S.I.C.O.T.).

.Publicacions:[665]

-"General Principles on the Treatment of Fractures". The Military Surgeon. Estats Units.1.942.

-"Treatment of War Wounds and Fractures". Northest Medicine. Estats Units.1.943. Vol. XLII.

-"Tabetic Arthropaties". The Urologic and Cutaneous Revue. Estats Units.1.942, ILVI: 633-637.

-"Pyogenic Osteolmielitis of the Spine". The Journal of Bone and Joint Surgery. Estats Units.1.946. Vol. XXVIII.

---

665 En la relació, que figura en el seu curriculum personal, hi manca precisió en algunes dades, sobretot referent a les pàgines, (i en algunes, el lloc), en les publicacions que no he pogut trobar.

-Col.laborador en el llibre "The traumatic deformities and disabilities of the upper extremity" del Prof. Arthur Steindler. Charles C. Thomas Publisher. Estats Units.1.946

-"Treatment of Painfull Spondylolisthesis". Surgery, Ginecology and Obstetrics. Estats Units.1.946, LXXXII: 797-782.

-"The Formation and Significance of Vertebral Ankylosis in Tuberculous Spines". The Journal of Bone and Joint Surgery. Estats Units.1.947, XXIX: 136-139.

-"Differential Diagnosis and Treatment of Pyogenic Osteomyelitis of the Vertebral Column". The Medical Press of London . 1.947.(Maig).

-"Tumors of the vertebral column". Surgery, Ginecology and Obstetrics. Estats Units.1.948. (Novembre).

-"Tratamiento de las Espondilolistesis Dolorosas". Revista de Medicina. Ciutat de Mèxic. 1.948, XXVIII: 495-498.

-"Codo de los Tenistas". Treball presentat al Congrés Nacional de Medicina de Mèxic. 1.956.

-"Esguinces del Tobillo". Treball presentat al Congrés Nacional de Medicina de Mèxic. 1.958.

-"Tenosuspensión metatarsiana en el tratamiento del pie excavado". Treball d´ingrés a la Societat Mexicana d´Ortopèdia. Febrer del 1.962.

-"Calcificación provocada de los trasplantes de fascia lata". Congrés Nacional d´Ortopèdia i Traumatologia. Ciutat de Mèxic. 1.966.

*Mencions especials:

-El treball "Tumors of the Vertebral Column" fou seleccionat i inclós en el llibre "The Year Book Publishers", de Chicago, que presenta publicacions mundials selectes.

-El treball "Pyogenic Osteomyelitis of the spine" fou mencionat en la cuarta edició del llibre "Campbells Operative Orthopaedics". The C.V. Mosby Company. 1.963. Saint Louis. (EE.UU.)

-Un dels treballs publicats a Mèxic, anomenat "Calcificación provocada de los transtornos de la fascia lata", va ser guardonat per la Societat Mexicana d´Ortopèdia, amb Medalla i Diploma.[666]

El Dr. Pelai Vilar explicà:

"A més de ser un científic i un metge de gran èxit professional, Puig i Gurí ha estat una persona de gran humanitat, com ho palesà la seva actuació desinteressada a l´Hospital Rural de Tepexpan, per a malalts crònics". "Al marge de la seva activitat mèdica, i de tenir un caràcter ordenat i tossut, té un gran amor per l´aventura i els viatges." [667]

L´any 1.946, els americans Frey i Healy, descobriren a la selva verge lacandona (Chiapas, Mèxic), les runes i els murals de la ciutat maïa de Bonampak. [668]

L´"Instituto Nacional de Bellas Artes", de Mèxic, hi organitzà una expedició el mateix any, en la que hi participà el Dr. Puig i Gurí en qualitat de metge. D´aquesta experiència, en deixá un relat sensible i ple d´humanitat, que la "Nostra Revista" (Mèxic, 1.949), publicà en diferents números, del vol. IV. [669]

Tornà de visita, en diverses ocasions a Manresa, i a Barcelona, on vivia la seva mare a la postguerra.[670]

En opinió del Dr. Albert Folch:

"Fou un gran professional. Els nord-americans l´encarregaren, a Mèxic, de vigilar els becats per a l´Administració de veterans. Fou metge a Mèxic de la colònia nord-americana".

Actualment viu a La Jolla, Califòrnia.[671]

---

666 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Ob. citada. Arxius personals. Mèxic. 1.985.p. 52.

667 Dr. Pelai Vilar. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

668 "Un metge a la recerca de Bonampak". Arxius personals del Dr. Pelai Vilar, amb retalls d´un article escrit en francès, amb fotos de l´expedició. No s´hi pot apreciar el nom de la publicació ni la data ni el lloc. .

669 "La Nostra Revista". 1.949. Mèxic. Vol IV. pp.200, 238, 279, 327 i 375.

670 Selga i Ubach, Simeó. Comunicacions personals a l´autor. Manresa. Febrer de l´any 1.994.

671 De les entrevistes concedides pel Dr. Albert Folch i Pi a l´autor. Mèxic. 1.992.

6.1.51. DR. ANTONI RALLÓ i TOMÀS.

(Barcelona, 2-X-1.903)[672]

Nascut a Tortosa, l´any 1.903, fill de Josep i d´Elvira.

Batxiller per l´Institut de Barcelona l´Any 1.919.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.926. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el dia 20 d´Abril de l´any 1.927, amb el número 1.668, i al Col.legi de Metges de Catalunya el 26 de Novembre de l´any 1.934, amb el número 2.099.

Era especialista en "Vies respiratòries". Fou metge agregat al Servei del Dr. Raventós, de l´Hospital Clínic.[673]

Llegí la Tesi de Llicenciatura a la Universitat Autònoma Nacional de Mèxic, sobre "La sedimentación globular".[674] "Juntament amb el Dr. Beltrán Logroño, aragonès, presentaren tesis per a revalidar el títol a Mèxic. Els altres metges normalment s´acolliren a revalidar el títol, fent només els tràmits administratius oportúns".[675] i [676]

Era tisiòleg. Als anys quaranta, formà part del Secretariat de Redacció dels "Anales de Medicina del Ateneo Ramón y Cajal", de Mèxic, juntament amb els Drs. Folch i Puche, entre d´altres metges republicans refugiats[677].

El 1.947 publicà un interessant treball a la "Revista Médica del Ateneo Ramón y Cajal", sobre: "Neumolisis intrapleural" (Ciutat de Mèxic, 1.947, II: 291-296). No ha deixat obra escrita coneguda, llevat d´aquesta aportació.

Fou metge a l´Hospital de la Beneficencia Española, i el Dr. Somolinos, historiador espanyol exiliat, el destacà entre els metges de l´Hospital.[678]

---

672 No disposo de dades referents a la seva vida actual, o possible mort.

673 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

674 Vilar i Canales, Pelai. Arxius personal. Mèxic. 1.985.

675 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

676 Com a cas anècdòtic, ja hem explicat que el Dr. Folch referia que, durant anys, ell no va tenir oficialment el títol, a Mèxic.

677 "Anales de Medicina del Ateneo Ramón y Cajal". Mèxic. Portades. Secretariado de Redacción.

678 Somolinos d´Ardois, Germán. "La Medicina Española del Exilio en México". Edit. Saned.Madrid. 1.986. p.340.

6.1.52. DR. GERMA REVERTER.

Exercí a l´exili a Toluca (Mex).[679]

6.1.53. Dr. VICENÇ RIDAURA i ALVAREZ.

Era valencià. "Format a Catalunya; fisiòleg deixeble del Dr. Bellido". [680]

A Mèxic exercí a Tampico, on també es dedicà a la docència, i és citat com un dels que sobressortiren en aquest camp [681] i [682], fora de Ciutat de Mèxic. Precisament contribuí a intentar que fos realitat la idea de Cárdenas de fer pujar el nivell de "la província".

"També exercí privadament la medicina general, amb bona clientela"[683]

No he pogut obtenir dades del seu naixement, i per les notícies que tinc, penso que en aquests moments possiblement encara és viu.

6.1.54. DR. ANTONI ROBERT.

A l´exili, exercí a la Ciutat de Mèxic.[684]

6.1.55. DR. JAUME ROIG I PADR0.

(Reus, 1.897 - Ciutat de Mèxic, 1.969).

Metge Militar de Carrera, assolí el grau de Coronel.

A la guerra fou Cap de la 3a Comandància de Tropes de Sanitat de Catalunya. (Tarragona).[685]

Autor del llibre "El Darrer dels Tubaus". Col.lecció Catalònia. Mèxic. L´obra és citada pel Dr. Peyrí: "...En la Col.lecció Catalònia, en què, en Literatura, ja hem esmentat el "Miquel Servet" del Dr. Aiguader, es publicà "La novel.la del Besavi" (1.944), d´August Pi, que inicià la col.leció. Es publicà més tard[686] "El darrer dels Tubau", de Jaume Roig".[687]

---

679 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges..." Ob. citada. p.15.

680 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

681 Cueli, J. "La Biomedicina". "El Exilio Español en México". Salvat. Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.982. p. 501

682 Somolinos D´Ardois, Germán. Ob. citada. p. 653.

683 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor.

684 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges....". Ob. citada. p. 15.

685 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....". Ob. citada. Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 54.

Segons el Dr. Pelai Vilar :"Es tractava d´una nissaga, a l´estil anglès".[688]

"Va fer nombroses traduccions mèdiques de l´anglès, que és al que es dedicà a Mèxic. "Treballà un temps amb mí", em digué el Dr. Albert Folch i Pi.[689]

6.1.56. DR. MANUEL RUIZ I ARQUE.

Era també farmacèutic.

Treballà en la indústria farmacèutica, a Ciutat de Mèxic.[690]

6.1.57. DR. ANGEL RUIZ I FERNANDEZ.

(Ubeda, Jaen, 24-VII-1.902 - ?)

Nascut a Ubeda l´any 1.902, fill de Francisco i de Dolores.

Batxiller per l´Institut de Baeza, Jaen, l´any 1.917.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Madrid, l´any 1.926. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el 22 de Juliol de l´any 1.937, amb el número 3.560.

S´especialitzà en Cirurgia, i exercí a Barcelona. Fou també Inspector Municipal de Sanitat i Metge Forense.[691]

Exiliat a Mèxic, exercí a la localitat de Tijuana (Baixa Califòrnia).[692]

6.1.58. DR. FREDERIC SABINA I PARRA.

Exiliat a Mèxic, hi arribà amb el vaixell Nyassa, l´any 1.942.[693] No he trobat cap altra dada del Dr. Sabina.

---

687 Peyrí i Rocamora, Antoni. Ob. citada. p. 26.

688 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. 1.992.

689 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

690 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...." (Arxius dels metges exiliats). Ob. citada.Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 55.

691 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

692 Peyrí i Rocamora. "Els Metges....". Ob. citada. p. 15.

6.1.59. DR. BERNAT SERRA I VIVES.

(Ciutat de Mallorca (Palma), 19-II-1.897 - ?).[694]

Nasut a Ciutat de Mallorca el 1.897, en el si d´una família benestant.[695] Fill de Bernat i de Joana.

Va fer el Batxillerat a Palma de Mallorca i es llicencià en Medicina l´any 1.925 per la Universitat de Sevilla.

Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya, procedent del de Balears, el 28 d´Octubre del 1.938, amb el número 3.660. Exercia a Barcelona abans de la guerra.[696]

Fou també metge de la Transmediterrània.[697]

Era republicà. "Gràcies a la seva bona relació amb Martínez Barrios, m´ajudà per a poder anar-me´n a Mèxic" (Pelai Vilar).[698]

A Mèxic exercí a la localitat de Tlaxcoapan, a l´Estat de Hidalgo. Segons el Dr. Pelai Vilar: "Era un bon internista i gran catalanista". [699]

És autor d´alguns treballs interessants:

-"Cajal, paradigma del caràcter aragonés" Acta Médica Hidalguense. Pachuca. Hidalgo. Mèxic.1.952, VI. (27) (Setembre): 235-240.

-"Notas sobre el sindrome diarreico infantil en el medio rural. Sugestiones para la atenuación del problema en el Valle del Mezquital" Acta Médica Hidalguense. Pachuca. Hidalgo. Mèxic. 1.951, V: 77-90. (En una nota de la redacció es fa menció que, a causa de la importància del treball, llegit a la última sessió del "II Congreso Médico del Centro", se li donés immediata publicitat , sense esperar a la publicació de la memòria del Congrés).

El treball en qüestió "Va merèixer els elogis de Joaquín Cravioto, Premi Nacional de Medicina de Mèxic, i Premi Príncep d´Astúries"[700]

---

693 Vilar i Canales. Id. p.56.

694 No he pogut aconseguir dades referents a la seva probable mort.

695 Vilar i Canales. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

696 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

697 Vilar i Canales. "Dades...".Arxius personals. Ob. citada. Mèxic. 1.985. p. 56.

698 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

699 Vilar i Canales, Pelai. Arxius personals. Mèxic. 1.992.

700 Vilar i Canales, Pelai. "Dades...". Arxius personals. Ob. citada. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 57.

6.1.60. DR FREDERIC TARRIDA I CASTELLS.

(Esparraguera, Baix Llobregat, 16-II-1.899 - Mèxic ?).

Nascut a Esparraguera l´any 1.899, fill de Tomàs i de Bonaventura. Batxiller per l´Institut de Barcelona, l´any 1.921. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 13 de Febrer de l´any 1.931, amb el número 2.116, i al Col.legi de Metges de Catalunya el dia 14 de Desembre de l´any 1.934, amb el número 2.560.

Fou metge auxiliar de l´Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau. [701]Era otorrinolaringòleg. Exercia privadament a Barcelona, al carrer del Bruch, núm. 21-1er-1a.

Políticament era d´Esquerra Republicana de Catalunya.

S´exilià a Mèxic. Treballà un temps a la Mèdico-Farmacèutica. Posteriorment ho féu com a metge de les indústries dels Bertran i Cusiner.

Bona persona i catalanista. Es desil.lusionà pel que fa a la seva tasca professional.[702]

Morí a Mèxic abans de l´any 1.971, perquè als documents de la Borsa del Metge Català, aquest any consta com a mort, sense especificar-ne res més.[703]

6.1.61. DR. RAFAEL TRUETA I RASPALL.

(Barcelona, 3-IX-1.902 - Cuernavaca, Mèxic, Maig-1.958).

Germà del Dr. Josep Trueta i Raspall, exiliat a Anglaterra, i Professor a Oxford.

Nasqué a Barcelona el 1.902, fill de Rafael i de Mercè.

Batxiller per l´Institut de Lleida l´any 1.922.

Llicenciat a la Facultad de Medicina de la Universitat de Barcelona l´any 1.930. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 9 d´Octubre del 1.931 amb el número 2.210, i al Col.legi de Catalunya el dia 11 de Gener de l´any 1.935, amb el número 2.583.

Metge de l´Hospital Clínic i especialista en Otorrinolaringologia. Treballà també a l´Hospital de la Creu Roja, abans de la guerra.

Exercia privadament com Otorrinolaringòleg a Barcelona, a la Rda. Sant Pau, núm. 4-1er-2a.[704]

---

701 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

702 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....".Ob. citada.. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 58. No he trobat cap altra referència enlloc més. El mateix em succeí amb d´altres metges que no foren molt rellevants.

703 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Ciutat de Mèxic.1.985. p. 15.

Políticament, era d´Esquerra Republicana de Catalunya.[705]

A l´exili de Mèxic actuà com a Otorrinolaringòleg a la Benéfica Hispana i fou dels primers refugiats a ingressar a l´"Instituto Mexicano del Seguro Social".

També exercí privadament a Ciutat de Mèxic l´Otorrinolaringologia[706].

El Dr. Pelai Vilar, també ORL, em manifestà: "Era un magnífic cirurgià i una excel.lent persona". "La pintura i el submarinisme foren les seves afeccions".

El Maig del 1.958 morí a Cuernavaca, víctima d´un infart.[707]

El Dr. Peyrí, amb qui treballà juntament en una clínica de l´Assegurança Social Mexicana, va escriure: "Era bon clínic i bon operador. Publicà bastants treballs d´otorrinolaringologia. El que distingia més a Trueta era la seva bonhomia i l´elegància espiritual. Jo no he vist un home més plorat per la munió de persones que en el seu enterrament veiérem que perdíem un amic".[708]

La Borsa del Metge ajudà a la família, ja que quedaren en mala situació econòmica l´esposa i els fills. S´organitzà un fideicomís per tal d´ajudar-los. Es demanà explícitament ajut a la família més propera sanguíniament, per a completar el fideicomís, sense obtenir-ne. La Borsa va poder resoldre tot el problema econòmic.[709]

6.1.62. DR. TOMAS TUSÓ I TEMPRADO.

(Sarinyena, Osca, 22-IX-1.892 - Mèxic, ?).

Nascut a Sarinyena (Osca), l´any 1.892, fill de Marià i de Dolors. Batxiller per l´Institut d´Osca l´any 1.907.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Saragossa l´any 1.914. Inscrit al Col.legi de Metges de Barcelona el 3 de Novembre de l´any 1.922, amb el número 909, i al Col.legi de Metges de Catalunya l´any 1.934, amb el número 706.

Era internista. Exercia privadament a Barcelona (Baixa Sant Pere, 62-principal).[710]

---

704 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

705 Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

706 Vilar i Canales, Pelai."Dades..". Arxius personals. Ob. citada. Mèxic. 1985. p. 59

707 Vilar i Canales, Pelai. Ib. p. 59.

708 Peyrí i Rocamora, Antoni. Ob. citada. p. 19

709 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català" Ciutat de Mèxic. Document Núm. 6.

Políticament, era del POUM (Partit Obrer d´Unificació Marxista). Parlava català. A la guerra organitzà la Sanitat de la 28 Divisió. [711]

Exiliat a Mèxic, muntà una galeria artística. Morí aviat.[712]

6.1.63. Dr. JORDI VALLES I VENTURA.

(Barcelona, 3-VII-1.906 - Houston, Estats Units ?)

Nascut a Barcelona l´any 1.906, fill de Josep Maria i de Rita. Acabà el Batxillerat a Barcelona mateix l´any 1.922.

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.932. Havia estat alumne intern per concurs d´Anatomia (1.925) i d´Obstetrícia (1.928). Fou també alumne intern pensionat d´Obstetrícia l´any 1.929. Inscrit al Col.legi de Metges de Catalunya el dia 14 de Desembre de 1.934, amb el número 2.998.

S´especialitzà en Tocologia i Pediatria.

Exercia privadament a Barcelona, al Passeig de Gràcia, núm. 75. [713]

Exiliat a Mèxic, fou un dels primers administradors de la "Borsa del Metge Català", juntament amb els Drs. Pla i Armengol i Wenceslau Dutrem.[714]

Se´n va anar aviat a Veneçuela.[715] Posteriorment marxà als Estats Units, on va fer una tasca important com a metge en el tema de l´alcoholisme. Morí a Houston.

---

710 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

711 Vilar i Canales, Pelai. "Dades....".Arxius personals.Ob. citada. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 60.

712 Vilar i Canales. Id.

713 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

714 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els Metges...." Ob. citada. p.27.

715 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Ciutat de Mèxic. 1.958. Document núm. 6.

6.1.64. DR. PELAI VILAR I CANALES.

(Oviedo, 1-VI-1.909 - Ciutat de Mèxic, 19-X-1.993).

1) *Activitat abans de l´exili. La guerra.*

El Dr. Pelai Vilar neix a Oviedo, l´any 1909 al si d´una família catalana, fill i net de metge. Els seus pares eren el Dr. Josep Vilar i Gimènez, i la seva mare, la sra. Dolors Canales i Pulido, mestra. Cursà l´ensenyament primari a les Escoles Pies de Barcelona i el batxillerat a l´Institut General i Tècnic de Barcelona. (1.922-1.927).

Començà la carrera de Química, però, acabat el segon curs, passà a Medicina a la Universitat de Barcelona. Obté matrícula d´Honor en Fisiologia (Prof. August Pi i Sunyer), Patologia Mèdica (Prof. Agustí Pedro i Pons) i Otorrinolaringologia. (Prof. F. Casadesús).

Havia estat alumne intern per concurs de la Clinica Mèdica A, de la Facultat de Medicina de Barcelona (1.933-1.934).

Obté la Llicenciatura a Saragossa l´any 1.934.[716]

Va ser Adjunt del Servei d´Otorrinolaringologia de l´Hospital de la Creu Roja de Barcelona (1.934-1.936), i otorrinolaringòleg de l´Hospital Psiquiàtric de la Generalitat de Catalunya, a Sant Boi de Llobregat (1.934-1.936).[717]

A l´etapa que podem anomenar "romàntica" del començament de la guerra, hi hagué l´episodi del desembarcament a Mallorca, a les ordres del llegendari Capità Bayo. Succeí això l´any 1936, en un intent, qualificat de vegades de bogeria, per reconquerir les Illes, que esdevindrien un autèntic portaavions a prop de Catalunya pels sublevats.[718] Els Drs. Capó (pel PSUC) i Pelai Vilar (encara membre del PNRE[719], i que després militaria també en el PSUC), hi foren enviats per la Generalitat amb el vaixell "Marqués de Comillas". L´aventura fracassà.

---

716 Vilar i Canales, Pelai. Curriculum personal facilitat a l´autor. Mèxic. 1.992.

717 Vilar i Canales, Pelai. Curriculum personal. Id.

718 El Tinent Coronel Ramón Salas Sarrazábal, ex-combatent de la "División Azul" i Ex-Director de l´"Archivo Nacional Militar", explicà que: "La empresa era lògica y necesaria. Posteriormente, y a causa de su fracaso, se ha pretendido minimizar su importancia y todos, incluso la Generalidad han querido eludir la responsabilidad de su iniciación, pero no cabe duda de que la operación estaba plenamente justificada y que representaba el objetivo màximo y primordial para las fuerzas del Gobierno´", a "Historia del Ejército Popular de la República". Editora Nacional. Madrid. 1.973.

719 PNRE Sigles del Partit Nacionalista Republicà d´Esquerres. El de Lluhí.

El Dr. Pelai Vilar fou nomenat Cap de la Primera Comandància de Tropes de Sanitat.[720]

Posteriorment demanà anar al front i fou destinat al XIè Cos de l´Exèrcit, com a Cap de Sanitat. Fou Comandant.

En el decurs de la guerra participà en la defensa de Madrid i va veure morir Durruti, a qui va fer l´ autòpsia, juntament amb el Dr. Santamaria. Afirmava que el famós anarquista fou mort per un tret disparat des del bàndol sublevat.[721]

També participà en la campanya d´Aragó, i es retirà per Prats de Molló. Fou l´oficial encarregat d´arriar la bandera republicana que onejava a la frontera (13 de febrer del 1.939).[722]

2) *França. Els camps de refugiats.*

Acabada la guerra, fou internat amb el XIè Cos de l´Exèrcit al "Camp Militaire d´Agde" i va ser Cap de Sanitat del Camp, sota les ordres de la Sanitat Militar Francesa. Organitzà l´Hospital del Camp del 1.939 al 1.940.[723]

Durant la seva estada allí, juntament amb el Capità Metge Dr. Antoni Vilanova, identificaren 36 casos de rikettsiassis volhímica (Febre de les Trinxeres) i redactaren un important estudi clínic, publicat posteriorment a Mèxic. (Vilar i Canales, Pelai; Vilanova, Antoni. "Contribución al estudio clínico de la Fiebre de las Trincheras". Multa Paucis Medica.-Ciutat de Mèxic. 1.946, III: 9-111) És un treball extens i detallat.

El 1.941 és traslladat al camp d´Argelés-sur-mer. Allí organitzà un servei d´O.R.L., amb l´ajut dels quàquers, que va merèixer una menció especial de la Sanitat Militar Francesa. Abandonà el camp el 1.941, reclamat pels representants consulars mexicans per anar a prestar sevei al REUM (Refugio de los Estados Unidos Mexicanos para la ayuda de refugiados españoles), a La Penne - sur Huveaune. (Bouches du Rhone).

Fou metge de la Secció Femenina i Infantil del REUM al Castell de Montgrand fins al 1.942. Durant aquest temps encara fou "Assistant du Service d´Oto-rhino-laryngologie de la Faculté Mixte de Médecine et Pharmacie", de la Universitat de Marsella.[724]

---

720 Diari Oficial de la Generalitat, del 2 de Maig del 1.937.

721 Vilar i Canales, Pelai "Yo vi morir a Durruti, i después le hice la autopsia" "Perlas y Cuevas". Ciutat de Mallorca. 30 de Maig del 1.987. pp. 4-6.

722 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

723 Vilar i Canales, Pelai. Id.

3) *Etapa mexicana*

Finalment aconsegueix arribar a Mèxic amb el "Nyassa" l´any 1.942.

Era un dels metges joves en començar la guerra, i és a Mèxic on realitzarà la seva activitat més important.

Ja a Mèxic, Salubritat l´envià a la ciutat de Pachuca, a l´Estat de Hidalgo. Havia arribat amb gairebé els últims refugiats, era força jove, i no pugué escollir massa, de bon començament.

A l´Estat D´Hidalgo fou el primer a operar càncer laringi, a fer operacions endoscòpiques, a utilitzar el diagnòstic audiomètric per a les sordàries, a fer la primera mobilització de l´estrep, a operar càncer de cara amb rinotomies paralateronassals, i a establir operacions estàndar de llavi "bec de llebre".[725]

A Pachuca, el 15 de Gener del 1.948, fundà la publicació "Acta Médica Hidalguense", de caire bimestral, Organ Oficial del "Sindicato Médico Hidalguense".

La revista tingué un bon nivell, i així ho reconegué l´historiador Germán Somolinos[726]. Fins i tot hi col.laboraren en ocasions figures molt importants de la medicina mexicana, com el Dr. Zuckermann. Aquest fet és doulement significatiu si es té present que, en principi, per aquells temps, totes les coses que es creien molt importants es feien i publicaven a la capital.

Consultats els volums d´aquesta publicació per l´autor, s´observa que el Dr. Vilar fou el Director de la Revista des de la seva fundació fins a 1.961. També el Dr. Peyrí, en el seu treball sobre els metges emigrats, ressaltà el mèrit de la publicació. Durant la gestió del Dr. Pelai Vilar s´editen 77 números ininterromputs i dues Memòries al llarg de 14 anys.

En aquelles èpoques participà activament en el "I Congreso Médico del Centro", a Pachuca (1.949), amb el treball: " Comunicación preliminar sobre una nueva hipótesis etiológica de la otopatía hiperceruminosa". (Publicat a la "Memoria del I Congreso Médico del Centro". Pachuca. Hidalgo. 1.950. pp. 121).

---

724 Vilar i Canales, Pelai. Curricullum personal .

725 Vilar i Canales, Pelai. Id.

726 Somolinos d´Ardois, Germàn. " La Medicina Española del Exilio en México". Saned ediciones. Madrid. 1.986. p.341.

També assisteix com a delegat del "Sindicato Médico Hidalguense" a la "VII Asamblea Nacional de Cirujanos" (Ciutat de Mèxic, 1.952). Presentà el treball : "Un caso de tumoración laríngea de diagnóstico etiològico difícil".[727] (Publicat a la "Revista Mexicana de Cirugía, Ginecología y Cáncer". Ciutat de Mèxic.1.952, XXII: 345-354.

En el VI "Congreso Regional del Estado de Hidalgo", (1.956), dins de la ponència "Tratamiento quirúrgico de la Tuberculosis Pulmonar", hi presentà: "Tuberculosis endobronquial. Broncoscopia". (Publicat a l´"Acta Médica Hidalguense". Pachuca. Hidalgo. Mèxic. 1.956. X: 196-201)

En el "IV Congreso Panamericano de Otorrinolaringología y Broncoesofagología" (Ciutat de Mèxic. 1.954), presentà: "Absceso dentàrio de maxilar inferior drenado por oído"[728] (Publicat a la "Memoria del IV Congreso Panamericano de ORL y BE". Ciutat de Mèxic. 1.954. pp. 307-311).

Successivament, m´aniré basant substancialment en les dades més importants del curricullum personal que em lliurà el Dr. Pelai Vilar, el cual està molt ben detallat:

Fou Ponent Oficial i Tresorer del Comité Organitzador de la "VII Reunión Nacional de Otorrinolaringología". (Oaxaca, Mèxic. 1.957). Ponència: "Infección en fosa nasal y senos paranasales".

Membre de l´Ateneo Ramón y Cajal des del 1.943 al 1.953, i del Sindicato Médico Hidalguense des del 1.946 al 1.958.

Persona amb un tarannà molt catalanista, fou membre de la "Borsa del Metge Català" des del 1.946 al 1.972. En va ser el tercer President (1.964-1.965).[729]

Fou membre de la "Sociedad Médica del Hospital Infantil de Pachuca" (1.956-1.959).

Va ser Cap del Servei d´Otorrinolaringologia i Broncoesofagologia de l´Hospital Infantil "Beatriz Velasco de Alemán", a Pachuca des del 1.952 al 1.958.

---

727 Vilar i Canales, Pelai. Curricullum personal.

728 Vilar i Canales, Pelai. "Absceso dentario de maxilar inferior drenado por oído". Acta Médica Hidalguense. Pachuca. Hidalgo. Mèxic.1.954. VIII: 151-159.

729 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la Borsa del Metge Català". Mèxic. 1.985. p. 11.

Broncoesofagòleg i Otorrinolaringòleg de la Unitat de Neumologia dels "Servicios Coordinados de Salubridad y Asistencia en el Estado de Hidalgo", del 1.954 al 1.958.

Pertanyia a la "Sociedad Mexicana de Otorrinolaringología y Broncoesofagología" (Actual "Sociedad Mexicana de Otorrinolaringología y Cirugía de Cabeza y Cuello"), des del 1.953 fins a la seva mort (1.993). Membre Honorari des del 1.978. El treball d´ingrés fou: "Influencia de la miringotomía en los transtornos gastrointestinales de los lactantes en ausencia de otitis."(Publicat als "Anales de la Sociedad Mexicana de ORL y BE". Ciutat de Mèxic. 1.953 (Maig). IV: 135-142.

El Dr. Pelai Vilar i Canales va fer 34 publicacions sobre temes diversos d´ORL, des de quirúrgics, fins a clínics i pediàtrics (Treballà a l´Hospital Infantil de Pachuca), des del 1.946 al 1.980. Tots són interessants i aporten una metodologia molt rigurosa . Hi destaquen, a més dels ja esmentats, els següents:

-"La anestesia de depósito en amigdalectomía". Acta Médica Hidalguense. Pachuca. Hidalgo. Mèxic. 1.955. X: 12-19. En aquest, i en altres treballs, insisteix en que les intervencions d´ORL, com l´amigdalectomia, es facin amb intubació i anestèsia general.

-"Anestesia general y traqueotomía". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL y BE. Ciutat de Mèxic. 1.959. XL: 206-214. Introdueix el concepte de traqueotomia amb anestèsia general.

-"Granuloma laríngeo consecutivo a intubación endotraqueal". Revista de la Asociación Mexicana de Anestesiología. Ciutat de Mèxic. 1.968, XVII: 157-162.

-"La Otorrinolaringología en el contexto de nuestro tiempo". (Conferència magistral). Anales de la Sociedad Mexicana de ORL y BE. Ciutat de Mèxic. 1.978, XXIII: 52-57.

.Realitzà cursos d´especialització importants:

-Curs de Cirurgia Reconstructiva de "The American Otorhinologyc Society for Plastic Surgery". Ciutat de Mèxic 1.959.

-Curs Monogràfic per a metges otorrinolaringòlegs de Cirurgia del Septum i de la Piràmide Nassal, a la Divisió de Postgrau de la UNAM. Professor: Maurice H. Cottle. 1,960.

-Cursos I i II de Oïda per a Graduats (Profs. Walsh, de Nova Orleans, i Guilford, de Houston). Any 1.962.

Es traslladà a la Ciutat de Mèxic a principis dels seixanta. Allí exerceix com a otorrinolaringòleg del Sanatori "La Benèfica Hispana" des del 1.961 al 1.964, en què ho deixa en no convencer-li del tot l´actuació de l´entitat.[730]

Simultàniament, des del 1.961 fou membre de l´equip de la Clínica Londres, a Ciutat de Mèxic, on exercí privadament amb molt de prestigi fins al 1.980.

Va ser fundador i Director del "Grupo Otorrinolaringológico Wilbenher S.C.", centre de medicina privada, a Ciutat de Mèxic des de l´any 1.970 a l´any 1.990.

En el cim de la seva carrera, entrà en el camp de la Docència. Cal destacar-hi les següents aportacions:

-Professor de Postgrau d´Otorrinolaringologia de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, els cursos 1.970-71, 1.971-72, 1.972-73, 1.973-74 i 1.974-75.

-Professor de Postgrau d´especialització en ORL a l´Hospital General de Concentración, Norte de Petróleos Mexicanos, el curs 1.974-1.975.

-Professor invitat de la Universitat de Guadalajara. 1.974.

També intervingué en el terreny de les traduccions, per a l´Editorial Interamericana:

-Cecil. "Tratado de Medicina Interna". Ciutat de Mèxic. 1950. Col.laborador en els temes d´ORL.

-Boies. "Libro de Texto de Otorrinolaringología". Ciutat de Mèxic. 1.963. (I també: 2a edició al castellà de la mateixa obra el 1.970, traduïda de la 3a edició anglesa).

El 1.977 rebé l´encàrrec de la Societat Mexicana d´Otorrinolaringologia, de reiniciar la publicació del seu Organ Oficial, els "Anales de la Sociedad de Otorrinolaringología y Broncoesofagología". Aquest mateix any , al desembre, reinicià la publicació, en forma trimestral. Sota la Direcció-Edició del Dr. Vilar es publicaren els 12 números que cobreixen el període de tres anys pel que fou designat Pelai Vilar. Els "Anales" han seguit publicant-se fins a l´actualitat.

---

730 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

Formà part de la Redacció de l'"Acta Otorrinolaringològica Ibero-Americana," de Barcelona.

Va ser membre de l' "American Rhynologic Society". (1959-1.963).

Membre Corresponent de la Societat Calalana de Biologia des del 1.976.

Fou membre fundador del "Consejo Mexicano de Otorrinolaringología" Des del 1.980 n'era Membre Honorari.

Va rebre els premis: "Hospital Infantil de Pachuca", de "Organización de un Servicio" i de "Técnica Quirúrgica".

Era Membre Honorari de la "Sociedad Mexicana de Otorrinolaringología y Cirugía de Cabeza y Cuello", "Por los eminentes servicios prestados a nuestra Sociedad". 1.978.

Decididament, i parafrassejant el Dr. Germán Somolinos, historiador de la Medicina, "El Dr. Pelai Vilar influyó en la Otorrinolaringología de Mèxico."[731] El mateix Dr. Germán Somolinos valorà molt la fundació de l'"Acta Médica Hidalguense".[732]

A més del seu vessant en el camp de l'ORL, el Dr. Pelai Vilar fou un humanista, persona d'una gran cultura i, juntament amb el Dr. Antoni Peyrí, són els dos metges catalans exiliats que s'han preocupat per recopilar dades sobre els seus companys de l'exili, procurant ser meticulosos.

Va escriure també sobre temes no relacionats amb la Medicina. Com a exemples, citarem els articles:

-"El vell, l'arbre i l'antena parabòlica". (Amb el pseudònim de Ferran Batlló). Revista de l'Orfeó Català. Ciutat de Mèxic. 1.988. XV: 14-15.

-"Els bombardeigs a Catalunya durant la guerra civil". Revista de l'Orfeó Català. Ciutat de Mèxic. 1.989. XVIII: 19-20.

-"Mascareta 4.031". (Amb el pseudònim de Ferran Batlló). Revista de l'Orfeó Català. Ciutat de Mèxic. 1.989. XVIII:31-32.

Ha escrit un llibre important per a conèixer quelcom sobre els metges mexicans i sobre com els va veure ell al llarg del temps. Es tracta de: "Mis Mèdicos Mexicanos", obra a la que ja he fet referència anteriorment.

De la importància del llibre i de l'impacte que causà en la societat mèdica (i no mèdica) mexicana, ens en parla una carta que li envià el Dr. Fernando Martínez Cortés, (Historiador i Coordinador General de la Col.lecció de llibres "La Historia de la Medicina en

---

731 Somolinos d'Ardois, Germán . "La Medicina Española del Exilio en México". Saned Ediciones. 1.986. Madrid. p. 342.

732 Somolinos D'Ardois, Germán. Ob. citada. p. 655.

México"). Li escriu: "Creo que se debe insistir en la publicación de su libro."..."Su visión es la de un humanista"[733] (Pelai Vilar li havia entregat el manuscrit previ del llibre).

També rebé successivament la felicitació, entre d´altres, de l´Orfeó Català, per mediació del Sr. Ricard Escobedo, el seu president, de l´"Instituto Nacional de Neurología y Neurocirugía", de l´"Instituto Mexicano de la Audición y el Lenguaje", i del Dr. Ruy Pérez Tamayo, de la Divisió de Postgrau i investigació de la Facultat de Medicina de la UNAM.

En la premsa més important del país es destacà de seguida el fet. Així, "El Excelsior", en un article que començava a la primera pàgina, comentà: "Este libro es un logro auténtico que llega a nuestra conciencia para sentir la aprobación del deber cumplido. Es recordar, con gratitud, las horas que no se pueden olvidar....Se refleja el buen hacer de un hombre a carta cabal". També el diari "Novedades", amb el títol "Pelai Vilar, El Generoso", comentà: "Ojalà hubiera muchos autores que escribieran y publicaran inspirados por la nobleza; esto lo ha hecho Vilar", i afegeix més endevant: "El libro de Pelai es una antologia de la excelencia y de la valoración equilibrada".[734]

Morí a Ciutat de Mèxic el 19 d´Octubre de 1.993, uns mesos després de la mort del seu gran amic, el Dr. Albert Folch i Pi, i també un any després d'haver estat per darrera vegada a la seva terra estimada: Catalunya, on havia assistit al VII Congrés d'Història de la Medicina Catalana, celebrat a Tarragona.

- 6.1.65. DR. JOSEP MARIA ZAVALA I HERNANDEZ.

(Barcelona, 6-11-1885 - Mèxic ?).

Llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona l´any 1.913.

Inscrit al Col.legi de Barcelona el 14 de Octubre de l´any 1.923, amb el número 1.112, i al Col.legi de Catalunya, amb el número 1.614. Exercia la Dermatologia, privadament, a Barcelona, al Passeig de Gràcia, núm. 91-1er-1a.

Fou també metge de la "Quinta de Salut L´Aliança".[735]

"Morí bastant aviat, a Mèxic".[736] No n´he pogut esbrinar res més, ni he pogut trobar altra documentació referida al Dr. Zavala, ni a Mèxic, ni a Catalunya.

---

733 Martínez Cortés, Fernando. Carta al Dr. Pelai Vilar, del 27 de Setembre del 1.988, amb segell i membret de la UNAM i de l´ Acadèmia Nacional de Medicina.

734 Sotomayor, Arturo, "Novedades". Editorial.Maig 1.991. (Només he aconseguit un retall del diari,-el mateix em succeí amb l´article del "Excelsior"- i no m´és possible precisar la data, ni tenia més temps disponible a Mèxic per intentar buscar-ho a la redacció del diari)

735 Arxius del Col.legi de Metges de Barcelona.

6.2. LA SEGONA GENERACIO. OBRA FETA A MEXIC

Un altre aspecte important és l´aportació de la Segona Generació. Seran els "Fills de l´exili": Alguns arribats de nens a Mèxic, i altres nascuts posteriorment.

En tot cas, fills d´exiliats catalans, que visqueren aquest ambient de l´exili des de petits a casa, i que ara són metges a Mèxic.

Per a alguns fins i tot seran els "millors fruits" que donaran els exiliats.[737]

De fet, és veritat que a Mèxic els seus fills hi han pogut estudiar amb tranquil.litat, i estan integrats plenament a la societat mexicana, encara que, en moltes ocasions, les arrels catalanes són profundes, i fins i tot segueix essent el català l´idioma d´ús habitual a casa.

En donarem la llista, per a passar posteriorment a comentar els més destacats.

**Fills d´exiliats que han exercit la Medicina a Mèxic*:[738]

-#Dr. Salvador Armendares i Sagrera.

-#Dr. Josep Aluja i Deu.

-#Dr. Marc Aureli Botey i Estapé.

-#Dr. Just Caballero. (fill).

---

736 Vilar i Canales, Pelai, i Folch i Pi, Albert. Entrevistes personals concedides a l´autor. Mèxic. 1992.

737 El Dr. Pelai Vilar i Canales, per exemple, així ho expressava en les seves notes.

738 Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els metges catalans exiliats a Mèxic" (1.939-1.985). Arxius personals. Mèxic.. 1.985. p. 16.

-Dra. Manuela (Nelly) Dutrem i Sitjes.

-Dra. Teresa Dutrem i Sitjes.

-#Dr. Ramon Espinasa i Closas.

-#Dr. Robert Folch. (fill del Dr. Albert Folch i Pi).[739]

-#Dr. Emili Folch i Socias. (fill del Dr. Folch i Guimerà).

-#Dr. Vicenç Guarner i Dalias.

-Dra. Hereta Gispert.

-#Dr. Francesc Gatell.

-#Dr. Josep Parés i Mas.

-#Dra. Joaquima Pagés d´Esclusa.

-

-Dr. Albert Ragasol.

-#Dr. Pelai Vilar i Puig.

-Dr. Joan Vives i Rocaberti.

Nota. S´assenyalen amb (#) els nascuts a Catalunya, tal com consten en la relació del Dr. Vilar i Canales.

Explicarem l´obra feta pels metges de la Segona Generació que sobresurten, i dels quals he pogut obtenir les dades:

---

739 De formació francòfona, fou professor de Fisiologia. Morí jove, a causa d´un aneurisme. (De les entrevistes amb el Dr. Albert Folch i Pi, a Mèxic).

6.2.1. *DR. SALVADOR ARMENDARES I SAGRERA.*

(Vilafranca del Penedés, Alt Penedés,7-VI-1.925)

Fill del Dr. Salvador Armendares i Torrent.

"És un dels casos més importants, potser el que més, de metges fills de catalans que són a bastament reconeguts dins dels medis científics de Mèxic"[740].

La majoria de les dades que segueixen són tretes del seu curriculum, que em lliurà personalment el Dr. Armendares i Sagrera. Es complementa la informació amb altres fonts, que es citen.

Arribà a Mèxic el 1.939, amb el seu pare, el Dr. Salvador Armendares i Torrent.

L´any 1.950 rebé el títol de "Médico Cirujano" a la UNAM.

Va fer la Tesi professional següent: "Estudio de la etiología de la diarrea infecciosa en la infancia y la susceptibilidad de los gérmenes a las sulfodrogas y antibióticos".

S´especialitzà en Pediatria i Genètica, i cursà estudis de postgrau:

-Clínica pediàtrica, a l´Hospital Infantil de Mèxic, l´any 1.956.

-Genètica Humana, al "Population Genetic Research Unit", del "British Medical Research Council". Oxford. Anglaterra. Del Març del 1.964 a l´Abril del 1.965.[741]

-Ha fet també cursos de postgrau sobre Genètica als EUA

En el camp de la investigació cal destacar la seva activitat als llocs següents:

1)"Hospital de Ginecoobstetrícia del Centro Médico Nacional del Instituto Mexicano del Seguro Social". Des de l´any 1.961 al 1.962.

2)"Hospital de Pediatria del Centro Médico Nacional del Instituto Mexicano del Seguro Social". De febrer del 1.963 a Desembre del 1.966.

---

740 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

741 "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Ob. citada. p. 113.

3)"Hospital de Pediatría del Centro Médico Nacional del Instituto Mexicano del Seguro Social". Cap del Departament de Genètica Mèdica, de la Divisió de Biologia de la Reproducció. Des del Gener del 1.967 al Desembre del 1.976.[742]

4)"Subjefatura Nacional de Investigación Científica del Instituto Mexicano del Seguro Social". Investigador Titular. De Gener del 1.977 al Març del 1.980.

En el terreny de la Docència ha ocupat els càrrecs següents:

-Professor adjunt de Pediatria de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, a l´Hospital de Pediatria del "Centro Médico Nacional del Instituto Mexicano del Seguro Social". De 1.966 a 1.968.

-Professor Adjunt, amb funcions de Titular de Genètica Mèdica de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, a l´Hospital de Pediatria del "Centro Médico Nacional del Instituto Mexicano del Seguro Social". Des del 1.968 al 1.971.

-Professor Titular de Genètica Humana a l´Escola Nacional d´Antropologia. Del 1.974 al 1.976.

-Professor Titular de l´Especialitat de Genètica Mèdica. Divisió d´Estudis Superiors. Facultat de Medicina de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. Del 1.969 al 1.980.

Ha publicat un total de 124 treballs de investigació científica, en prestigioses revistes mèdiques de Mèxic, els EUA i d´altres països. Hi destacaríem:

-Armendares i Sagrera, Salvador; Chavarría, B.C.; i Cravioto, S. "Crecimiento somático de niños cretinos sujetos a tratamiento sustitutivo". Boletín Médico del Hospital Infantil. Ciutat de Mèxic. 1.962. XIX: 93-97.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Chavarría, B.C.; Anthony, S.; Cravioto, S. "Crecimiento somático y desarrollo mental en niños con hipotiroidismo congénito". Revista de Investigación Clínica. Ciutat de Mèxic. 1.964. XVI: 45-49.

---

742 "200 Catalans a les Amèriques". Ob. citada, p. 57.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Buentello, S.; Sanchez, L; Ortiz, J. "Mosaicism XO/XX/XXX without Turner´s stigmata". Lancet. 1.967. pp. 840-843.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Perez Treviño, S. "Cardiopatías congénitas en las anormalidades cromosómicas. I. En el Síndrome de Down". Archivos del Instituto de Cardiología. Ciutat de Mèxic. 1.968. XXXIII: 779-784.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Buentello, S. "Algunos signos radiológicos útiles para el diagnóstico del Síndrome de Down". Acta Pediátrica Latinoamericana. Mèxic. 1.970. I: 449-452.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Salamanca, F; Arias, J. "Alteraciones cromosómicas en la anemia megaloblástica antes y después del tratamiento". Archivos de Investigación Médica. Mèxic. 1.971. II: 461-466.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Buentello, L; Salamanca, F. "An extra small metacentric autosome in a mentally retarded boy with multiple malformations". J. Med. Genet. 1.971. VIII: 378-383.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Marquez-Monter, H; Buentello, L; Villergas, J. "Histopathologic study with cytogenetic correlation in 20 cases of gonadal dysgenesis". Amer. J. Clin. Pathol. 1.972. LVII: 449-454.

- Lisker, R; Armendares i Sagrera, Salvador. "Prioridades de investigación en genética en Latinoamérica". Gaceta Médica. Mèxic. 1.972. CIV: 87-91.

- Brook, C.G.;Wagner, H; Frenk, S; Armendares i Sagrera, Salvador; Prader, A; Aleman, S. "Familial occurrence of persistent mülleriam structures in otherwise normal males". British Med. Journal. 1.973. III: 37-41.

- Rostenberg, I.; Armendares i Sagrera, Salvador; Guizar, J, Alejandre, I;Benítez, S. "Histidinemia in a consanguineous marriage". Journal Med. Genet. 1.974. XI: 296-300.

- Armendares i Sagrera, Salvador. "Contribución de los factores genéticos en la patología humana en México". En: "Posición de la genética en la medicina moderna". Gaceta Médica. Mèxic. 1.974. CVII: 336-339.

- Armendares i Sagrera, Saldador; Buentello, L;Sanchez, J; Navai, S. "Experiencia de 10 años de trabajo en un laboratorio de citogenética médica". Revista de Investigación Clínica. Mèxic. 1.976. XXVIII: 113-119.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Salamanca, F. "Hallazgos clínicos y cromosómicos en 74 pacientes con Sindrome de Turner atendidas en un hospital de pediatría". Revista de Investigación Clínica. Mèxic. 1.977. XIX: 295-299.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Salamanca, F. "Partial 2p trisomy (2p 21 qter) in two siblings of a family with a 2p-15q/translocation". Clin Genet. 1.978. XIII: 17-21.

- Rostenberg, I; Armendares i Sagrera, Salvador; Ruiz-Gómez, J; Núñez, C; Peñaloza, R. "Haptoglobin phenotypes and antibodies against measles". Revista de Investigación clínica. Mèxic. 1.979. XXXI: 271-276.

- Armendares i Sagrera, Salvador. "La identidad del hombre. III. Aspectos genéticos". Gaceta Médica. Mèxic. 1.982. CXVIII: 370-374.

- Lisker, R; Armendares i Sagrera, Salvador; Pérez Briceño, R; Granados, J; Abinsky, J; De Rubens, J; Buentello, L. "Gene frequencies and admixture stimates in a Mexico City population". Am. Journal Phys. Anthropol. 1.986. LXXI: 203-209.

- Armendares i Sagrera, Salvador; Buentello, L; Salamanca, F. "Estudio citogenético en los progenitores de 85 casos índice con trisomía 21 regular". Revista de Investigación clínica. Mèxic. 1.990. XLII: 180-186.

És autor també de 16 treballs de divulgació, entre els quals figuren:

-"Los cromosomas del hombre". Boletín Clínico Asoc. Méd. Hosp. Infantil. Mèxic. 1.962. XI: 5-9.

-"Genética y Patología". III. Anormalidades cromosómicas y enfermedad". Gaceta Médica. Mèxic. 1.967. 97: 157-161.

-"Factores genéticos que intervienen en el crecimiento y desarrollo". Gaceta Médica de México. 1.970. C: 327-332.

-"El labio y paladar hendidos". Boletín Médico IMSS. 1.973. XV: 228-233.

Ha dirigit també tesis relacionades amb la Genètica:

-"Estudio de la asociación de los cromosomas acrocéntricos en pacientes con Síndrome de Down y en sus familiares de primer grado", de Carlos Arturo Silvera, per a l´obtenció del grau d´Especialització en Genètica Mèdica de la Divisió d´Estudis de Postgrau de la Facultat de Medicina de la UNAM. 1.990.

-"Estudio antropométrico y social de un grupo de mujeres sin pareja y de sus hijos", de María Antonieta González Díaz, per a obtenir la llicenciatura en Antropologia Física, de l´Escola Nacional d´Antropologia i Història, de Mèxic.

Entre els seus alumnes avantatjats més destacats hi figuren:

-Dr. Fabio Salamanca. Actual Cap de la Unitat d´Investigació en Genètica Humana del IMSS, a Mèxic D.F.

-Dra Victoria del Castillo. Actual Cap del Servei de Genètica de l´ Institut Nacional de Pediatria de la SSA. Mèxic, D.F.

Ha format part dels següents Collegis i Acadèmies Científiques i Professionals:

-American Academy of Human Genetics. Membre actiu des del 1.966.

-Asociación Mexicana de Genètica Humana. Membre fundador el 1.968. President des del 1972 al 1.974[743].

-Membre de l´Academia Nacional de Medicina. Acadèmic Numerari des del 1.969. President per elecció del Departament de Biologia Mèdica el 1.990

-Acadèmic de la "Investigación Científica", des del 1.971.

-President del Comité Organitzador del "Primer Congreso Nacional sobre Defectos al Nacimiento" Febrer del 1.989. Mèxic.

-Representant de l´especialitat d´Antropologia Física davant el "Congreso Interno del Instituto de Investigaciones Antropológicas de la UNAM" (Període 1.988 al 1.990).

-Coordinador del "Comité sobre Aspectos Médicos del Aborto". Acadèmia Nacional de Medicina.1.989.

---

743 "200 Catalans a les Amèriques". Ob. citada. p. 58.

Ha participat, entre d´altres, en les revistes:

-Revista Latinoamericana de Genética. Caracas.

-Revista de Investigación Clínica. Mèxic.

Els seus treballs son citats per moltes revistes americanes, angleses i franceses.

**Premis i distincions rebudes*:

-Premi Nestlé de Pediatria. Li atorgà l´Associació Nacional de Pediatria, a Mèxic, pel treball: "El uso inadecuado de las hormonas en Pediatría". 1.961.

-Premi Nestlé de Pediatria. Atorgat novament per l´Associació Nacional de Pediatria, pel treball: "Los cromosomas en la especie humana". Any 1.963.

-Premi Dr. Alfonso Rivera. Institució atorgant: "Sociedad Mexicana de Nutrición y Endocrinología", pel treball: "Alteraciones cromosómicas en desnutrición proteico-calórica avanzada". Any 1.970.

-Premi Dr. Eduardo Licega. Li atorgà l´Acadèmia Nacional de Medicina, pel treball: "Chromosome abnormalities in severe protein calorie malnutrition" 1.971.

-

-Investigador Nacional nivell II. Institució atorgant: "Secretaría de Educación Pública". Motiu de la distinció: "Por la labor realizada en investigación en los períodos de 1.984 a 1.987, de 1.987 a 1.990 y succesivo".

Està casat amb una filla (Sra . Montserrat) del Dr. Carrasco i Formiguera). Encara que submergit dins de la medicina mexicana, continuà sentint-se també català i mai negà aquesta condició. Vaig tenir el plaer de parlar amb ell i això es confirmà plenament.

Em va dir que havia freqüentat l´Orfeó Català. "Era el nostre niu".[744] És, de fet, el "català" més destacat a la Medicina Mexicana, investigador seriós, i reconegut en el camp de la Genètica.

---

[744] Armendares i Sagrera, Salvador. De l´entrevista concedida a l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

6.2.2. *DR. MARC AURELI BOTEY I ESTAPE*

(Barcelona, 29-IV-1.937)

Llicenciat en Medicina per la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic l´any 1.962.

Realitzà cursos de postgrau en Dermatologia i Al.lergologia.

Durant tres anys fou al.lergòleg del Servei d´Al.lèrgia de l´Hospital Juàrez.

En el terreny de la Docència, ha estat Instructor a la Càtedra de Dermatologia de la UNAM, i Professor Associat a la Càtedra d´Història de la Medicina de l´Institut Politècnic.

També ha estat Coordinador dels Cursos de Postgrau d´Al.lergologia de l´Hospital Juàrez i de la Facultat de Medicina de la UNAM.

Entre les societats científiques a les quals pertany, hi destaquen:

- The American College of Allergist.
- The American Academy of Allergy.
- Sociedad Mexicana de Alergia y Ciencias Afines (ex-president).
- Sociedad Española de Historia de la Medicina.
-.Acadèmic d´honor de l´Acadèmia Llatinoamericana d´Al.lèrgia.
- Acadèmic d´Honor de la Societat Peruana d´Al.lèrgia.
- Membre de la Societat Mexicana d´Història i Filosofia de la Medicina.
- Membre del Consell Nacional de Immunologia Clínica i Al.lèrgia, de Mèxic.
- Membre del Comité d´Educació del Programa Nacional contra la Farmaco-dependència.
- Membre del Comité d´Enllaç entre la Cambra Nacional de la Indústria Farmacèutica i la Direcció General de Control per la Salut, de la Secretaria de Salut, de Mèxic.

Els últims anys es va introduir en la indústria farmacèutica, a la casa Smith, Kline, French, on és Director Científic.

Ha estat Coordinador dels Projectes de desenvolupament en Medicina Tropical, de S.K.F.

**Premis* que li han estat atorgats:

- Menció honorífica a la seva tesi recepcional, que versà sobre: "La Determinación del Poder Histaminopéxico".

- Medalla d´or de l´Acadèmia Llatinoamericana d´Al.lèr-gia.[745]

Referent al Dr. Botey, el Dr Pelai Vilar i Canales em digué:

"Es un dels fills de catalans que ha desenvolupat una important actuació mèdica.

Treballà molt per a la Borsa del Metge Català de Mèxic.

Constantment està viatjant a l´estranger per al seu laboratori, ja que és Director Mèdic per a l´Amèrica Llatina de la casa Smith Kline and French".

6.2.3. *DRA MANUELA (NELLY) DUTREM I SITGES*
(Ciutat de Mèxic, 27-I-1.941)

És la filla gran del Dr. Wenceslau Dutrem.

Les dades següents corresponen al seu curriculum, que em lliurà el Dr. Pelai Vilar i Canales:

Obtingué el títol de Metge-Cirurgià a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, el 13 d´Octubre del 1.966.

Va fer cursos de Postgrau a l´Hospital Clínic de Barcelona (1.967), i a l´Escola de Medicina de la Universitat de Miami (1.968).

S´especialitzà en Psiquiatria (1.970-1.972) a l´"Hospital Psiquiátrico Fray Bernardino Alvarez", de Ciutat de Mèxic.

Realitzà Cursos de Psicoanàlisi a l´"Instituto Mexicano de Psicoanálisis".

Pertany a la Societat Mexicana de Psiquiatria, de la qual és membre activa.

Fou metgessa psiquiatra de l´Hospital "20 de Noviembre", de l´ISSTE. (1.972-1.978).

Va ser Professora de Psiquiatria del Curs per a Residents de l´ Hospital "20 de Noviembre". (1973-1.975).

Tant ella com la seva filla parlen català correctament.

---

745 Botey i Estapé, Marc Aureli. Curriculum personal lliurat al Dr. Pelai Vilar i Canales. Revisat per l´autor l´Abril del 1.992.

6.2.4. *DRA. MARIA TERESA DUTREM I SITJES*

(Ciutat de Mèxic, 1.943).

Filla també del Dr. Wenceslau Dutrem.

El seu curricullum així mateix me'l lliurà el Dr. Pelai Vilar i Canales:

Obtingué el Titol de Metge-Cirurgià el 7 de Novembre del 1.968, per la Universitat Nacional de Mèxic.

Realitzà la Residència de Pediatria a l'Hospital General de la S.S.A. de Mèxic, i a l'Hospital de La Raza del IMSS, l'any 1.970.

Va fer Curs d'Especialització en "Endocrinologia i Nutrició" l'"Instituto Nacional de Nutrición", a Ciutat de Mèxic, el 1.972.

Fou Professora Adjunta d'Endocrinologia a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. (1.973-1.978), i ha ocupat càrrecs docents en cursos i hospitals.

Va ser metgessa del Servei d'Endocrinologia de l"Hospital 20 de Noviembre" de l 'ISSTE. (1.972-1.978).

Cap del Servei d'Endocrinologia de l'"Instituto de Metabolismo, Reproducción y Genética". (1.980-1.983).

Entre els seus llibres i publicacions, cal citar:

-Autora del Capítol "Metabolismo de los Lípidos", del llibre "Fundamentos de Endocrinologia Clínica". 3a Edició. La Prensa Médica Mexicana. (No he vist el llibre ni tinc dades de l'any de publicació).

-"Hipertiroidismo asociado a disminución congénita en la capacidad de saturación de la globulina transportadora". Rev Invest. Clínica. Ciutat de Mèxic.1.974. XXVII: 239-243.

-"Galactorreas". Memòria de les II Jornades Mèdiques Hispano-Mexicanes. 1.975.

-"Radioinmunoanálisis de la Triyodotironina". Tesi de Postgrau. Ciutat de Mèxic. 1.977.

Pertany a les següents societats:

-"Sociedad Mexicana de Nutrición y Endocrinología".

-"Sociedad Médica Latino-Americana de Tiroides".

-"The New York Academy of Sciences".

Conserva el català com a idioma propi i l'ha transmès als seus fills.

6.2.5. *DR. RAMON ESPINASA I CLOSAS.*

Fill del Dr. Josep Espinasa i Massegué.
Arribà en l´adolescència a Mèxic.
Actualment es un dels pediatres clínics amb més clientela particular.[746]
El seu èxit l´ha fonamentat en un gran sentit clínic.[747]

6.2.6. *DR. EMILI FOLCH I SOCIAS*
(El Vendrell, 20-VIII-1.925)

Fill del Dr. Emili Folch i Guimerà.
Es llicencià a Mèxic el 1.953 a la Universitat Nacional Autònoma.
Cardiòleg prestigiós, ha exercit privadament.[748]

6.2.7. *DR. VICENTE GUARNER DALIAS.*
(Catalunya, 2-IX-1.928).

Fill del Coronel Vicenç Guarner (Maó, Menorca, 1.893 - Ciutat de Mèxic, 1.981), que fou Cap superior dels serveis d´Ordre Public de la Generalitat (1.935).[749]

Vicenç Guarner Dalias arribà a Mèxic com a adolescent. Té un curriculum acadèmic molt extens i brillant, que em lliurà el Dr. Pelai Vilar (falta el lloc exacte de naixement), i del qual n´he tret les dades següents:

Titulat a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic l´any 1.953. La seva Tesi professional versà sobre: "Tuberculosis intestinal ulcerativa. Revisión de 70 casos".

---

[746] Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els metges catalans....". Ob. citada. p.64.

[747] Folch i Pi, Albert. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

[748] Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els metges...".Ob. citada. p. 67.

[749] El Coronel Guarner fou figura destacada en la contenció dels militars alçats el 19 de Juliol de l´any 1.936, a Barcelona; va ser sots-secretari de la Conselleria de Defensa de la Generalitat, i s´ocupà d´organitzar columnes per al front, d´establir indústries de guerra, escoles d´oficials i fortificacions. Fou Cap del front d´Aragó (1.937), i Director de l´Escola Popular d´Estat Major (1.938). S´exilià a Mèxic, i va ser allí agregat militar de l´ambaixada republicana. (Manent, Albert. "Resenya Biogràfica de Vicenç Guarner". Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1.975, VIII: 290.)

.Formació de postgrau:

-Assistent al Servei de Cirurgia General del Dr. Guillermo Alamilla. Hospital Espanyol de Mèxic. (1.955-1.959).

-"Fellow in General Surgery" (equivalent a Resident) del Dr. Richard Attell. Clínica Lahey. Boston, del 1.959 al 1.961.

-Realitzà també un Curs de Postgrau a l´Hospital Barnes, de St. Louis, Missouri (1.959).

-Curs a l´Escola de Medicina de Harvard (1.960).

.Tasca professional i càrrecs:

-Cirurgià del Departament de Cirurgia Gastroenterològica de la Unitat d´Oncologia de l´Hospital General de la S.S.A. (1.961-1.963).

-Cirurgià del Servei de Gastroenterologia de l´Hospital General del "Centro Médico Nacional del I.M.S.S." (1.964-1.974).

-Cap del Servei de Gastroenterologia de l´"Hospital de La Raza" (1.974-1.977). Cap de Cirurgia General del mateix centre (Juliol 1.977-Abril 1.978).

-Cap de la Divisió de Cirurgia, en Concurs d´Oposició, de l´"Hospital General del Centro Médico Nacional". (1.978).

-Editor de la "Revista Española de Cirugía". 1.984.

-Editor de "Trends in Thoracic Surgery". EEUU i Canadà. 1.985.

-Conseller per a Iberoamèrica de la International Society for Diseases of the Oesophagus. 1.985.

.Entre les Societats a què pertany, o bé n´ha estat membre:

-Associació mexicana de Gastroenterologia (1.958).

-Societat Mèdica de l´Hospital general del "Centro Médico General del I.M.S.S." (1.964).

-Societat Equatoriana de Gastroenterologia (1.973).

-Membre del Consell Mexicà de Cirurgia General.

-Acadèmia Nacional de Medicina de Mèxic. 1.973.

-Membre de la Societat d´Història i Filosofia de la Medicina, des de l´any 1.974, i President durant el període 1.981-1.983.

-Soci Honorari de la Societat d´Historia i Filosofia de la Medicina, de Mèxic. 1.984.

.En el camp de la Docència:

-Professor Adjunt de Postgrau de Cirurgia General de la Facultat de Medicina de la UNAM. Anys 1.964-1.974.

-Professor Cap del Curs de Gastroenterologia per a Graduats de la UNAM. 1.974.

- Professor Cap de Curs de Cirurgia de Postgrau. Hospital de La Raza. UNAM.1.977.

-Professor Invitat de la Universitat de´Osaka. Japó. 1.977.

-Professor Invitat Especial. Universitat de Kentucky. Any 1 977.

.Entre els *premis* que ha rebut, destaca el "Premio Fernando Ocaranza" de l´Acadèmia Nacional de Medicina, atorgat per la seva tasca en Cirurgia Experimental, els anys 1.969 i 1.973.

.Autor de llibres sobre cirurgia, entre els quals cal destacar:

- "Los principios fundamentales de la cirugía". UNAM. Editor Romero Torres. Ciutat de Mèxic. 1.982. Obra en dos toms. És autor del Tom II.

- Autor del Capítol : "El apéndice ileo-cecal" del Text de Cirurgia dels Professors Iberoamericans. Editorial Interamericana. Ciutat de Mèxic.1.984.

- Col.laborador en el llibre:" The oesophagus". Academic Press. Londres. 1.981.[750]

És autor de 123 Publicacions, sobre cirurgia, principalment esofàgica, i també sobre la Història de la Medicina. Citarem entre les més significatives:

- Guarner Dalias, Vicente; Ramírez Degollado, J; Touissaint, O. "La motilidad del esófago en la acalasia". Revista Gastroenterològica. Mèxic. 1.966. XXXI: 1-5.

---

750 Del curriculum personal del Dr. Guarner. Ni aquí ni en alguns altres llocs no se´n especifiquen més algunes dades.

- Guarner Dalias, Vicente; Ramírez Degollado, J; Medina, J. "Funduplicación en el tratamiento del reflujo gastroesofágico". Revista Gastroenterològica. Mèxic. 1.966. XXXI: 57-62.

- Guarner Dalias, Vicente; Ramírez Degollado, J; Herrera Lutherot, M; Quijano, M. "La operación de Heller con funduplicación en el tratamiento de la acalasia del esófago". Revista de Gastroenterologia. Mèxic. 1.968. XXXIII: 197-201.

- Guarner Dalias, Vicente; Ramírez, J; Pazmiño, F. "Alterations in motility of the esophagus in peptic esophagitis". American Journal of Proctology. 1.968. XIX: 67-72.

- Guarner Dalias, Vicente; Ramírez, J; Aguirre, J. "Estudio experimental y clínico con parches gástricos en el tratamiento de la estenosis péptica del esófago". (Premi de Cirurgia Experimental de l'Acadèmia Nacional de Medicina de Mèxic). Revista Mexicana de Gastroenterologia. Mèxic. 1.971. CXXXVI: 288-293.

- Guarner Dalias, Vicente. "Las bases hemodinámicas para la selección de la intervención quirúrgica en pacientes con hipertensión portal". Revista del I.M.S.S. Ciutat de Mèxic. 1.974. XIII: 213-217.

- Guarner Dalias, Vicente; Ramírez, J; Aguirre, J; Martínez Palomo, A. "Aspectos morfológicos de la enfermedad de Barrett". Revista Española de enfermedades del aparato digestivo. 1.976. XLVII: 11-15.

- Guarner Dalias, Vicente. "Cien años de cirugía abdominal". Gaceta Mèdica. Mèxic. 1.977. CXIII: 497-502.

- Guarner Dalias, Vicente; Martínez, N; Gabiño, J. "Ten year evaluation of the posterior fundoplasty in the treatment of gastroesuphageal reflux". American Journal of Surgery. 1.980. CXXXIX: 200-205.

- Guarner Dalias, Vicente. "El error y la verdad en cirugía". Gaceta Mèdica. Mèxic. 1.984. CXX: 139-143.

- Guarner Dalias, Vicente. "La evolución de la Medicina en México. 1.953-1.983". Ciencia y desarrollo. Mèxic. 1.984. LVII: 119-124.

- Guarner Dalias, Vicente. "La Sociedad Mexicana de Historia y Filosofía de la Medicina". Gaceta Mèdica. Mèxic. CXVIII: 471-476.

Contrriament a la forma de pensar dels Drs. Vilar i Puig i Armendares, amb els queals també em vaig entrevistar, el Dr. Guarner opinà el següent:

- No considera que tingui que veure amb Catalunya. "Así se lo dije un día a la Televisión Catalana".

- En el moment d´afirmar que Mèxic formà la seva generació, digué: "Y se apropió de ella. Mi generación no se puede incluir en la otra", però matisà: "Aunque para los mexicanos fuimos primero extranjeros, y no fue fácil abrirse camino".

En parlar de la seva generació, acabà expressant: "Hicimos más aqui de lo que hubiéramos hecho allà"[751]

En tot cas, és interessant i aclaridora la seva postura, a la qual té tot el dret, com és lògic.

Més endevant parlarem a bastament de les seves opinions i les d´altres historiadors de la Medicina Mexicans sobre l´obra dels metges catalans exiliats a Mèxic.

Fou metge del Dr. Puche, a qui va conèixer bé.

6.2.8. *DR. PELAI VILAR I PUIG*

(Barcelona, 12-IX-1.937)

Fill del Dr. Pelai Vilar i Canales, i de la seva esposa Angelina. És un dels metges més importants de la Segona Generació.

Titulat Metge Cirurgià per la Facultat de Medicina de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, l´any 1.962.

Formació de postgrau:

-Metge Adjunt del Servei d´Otorrinolaringologia, Departament d´Audiologia de l´Hospital 20 de Novembre ISSSTE. Any 1.963.

-Metge Becari del Servei d´ORL de l´Hospital Espanyol de Mèxic. Any 1.964.

-Metge Resident del Departament d´ORL. Glasgow Royal Infirmary. (Setembre del 1.965 al Juliol del 1.966).

-Certificat d´ORL pel British Medical Council. Londres. 1.965-1.966.

---

751 Notes de l´entrevista feta al Dr. Guarner l´Abril del 1.992.

.Entre els càrrecs hospitalaris que ha tingut, destaquen:

- Metge Otorrinolaringòleg de l´Hospital Infantil Peralvillo. Ciutat de Mèxic. (Octubre1.966-Febrer 1.967).

- Metge especialista d´Otorrinolaringologia. Hospital Central Norte Pemex. Ciutat de Mèxic. (Març 1.967- Agost 1.971).

- Cap del Servei d´Otorrinolaringologia de l´Hospital Central Norte Pemex. (Ciutat de Mèxic). Des de l´Agost del 1.971 a l´Octubre del 1.984.

- Cap del Servei d´Otorrinolaringologia de l´Hospital Central Sur Pemex. (Ciutat de Mèxic), des de l´Octubre del 1.984, càrrec que continuava ocupant el 1.992.

.Entre els càrrecs i activitat en el món de la Docència, cal destacar-ne:

-Professor Titular d´Otorrinolaringologia de Pregrau. Facultat de Medicina de la UNAM, des del 1.970, fins la data.

-Professor Titular d´ORL de postgrau. Divisió d´Estudis de Postgrau. Facultat de Medicina de la UNAM. Des del 1.971 fins la data.

-Ha impartit un total de 11 Cursos Monogràfics en qualitat de Professor Titular, a Pemex i a la UNAM,bàsicament.

-Com a Professor invitat ha intervingut en 55 Cursos, i ha estat Coordinador en 61 Taules Rodones, Simposis i Conferències.

-Professor extraordinari d´Otorrinolaringologia. Escola de Medicina. Universitat Autònoma de Guadalajara. Jalisco. Mèxic. Novembre de 1.974.

-Secretari del Col.legi de Professors d´Otorrinolaringologia de la UNAM (1.976).

-Professor de Patologia Especial i de Cirurgia Otològica. Cursos d´especialització en ORL. Escola de graduats. Servei de Sanitat Militar. Hospital Central Militar. Ciutat de Mèxic. 1.978-1.979.

-Membre de la Comissió Dictaminadora a l´àrea de matèries clíniques de la Facultat de Medicina de la UNAM. (1.981).

-Professor Titular d´Otorrinolaringologia. Escola Mexicana de Medicina La Salle. Ciutat de Mèxic. Des del Gener de l´any 1.990.

.Entre les nombroses Societats Mèdiques a les quals pertany, i la seva activitat científica i acadèmica, cal destacar:

-Sociedad Mexicana de Otorrinolaringología y Cirugía de Cabeza y Cuello. Ingressà el 1.969. Sots-President el 1.979-1.980, i posteriorment President.(1.980).

-Membre actiu de la Societat Mèdica de la Clínica Londres. Ciutat de Mèxic, des del 1.972.

-"Active member". "American Rhinologic Society". Estats Units. Data d´ingrés: 1.973.

-Membre de la Junta de Govern del "Consejo Mexicano de ORL y Cirugía de Cabeza y Cuello". (1.974-1.977, i des del Maig de l´any 1.989 fins la data).

-Asessor d´Otorrinolaringologia de la Comissió del "Cuadro Básico de Medicamentos del Sector Público". (1.976).

-Soci Fundador de la Societat Mexicana de Rinologia. 1.976.

-Soci titular de la Societat Mexicana d´Audiologia i Foniatria. Any d´ingrés: 1.978.

-President del XXVIII Congrés Nacional d´Otorrinolaringologia, celebrat a Monterrey (Nuevo León), el Maig de l´any 1.978.

-"Active member". Pan American Association of Oto-Rhino-Laryngology. Data d´ingrés: 1.981.

-Membre Fundador del "Grupo Otorrinolaringológico Adam Politzer", de Petróleos Mexicanos. Data de la fundació, 1.983.

-"Corresponding member". American Academy of Otolaryngology-Head and Neck Surgery. Washington D.C. Estats Units. Data d´ingrés: 1.988.

-Coordinador General dels "Eventos Médicos del 50 Aniversario de Petróleos Mexicanos". (1.988)

-Membre de l´Acadèmia Nacional de Medicina de Mèxic. Ingressà el 1.982. Secretari Adjunt (1.991-1.992).

-Membre de la Junta de Govern de l´"Instituto Nacional de Enfermedades Respiratorias" (Des del Gener de l´any 1.991)

-Membre Honorari de la "Sociedad Colombiana de ORL Y Cirugía de Cabeza y Cuello". Bogotà, Colombia. Data d´ingrés 1.992.

.Entre els seus Llibres, Monografies i Memòries, cal citar:

-"Actualización en Otorrinolaringología para Médicos Generales". Ed. Petróleos Mexicanos. Ciutat de Mèxic. 1.971.

-"Manual de Anatomía y técnicas quirúrgicas del hueso temporal". Ed. Petróleos Mexicanos. Ciutat de Mèxic. 1978.

-Com a coautor: "Medicina Interna". Tom II. Capítols d´Otorrinolaringologia. Pp. 393 a 432. Ed. Facultat de Medicina de la UNAM. Ciutat de Mèxic. 1.985.

-Coordinador General i Editor de les "Memorias de las Jornadas Médicas Conmemorativas del 50 Aniversario de la Expropiación Petrolera". Ed. Petróleos Mexicanos. Mèxic. 1.988.

Té publicats 25 articles mèdics en prestigioses revistes mèdiques, entre elles els "Anales de la Sociedad Mexicana de ORL", "Acta ORL Iberoamericana", "Gaceta Médica de México", "Revista Médica de los Petróleos Mexicanos"[752]. Hi podem destacar:

- Vilar i Puig, Pelai. "Lesiones cocleares producidas por la estapedectomía. Valoración con el audiómetro automático de Bekésy". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL. Ciutat de Mèxic. 1.967. VIII: 19-37.

- Vilar i Puig, Pelai. "Nasopharyngeal carcinoma". Scot. Med. Journal. Glagow. Escòcia. 1.966. XI: 315-318.

- Vilar i Puig, Pelai. "Hipoacusias conductivas de origen traumático". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL. Mèxic. 1.969. XX: 27-32.

- Vilar i Puig, Pelai; Fernández, A. "Un nuevo tratamiento de la enfermedad de Menière (Técnica de Arslan)". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL. 1.970. XIII: 119-125.

- Vilar i Puig, Pelai; Espinosa Ruiz, J. "Hemorragias tardías graves postamigdalectomía". Revista Médica de Petróleos Mexicanos. 1.977. I: 10-13.

- Vilar i Puig, Pelai. "Homoinjertos tímpano-osiculares". Gaceta Mèdica. Ciutat de Mèxic. 1.983. CXIX: 407-413.

- Vilar i Puig, Pelai. "Anomalías congènitas del golfo de la yugular en el oído medio". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL. Ciutat de Mèxic. 1.983. XXVIII: 113-118.

- Vilar i Puig, Pelai. "Sistema computerizado de manejo de datos clínicos en Otorrinolaringología". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL. Mèxic. 1.990. XXXV: 19-29.

---

752 PEMEX (Petróleos Mexicanos), és un imperi molt fort al país, i el nivell d'ensenyament i pràctica mèdica dels lloes que en depenen és molt bo.

El Dr. Pelai Vilar i Puig és, hores d´ara, metge important en el món de l´Otorrinolaringologia Mexicana, amb sòlida formació i prestigi reconegut.

Fou distingit amb el "Diploma a la Excelencia". Direcció General de Petrolis Mexicans. Octubre del 1.989.

Com és lògic, tota la seva vida està enfocada a Mèxic, i ell se sent mexicà, però català a la vegada. A casa seva s´hi respira un catalanisme molt actiu, i l´idioma habitual és el català.

Casat amb una biòloga catalana, Ramona Compte, la nissaga mèdica familiar es continua amb la seva filla Dra. Diana Vilar i Compte, l´idioma usual de la qual és també el català.

6.2.9. *DR. JOAN VIVES I ROCABERTI.*

Ingressà a la Borsa del Metge Català.

Era un dels metges més joves. Exercí la Psiquiatria a la Ciutat de Mèxic. No se sap si té obra escrita.[753]

753 Vilar i Canales, Pelai. Entrevistes concedides a l´autor. Mèxic. 1.992.

6.3 LA BORSA DEL METGE CATALA

La Borsa del Metge Català no tingué rèplica semblant en els metges espanyols.

Hi van haver entitats a l´exili mexicà, espanyoles i catalanes que es van anar formant o van reviscolar, com l´Ateneo Ramón y Cajal o l´Orfeó Català, però cap amb aquestes característiques.

La Borsa del Metge Català començà la seva activitat l´Octubre de l´any 1.943. L´inspirador de l´esperit de la Borsa fou Wenceslau Dutrem. En una carta que dirigeix el 19 de Novembre del 1.943 al Dr. Pelai Vilar, que exercia a Pachuca, li explicava que s´havia recollit un fons de 410 pesos, entre 18 metges, 4 apotecaris i uns laboratoris, per endegar la Borsa. La carta correspon al "Document número 1" de les "Dades Historiogràfiques de la Borsa", recollides pel Dr. Pelai Vilar.

La carta fà referència al fet que la Borsa substituiria la Mutual del Sindicat, es mantindria per aportació dels socis, i tindria per finalitat primordial ajudar els companys que ho necessitessin. També explicava que la seva creació s´acordà en anteriors trobades de metges.

Els que en formen part en aquell moment viuen bàsicament a la Ciutat de Mèxic. Es proposa als que viuen i exerceixen fora de la capital d´ incorporar-s´hi. Cal tenir en compte les grans distàncies en aquell imméns país, i més en aquell temps.

També hi colaboren laboratoris creats per catalans i/o en els quals treballen activament compatriotes. (Farbar, Queralt Mir, Andròmaco, i Servet).

La Borsa és oberta, i així es significa, als catalans d´origen i als que han estudiat a la Facultat de Barcelona.

L´aportació inicial global per subscripció fou de 410 pesos mensuals, dels quals 10 corresponíen a cada soci, y la resta a l´aportació dels laboratoris.

En el decurs del temps hi trobem entregues fetes a les vídues de metges morts (Dr. Civit, Dr. Rafael Trueta. Dr. Demòfil Franco...), sopars d´homenatge, celebracions de noces d´argent professionals (Dr. Aramburu, Dra. Palma, Dr. Pelai Vilar).

Un element força interessant és que s´hi van incorporant membres d´una segona generació, metges fills de metges exiliats, alguns d´ells van anar a Mèxic molt petits,

altres nasqueren allí. Primer pagaven una quota més reduïda.

Els diners recaptats veiem que donen uns interessos bancaris i així es reflecteix puntualment en els successius informes que van rebent els adherits.

L´idioma emprat normalment és el català, malgrat el pas del temps, i lògicament sempre és present el fet que es tracta de persones que viuen i treballen en un exili que, de moment, pensen que no és definitiu.

Amb data de 31 de Desembre del 1.959 trobem que en la relació s´hi han adherit entre d´altres Cèsar Pi i Sunyer i Josep Puche. En aquell moment la quota normal és de 30 $ i la recaptació final és de 1.105 $ (S´especifica que 385 provenen dels laboratoris Farbar, Servet, Andròmaco i Queralt Mir.) Veure el Document número 7, de l´any 1.959.

En el decurs dels anys veiem una constant preocupació per les qüestions de la Pàtria llunyana. Així, en el Document número 13, del dia 9 de Setembre de l´any 1.964, enviat al mestre Pau Casals, se´l encoratjà i donà suport per a defensar els drets nacionals de Catalunya.

Van sorgint en els anys seixanta noves inquietuds, i així els metges més joves, en un document del 10 de Juny del 1.967, entre altres coses proposen:

-Organitzar ajudes de viatge d´estudis per a metges catalans o fills de catalans, organitzant un comité de beques. Es demana que el presideixi el Dr. Albert Folch i Pi.

-Instituir un Premi de la Borsa del Metge Català als Jocs Florals de la Llengua Catalana, per a treballs d´investigació científica i d´Història de la Medicina Catalana.

Amb aquestes mesures s´intentava anar revitalitzant la institució, a la vegada que anar-hi donant pas a les noves generacions, i de fet, en part s´assoleix, peró la "Borsa" anirà morint poc a poc. Raons:

-La majoria dels metges ja no es trobaven en una posició tan precària socialment i economicament.

-El temps passat, l´aïllament físic de Catalunya i la integració a Mèxic va pesant, malgrat que les arrels són fortes. A més, la segona i tercera generació estimen la Pàtria paterna, però ja són mexicans.

-L´Estat Espanyol i, en part Catalunya, aniran normalitzant la seva situació política i social.

Entre els darrers documents de la Borsa hi trobem una relació de membres, amb metges associats que residien fora de Mèxic, a l´exili , com Josep Trueta i Duran Jorba, a Anglaterra; Jaume Pi- Sunyer i Bayo, a Iowa (Estats Units) etc...

El 3 de Febrer de l´any 1.972, prèvia reunió dels associats desaparegué definitivament la "Borsa del Metge Català a Mèxic". Abans encara va ajudar econòmicament

la vídua d´un dels associats que ho precisava (Dr. Demòfil Franco), segons consta en el Document número 11, que expresava el següent:

"En reunió del 3 de Febrer de l´any 1.972 es dona per acabada la missió de la "Borsa" i es dipositen 100.000 pesos a la Nacional Financiera, en nom de la Directiva, per ajudar a Sra. Laia, vídua de Franco".

*Feina feta per la Borsa, segons les "Dades Historiogràfiques"[754]:

-La Borsa va fer tasques de Mutual, ajudant metges i familiars necessitats, sobretot al començament.

-Fou un focus de vida social entre els exiliats.

-Intentà posteriorment instituir premis i ajudes, fins i tot per a metges residents a Catalunya. Ensopegà, de vegades, amb l´Institut d´Estudis Catalans, "possiblement per desconeixement de les dificultats polítiques que encara es patien a Catalunya" (Segons opinió que m´expresà el Dr. Pelai Vilar).

-Ambicionà portar a terme activitats importants en el terreny científic, amb resultats desiguals.

-Agrupà els metges catalans exiliats a Mèxic, on tots eren nouvinguts.

-Intentà acollir noves generacions, aconseguint-ho només parcialment.

-Fou un cas únic entre els metges exiliats de l´´Estat Espanyol després de la guerra del 1.936-39.

En opinió del Dr. Pelai Vilar: "Fou l´esperit de la col.laboració entre els catalans".

*Relació de Fundadors, (apareguda al Document número 1):

1) Metges.

Armendares i Torrent, Salvador
Benet i Escobar, Lluís.
Cuyàs i Fontdeviella, Josep.
Dutrem i Domínguez, Wenceslau.
Espinasa i Massagué, Josep.
Folch i Pi, Albert.
Gispert i Vila, Josep.
Palau i Abad, Francesc.

---

754 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques de la "Borsa del Metge Català". Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985. p. 12.

Paniello i Grau, Francesc.
Parés i Guillen, Carles.
Penya i Massip, Josep.
Piñol i Nolla, Jordi.
Plà i Armengol, Ramon.
Ralló i Tomàs, Antoni.
Tarrida i Forns, Frederic.
Trueta i Raspall, Rafael.
Vallés i Ventura, Jordi.
Zabala i Hernàndez, Josep.

2) Farmacèutics:[755]
Boix.
Boné, Antoni.
Dutrem, Eliseu.
Pi i Llussà.

*Presidents de la Borsa:
-Dr. Salvador Armendares i Torrent. (Novembre 1.942 - Abril 1.949).
-Dr. Antoni Peyrí i Rocamora. (Maig 1.949 - Febrer 1.964).
-Dr. Pelai Vilar i Canales. (Març 1.964 - Abril- 1.965).
-Dr. Albert Folch i Pi. (Maig 1.965- Febrer 1.972).

.Resum de tasques mutualistes:
-Ajut a vídues de metges: Sra. Civit, Sra. Zabala, Sra. Trueta, Sra. Benet, Sra. Sabina.
-Enterraments sufragats: Drs. Benet, Rafael Trueta, Demòfil Franco.
-Fideicomisos per als fills del Dr. Trueta i per la vídua del Dr. Franco.

.Tasques de recolzament científic:
-Premi Turró.
-Premi dels Metges Exiliats.
-Recepcions als Drs. Puigvert, Martorell, i Perelló.

---

[755] En els Documents de la Borsa no consten el nom i cognom complets dels farmacèutics.

7.DISCUSSIO I INTERPRETACIO DELS RESULTATS.

.Què va perdre Catalunya

.Què guanyà Mèxic.

Encara que es tracti d´un tema referent a Catalunya i als "nostres" metges catalans i progressistes, i més, precisament, per això, no es pot caure en maniqueismes, ni triomfalismes, ni estar ben cofois del que van fer, sense més.

Cal fer una anàlisi a fons de totes les dades, i confrontar-les des de diferents angles.

-Es interessant, una vegada hem vist què diuen les dades que hem obtingut sobre el que van fer, interpretar-ho en la seva justa mesura. Logicament, és una manera d´objectivar, però no la única.

-També és interessant observar detingudament l´evolució de la Medicina a Catalunya, en general, i a la Universitat en particular, abans i després de la guerra, així com a Mèxic, abans i després de la seva arribada. És a dir, fer la interpretació dels resultats en el seu context.

-Així mateix val la pena, i és fonamental, saber tal com ells van veure i viure la seva actuació i la dels seus companys, i les circumstàncies, objectives i subjectives, que incidiren sobre llur actuació.

-Cal copsar l´opinió de familiars i companys que els van conèixer.

-És bo saber els raonaments dels seus deixebles, en ocasions, i els dels metges mexicans que van tenir a veure amb refugiats.

-Cal saber així mateix l´opinió dels historiadors de la Medicina mexicans, que és fonamental, encara que, de vegades, com es veurà, es contraposa a la d´alguns exiliats.

7.1. QUÈ VA PERDRE CATALUNYA?.

Cal tenir present l´"especificitat" dels metges CATALANS, i el motiu polític de l´exili; en principi, el grup estudiat no va anar a "fer les Amèriques", i l´exili era una opció en part per motius de desacord amb els vencedors, i en part era la manera de salvar-se de la repressió, que de vegades, a més, encobria possibles venjances. És notori el cas del Dr. Rafael Battestini, ex-Director de l´Hospital de Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona, executat pels franquistes.[756]

A més, és cert que a la postguerra, a cap ciutadà de l´Estat se´l perseguí per ser espanyolista, sinó per ser republicà, mentre que als catalans se´ls perseguí per ser catalanistes; així mateix Catalunya havia anat recuperant més àgilment la seva pròpia forma de poder orientar les coses en tots els àmbits amb l´Autonomia (També en el terreny mèdic). S´anava construint, poc a poc, una Medicina Catalana, adreçada al propi país, alhora que oberta a les influències externes.

El Dr. Peyrí situà el problema tot expressant: "El motiu de la nostra emigració fou la pèrdua de la guerra, causa exclusivament política, la caiguda de la República a mans del feixisme, i la liquidació de l´Autonomia de Catalunya.

No era ni la misèria, ni fugir del servei militar com era de consuetud a la península, per bé que rarament a Catalunya mai no emigrava ni un metge"[757].

Personalment penso que cal no magnificar desorbitadament els fets ni portar als "altars" a les persones.

No cal enaltir perquè sí als perdedors, pel sol rerafons de considerar-los "vencedors morals", ni molt menys per afany de revenja.

---

[756] Adserà i Martorell, Josep. "El Dr. Rafael Battestini i Galup i el seu entorn". Estarraco. Junta del Port. Tarragona. 1.992. p.307.

[757] Peyrí, Antoni. "Els metges Catalans Emigrats". Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963. p. 6

Repassem algunes dades objectivables sobre la Medicina a la Catalunya Autònoma:

- S´havia anat desenvolupant una Escola pròpia en Ciències Bàsiques, l´Institut de Fisiologia, de prestigi mundial. La seva mentalitat era orientada cap a l´experimentació, el dinamisme, l´obertura a idees renovadores , i era catalanista en el fons i en la forma (idiomàticament, en els escrits).

- L´Autonomia va permetre que la Generalitat intentés apropar la Medicina al ciutadà, "comarcalitzant els serveis" i donar-li un contingut social (Lluita antivenèria, campanyes antituberculosi, anti-lepra...). Alguns metges s´hi dedicaren amb entusiasme.

- Hi hagué una entrada considerable quantitativament i quantitativament de metges al món de la política, amb idees catalanistes i progressistes.

- S´anava produint el desenvolupament d´especialitats que tenien fama a casa nostra: Cardiologia, Dermatologia, Oftalmologia..

- Sorgiren les publicacions de prestigi en català: a més dels Treballs de la Societat de Biologia, les Monografies Mèdiques, el Diccionari de Medicina.

Cal tenir present també què va quedar a Catalunya, quan alguns metges es van exiliar.

Ens van deixar "orfes"?, o bé rapidament s´omplí el seu buit? Cal recordar que bastants professors de la Facultat i bons professionals es quedaren. Alguns ja amb prestigi reconegut, i d´altres que aviat en tindrien. (Agustí Pedro i Pons, Leandre Cervera, Jaume Peyri, Antoni Puigvert, Joan Gibert i Queraltó...)

Van marxar els millors, o només els que s´havien compromés amb la República, més els que tingueren por a les represàlies?.

I, en tot cas, el seu compromís, què implicava?. Dit d´una altre manera, la visió social de la Medicina que tenien i la seva catalanitat, en haver de marxar, d´alguna manera és possible que provoqués una buidor en la societat catalana, a la qual anaven dirigits els seus serveis.

Tot i això, no hem d´oblidar que, com passa sempre en totes les guerres civils, per molt ferotge que fos la nostra, encara que el vencedor sigui cruel, no pot pas empresonar tota la població del bàndol que va perdre.

Ni tampoc els interessà quedar-se sense professors de Universitats, ni metges que exercissin bé la professió, ja que els necessitaven. Així, per exemple, molta gent, un cop passat un temps al camp de concentració, obtenia una mena de "llibertat vigilada", amb "avals", de vegades, però podia integrar-se a la feina.

Cap país ni cap règim es poden permetre de mantenir als camps de concentració durant molt de temps gent que pot ser útil a la societat.

D´altra banda, a la Universitat i al Col.legi, "previa depuración", en que es venia a jurar fidelitat al "Movimiento", podien reincorporar-s´hi aquells que no havien triat l´exili i que no havien estat molt actius com a republicans i/o catalanistes abans o durant la guerra. Les "depuraciones" afectaren un 10% dels col.legiats el 1.936, i no es van anar suavitzant fins l´any 1.943, sota la presidència col.legial del Dr. Garcia Tornel.[758]

Això però, no vol dir pas que tots els que es quedaren fossin feixistes convençuts, i que no estessin disposats a fer una bona tasca a casa nostra, tant a la Universitat com a l´exercici professional. Tampoc vol dir que no estimessin el país. Cal remarcar, doncs, que no tots els que es van quedar eren "addictes" al nou règim, ni de bon tros. Podríem dir que molts es quedaren, però no foren "practicants". I entre els que romangueren aquí també hi havia bons i mals metges, com és natural. Altres, tanmateix, sí que, per convicció o pér conveniència, eren del "Movimiento", i aquesta era la seva ocasió.

Aquestes dades ni són una justificació del tarannà dels vencedors, que fou despòtic i cruel en general, ni un elogi ni una crítica pels que es van quedar. És, simplement, la realitat dels fets.

A més, dins de que el franquisme, sobretot en els primers temps, era un règim molt tancat a l´exterior, ho fou bàsicament en el camp intel.lectual, però en el terreny tècnic i científic les idees podien anar arribant en certa manera.

Per tant, fou tant irrecuperable per a Catalunya la pèrdua d´aquests metges?. Cal repassar bé també qui es quedà i qui s´exilià, i meditar-ho. Perquè, a part de l´aspecte quantitatiu hi ha el qualitatiu. Cal repassar bé el pes específic que tenien els metges que s´exiliaren i el mal possible causat al país amb la seva pèrdua. I penso que això s´hauria de situar concretament en els següents apartats:

---

758 Reventós, Jacint, Garcia, Anna, i Piqué, Carme. "Història de la Medicina Catalana sota el Franquisme". Hacer. Barcelona. 1.976. pp. 37-38.

1-El camp universitari. La Investigació i la Docència.

Sobretot, aquesta part es referiria als metges que treballaven a l´Institut de Fisiologia, encara que no únicament, atès que en Psiquiatria, Dermatologia, Cardiologia, Laboratori i Neumologia, per exemple, hi havia metges significatius que s´exiliarien.

Es important meditar bé no tan sols què suposà la seva pèrdua, sinó també els esforços de formació fets, el desmembrament de tota una Escola de prestigi mundial, l´Institut de Fisiologia, i la seva possibilitat o impossibilitat de reposició immediata.

Concretament, en el cas de l´Institut de Fisiologia, cal mesurar la possible importància de la seva pèrdua com a Escola pròpia, autòctona, àdhuc amb diferent orientació i formació (encara que no pas contradictòria) que la de Madrid (Eren les úniques dues escoles de fisiologia de prestigi important a tot l´Estat). Amb el futur règim, centralista i tendent a uniformar les coses, la situació per a realitzar la tasca científica seria millor o pitjor?.

També referent a l´Institut de Fisiologia, cal pensar que es treballava en equip, sota la direcció d´August Pi i Sunyer, l´autoritat científica del qual ningú no qüestionava. L´exili dels fisiòlegs, amb el Mestre inclós, suposaria la pèrdua d´aquest grup quant a unitat, amb unes línies concretes d´investigació. Però, seria fàcilment substituïble?

2- L´exercici professional.

La vàlua en l´exercici dels metges que emigrarien, en algunes ocasions era reconeguda en ambients mèdics. Els Drs Peyrí, Pla i Armengol, Cristià Cortés, Paniello, tenien prestigi en l´exercici de la professió. En el cas d´altres, no passava de ser més que discret, o no provat encara, a causa de la seva edat.

(El promig d´edat dels que emigrarien era bastant baix; de jove es solen tenir més ideals, i més probabilitat de lluitar per ells).

3- Medicina i societat civil.

Alguns metges havien intervingut en la tasca de realitzar una mena d´"obertura" cap a la societat civil, relacionant-se amb entitats cíviques, culturals, divulgant temes mèdics per al públic en general. Això es faria sota el nou règim?; i, altrament...això era bo per a la població, o eren "focs artificials" sense seriositat i, per tant, pèrdues de temps?. Remarquem la tasca dels Drs. Aiguader, Peyrí i Pla i Armengol.

Hi havia en la seva manera de veure la Medicina, en general, certa dosi de "laïcisme" i un tarannà humanitari i progressista.

Però, amb els vencedors, encara que imperà l´autoritarisme, també hi havia una inspiració caritativa de la Medicina, i un ordre garantit, monòten a voltes. Els ciutadans de Catalunya hi guanyarien o hi perderien ?.

4- La Salut Pública i les Campanyes.

La Generalitat havia endegat campanyes de Salut, entre elles la Lluita Antivenèria. Cal valorar si l´exili a Mèxic significà per a Catalunya un pas enrera en la Salut Pública. Seguint amb el mateix exemple, cal pensar que, si el responsable de la campanya antivenèria fou el Dr. Antoni Peyrí, a la Catalunya de la postguerra hi romangué el seu germà, Catedràtic de Dermatologia. A més, amb el nou model polític repressiu, probablement les malalties venèries no serien abundants...oficialment.

De totes maneres, cal valorar si fou possible o no, substituir posteriorment l´esforç i la dedicació dels que volgueren fer tasques mèdico-socials per raons ideològiques.

5- Els metges catalans i l´idioma.

S´havia assolit un nivell molt important de normalització lingüística en les publicacions mèdiques i en les entitats, i una autonomia d´actuació. Es publicà el Diccionari de Medicina, sota la direcció de Manuel Corachan, per encàrrec de l´Associació de Metges de Llengua Catalana, segons acord adoptat en ocasió del Congrés de l´any 1.930.

Per iniciativa del Dr. Aiguader i Miró es publicaren les "Monografies Mèdiques" (Maig 1.926-Gener 1.937).

Altrament, en el món de l´Institut de Fisiologia, es publicarien fins a la guerra els "Treballs de la Societat de Biologia de Barcelona".

També un fet important havia estat la celebració dels Congressos de Metges de Llengua Catalana. El Setè, Vuitè i Novè donaren lloc a uns extensos i rics llibres de Ponències i Comunicacions, que es publicaren els anys 1.932, 1.934 i 1.936.[759] Concretament, doncs, cal mesurar la importància que tingueren els metges exiliats a Mèxic en el aspecte de la literatura mèdica en català fins a l´any 1.939.

6- Metges i polítcs.

A l´època de la República i de l´Estatut d´Autonomia hi havia alguns metges que tenien càrrecs polítics, que anaven des del Dr. Aiguader, Alcalde de Barcelona, Diputat i Ministre, i el Dr. Puche, Cap de Sanitat de Guerra, fins al Dr. Espinasa, Alcalde de Montcada i Reixach, passant pel Dr. Paniello, home important primer a Estat Català, i després a l´Esquerra Republicana... sense oblidar al Mestre Pi i Sunyer, Diputat en tres legislatures.

Tots solien tenir un tarannà progressista i catalanista, i una visió social de la medicina. Així mateix, possiblement la societat els podia veure més a prop dels seus

---

759 Casassas, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970. p. 120-121.

problemes. Acabada la guerra, hi hauria novament una incursió important de metges en la vida política?...i en tot cas, en quin sentit ideològic?.

Des del probable punt de vista dels franquistes, caldria meditar també sobre la suposició que la politització dels que s´exiliarien podria haver-los impedit fer millor les tasques professionals, que si s´haguessin dedicat només a l´estudi i l´exercici mèdic, sense compatibilitzar-ho amb la política. I, encara, una altra qüestió: podia succeir que, per simpaties ideològiques, es magnifiqués la tasca d´alguns personatges, enaltint la seva obra política enfront del que potser altres podien fer després, exclusivament com a metges.

Hem de tenir en compte, també, que marxaren de Catalunya gent de primer ordre, però no tots cap a Mèxic. Els Mira, Cuatrecases, Trueta, Duran, August Pi i Sunyer, Bellido, Antoni Trias, Jordi Folch, el mateix Carrasco després, van anar a parar a d´altres llocs. I la primera hipòtesi a demostrar es si "Els Metges Catalans Exiliats A MEXIC" a l´emigrar van deixar un buit important.

El mateix Professor Folch, en preguntar-li sobre aquest tema, intentant personalitzar les pèrdues molt importants per a Catalunya, per modèstia no parlà sobre ell, però els noms del món científic i intel.lectual català que em cità com a pèrdues valuoses per a Cataluya, o no eren metges, o no s´havien quedat a Mèxic, llevat dels Drs. Puche i Carrasco i Formiguera (aquest darrer, pocs anys). I, cal recordar que en esclatar la guerra el Professor Puche era Rector de València. Es a dir, que si considerem que estava dins de l´àmbit dels Països catalans, doncs sí que ens val per aquesta part de l´estudi, però ja havia marxat, al menys de moment, de l´àmbit del Principat, encara que hi mantenia relacions.

En exiliar-se, alguns dels metges no estaven encara formats, i potser seria jugar a la ficció pensar què haguessin fet a Catalunya ells o la Segona Generació, que a Mèxic és una realitat, perquè les circumstàncies són irrepetibles i excepcionals. El Dr. Pelai Vilar va escriure: "La majoria dels metges exiliats a Mèxic érem joves, amb només tres o quatre anys de professió abans de començar la guerra, i amb un exercici mèdico-militar i posteriorment als camps de concentració, que lògicament no ens permetia haver desenvolupat gaires activitats acadèmiques".[760] Per tant, en rigor, en aquest apartat de la discussió, i posteriorment en les conclusions, en termes qualitatius, només podrem referir-nos a la pèrdua ocasionada pels que ja havien fet tasques de certa rellevància a Catalunya.

---

760 Vilar i Canales, Pelai. "Dades Historiogràfiques sobre la Borsa del Metge Català a Mèxic". Mèxic. 1.985. p.4.

El que cal tenir present és que, en conjunt, ni se´n van anar només tots els bons metges i bons catalans, ni els que es quedaren eren tots dolents. El pols mèdic català, de casa nostra, es va anar recuperant. Des dels anys quaranta el Dr. Leandre Cervera i el Dr. Babot mantingueren viva la flama de la Societat Catalana de Biologia, filial de l´Institut d´Estudis Catalans, i que actuà de vegades semi-clandestinament. Allí s´hi emprava el català.

Altrament, a partir del 1.954, les diverses societats mèdiques de l´Acadèmia comencen a retrobar el nom de "catalanes", i a utilitzar poc a poc el nostre idioma. També els presidents de les societats filials de l´Acadèmia de Ciències Mèdiques començaven a ser escollits democràticament; fins aleshores havien estat designats pel President de l´Acadèmia, Dr. Pedro i Pons. (D´altre banda, però, molts dels seus nomenaments des d´un punt de vista professional, foren encertats, i fins i tot ratificats més endevant per sufragi).[761]

A les darreries del franquisme retornaren al país alguns dels metges exiliats supervivents, rodejats de gran prestigi professional internacional, i que llavors fins i tot tingueren certa influència ideològica i professional: Pere Domingo, President de la Reial Acadèmia encara sota el franquisme; Josep Trueta, President de la Societat Catalana de Biologia; i els exiliats a Mèxic, Carrasco i Cristià Cortés.[762] Realment el país havia necessitat tant aquests metges?

---

761 Reventós, Jacint; Garcia, Anna; i Piqué, Carme. "Història...". Ob. citada. pp. 40-42.

762 Reventós, Jacint; Garcia, Anna; i Piqué, Carme. Id. p. 43.

7.2 QUÈ GUANYÀ MEXIC?.

Cal tenir present que Mèxic s´estava desenvolupant, volia fer les coses bé, i oferia facilitats, però, lògicament, no podia competir, ni amb els contractes que podien oferir d´altres països[763], ni amb la tecnologia d´algun d´ells[764].

Alguns metges van estar només de passada a Mèxic; és el cas del Dr. August Pi i Sunyer, que adduí problemes de salut, relacionats amb l´alçada de Mèxic[765].

Amb tot, arribaren a Mèxic professors i investigadors realment bons, com Puche, Folch, Oriol, Cèsar Pi-Sunyer, i Carrasco i Jaume Pi-Sunyer (un temps).

També bons metges en l´exercici de la professió, alguns ja formats, i altres en fase de "promeses". Entre tots ells, Pelai Vilar, Carles Parés, Cristià Cortés, Caballero, Pla i Armengol, Peyrí, Capó, Armendares, Espinasa, Ralló, Paniello, Ridaura,...

Hi va haver cassos (provats) de malpraxis, estafes, en definitiva, d´exercici indigne de la professió. Tant els metges catalans amb qui vaig parlar com els historiadors mexicans ho corroboren, de paraula (Dr. Martínez Cortés), o en els escrits (Dr. Germán Somolinos, que també era exiliat republicà). Però tots coincideixen sincerament en el fet que van ser pocs, i amb poc pes dins del col.lectiu.

Un problema que es fa molt palès és poder destriar l´actuació col.lectiva dels catalans de la dels espanyols. Això encara és més evident parlant amb els mexicans. Llavors, cal anar individualitzant, cas per cas, per treure´n conclusions.

---

763 El mateix Carrasco i Formiguera acabà anant-se´n de Mèxic a Veneçuela, a pesar seu, per poder fer únicament investigació i docència, i poder mantenir la seva família, que era nombrosa. Peyrí se´n va anar primer a Veneçuela, on es guanyava millor la vida.

764 Es el cas del Dr. Josep Trueta a Anglaterra o del Dr. Jordi Folch als Estats Units.

765 De l´entrevista amb el seu fill Cèsar Pi-Sunyer. Mèxic. 1.992.

Perquè, a més, els catalans, moltes vegades, tenint en compte el nostre problema nacional, pretenem que cada català, per ser bo, allà on va, ha d´haver fet professió de fe de la seva catalanitat (moltes vegades sí que ho fem), i a sobre, pensem que l´interlocutor estranger se n´ ha d´haver assebentat de seguida del nostre fet diferencial.

O sigui que, se´n van adonar els mexicans del que havien fet de bo allí, en cas de demostrar-se aquesta suposició, concretament els catalans?.

De cara a la discussió d´aquest apartat, de la possible aportació dels metges catalans a Mèxic, encara hi ha dos "estigmes" de prepotència que solem portar al damunt, i que cal treure´ns:

1) Els catalans, que tenim dret que se´ns respectin els nostres drets culturals i nacionals, de vegades menyspreem el que no es català, i sobretot alló que es espanyol i, per extensió, "hispànic", sovint amb una visió estereotipada del món llatinoamericà.

Per tant, pensem apriorísticament: "Si allí hi van anar catalans, segur que es distingiren i van fer rutllar bé les coses".

I, encara pitjor, podem pensar, seguint amb els tòpics que..."Total, aquella gent deurien estar molt endarrerits; sort en van tenir dels nostres que hi van anar".

2) Tots els espanyols i també nosaltres, hem estat gairebé sempre imbuïts d´un sentiment paternalista i de superioritat (tipus "Metròpoli"), enfront de l´Amèrica Llatina.

En un altre apartat en faig referència. Això, que sol començar per la ignorància de la cultura precolombina, sovint acaba amb la ignorància de la realitat, els problemes, i els avenços de cada país llatinoamericà en els temps contemporanis.

Cal tenir present que, durant anys, mentre Espanya continuava en franca decadència i, amb discrets parèntesis, anava empalmant règims retrògrads (i fatals per al desenvolupament de Catalunya), Mèxic va anar fent via, encara que fos de manera contradictòria i sangnant. (Ja hem explicat el que fou la Reforma, la Revolució, la Constitució del 1.917, i l´època de Cárdenas).

Els refugiats entraren, normalment, amb bon peu a Mèxic. La propaganda oficial els havia estat favorable. A més, venien vençuts, amb aparença de vegades gairebé miserable, després de perdre una causa que gran part del poble mexicà considerava justa. Precisament, per als mexicans, la part franquista en certa manera podia simbolitzar l´Espanya opressiva des d´Hernan Cortés als "gatxupins".

Tot i això, pensant que l´exili duraria poc temps, els refugiats podrien caure en dues temptacions:

-Tenir prepotència davant els habitants d´un país desconegut i llunyà.

-Intentar aprofitar la situació, voler fer diners rapidament i sense escrúpols. "Fer les Amèriques".

En alguna ocasió, una i altra cosa van succeir, com em manifestà el Dr. Fernando Martínez Cortés, historiador de la Medicina Mexicana. Però, "en general, -digué-, això no va passar".

Mèxic els acollí, atorgant-los plens drets. Explicà clarament el Dr. Antoni Peyrí que: "Mèxic fou dels pocs llocs que consentiren i legislaren amb generositat extraordinària, que poguéssim fer de metges, donant per bons els documents que presentàvem"[766]. Lògicament, podien ser útils, car eren gent ja formada, i cap altre país els volgué en tal quantitat. Servirien també d´"aparador", per a la política internacional mexicana, que era d´esquerres, i frontalment antifranquista.

Els exiliats sabien que Mèxic els havia obert les portes, però també és lògic que pensessin que havien d´esforçar-se per subsistir, i per a demostrar al país adoptiu que no s´havia equivocat. A més, podien sentir-se "observats" i conscients que les seves actuacions possiblement trascendirien més, positivament o negativa, que les dels autòctons, per les seves circumstàncies especials.
Havien de sentir i demostrar també agraïment, el qual així mateix els portaria a treballar molt.

Tots aquests factors foren assenyalats pel Dr. Folch. El Dr. German Somolinos també havia escrit que les ganes de tirar endevant els va fer treballar de valent.

Els metges començaren, de vegades, per fer feines que els seus homònims mexicans no volien, a la indústria farmacèutica. Em digué el Dr. Pelai Vilar: "Hi va haber una entrada als laboratoris farmacèutis per dalt, uns pocs, i per baix, fent de visitadors, bastants". M´ho confirmà també el Dr. Folch, i el Dr. Peyrí ho comentava en el seu treball sobre els metges emigrats.

Un cas semblant fou el de les traduccions. Era una manera de guanyar-se la vida. (És evident que no estem comentant ara el cas dels que, pel seu prestigi, aviat es pogueren situar, encara que, tot i així, de vegades, també havien de fer traduccions o feina

---

766 Peyrí i Rocamora, Antoni. "Els metges....". Ob. citada. p. 25

qualificada en laboratoris per poder subsistir millor: per exemple, els Drs. Folch o Carrasco). Tot això ens porta a una reflexió:

El fet d´haver de sobreviure en un medi diferent, i de voler demostrar agraïment i utilitat, treballant en aquests camps, podia fer que la seva tasca fos irrellevant?. Pensem en les hores malmeses, guanyant-se la vida amb la maleteta, o traduïnt, o havent d´anar a la província, on el nivell científic era més baix.

Però els catalans solem ser emprenedors, i també es podia progressar en el món de la indústria farmacèutica, de la mateixa manera que pot ser molt útil i valorada una bona tasca fent traduccions, o bé organitzant coses a la "província". Encara que, aquestes feines constuïren per sí mateixes una finalitat, o un medi només? (Perquè alguns començaren fent aquestes tasques, però després es van poder dedicar a altres coses potser més interessants professionalment). Aquest seria un altre punt de reflexió.

Així, doncs, els exiliats van a un país que vol desenvolupar-se, no a un país capdavanter. No van a un lloc on els seus actes poden ser "contemplats" per tothom (com el Dr. Josep Trueta a Oxford, o el Dr. Jordi Folch a Harvard), ni disposaran dels seus mitjans. No hi havia gaire tecnologia punta a Mèxic llavors. Els possibles "investigadors de primer ordre" tampoc ho tenien tan fàcil a Mèxic, malgrat que el Dr. Albert Folch, per exemple, opinava que: "Hi havia bon ambient, ganes de treballar i era un bon lloc"[767].

De fet, a Catalunya hi ha hagut bastant silenci i oblit sobre aquests metges objecte del present estudi. Només alguns són coneguts de refiló, i bàsicament per la tasca feta abans de l´exili. És això just?. I a Mèxic? (també allí la seva tasca es difuminarà en el temps, o ha quedat sòlidament en el record?)

Els homenatges que alguns reberen a Mèxic són merescuts, o bé es poden considerar inflats, dins d´una situació política amb tendència a afavorir la retòrica oficial d´amistat amb l´exili republicà?.

Altrament, si els governs mexicans els van acceptar, potser no podrien, al cap de tot un grapat d´anys acceptar oficialment que s´haguessin equivocat.

Però, d´altra banda, hi ha una realitat palpable en els fets dels metges exiliats, dels quals hem anat trobant documentació fidedigna.

La seva contribució, a més, cal situarla en un país en desenvolupament, però amb una ideologia que pot permetre´ls exercir sense trabes.

---

767 Folch i Pi, Albert. Entrevistes amb l´autor. Ciutat de Mèxic. 1.992.

Tot i així, mèdicament van anar a un lloc que ja estava rebent els avenços, d'Estats Units, bàsicament. Alguns bons metges mexicans ja havien portat innovacions. Era l'època dels "Institutos", de les especialitats. Hi hauria l'esplendor de l'Institut de Cardiologia, amb el prestigiós Dr. Chavez al front. També, per exemple, en Fisiologia, el Dr. Izquierdo tornaria de Harvard. Per tant, els refugiats no els faran "descobrir el món mèdic" als mexicans. A més, cal no oblidar que no tots els exiliats són "eminències".

Van a un lloc on podran tenir facilitat per treballar i idees socials afins, i en deixen un altre d'"europeu", però que va marxa enrera. D'altra banda, entre els deures de la guerra i l'època de la postguerra, amb llarg temps a França per a alguns, s'"oxidaren" quelcom, i precisament van haver d'actualitzar-se a Mèxic.

Alguns metges emigrats eren molt joves, cosa lògica, atès que és l'època de la vida on hi ha més idelismes, i era l'edat més normal per haver estat força actius a la guerra; en algunes ocasions, no tenien gairebé més formació que la de la Facultat i la de la Medicina de Guerra.[768]

En l'estudi, tanmateix, cal destriar entre tots els que deixaren un gran record, els que van fer "mestratge", dels que van treballar bé, essent bons metges i col.laborant que la Medicina Mexicana tingués bon nivell. Uns i altres, en cas de ser així, haurien complert amb els objectius de l'estudi, des de camps diferents, però complementaris.

Potser els que van tenir més facilitat per a portar a terme una tasca "normal", no sacsejada per la guerra, els camps de concentració i l'exili, van ser els metges de la "Segona Generació".

*Per Pelai Vilar, per exemple: "Nosaltres crec que sí que en conjunt vàrem complir", i afegí: "Peró els millors fruits són els metges fills dels exiliats, nascuts aquí, o vinguts petits de Catalunya".

L'opinió del Dr. Pelai Vilar sobre la tasca dels metges catalans exiliats a Mèxic és que, per una banda hi van haver grans figures que van anar a parar a d'altres països (August Pi i Sunyer i, després Carrasco, a Veneçuela, Mira a l'Argentina, Trueta i Duran a Anglaterra...), i que, a més, alguns dels metges van arribar molt joves a Mèxic.

---

768 Vilar i Canales, Pelai. "Dades sobre els metges exiliats a Mèxic". Arxius personals. Ciutat de Mèxic. 1.985.

Per tant, ell pensa que influenciaren poc la Medicina Mexicana, llevat de Folch i Puche, i després Oriol. També ell mateix i d´altres, en certa mesura, i insistí que eren més metòdics possiblement que el promig de metges mexicans.

M´explicà també que cal destacar el fet que alguns dels metges més importants de la medicina mexicana actual, eren nois que arribaren a Mèxic amb els seus pares, quan tenien menys de 15 anys i que allí, no tan sols acabaren la carrera, sinó que alguns ocupen càtedres, publiquen llibres, són acadèmics, caps de servei i considerats com a metges mexicans d´alta qualificació. (Armendares i Sagrera. Vilar i Puig, Guarner, Botey)

De fet, aquesta "Segona i, fins i tot, Tercera Generació", en què s´inclouen alguns ja nascuts a Mèxic, fills de refugiats, són "fills de l´exili", i en algunes ocasions, fins i tot segueixen parlant el català com a llèngua materna, i estan molt al cas dels fets que succeeixen a Catalunya.

A més, aquesta Segona Generació també es trobà amb un Mèxic modernitzat ja tecnològicament. (Pensem en les investigacions en Genètica del Dr. Armendares).

Referent a la possible especificitat de l´"Escola Catalana", i la seva repercusió en el món mèdic mexicà, el Dr. Vilar, en el llibre "Mis Médicos Mexicanos", explicà que: "A les Universitats de Barcelona i València hi havia un predomini de la influència francesa, i aquest fet facilità la relació amb els metges mexicans".

Tot i això, deixava clar que a casa nostra començava la penetració anglesa, a l´Institut de Fisiologia, i a València. [769] Expressà que hi havia diferència dels metges catalans en la seva formació, amb els altres metges espanyols, en el sentit que, sobretot a Madrid, reberen una influència germànica i centreeuropea (Alemanya, Austria, Suïssa, Hongria).

En el mateix llibre també explicà que, en arribar a Mèxic, la majoria dels metges republicans refugiats tenien una extensa experiència en la Medicina i Cirurgia de guerra, que anava encaminada bàsicament a la guarició, i no a la investigació, exceptuant alguns metges que, com el Dr Folch, havien fet investigació (en el seu cas, sobre la fabricació de les sulfamides recent descobertes, sobre l´aplicació del mètode d´Orr a les ferides obertes i tractament de les gangrenes i membres congelats). [770]

---

[769] Vilar i Canales, Pelai. "Mis Médicos Mexicanos". Costa-Amic Edit. Ciutat de Mèxic. 1.989. p. 26.

[770] Vilar i Canales, Pelai. "Mis Médicos Mexicanos". Ob. citada. p.28.

El Dr. Vilar en el mateix llibre, referint-se al nivell de coneixements dels exiliats i els metges mexicans, opinà: "...Ambos grupos éramos iguales en cuanto a saber médico, pero diferentes en cuanto a escuelas."

Cal tenir present que els exiliats arribaren en una època de canvis i avenços en la Medicina Mexicana, ja introduïts abans de l´exili, i on ells podien ajudar, aportant coses, i intercanviant idees, en venir d´altres escoles.

En crear-se els esmentats "Institutos", un avenç importantíssim per a Mèxic, s´havien separat les especialitats, tot això seguint bàsicament els nous models nord-americans, que començaven a ser capdavanters.

El "Seguro Social", un pas endavant per al país i per a la Medicina Mexicana, apareix a finals dels anys 40.

La Segona Generació, tot això ho trobarà fet, i trobarà un país que, amb dalts i baixos, tindrà una estabilitat de la qual no fruïren generacions anteriors.

La Segona Generació ha estat per a mí una gran troballa, ja que ni m´imaginava que, en conjunt, conservés tant bé l´idioma i l´esperit català, tot i sentir-se plenament mexicans, ni pensava que haguessin pogut fer aportacions tan notòries.

Hem vist al llarg del treball algunes opinions del Dr. Pelai Vilar sobre l´acollida que Mèxic va fer als metges exiliats, i sobre l´aportació que ell creu que van fer. Penso que és interessant reproduïr el que en pensava de la possible aportació feta a "la província". Explicava Pelai Vilar: "Llavors, als anys quaranta, a Mèxic, com a tot arreu, el camp era més aviat reaccionari, i al Govern Mexicà li interessava que hi anéssim, i de fet, tret de les figures reconegudes que feien quedar a la capital, van fer el possible perque els altres anéssim a "la província". I aquesta en sortí guanyant, perquè, qui més qui menys, els metges vam fer coses, exercint, donant classes a les Universitats locals, publicant...".

De les circumstàncies en què pogueren desenvolupar la seva tasca, en podien dependre en bona part els fruits que donessin els metges objecte d´aquest treball. Al llarg de l´estudi hem explicat l´arribada i l´acollida que se´ls donà.

Em semblà molt important reflectir aquí l´opinió i la visió d´una persona sempre ponderada com el *Dr. Folch, que solia explicar i racionalitzar molt les coses. A la vegada, gràcies al fet que la seva tasca fou polifacètica, podria explicar i situar bé la qüestió.

Referent a l´opinió que el Dr. Folch en tenia, de l´acollida i de la feina feta al començament pels metges exiliats, m´explicà que en arribar, el clima, en general, era el següent:

1) "Per part de la premsa, dolent i de reserva."

2) "Els gatxupins (em comentà que el mot volia dir "home que va a cavall"), donaren feina, mal pagada. Sabien que els exiliats donarien rendiment".

3) "Per part de la gent d´esquerra i intel.lectuals del país, hi havia simpatia cap als refugiats".

4) "El govern mexicà es portà molt bé, facilitant les coses i donant permisos provisionals, que podien esdevenir indefinits..."

5) "Per part dels metges mexicans, bastant bona l´acollida, en general."[771]

Resumí, doncs, que: "L´ambient, per a poder treballar, era força bo, tractant-se de refugiats, que és el que érem en aquells moments".

Preguntant-li sobre la seva opinió referent a la tasca que havien fet, en general, els metges catalans exiliats, em digué:

-"En general, per una banda vam aportar una major sistematització de les coses i constància de treball. D´altra banda, teníem una millor formació bàsica pre-universitària que la que havien tingut els mexicans en aquells temps, en general, i això ho constataríem en donar classes, ja que vam haver de fer-nos càrrec d´aquest fet, i adaptar les explicacions".

-"A Mèxic, en aquell moment, hi havia individualitats de primeríssima qualitat, formats als EEUU, París o d´altres llocs, però el nivell mitjà era més baix que els que vam arribar. La prova és que a gairebé tots ens tocà una tasca directiva als llocs on vàrem anar".

-"No s´havia fet Farmacologia de manera seriosa fins que vinguérem els hongaresos de Syntex-Hormona, els catalans..."

-"La Primera Generació ha aixecat el nivell a cada lloc que ha treballat".

-"En els laboratoris, la direcció tècnica va estar en mans de gent que venia de l´exili. A més, en van fundar".

---

[771] Això m´ho explicà el Dr. Folch en una de les converses que vam tenir. Com era habitual en ell, m´ho sintetitzà i sistematitzà tot perfectament.

Referí també: "Els refugiats teníem gana i necessitat de demostrar gratitud al país. I la gent després ens ho va agrair molt".[772]

L´any 1.965, en commemorar els 25 anys de Medicina a l´exili de Mèxic, el prestigiós *Dr. Chàvez, cardiòleg, i figura molt important de la Medicina Mexicana, havia expressat, referent als metges exiliats, en general: "...Me refiero al enorme beneficio que recibimos al incorporar a la vida médica del país a los colegas exiliados. Entre los llegados había un grupo selecto, de calidad extraordinaria. Eran, sobre todo, los que España había formado penosamente, amorosamente, allegándoles todos los elementos necesarios y el ambiente propicio para madurar. Todo ese esfuerzo que hizo España y al que debió, en el primer tercio del siglo, su rápida transformación en las ciencias y en las humanidades, nosotros lo recogimos. España no podía sufrir una peor hemorragia. Nosotros, en cambio, sí nos dimos cuenta de lo que con ellos ganábamos".

I segueix: "...Los médicos españoles vinieron a México en el momento preciso en que, apenas iniciada la transformación de la medicina dos o tres lustros antes, el ritmo de su avance cobraba impulso."[773] En ese momento de las transformaciones la ayuda de los recién llegados nos fue preciosa."

També crec que val la pena, abans d´entrar en les conclusions, reproduir fil per randa algunes de les opinions i afirmacions més interessants, i de vegades contraposades, que vaig recollir personalment entre els mexicans:

*El Professor Carlos Viesca, Cap del Departament d´Història i Filosofia de la Medicina de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, opinà[774]:

"Quan arriben els exiliats, la Medicina Mexicana s´estava desenvolupant de manera important".

"Naixien especialitats, pavellons específics i els Instituts d´Especialitats, d´influència futura a Llatinoamèrica. Això els oferí un camp molt ric als metges refugiats".

---

772 El Professor Folch manifestava una gratitud extrema cap a Mèxic.

773 Chávez, Ignacio. "Comentario al trabajo: Veinticinco años de Medicina española en México". Gazeta Médica de México. Ciutat de Mèxic. 1.965, XCV (7): 25-29.

774 En diverses entrevistes mantingudes amb ell al llarg de la meva estada a Mèxic.

"Hi ha un transfusió de gent molt bona, (dins dels metges exiliats espanyols en conjunt) que incideix en el desenvolupament de la Medicina Mexicana".

"Els mexicans que els reben són molt predisposats a obrir-se, estan passant de la "clínica dels sentits" a una "clínica armada".

Només deu anys abans a Mèxic eran estranys els estetoscopis i, molt més, altres aparells de tecnologia mèdica".

"La clínica mexicana ja tenia un desenvolupament particular, i entre el 1.920-1.930, hi havia hagut apertura a dues àrees:

-França, com a primer centre fonamental.

-Estats Units, introduint-se els conceptes de l´Endocrinologia, la Fisiologia...Hi ha una relació intensa entre Walter Cannon i Izquierdo"[775].

"Vénen metges espanyols excel.lentment formats, i vé la sistematització alemanya[776] i [777], aquí no vista abans".

"L´aspecte humà fou ric en les dues cultures, i molts, de fet, són científics hispano-mexicans".

Al preguntar-li en concret sobre els catalans, em digué:

-"El Dr. Puche va ser fonamental per a la fisiologia mèdica. Resumeix totes les innovacions fisiològiques del 1.940 al 1.975. És una de les vies d´entrada de les mateixes. Formà gent de Laboratori. El més important és l´estímul que donava als seus alumnes. Es parlava de "l´efecte Puche", és a dir, que el que s´acostava al seu mestratge en sortia estimulat".

-"El Dr. Oriol és fonamental en moltes àrees, inclosa l´Antropologia. És molt brillant. Té claredat intel.lectual. Formà moltes generacions".

---

[775] Es fa referència a W. Cannon (de Harvard), en parlar del Professor Carrasco. També es parla allí del Professor Izquierdo, important fisiòleg de la UNAM, col.lega i amic de Carrasco.

[776] La Medicina alemanya a Catalunya llavors tenia escassa incidència, a l´inrevés que a Madrid.

[777] Encara que, com a catalans ens sàpiga greu, però, com a grup, els "nostres" metges els veuen, i de fet ho estan, "englobats" entre els espanyols. Per veure´n la tasca, cal demanar individualitzadament, nom per nom.

-"El Dr. Folch també formà molta gent en Farmacologia. En la investigació és el més fructífer, i també amb bona Escola al voltant seu".

"Definitivament sí que es segueix la influència de Folch, Puche i Oriol, en la investigació i es reconeix la seva influència, com a un dels pilars de la formació de molts metges".

"Ells van fer una ampliació del panorama. En Ciències Bàsiques, poca gent havia sortit a l´estranger. Faltava una visió europea. Tingueren importància en Farmacologia, en treballs de detall en relació als principis actius, sobretot de productes vegetals.

Amb ells hi hagué un desenvolupament de les tècniques de Laboratori, que a Mèxic no havia tingut un paper tan fonamental com pertocava. La seva influència en aquest camp fou decisiva".

"Folch i Oriol donen un gran impuls al Politècnic, on hi ha una educació de caire socialista, amb una secció d´Estudis Avançats. Ells encaixen allí".

-"Dutrem fou important en la Indústria Farmacèutica Mexicana, que ell i d´altres impulsaren, per a no dependre tant de fora".

*El Dr. Fernando Martínez Cortés, Historiador de la Medicina Mexicana, i Acadèmic brillant, que ha escrit 24 llibres sobre Hist`ria i Filosofia de la Medicina, em donà aquesta opinió:[778]:

"A finals dels anys quaranta prenc contacte amb alguns d´ells. (Referit als metges republicans espanyols en general)".

"No tots foren bons ni tots van "lluir". També hi havia "pillos". "En vaig tenir notícies, només".

El Dr. Martínez Cortés destacà la tasca dels exiliats Drs. Julio Bejarano, Germán Somolinos, Méndez i Isaac Costero. -cap d´ells català.-

M´ explicà: "Amb la conquesta, es trobaren dues medicines, la pre-hispànica, i la colonial, ambdues empíriques i màgico-religioses.

Amb l´arribada dels exiliats els anys quaranta hi ha un nou retrobament".

---

[778] Conversa mantinguda amb el Dr. Martínez Cortés l´Abril del 1.992.

"Hi havia hagut a Mèxic una primera etapa d´hospitals, de caire assistencial, gairebé pur. Als anys quaranta, l´etapa dels Instituts revolucionarà la Medicina Mexicana. Són Institucions del Ministeri de Salubritat, i s´hi fa tasca d´investigació i docència, juntament amb l´assistencial. Assisteixen allí a persones de l´Assegurança Social, en un altre nivell. És l´època de les especialitats".

"Als anys quaranta els metges republicans exiliats fan una aportació de la medicina europea, amb arrels alemanyes, a la Medicina Mexicana, la qual és netament americana, ha anat deixant enrera el caire francés com a caduc, i es renovava amb els Instituts. (De Cardiologia, de Nutrició, de Pediatria, de Malalties Tropicals...)".

Preguntant-li concretament pels metges catalans pel lloc on es van moure, i pel seu significat a la UNAM i el Politècnic, digué:

"A finals dels anys trenta es creà l´Institut Politècnic, obra extraordinària. Hi va haver gelosia a la Universitat Nacional Autònoma i entre els no progressistes.

Folch i d´altres, ideològicament, és natural que vagin al Politècnic".

"Hi ha un "pique" entre els d´un lloc i els de l´altre. Aquí hi va haver una barrera. No foren acceptats al cantó de l´UNAM els del Politècnic, no ja només per ser una opció progressista, sinó perquè eren escoles diferents. En fisiologia, a la UNAM hi havia influència nord-americana, del Dr. Cannon, per mediació del Dr. Izquierdo".

"L´escola francesa havia tingut influència fins als anys trenta. És llavors quan Gustavo Vaz, per a poder fer els Instituts, envià metges a formar-se als EEUU, i no es rebé influència dels fisiopatòlegs alemanys".

"El Politècnic no era un Centre d´investigació d´alta volada al començament. (Ara sí que ho és)".

"La gent que provenia del Politècnic, doncs, no era acceptada. Cap d´ells entrà a l´Acadèmia de la Medicina. Sí hi entraren, coetanis, el Dr. Méndez i el Dr. Izquierdo, de la UNAM. Els exiliats, i entre ells els catalans, van fer una tasca que revolucionà les publicacions mèdiques i el món de la Indústria Farmacèutica, inclosa la propaganda dels laboratoris".

"A la Indústria Farmacèutica Francesa, molt forta llavors al país, s´hi afegiren els espanyols, trencant el seu monopoli, i neix el producte mexicà, fàcil de fer en aquella època; hi han les hormones del Laboratori Hormona, Andròmaco....fan coses fàcils de fer llavors; es passà de 5 laboratoris nacionals a 15, en pocs anys".

"Per descomptat que el que és les multinacionals, però, no es trenquen".

*El Dr. Vicente Guarner, exiliat amb el seu pare, el Coronel Guarner, arribà de petit a Mèxic. Historiador de la Medicina i Acadèmic a Mèxic, a més de cirurgià prestigiós, la seva opinió és la següent[779]:

"La nostra generació certament arribà amb l´exili, però vam arribar essent nens. Mèxic ens educà i formà, "y se apropió de ella..."

"Jo, quan vaig a un Congrés, allà on sigui, sóc mexicà plenament. encara que, pels mexicans, durant un temps vam ser estrangers. No fou fàcil obrir-se camí".

"Primer hi van haver protestes, perquè alguns professors exiliats contractats per la "Casa de España"[780], tenien sous privilegiats, quan els sous dels professors mexicans eren baixos, encara que tot això ja s´ha esborrat".

"El grup exiliat és representatiu, quant al nombre, i quant al fet que venien de l´educació de primers de Segle, amb grans professors; concretament a Barcelona, Pi i Sunyer i Bellido."

-En preguntar-li sobre els metges catalans, em va dir:

-"El Dr. Folch era un home extraordinariament valuós, culte, excepcional. Fou Professor del Politècnic...però no s´obrí pas en el camp acadèmic a Mèxic. En l´ensenyament pot haver tingut influència. Es dedicà també a traduir, i en aquest camp va fer una tasca meravellosa".

-"El Dr. Puche fou Professor de Fisiologia a la UNAM. Era una Escola de Fisiologia antiquada per aquell temps. Cal tenir present el desenvolupament important que tindria la Fisiologia a finals del segle. S´havia quedat una mica marginat. No pogué estudiar durant la guerra". "Quedó empolvado".

"El Dr. Puche tingué quelcom d´escola, però no molta".

"En Farmacologia hi hagué elements importants: Pérez Cirera, Francisco Guerra i Méndez." -No són catalans-.

-"El Dr. Carrasco i Formiguera és important. L´"Instituto de Investigaciones Fisiológicas de la UNAM", obra notable, fou fundat per espanyols, entre ells el Professor Carrasco".

---

779 Conversa mantinguda, i gravada com totes les entrevistes fetes, a Mèxic el Març del 1.992.

780 Institució creada a Mèxic, bàsicament adreçada als professors exiliats.

-"En la Indústria Farmacèutica, el Dr. Wenceslau Dutrem fundà el Laboratori FARBAR, i el Dr. Puche, fundà IQSA. Van tenir influència en aquest camp els republicans".

-"El Dr. Antoni Peyrí va fer algunes coses notables en Dermatologia, i el Dr. Pelai Vilar fou important en ORL. (També el Dr. Tarrida, en aquest camp feu quelcom destacable). El Dr. Jordi Piñol, en el Laboratori".

-"El Dr. Carles Parés és interessant. Col.laborà en un llibre de cirurgia. Uròleg amb èxit, molt intel.ligent. Hagués fet més coses, però no tingué gran dedicació acadèmica".

-"El Dr. Puig i Gurí va ser molt important en el camp de l´Ortopèdia".

Preguntat sobre l´opinió global referida a la tasca dels catalans, digué:

"A molts els va agafar en un moment en què encara no s´havien acabat de formar i hagueren d´improvisar. El mateix Folch, i Carles Parés".

"En l´ensenyament poden haver tingut influència els Drs. Folch i Puche. La Indústria Farmacèutica i Editorial, ja mencionades".

"L´Escola de Fisiologia Catalana no influí a Mèxic, on la Fisiologia començà a formar-se a partir de Walter Cannon, i els mexicans estarien actualitzats, sobretot J. Joaquin Izquierdo, amb criteris molt definits".

"Encara que jo he escrit sobre metges refugiats, es fa molt difícil separar els catalans dels altres, per a fer-ne una anàlisi. Alguns van ser professors a l´UNAM i al Politècnic, amb tasca docent, però la gran majoria van fer l´l´exercici lliure".

"No van fer gaires publicacions en el camp de la investigació. Alguns potser haurien fet molt més si s´haguessin pogut quedar allí, a Catalunya."

En preguntar-li sobre el nivell mitjà de la Medicina Mexicana d´aquell temps, en comparació al dels metges exiliats[781], va respondre:

"És difícil fer comparacions, perquè no tots van venir igual de formats".

He expresat anteriorment, durant el treball opinions diverses de metges catalans exiliats, i de metges mexicans que els van conèixer i/o que van ser els deixebles d'algun metge exiliat en concret, en descriure el personatge.

M'interessaria recollir ara unes paraules del *Dr. Hugo Aréchiga, mencionat al llarg de la Tesi, Professor a la UNAM, reflectides en el llibre commemoratiu de la UNAM sobre els 50 anys de l'exili[782]:

"Hoy, que las circunstancias han cambiado, y la afluencia de talento hacia nuestro país parece haber cesado, ahora que nuestro desarrollo científico se detiene, y ni siquiera podemos retener a los jóvenes científicos que surgen entre nosotros, deberíamos encontrar inspiración en aquel momento rutilante de nuestra historia reciente..." (referit a quan Mèxic rebé els exiliats).

Interessant reflexió sobre la diferència entre rebre una "transfusió", amb tots els possibles problemes, o sofrir una "hemorràgia".

Per acabar amb aquest torn referent a opinions, expressar la del *Sr. Cuauhtèmoc Cárdenas, fill de Lázaro Cárdenas, el polític que féu possible als refugiats establir-se a Mèxic:

"Conec el Dr. Pelai Vilar[783] i al Dr. Emili Folch, metges excel.lents. Degut a provenir d'un altre camp professional, personalment no conec activitats acadèmiques d'altres metges catalans refugiats".

"Des de molt petit vaig tenir relació d'amistat amb republicans exiliats".

"Els esdeveniments d'Espanya, la República i la Guerra, es visqueren a Mèxic amb gran interés, com si fos una qüestió pròpia de Mèxic, i dividí l'opinió, tant dels mexicans com dels antics residents espanyols".

---

781 Aquest aspecte em semblava especialment interessant, perquè, entre d'altres, Folch mateix, com es recordarà, i així ho he esmentat anteriorment, em digué que:" El promig a Mèxic era més baix. Vam contribuir a aixecar-lo, i molts dels metges exiliats tinguèrem llocs de Direcció o responsabilitat".

782 Aréchiga, Hugo. "La Biomedicina." El Exilio Español en la UNAM. Public. Universidad Nacional Autónoma de México. 1.989. p. 139.

783 En el moment de l'entrevista (Primavera del 1.992), el Dr. Vilar vivia encara.

"El Govern de Mèxic posà en pràctica una política d´asil, i en rebre els refugiats els facilità el seu ingrés en les millors condicions, donant-los facilitats de treball i en el sistema educatiu; es creà la "Casa de España" (Actual "Colegio de México"). Es pogueren integrar a la Universitat, al Politècnic..."

"En arribar, entre la població, trobaren el mateix enfrontament que durant la guerra, entre els que els atribuien tots els mals, i els companys d´idees i de fets".

"Es van integrar molt bé perquè sempre hi ha hagut una afinitat amb Espanya, que facilita entendre´ns".

"De fet, s´integraren totalment en els esforços per a tirar endavant el país, i ells i els fills, molts dels quals conec, són ja mexicans, encara que amb arrels espanyoles".

"Per a Mèxic fou molt important l´aportació dels republicans exiliats, i la seva contribució és reconeguda, ja que no se´ls ha escatimat reconeixements".

"Políticament foren molt respectuosos, i no van fer política mexicana.

Mèxic no posà traves. Es facilitaren títols i reconeixements, perquè qui arribava es pogués incorporar ràpidament.

Hi hagué veritable solidaritat humana".

"En el cas de la Medicina, posaren els fonaments de millors tècniques, de nous ensenyaments, de formació de grups professionals amb coneixements sòlids. Alguns van anar a províncies, amb igual ambient".

"En el cas de la Segona Generació, tenen un peu aquí i l´altre allí. Mantenen les seves arrels, peró el futur és aquí".

Com a element final de la Discussió, i últim motiu de reflexió, em cal explicar el següent:

Sempre és absurd referir-se al caràcter d´una nació de forma estereotipada, però és cert que el poble mexicà té sensibilitat per a veure com una persona o un grup humà se li acosta, i per a ser profundament agrait si creu que l´altre s´ho mereix.

Doncs bé, he vist múltiples plaques, Diplomes, reconeixements diversos, articles de diaris, llibres, escultures, referits a alguns metges catalans exiliats. Per tant, a més

del treball demostrable realitzat i de les opinions recollides, un altre dels indicatius vàlids per a valorar la seva tasca podria ésser també aquest.

Però, no tant sols això, sinó que, alguns metges mexicans i, sobretot, deixebles d´exiliats catalans, m´han manifestat de forma clara l´agraïment als seus mestres.

Són fets i actituds objectivables, i com a tals considero que s´han de reflectir.

8 CONCLUSIONS

8.1. QUÈ VA PERDRE CATALUNYA ?.

1. Quantitativament, uns metges que Catalunya ja havia fet l´esforç de formar, com a mínim a la Universitat, en un nombre petit, però no menyspreable (2%, calculat pels números de col.legiació), tenint en compte la proporció metges/habitants de l´època i l´actual.

2. En ocasions concretes, figures de primer ordre, en el camp de la Docència i de la Investigacio, sobretot en les Ciències Bàsiques (Institut de Fisiologia). Foren: el Dr. Puche, el Dr. Carrasco (que romangué poc temps a Mèxic) i els Drs. Folch, Oriol, i Jaume i Cèsar Pi-Sunyer (els quals en marxar encara no eren al cim on podia arribar llur formació).

3. Metges que tenien, i aplicaven en moltes ocasions, una visió social de l´exercici. De vegades també ho van fer des del camp de la política. En aquest cas, fou la societat catalana en general, la que va perdre una concepció de la Medicina més al seu servei.

S´exiliarien els Drs. Aiguader, Pla i Armengol, Paniello, Armendares, Peyrí, Caballero...

4. Es perdé catalanitat. L´ambient acadèmic i universitari perdé persones que, majoritàriament, tenien un tarannà catalanista. S´anava pel bon camí en la normalització lingüística de la Medicina.

Entre els exiliats a Mèxic hi havia metges importants que participaren activament en publicacions i congressos en català. I, sobretot, es perderen durant temps les "Monografies Mèdiques" i, per sempre, el seu impulsor, el Dr. Aiguader.

5. Una estructuració de l´ensenyament de caire més obert i liberal, amb Escoles amb personalitat pròpia, no uniformades amb la resta de l´Estat, seguint criteris nacionals propis (Societat de Biologia, filial de l´Institut d´Estudis Catalans...). Alguns dels exiliats a Mèxic formaven part del professorat de la Universitat.

6. Unes persones que desenvoluparen amb entusiasme i eficàcia tasques de Salut Pública: Antoni Peyrí; Pla i Armengol.

7. Alguns bons professionals, de prestigi reconegut: Cristià Cortés, Pla i Armengol, Antoni Peyrí, Francesc Paniello, Just Caballero.

8.2. QUÈ GUANYÀ MEXIC ?

1. Un conjunt de metges que, com a tals, el país no havia fet l´esforç de formar. En total l´aportació catalana fou de 65.

2. Unes ganes inmenses de treballar:

-Per agraïment.

-Per haver-se de guanyar la vida.

-Per afinitat ideològica, i per a poder desenvolupar a Mèxic el que la derrota els impediria fer a Catalunya.

3. Una adaptació bona, en general, a les directrius ideològiques del govern mexicà, potenciant l´"Instituto Politécnico". Hi van quan s´acabava de començar allí l´estudi de la Medicina. Alguns d´ells ajudaran a prestigiar-lo. Hi contribuiran en Docència i Investigació, sobretot, els Drs. Folch i Oriol. En menor escala, els Drs. Jaume Pi-Sunyer i Carrasco (poc temps), Dutrem, Paniello, i Dra. Palma.

4. Una formació sòlida, adquirida a la Universitat de Barcelona, i ampliada, en ocasions, a d´altres llocs d´Europa.

5. Metòdica i capacitat de treball, que els capacitaven globalment per a ajudar a fer pujar el nivell mèdic a Mèxic, en l´àmbit assistencial, incorporant-se en el moment precís. S´estaven desenvolupant les especialitats. S´hi incorporarien, notoriament, Cristià

Cortés a l´ Institut de Cardiologia, Carles Parés a la Urologia, Puig Gurí a la Traumatologia, Pelai Vilar a L´Otorrinolaringologia.

Mèxic tenia llavors estabilitat i, a més, ja s´estaven introduint grans avenços mèdics al país. Era el moment idoni.

6. Un intercanvi de punts de vista i d´Escoles molt productiu entre col.legues, en benefici per a la societat mexicana.

7. Els que s´incorporaren a la vida universitària i a la investigació, van realitzar una suma d´esforços i una potenciació de la vida científica, precisament en uns moments de renovació i entusiasme en aquest àmbit. Es el cas dels Drs. Puche, Carrasco, Folch i Oriol.

8. En ocasions concretes, un mestratge important a la Universitat Nacional Autònoma i al Politècnic. (Puche, Folch, Oriol), i a d´altres Universitats (Carrasco a Puebla, Peyrí a Monterrey).

9. Creació de Revistes Mèdiques i Càtedres, en algunes situacions concretes. (Pelai Vilar, Antoni Peyrí).

10. Aportació d´un bon nivell professional i influència en alguns camps de l´exercici Mèdic. (Pelai Vilar, Puig Gurí, Carles Parés, Antoni Peyrí, Cristià Cortés, Gabriel Capó..)

11. Aportació destacada a la Indústria Farmacèutica Nacional, fins i tot fundant laboratoris. (Wenceslau Dutrem, Puche, Cèsar Pi-Sunyer), o col.laborant en càrrecs importants (Dr. Aiguader i Cortés, Dra. Palma, Dr. Piñol, Dr. Aranguren, Dr. Aramburu).

12. Una tasca ingent en el terreny de les traduccions mèdiques. Folch fou fonamental.

13. Una aportació important al desenvolupament mèdic de "la província". (Fora de Ciutat de Mèxic, la situació necessitava encara més l´ajut de bons professionals disposats a treballar-hi de valent). A més, precisament per proveir places a "la província" es començava a estudiar la carrera de "metge rural" al Politècnic. A Mèxic li va anar molt bé tenir uns metges ja formats que exerciren allí, amb ganes.

Aquest és un fet clau. La importància dels Drs. Carrasco, Peyri, Pelai Vilar, Capó i Ridaura és gran a Puebla, Monterrey, Pachuca i Tampico, perquè tothom assenyala l´endarreriment que patien els llocs de fora de la capital. Fundaran publicacions i càtedres i faran mestratge i exercici reconegut.

14. Una Segona Generació de "Fills de l´Exili", plenament mexicana, però amb arrels catalanes, lliurement volgudes per molts d´ells.

Alguns dels seus membres han fet aportacions molt destacades a la Medicina Mexicana (Armendares i Sagrera, Vilar i Puig, Botey, Guarner).

15 Els metges catalans exiliats. llevat de lamentables excepcions, han estat com una mena d´"ambaixadors" nostres, perquè:

-Som una nació sense Estat, i ells aj..daren a donar-nos a conèixer, mantenint a més, les Institucions tipicament catalanes, com la Borsa del Metge, col.laborant en l´Orfeó.

-Actuant bé com a metges i persones, en general, han donat una bona imatge del nostre país. A més, allí alguns d´ells, per circumstàncies diverses, explicades a bastement, van ser molt útils i/o importants.

-En general, de retruc, ens feren guanyar unes simpaties i un prestigi que els "gatxupins" havien fet perdre als ulls dels mexicans, a tots els espanyols, catalans inclosos.

9.BIBLIOGRAFIA:

1) ADSERA I MARTORELL, Josep. "El Doctor Rafael Battestini i Galup i el seu entorn". Estarraco. Junta del Port. Tarragona. 1.992.

2) AGUILAR, Ulises. "Dr. José Puche Alvarez (1.896-1.979)". "Ars Médica". Facultat de Medicina de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. 1.992 II. (3). p.1-4.

3) AGUILAR, Ulises. Entrevista concedida a l´autor el 3 d´Abril del 1.992.

4) AIGUADER I MIRO, Jaume. "Miquel Servet". Prefaci del Dr. Jaume Pi-Sunyer. Col.lecció Catalònia. Ciutat de Mèxic. 1.945.

5) ANUARI DE PREMIS. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Tipografia Occitània. Barcelona. 1.932.

6) ARECHIGA, Hugo. "La Biomedicina". "El exilio español en la UNAM". Universitat Nacional Autònoma de Mèxic.

7) ARECHIGA, Hugo. Entrevista concedida a l´autor, a la UNAM, el 7 d´Abril del 1.992.

8) ARMENDARES I SAGRERA, Salvador. Entrevista concedida a l´autor el 28 de Març del 1.992.

9) ARTIS, Avel.li. "Estudios sobre tuberculosis". (Recopilació). Ediciones Minerva. Ciutat de Mèxic. 1.944.

10) BARBANY I CAIRO, Joan Ramon. "Recerca en Medicina Bàsica durant l´Autonomia de Catalunya". Annals de Medicina. Barcelona. 1.978. LXIV (9) : 1.348-1357.

11) BARONA VILAR, José Luis; i MANCEBO, Maria Fernanda. "José Puche Alvarez (1.896-1979). Historia de un compromiso. Estudio biogràfico y científico de un republicano español". Generalitat Valenciana. Comissió per al V Centenari del descobriment d´Amèrica. Artes Gráficas Soler. València. 1.988.

12) BELLIDO I GOLFERICHS, Jesús Maria; PUCHE I ALVAREZ, Josep; i CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La hiperglucèmia insulínica i les vies d´administració de la insulina". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.925. pp. 163-168.

13) BELLIDO I GOLFERICHS, Jesús Maria; i PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Sobre l´acció actual de l´orina segregada per ronyons privats de llur inervació". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.925. pp. 137-138.

15) BELLIDO I GOLFERICHS, Jesús Maria; i PUCHE I ALVAREZ, Josep. "La fam local per la insulina". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.927. pp. 299-310.

16) BENET, Josep. "Ara fa quaranta anys. Catalunya, oasi". "Serra d´Or". 1.976. (15-Maig). Núm. 200. pp. 15-21.

17) BENET, Josep. "Jaume Aiguader i Cortés". Gran Enciclopèdia Catalana. Edicions 62. Barcelona. 1.970, I: 331.

18) BONAMUSA, Francesc. "La correlació de forces polítiques durant la guerra civil". Història de Catalunya. Editorial Salva.. Barcelona. 1.978, VI: 161-178.

19) CALBET I CAMARASA, Josep; CORBELLA I CORBELLA, Jacint. "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans". Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona. III Congrés d´Història de la Medicina Catalana. Lleida. 1.981. (Barcelona, 1.981. Vol. I). (Barcelona. 1.982. Vol. II). (Barcelona. 1.983. Vol. III).

20) CAÑEDO-ARGÜELLES FABREGA, Teresa. "El pensamiento americano en el Siglo XIX" i "El pensamiento americano en el siglo XX". "Los Nuevos Estados Americanos". Gran Historia Universal, dirigida per Moretón Abón, Carlos, i Sanz Aparicio, Angela. Club Internacional del Libro. Madrid. 1.989, XXXII: 133-156.

21) CARDENAS, Cuauhtémoc. "Lázaro Cárdenas y la República Española", al llibre "La otra cara del exilio. La diáspora del 1.939". Cursos de Verano de El Escorial. Universidad Complutense de Madrid. 1.989. pp. 47-53.

22) CARDENAS, Cuauhtémoc. Entrevista concedida a l´autor el 2 d´Abril del 1.992.

23) CARR, Raymond. "España. (1.808-1.939)". Ed. Ariel. Barcelona. 1.969.

24) CARR, Raymond. "Estudios sobre la República y la Guerra Civil Española". Editorial Ariel. Barcelona. 1.974.

25) CARRASCO, Montserrat. Entrevista concedida a l´autor el 28 de Març del 1.992.

26) CARRASCO I FORMIGUERA, Manuel. "El Pacte de San Sebastià". Edicions de l´Arc de Berà. Barcelona. 1.931.

27) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Labores del Laboratorio de Fisiología". Boletín Biológico de la Universidad. Puebla. Mèxic. 1.942, I: 37-40.

28) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend: i GONZALEZ, Pere. "Sobre l´obtenció d´extrets pancreàtics contenint una substància (insulina) que pot fer baixar la concentració de sucre a la sang". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.922, IX: 223-227.

29) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La influència de la insulina sobre el metabolisme proteic en la diabetis greu". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.924. pp.169-174.

30) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend; i PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Sobre el mecanisme d´acció de la insulina". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.925. pp. 139-143.

31) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La insulina. Estudio fisiològico y clínico". Instituto Bioquímico Hermes. Barcelona. 1.925

32) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La diabetis. Estudi fisiològic i clínic". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.927. Núm. 9.

33) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La diabetis. Tractament". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.929. Núm. 32.

33) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La diabetis. Complicacions i apèndix". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.929. Núm. 33.

34) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Sobre el paper de les càpsules suprarrenals en el metabolisme dels glúcids". Annals de l´Acadèmia de Medicina de Barcelona. 1.934, XVI: 135-140.

35) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Los preparados de insulina de acción prolongada". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.940, I: 296-301.

36) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Sobre la duración del efecto hipoglicemiante de la protamida zinc insulina en solución". Ciencia. Ciutat de Mèxic. 1.940, I: 53-55.

37) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La valoración farmacològica de la vitamina K". Publicac. Laboratorio Hormona. S.A. Ciutat de Mèxic. 1.941, VII: 55-58.

38) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Metabolismo del agua". Boletín Biològico de la Universidad de Puebla. Mèxic. 1.942, I: 219-223.

39) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Producción incruenta de diabetes pancreática en el perro por lesión química de los Islotes de Langerhans". Boletín Biológico de la Universidad de Puebla. 1.943, II: 5-9.

40) CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Anecdotari del descobriment de la diabetis pancreopriva i del descobriment de la insulina, fins als primers mesos de la insulinoteràpia". Cinquanté Aniversari del descobriment de la Insulina. Col.loquis. Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.973, VIII: 3-25.

41) CASASSAS, Oriol. "La Medicina Catalana del Segle XX". Edicions 62. Barcelona. 1.970.

42) CASASSAS, Oriol. "Evocació de J. Puche, C. Xalabarder i A. Esteve". Record de Josep Puche i Alvarez, Conrad Xalabarder i Puig, Antoni Esteve i Subirana, Pere Domingo i Sanjuan , Jordi Folch i Pi. Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.980.

43) CASTREJON DIEZ, Jaime. "La educación superior en México". Ciutat de Mèxic. 1.976.

44) CHAVEZ, Ignacio. "Comentarios al trabajo: Veinticinco años de medicina española en México". Gaceta Médica de México. 1.965, XCV: 25-29

45) CIERVA, Ricardo de la. "Conspiración y Alzamiento Nacional", al llibre:" Historia de España del Siglo XX". Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 132-137.

46) COCHO GIL, Flavio. "Reconocimiento a Pelai Vilar. Mis Médicos Mexicanos". El Excelsior. Ciutat de Mèxic. 1.990, LXXIV (2) (Dilluns, 9 d´Abril): 1 i 8.

47) COL.LEGI OFICIAL DE METGES DE BARCELONA. Registre d´arxius. Fitxes dels Col.legiats.

48) COMISSIO AMERICA I CATALUNYA 1992. "Diccionari dels Catalans d´Amèrica". Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Curial Ed. Catalanes. Barcelona. 1.992.

49) COMISSIO CATALANA DEL CINQUE ANIVERSARI DEL DESCOBRIMENT D´AMERICA. "200 Catalans a les Amèriques". (1.493-1.987). Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Esc. Gràfica Salessiana. Barcelona. 1.988.

50) CONDE LOPEZ, Manuel. "Los médicos exiliados". Los médicos y la Medicina el la guerra civil española. Ed. Saned. Madrid. 1.986.

51) CORTES I LLADO, Cristià. "L´electrocardiografia en el diagnòstic de les malalties del cor". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.925. Núm 5.

52) CORTES I LLADO, Cristià. "La presión venosa periférica en la clínica, Estado actual de la cuestión". Revista médica de Barcelona. 1.926, XXVI: 162-176.

53) CORTES I LLADO, Cristià. "La insuficiència cardíaca" (Primer Volum). Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.933. Núm. 65.

54) CORTES I LLADO, Cristià. "La insuficiència cardíaca" (Segon Volum). Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.933. Núm. 66.

55) CORTES I LLADO, Cristià. "L´electrocardiograma en el diagnòstic de les malalties del cor" (Segona edició corregida). Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.935.

56) CORTES I LLADO, Cristià. "La insuficiencia cardíaca". Compañía General Editora. Ciutat de Mèxic, 1.940.

57) COSSIO VILLEGAS, Daniel. "Historia Moderna de Mèxico". Hermes. Ciutat de Mèxic. 1.970.

58) CUCURULL, Fèlix. "Catalunya republicana i autònoma". (1.931-1.936). Edicions de la Magrana. Institut Municipal d´Història. Ajuntament de Barcelona. 1.984.

59) CUELI, José. "El nuevo siglo científico español. Ciencias médicas y Biológicas", a: "El Exilio Español en México". Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic, 1.982. pp. 495-510.

60) DIAZ SERRANO, Jorge. "México. Cuatro crisis de su Historia". Editorial Mayaquis, A. de CV. Mèxic, 1.982.

61) DIAZ DEL CASTILLO, Bernal. "Historia verdadera de la conquista de Nueva España". Ed. Porrua. Mèxic. 1.976.

62) DICCIONARI ENCICLOPEDIC DE MEDICINA. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1.990. pp. 15, 979 i 1.537.

63) DIRECTORI DELS MEMBRES DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA. Institut d´Estudis Catalans. Barcelona. 1.969.

64) DIRECTORI DELS MEMBRES DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA. Institut d´Estudis Catalans. Barcelona. 1.973.

65) DIRECTORI DELS MEMBRES DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 1.991.

66) "EL UNIVERSAL". Mèxic. D.F. 1.960 (16 de Desembre). pp. 10-11. "¿Qué es la lepra?. Por el Dr. Antonio Peyrí".

67) ENSEÑAT, Juan B. "La Revolución de México", (Cap. III del Vol. XXXIX "La América Latina"), dins de l'obra de Oncken, Guillermo: "Historia Universal". Montaner y Simón Editores. Barcelona. 1.929.

68) EXPOSICIO. (Llibre) "El Exilio español en México". Palau Velàzquez del Retiro de Madrid. Ministerio de Cultura. Dirección general de Bellas Artes. Madrid. Desembre1.983-Gener 1.984.

69) FAGEN, Patricia W. "Transterrados y ciudadanos". Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.975

70) FLORES MAGON, Ricardo. "La Revolución Mexicana". Editorial Grijalbo. Ciutat de Mèxic. 1.970.

71) FOLCH I PI, Albert. "Sulfamidas y Penicilinas". Anales del Ateneo Ramon y Cajal. Ciutat de Mèxic 1.944. pp. 3-19.

72) FOLCH I PI, Albert. "Contribución al estudio de la hipotermia profunda provocada". Acta Politècnica Mexicana. Ciutat de Mèxic. 1.963, V (25): 47-54.

73) FOLCH I PI, Albert. "Masers, Lassers y Medicina". Acta Médica. Ciutat de Mèxic. 1.965, I (4): 335-338.

74) FOLCH I PI, Albert. "Los dos cerebros". Acta Médica. Ciutat de Mèxic. 1.966, II (8): 279-283.

75) FOLCH I PI, Albert. "Dr. Francisco Paniello Grau. In Memoriam". Acta Politècnica Mexicana. Ciutat de Mèxic 1.971, XII (57):183-184.

76) FOLCH I PI, Albert. "Evocació del Professor Bellido". Revista R. Acadèmia de Medicina de Barcelona. 1.987. II (3): 57-61.

77) FOLCH I PI, Albert. Comunicacions personals en les múltiples entrevistes i converses mantingudes amb l´autor de la present. Mèxic. 1.992. (Març-Abril).

78) FOLCH I PI, Jordi; CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "La corba de la lactacidèmia abans i després de la ingestió de glucosa, i la seva relació". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.933. pp. 361-365.

79) FRESCO, Mauricio. "La Emigración Republicana Española. Una victoria de México." Editores Asociados. Ciutat de Mèxic 1.950.

80) FUENTES SAGAZ, Manuel de. "Los inicios de la electrocardiografía en Catalunya". IV Congrés d´Història de la Medicina Catalana. Poblet. 1.985. Actes IV. Gimbernat. 1.987, VII: 45-68.

81) FUENTES SAGAZ, Manuel de. "Inicios de la lucha contra la hipertensión en Catalunya.(1.888-1.937)". VI Congrés Història de la Medicina Catalana. Actes II. Gimbernat. 1.990, XIV: 129-145.

82) FUENTES SAGAZ, Manuel de. "History of Catalan Cardiology" (1.872-1.992). Edit. Alta Fulla. Barcelona. 1.992.

83) GAOS, José. "La adaptación de un español a la sociedad hispanoamericana". Revista de Occidente. Madrid. 1.966. IV (38): 172-178.

84) GAOS, José. "En torno a la filosofía mexicana". Ed. Porrúa i Obregón. Mèxic. 1.953.

85) GIRAL GONZALEZ, Francisco. "Comentarios químico-farmacéuticos a la historia española en América". Universidad de Salamanca. 1.980.

86) GONZALEZ CASANOVA, P; FLORESCANO, E. "Mèxico, hoy". Ed. Siglo XXI. Ciutat de Mèxic. 1.979.

87) GONZALEZ I SASTRE, Francesc. "Jordi Folch i Pi. L´home i l´obra". "Centenari de la naixença d´August Pi i Sunyer". Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.980. pp. 14-32.

88) GREGORICH I SERVAT, Alfons. "Història de la Mutual Mèdica de Catalunya i Balears". Imp. Nonell. Barcelona. 1.977.

89) GUARNER DALIAS, Vicente. Entrevista concedida a l´autor el 8 d´Abril del 1.992.

90) HERNANDEZ CHAVEZ, A. "La mecánica cardenista". El Colegio de México. Ciutat de Mèxic. 1.974.

91) INSTITUTO POLITECNICO NACIONAL Ediciones Conmemorativas. Escuela Superior de Medicina Rural. Historia y fundación. 1.960. Ciutat de Mèxic. pp. 75-113.

92) JACKSON, Gabriel. "La República Española y la Guerra Civil (1.931-1.939)". Crítica. Barcelona. 1.976.

93) JARDI, Enric. "Francesc Macià. El camí de la llibertat. (1.905-1931)". Aymà S.A. Editora. Barcelona. 1977.

94) "LA HUMANITAT". "Antoni Peyrí, escultor". Mèxic, 1.959. (30 de Setembre). Núm. 3. p. 6.

95) LARRAZA SMITH, Roberto. Entrevista concedida a l´autor el 5 d´Abril del 1.992, a Puebla.(Mèxic).

96) LAIN ENTRALGO, P. "Conocimiento científico de la enfermedad. Geografía cultural de la Medicina Interna", al llibre "Historia de la Medicina". Ed. Salvat. Barcelona. 1.982. V(3): 406-412.

97) LEON PORTILLA, Ascensión H. De. "España desde México. Vida y testimonio de los transterrados". Publicac. Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. 1.979.

98) LOPEZ AUSTIN, Alfredo; VIESCA TREVIÑO, Carlos. "Resumen general i conclusiones", a l´obra "Historia General de la Medicina en México". Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. Facultat de Medicina. Academia Nacional de Medicina de Mèxic. Ciutat de Mèxic. 1.984, I: 394-395.

99) LOPEZ PIÑERO, José Maria. "Historia de la Medicina Valenciana". Vicent García Editores. València. 1.992.

100) MALDONADO, Victor Alfonso. "Vías políticas y diplomáticas del exilio", al llibre "El Exilio español en México". Salvat. Fondo de Cultura Económica. Mèxic. 1.982. pp. 30-35.

101) MANENT, Albert. "Vicenç Guarner i Vivancos" (Recull biogràfic). Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1.975, VIII: 290.

102) MARQUES DE LOZOYA. "Plenitud y declive de la Segunda República Española". "La Guerra de Liberación", a "Historia de España". Editorial Salvat. Barcelona. 1.968. pp. 395-444.

103) MARTINEZ, Carlos. "Crónica de una emigración. La de los republicanos españoles en 1.939". Editorial B. Costa-Amic. Libro Mex. Editores. Ciutat de Mèxic, 1.959.

104) MARTINEZ CORTES, Fernando. Entrevista concedida a l´autor el 19 de Març del 1.992.

105) MAS I JUNYENT, Joan. "El Sindicat de Metges de Catalunya. La seva obra i la seva organització". Tipografia Occitània. Barcelona. 1.932.

106) MEMORIA DE LA "ESCUELA SUPERIOR DE MEDICINA RURAL". Professorat. Institut Politècnic. 1.946. pp.71-78.

107) MOLAS, Isidre. "El sistema de partits polítics a Catalunya". (1.931-1.936). Edicions 62. Barcelona. 1.972.

108) MORAL TORRES, Juan. "El Método Español en el tratamiento de las heridas de guerra", al llibre "Los Médicos y la Medicina en la Guerra Civil Española". Monografias Beecham. Sanidad Ediciones. Madrid, 1.986. pp. 157-163.

109) "NOVEDADES". "Salió para Puebla la Marcha de la Deseperación". Ciutat de Mèxic. 1.944. (4 d´Octubre). pp.1 i 5-6.

110) NOVO, Salvador. "México". Ediciones Destino. Barcelona. 1.968.

111) ORIOL I ANGUERA, A.; ESTEVE, A. "Aportaciones experimentales a la farmacognosia penicilínica". Medicina Clínica. Barcelona. 1.944.

112) ORIOL I ANGUERA, A. "Peligros de la enseñanza superior". Libro México. Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1960.

113) ORIOL I ANGUERA, A. "Misterio deDios". Libro México. Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1961.

114) ORIOL I ANGUERA, A. "Misterio del Hombre". Libro México. Edit. Costa-Amic. Ciutat de Mèxic. 1.962.

115) ORIOL I ANGUERA, A. "Antropología del Genio". Edit. Poligrafa. Ciutat de Mèxic. 1.971.

116) ORIOL I ANGUERA, A. "Psicologia Antropológica". Ed. Trillas. Ciutat de Mèxic. 1.975.

117) ORIOL I ANGUERA, A. "La mujer. Aspectos antropológicos". Trillas. Ciutat de Mèxic. 1.975.

118) ORIOL I ANGUERA, A. "Para entender a Freud". Trillas. Ciutat de Mèxic. 1.975.

119) ORIOL I ANGUERA, A. "Psicología antropológica". Trillas. Ciutat de Mèxic. 1.975.

120) ORIOL I ANGUERA, A. "Raíces de la Mexicanidad". (3a. Edició). Ed. Publicacions de l´Institut Politècnic. Ciutat de Mèxic. 1.984.

121) ORIOL I ANGUERA, A. "Antropología Médica". Ed. Interamericana. Ciutat de Mèxic. 1.989.

122) ORIOL I ANGUERA, A.; ESPINOSA HERNNANDEZ, P. "Freud. Posfreudismo". Publicacions de l´Institut Politècnic. Ciutat de Mèxic. 1.992.

123) ORIOL I ANGUERA, Antoni. Entrevistes concedides a l´autor els dies 20 i 24 de Març del 1.992.

124) PAGES, Pelai. "Els catalans i la guerra civil". "Història de Catalunya". Editorial Salvat. Barcelona. 1.978, VI: 188-202.

125) PANIELLO I GRAU, Francesc. "Ingeniero Juan Carreras Palet. In Memoriam". Acta Politècnica Mexicana. Mèxic. 1.971, XI: 169-170.

126) PARES, Carles. "Concepto actual en el tratamiento de las obstrucciones vesicales". Revista mèdica de l´"Ateneo Ramon y Cajal". Ciutat de Mèxic. 1.947, II. (2): 132-137.

127) PAZ Octavio. "El Laberinto de la Soledad". Fondo de Cultura Económica". Mèxic. 1.950.

128) PAZ, Octavio. "Las peras del olmo". Imprempta Universitària. Ciutat de Mèxic. 1.957.

129) TEMINE, E; BRODER, A.; CHASTAGNARET, G. "Historia de la España Contemporánea". Edit. Ariel. Barcelona. 1.982.

130) PEYRI I ROCAMORA Antoni. "Qüestions actuals en el tractament de la sífilis". Monografies Mèdiques. Editorial Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.927

131) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Higiene de la piel y del cabello". Biblioteca de Medicina Pràctica. Editorial Cervantes. Barcelona. 1.930.

132) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Ordenación y tratamiento de las tuberculosis cutáneas". Monterrey Médico. Mèxic. 1.941 (Juny). pp. 1.540-1.543.

133) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Dermatologia". Cia. Editorial. Mèxic. 1.943.

134) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Crida als metges catalans emigrats". Institució de Cultura Catalana. Mèxic. 1.949.

135) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "El pensament nacionalista català". Butlletí d´informació de la Generalitat de Catalunya. París. 1.956. (Suplement al número 15, d´Agost-Setembre).

136) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Reflexions sobre l´Onze de Setembre del 1.714". La Nova Revista. Mèxic.. 1.957. Any 3. Núm. 27-28. pp. 516-518.

137) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Catalunya i el conjunt hispànic". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.958. Núm. 503. pp. 8.104-8.107.

138) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Nacionalisme i Independència". Estat Català. París. 1.959. Núms. 45-46. pp. 5-7

139) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Diàleg sobre l´excèrcit espanyol". Veu Catalana. Ciutat de Mèxic. 1.960. Núm. 22. p. 4.

140) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Confederació-Comunitat de pobles". Veu Catalana. Mèxic. 1.960. Núm. 25. p. 4.

141) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Capacitat econòmica de Catalunya". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.960. Núm. 532. pp. 8.566-8568.

142) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Comentaris al problema del poder". Estudis i documents. Club del llibre català. Ciutat de Mèxic. 1.960.

143) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Catalunya a l´hora actual". Veu Catalana. Ciutat de Mèxic. 1.961. Núm. 31. p. 3.

144) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Catalunya i els drets nacionalitaris". Veu Catalana. Ciutat de Mèxic. 1.961. Núm. 32. p. 3.

145) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Els metges catalans emigrats". Club del Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.963.

146) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "El poder polític a Catalunya". Ressorgiment. Buenos Aires. 1.966. Núm. 595. p. 9.524.

147) PEYRI I ROCAMORA, Antoni. "Post scriptum del llibre "El poder polític. El problema Catalunya-Espanya". Butlletí d´Informació dels Països Catalans. Guadalajara. Jalisco. Mèxic. 1.971. pp. 2-3.

148) PIÑOL I NOLLA, J; ORIOL I ANGUERA, A. "Els complexes proteics del serum sanguini". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.934. pp. 157-159.

149) PIÑOL I NOLLA, J; ORIOL I ANGUERA, A. "Estudi físico-químic dels col.loides de la sang. Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.934. pp. 42-43.

150) PI I SUNYER, August; CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Noves observacions de descàrregues glucogèniques del fetge per fam local". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.920, VIII: 50-54.

151) PI I SUNYER, August; CARRASCO I FORMIGUERA, Rossend. "Anestèsics i hiperglucèmia". Treballs de la Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.920, VIII: 151-153.

152) PI I SUNYER, August; PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Notes sobre el simpàtic sensitiu i la inervació aferent de l´estòmac". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.922. pp. 249-257.

153) PI I SUNYER, August; PUCHE I ALVAREZ, Josep. "La hiperglucèmia per hemorràgia i dilució sanguínia".Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.928. 116-141.

154) PI-SUNYER I BAYO, Cèsar. "August Pi i Sunyer: els darrers anys". Centenari de la naixença d´August Pi i Sunyer. Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.979. pp. 73-83.

155) PI-SUNYER I BAYO, Cèsar. Entrevista concedida a l´autor el dia 16 d´Abril del 1.992.

156) PI-SUNYER, I BAYO, Jaume. "Principis generals de Dietètica". Monografies Mèdiques. Arnau de Vilanova. Barcelona. 1.930.

157) PI-SUNYER I BAYO, Jaume. "Cuestiones de Dietética". Editorial España. Madrid. 1.933.

158) PI-SUNYER I BAYO, Jaume. "Homenatge a Rossend Carrasco i Formiguera". Diàleg. Avui. 2 de febrer del 1.991. p. 5.

159) PI-SUNYER I BAYO, Jaume. Pròleg al llibre "Miquel Servet", de Jaume Aiguader. Col.ecció Catalònia. Mèxic. 1.945.

160) PI-SUNYER I BAYO, Jaume; FISHBEIN, Norris. "Normas de literatura médica". La Prensa Médica Mexicana. Ciutat de Mèxic. 1.954.

161) POBLET, Josep Maria. "Jaume Aiguader. Una vida amb Catalunya i per Catalunya". Teide. Barcelona. 1.977.

162) PONS I PRADES, Eduard. "Exodo en Cataluña". "Historia de España del Siglo XX". Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 226-229.

163) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Modificacions cardiovasculars en els anomenats reflexos vagosimpàtics". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.922. 112-128.

164) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Influència de l´apnea sobre el centre moderador cardíac". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.923. pp. 29-31.

165) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Acció del sulfat de quinidina sobre el cor. Contribució a l´estudi de la farmacologia experimental de la quinidina". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.924. pp. 183-194.

166) PUCHE I ALVAREZ, Josep; RAVENTOS, J. "Tècniques per a evitar la glucolisis "in vitro". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.926. pp. 163-173.

167) PUCHE I ALVAREZ, Josep; BOFILL I DEULOFEU J. "Contribució a l´estudi de la histofisiologia del ronyó. Modificacions experimentals de les estructures dels nefrocits i de la secreció renal". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.929. pp. 302-333.

168) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Els efectes reguladors de la pressió arterial". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932. pp. 31-39.

169) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Investigacions sobre el metabolisme dels glúcids". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.934. pp. 229-262.

170) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Influència de les solucions hipertòniques sobre el centre respiratori del cap aïllat". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.932. pp. 356-362.

171) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Significació de Ramon Turró en la Fisiologia". Club Llibre Català. Ciutat de Mèxic. 1.943.

172) PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Antecedents i situació actual del concepte de sensibilitat tròfica". Societat Catalana de Biologia. August Pi i Sunyer. Barcelona. 1.966.

173) PUIG I SUREDA, J; PUCHE I ALVAREZ, Josep. "Primera nota sobre cirurgia experimental en el budell gros". Treballs de la Societat de Biologia. Barcelona. 1.924. pp. 155-160.

174) RALLO I TOMAS, Antoni. 'Neumolisis intrapleural'. Revista Médica del Ateneo Ramón y Cajal. Mèxic. 1.947, III: 291-296.

175) REED, John. "Mexico Insurgente". Ariel. Mèxic. 1.977.

176) REVENTOS, Jacint; GARCIA, Anna; PIQUE, Carme. "Historia de la Medicina Catalana sota el Franquisme, i les seves conseqüències". Ed. Hacer. Barcelona. 1.990.

177) REVILLA, Federico. "Ramon y Cajal". Edit. Moraton. Bilbao. 1.980.

178) REYES NEVARES, Salvador. "México en 1.939", al llibre "El Exilio Español en México". Salvat. Fondo de Cultura Económica. Mèxic. 1.982. pp. 69-76.

179) RIBAS I MASSANA, Albert. "La Universitat Autònoma de Barcelona. 1.933-1.939". Edicions 62. Barcelona. 1.976.

180) RIERA I TUEBOLS, Santiago. "Record de Rossend Carrasco i Formiguera". Diari "Avui". Barcelona. 1.990. (29 d´Agost) p.5.

181) RODRIGO, Antonina. "Doctor Trueta. Héroe anónimo de dos guerras". Plaza-Janés. Barcelona. 1.977.

182) RUIZ REYES, Guillermo. Entrevista concedida a l´autor a Puebla, Mèxic, el 5 d´Abril del 1.992.

183) SALAS LARRAZABAL, Ramón. "Historia del Ejército Popular de la República". Editora Nacional. Madrid. 1.973.

184) SANCHEZ ALBORNOZ, Claudio. "Mi Testamento histórico-político". Barcelona. Editorial Planeta. Barcelona. 1.975.

185) SERRA I VIVES, Bernat. "Los problemas médico-sociales del Valle del Mezquital". Acta Médica Hidalguense. Pachuca. (Hidalgo). Mèxic, VI: 285-289.

186) SERRANO CAMPILLO, Raul. Entrevista concedida a l´autor el 5 d´Abril del 1.992, a Puebla.

187) SILVA HERZOG, Jesús. "Historia de la Revolución Mexicana". Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.973.

188) SOBREQUES I CALLICO, Jaume. "Història de Catalunya". "Del segle XVII fins els nostres díes". Edit. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbao. 1.983. (Vol. XIII).

189) SOMOLINOS D´ARDOIS, Germán. "25 Años de Medicina Española en México". Gazeta Mèdica de Mèxic.1.966, XCV (7): 17- 31.

190) SOMOLINOS D´ARDOIS, Germán. "El fenómeno de fusión cultural y su trascendencia médica". Sociedad Mexicana de Historia y Filosofia de la Medicina. Ciutat de Mèxic. 1.979.

191) SOMOLINOS D´ARDOIS, Germán. "Lo Mexicano en la Medicina". Historia General de la Medicina en México. Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. Acadèmia Nacional de Medicina. Ciutat de Mèxic. 1.990, II: 350-351.

192) SOMOLINOS PALENCIA, Juan. Comunicacions personals amb l´autor

193) SORIA, Georges. "Guerra y Revolución en España. 1.936-1.939". Editorial Grijalbo. Barcelona. 1.973. Vol. V.

194) THOMAS, Hugh. "La Guerra Civil Española. (1.936-1.939)." "España Contemporánea". Ed. Grijalbo. Barcelona, Buenos Aires, Mèxic. 1.976. Vol. I.

195) "TRIBUNA DE MONTERREY". "Justo homenaje al Dr. Antonio Peyrí". Monterrey, Nuevo León. Diumenge, 4 d´Octubre del 1.970. p. 8.

196) TUÑON DE LARA, Manuel. "El Exilio Español de 1.939". Ed. Taurus. Madrid. 1.976.

197) TUSELL, Xavier. "Las elecciones de 1.936. Rumbo a la Guerra Civil", al llibre: Historia de España del Siglo XX". Edit. Vergara. Barcelona. 1.976. pp. 128-132.

198) UNIVERSITAT AUTONOMA DE BARCELONA. Facultat de Medicina. Organització. Règim d´estudis. Programa de cursos per l´any 1.933-1.934.

199) VAZQUEZ DE KNAUTH, Josefina Z. "Nacionalismo y Educación en México". Centro de Estudios Históricos del Colegio de México. Ciutat de Mèxic. 1.979.

200) VALLES, Edmon. "La Cultura Contemporània a Catalunya". Edicions 62. Barcelona. 1.977.

201) VERA ESTAÑOL, Jorge. "La Revolución Mexicana. Orígenes y Resultados". Editorial Porrua. SA. Ciutat de Mèxic. 1.957.

202) VIDARTE, Juan Simeón. "Todos fuimos culpables. Fondo de Cultura Económica. Ciutat de Mèxic. 1.973

203) VIESCA TREVIÑO, Carlos. Diverses entrevistes concedides a l´autor el Març i Abril del 1.992.

204) VILAR I CANALES, Pelai; VILANOVA, Antoni. "Contribución al estudio clínico de la Fiebre de las Trincheras". Multa Paucis Médica. Ciutat de Mèxic. 1.946, III: 9-111.

205) VILAR I CANALES, Pelai. "Un caso de tumoración laríngea de diagnóstico etiológico difícil". Revista de Ginecología, Cirugía y cáncer. Ciutat de Mèxic. 1.952. XX: 345-353.

206) VILAR I CANALES, Pelai. "Absceso dentario de maxilar inferior drenado por el oído". Acta Médica Hidalguense. Pachuca. Hidalgo. Mèxic. 1.954. VIII: 151-159.

207) VILAR I CANALES, Pelai. "Anestesia general y traqueotomía". Anales de la Sociedad Mexicana de ORL y BO. Ciutat de Mèxic. 1.959. XL: 206-214.

208) VILAR I CANALES, Pelai. "Dades sobre els Metges Catalans exiliats a Mèxic". Ciutat de Mèxic. 1.985.

209) VILAR I CANALES, Pelai. "Dades Historiogràfiques sobre la Borsa del Metge Català". Ciutat de Mèxic. 1.985.

210) VILAR I CANALES, Pelai. "Mis Médicos Mexicanos. Crónica de medio siglo de convivencia". Costa-Amic Editors. SA. Ciutat de Mèxic. 1.989.

211) VILAR I CANALES, Pelai. Converses i entrevistes diverses amb l´autor el Març i l´Abril del 1.992.

212) XALABARDER I PUIG, Conrad; ESTEVE I SUBIRANA, Antoni; DOMINGO I SANJUAN, Pere; FOLCH I PI, Jordi. "Record de Josep Puche Alvarez". Societat Catalana de Biologia. Barcelona. 1.980.

213) ZUCKERMAN, Conrado. "La vida de los médicos en México. (Ideas y costumbres de una profesión)". Ediciones Minerva. Ciutat de Mèxic. 1.945.

APENDIX GRAFIC I DOCUMENTAL

(*) : Fotos recollides en els respectius Expedients Académics del Col.legi de Metges de Barcelona .

Dr. Jaume Aiguader i Miró
:Caricatura del seu llibre "Miquel Servet".

Dr. Jaume A. Aiguader i Cortés (*)

Dr. Francesc Aramburu i Martínez (*)

Dr. Salvador Armendares i Torrent (*)

Dr. Ramon Bertran i Tàpies (*)

Dr. Joaquim Boadella i Clota (*)

Dr. Just Caballero i Fernández (*)

Dr. Alfred Cabanes i Roqueta (*)

Dr. Gabriel Capó i Batlle (*)

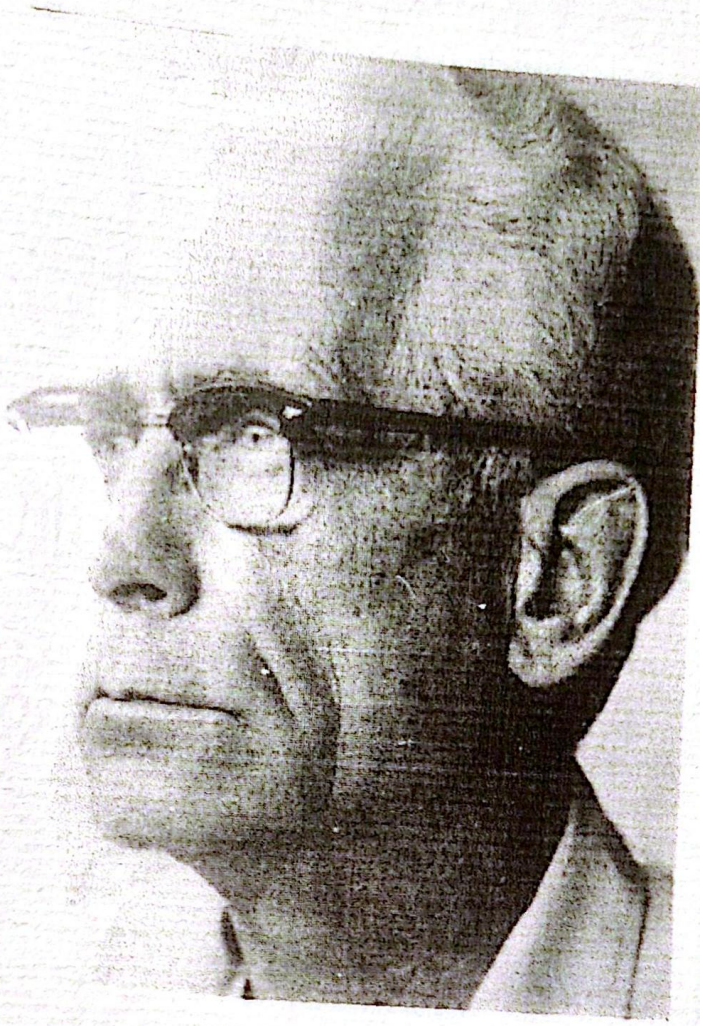

Dr. Rossend Carrasco i Formiguera
:Foto cedida pel Dr. Guillermo Ruiz Reyes de Puebla

Dr. Joan Civit i Bellfort (*)

Dr. Cristià Cortés i Lladó (*)

Dr. Eduard De Neira i Laporte (*)

Dr. Wenceslau Dutrem i Domínguez (*)

Dr. Josep Espinasa i Massagué (*)

Dr. Albert Folch i Pi
:Foto cedida pel mateix Dr. Folch a l'autor

Dr. Josep Mª Gispert i Vila (*)

Dr. Magí Miró i Vives (*)

Dr. Francese Olsina i Boher (*)

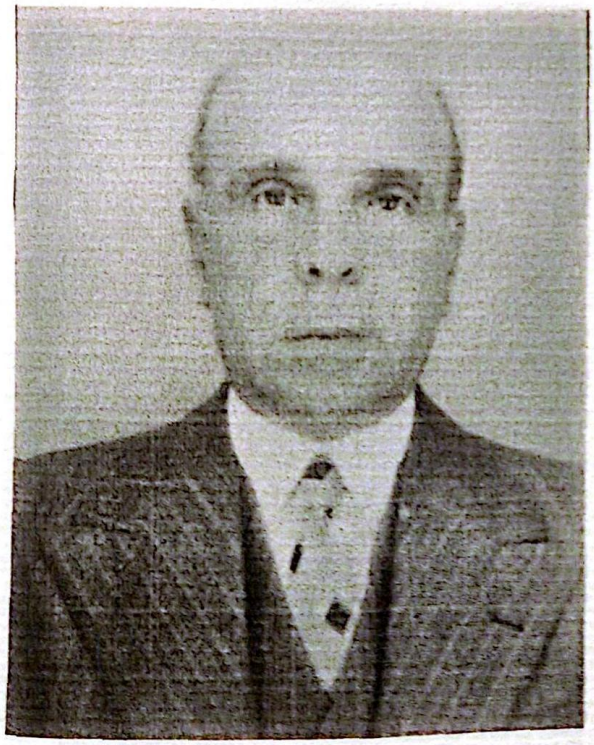

Dr. Benet Morí i Ballester (*)

Dr. Antoni Oriol i Anguera (*)

Dr. Frrancesc Paniello i Grau
:Foto del "Diccionari dels Catalans d'Amèrica".

Dra. Serafina Palma i Delgado (*)

Dr. Carles Parés i Guillen (*)

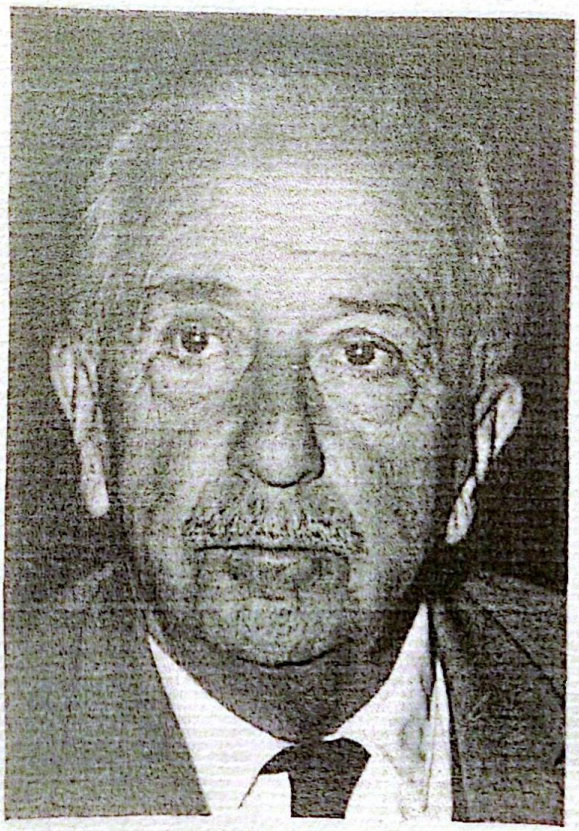

Dr. Antoni Peyrí i Rocamora
:Foto cedida por el Sr. Antoni Peyrí i Macià, el seu fill.

Dr. Jordi Piñol i Nolla (*)

Dr. August Pi i Sunyer (*)

Dr. Jaume Pi-Sunyer i Bayo (*)

Dr. César Pi- Sunyer i Bayo
: Del llibre "Diccionari del catalans d'Amèrica".

Dr. Ramon Pla i Armengol (*)

Dr. Josep Puche i Alvarez
:Foto del libro "Vida y Testimonio de los Transterrados".

Dr. Antoni Puig i Gurí Expedició a Bonampack (1.946)
:Foto cedida pel Dr. Pelai Vilar i Canales : Arxius personals

Dr. Antoni Ralló i Tomàs (*)

Dr. Angel Ruiz i Fernández (*)

Dr. Bernat Serra i Vives (*)

Dr. Federic Tarrida i Castells (*)

Dr. Tomás Tusó i Temprado (*)

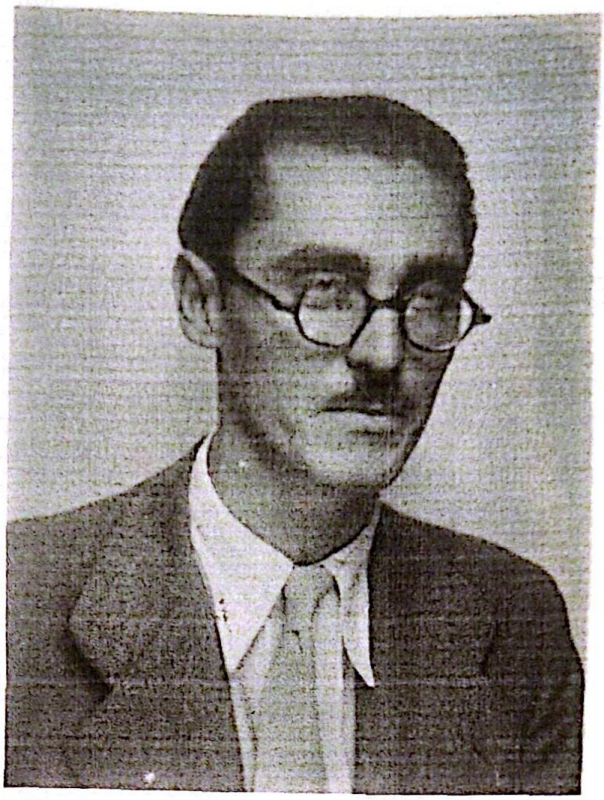

Dr. Jordi Vallés i Ventura (*)

Dr. Pelai Vilar i Canales (*)

Dr. Josep Mº Zavala i Hernández (*)

Facultat de Medicina .Promoció del Dr. Antoni Peyrí (1.905-1.911)
:Foto cedida a l'autor pel Sr. Antoni Peyrí i Macià, fill del Dr. Peyrí.

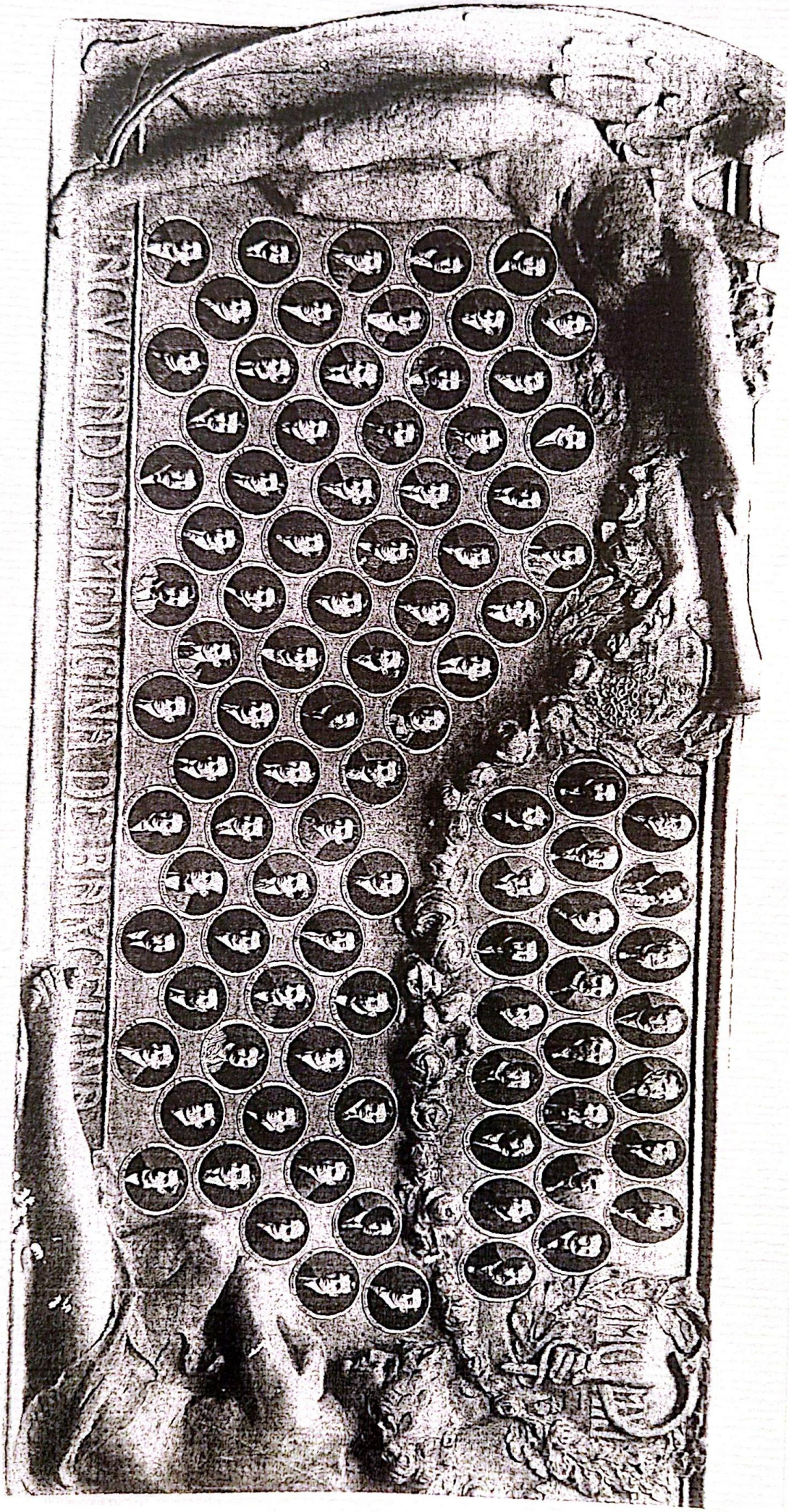

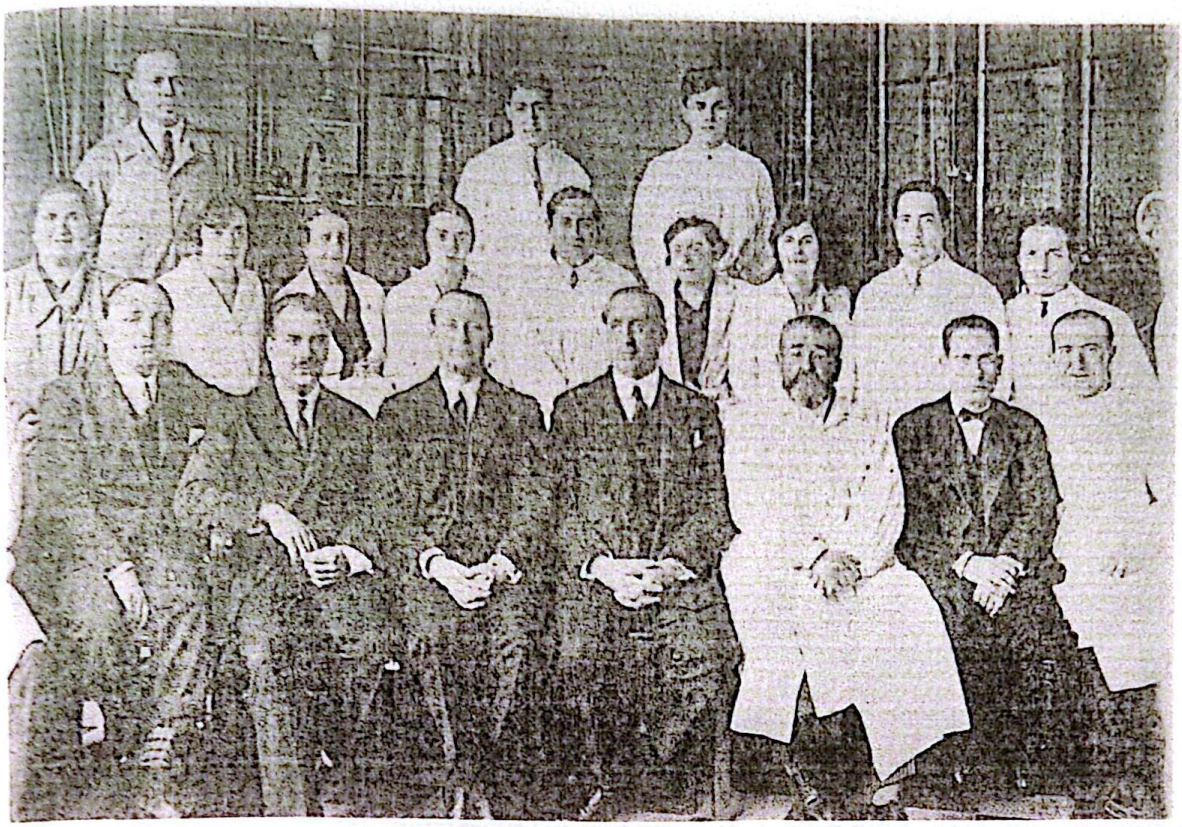

L'Institut de Fisiologia. *Any 1.928.* Hi podem veure el Dr. August Pi i Sunyer (quart de la primera fila)! Dr. Jesús Maria Bellido i Golferichs (a la seva esquerra) Dr. Rossend Carrasco i Formiguera (a l'esquerra de l'anterior) Dr. Josep Puche i Alvarez (a l'esquerra de l'anterior;primer començant per la dreta) i el Dr. Jaume Pi i Sunyer (cinquè de la segona fila, darrera del Prof Pi i Sunyer).

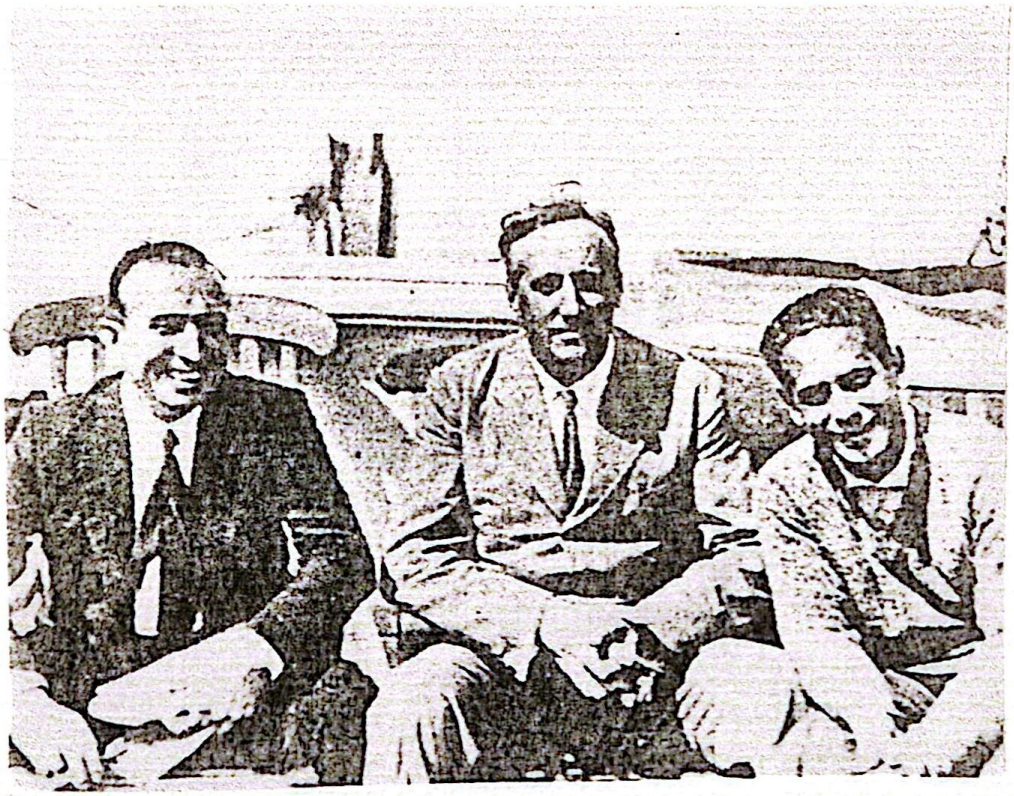

Els Drs. August Pi i Sunyer (al centre) , Puche (a la seva dreta) i Dr. Carrasco (a la seva esquerra)
Roses, 1.929 : Foto cedida pel Dr. Cesar Pi -Sunyer i Bayo

MONOGRAFIES MÈDIQUES

ANY V 1930 N.º 45

PRINCIPIS GENERALS DE DIETETICA

pel

Dr. Jaume Pi-Sunyer Bayo

Professor auxiliar de la Facultat de Medicina

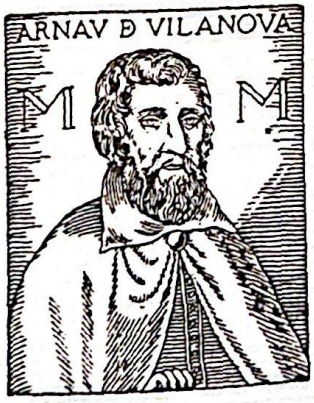

Redacció i Administració
Corts Catalanes, 462, 1.er, 1.a
Dipòsit: Llibreria Catalònia, Plaça Catalunya, 17
BARCELONA

El Dr. Folch i Pi assistint a la població civil, durant la guerra.
:Foto del llibre "La medicina i los médicos en la Guerra Civil española".

El Dr. Pelai Vilar i el Dr. Capó (a la seva dreta) durant la guerra civil
:Foto cedida pel Dr Pelai Vilar. Arxius personals

Nomenaments del Dr. Pelai Vilar i Canales, com a Cap de Sanitat de XIè Cos de l'Exèrcit
(15 de juny de 1.938) : Document cedit per mateix Dr. Vilar

DIRECCION DE SANIDAD
DEL
EJERCITO DEL ESTE
======
Sección de Personal
Rº.Nº. 972-EP.
===

JEFATURA DE ...
EJÉRCITO DEL ESTE
15 JUN. 1938
Nº 3712 Folio 8
SALIDA

Tengo el gusto de manifestarle que el Excmo.Señor Jefe de este Ejército ha aprobado su propuesta para el cargo Jefe de Sanidad del XIº Cuerpo de Ejército.

Lo comunico a Vd. para su conocimiento y demás efectos.

P.C.,15 de junio de 1.938.

EL DIRECTOR DE LOS SERVICIOS SANITARIOS DEL EJERCITO DEL ESTE

EJERCITO DEL ESTE
DIRECCION DE SANIDAD
PERSONAL
CUARTEL GENERAL

EL COMISARIO DELEGADO
DE GUERRA

Jefatura de Sanidad Militar del
CUERPO DE EJERCITO
Salida n.º 660
Entrada n.º
Recibido n.º
Folio n.º 16/6/38

SEÑOR JEFE DE SANIDAD DEL XIº CUERPO DE EJERCITO.-DON PELAYO VILAR CANALES, MAYOR MEDICO PROVISIONAL.

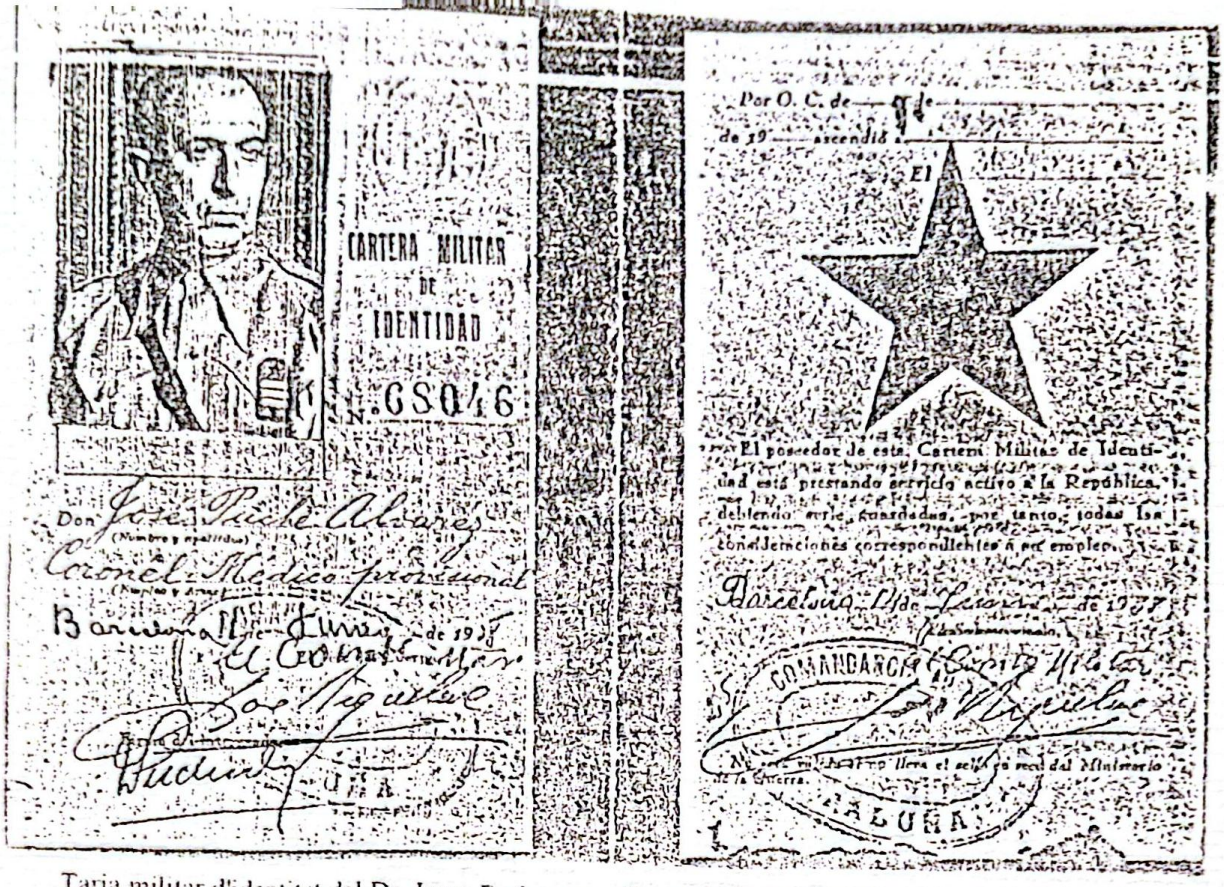

Tarja militar d'identitat del Dr. Josep Puche com a Coronel Metge. (Barcelona, 11 de juny de 1.938)
. Del llibre "José Puche Alvarez. Historia de un compromiso" de Barona i Mancebo.

El Director de Campsa Saluda

al Dr. Puche, su distinguido amigo, y tiene el gusto de enviarle una botella de "Leche de Soja" obtenida en la Instalación de ensayo que ha montado nuestra entidad y le ruega tenga la amabilidad de darme su opinion para juzgar el interés que esto pudiera tener para ayudar a nuestro probleme de nutrición.

Federico Luchsinger Centena

aprovecha gustoso esta ocasión para reiterarle el testimonio de su consideración mas distinguida

Barcelona 9 de diciembre de 1938

Salutació de Federico Luchsinger, Director de Campsa , a Josep Puche arrant de la utilitat de la llet de soja per a la població. (9 de desembre de 1.938)
:Del llibre "José Puche Alvarez. Historia de un compromiso".

Firma del titular,

D. Pelayo Vilar Canales

de nacionalidad española, titular de la presente Tarjeta de Identidad y de Viaje, ha sido autorizado por esta Legación para que inmigre a la República Mexicana, en virtud del Acuerdo Franco-Mexicano del 22 de agosto de 1940.

Vichy, 26 de Marzo de 1941

El Ministro de México

J. J. Aguilar

N° 2222 T

Vilar Canales Pelayo

est autorisé à quitter la zone non occupée du Maroc

par CASABLANCA

Il devra avoir [illegible] de cette zône

avant le 30 SEPT. 1942

du MEXIQUE

Autorisation [illegible] de S. E. M. à Rabat

en date de ce jour

CASABLANCA 18 SEPT. 1942

Le Commissaire [illegible] de Police Administrative

100 FRANCS

50 FRANCS

SURETÉ RÉGIONALE DE CASABLANCA
SERVICES
SÉCURITÉ
PUBLIQUE
POLICE ADMINISTRATIVE

17

Tarja d'Immigració del Dr. Pelai Vilar i Canales. (26 de març de 1.941)
Document cedit pel Dr. Vilar

El Dr. Carrasco i Formiguera, junt amb els seus deixebles de Puebla (Mèxic) fent muntanyisme. :Foto cedida pel Dr. Guillermo Ruiz Reyes.

RESSORGIMENT

CENTENARI DE LA NAIXENÇA DE FRANCESC MACIÀ

Portada de la Revista "Ressorgiment" (juny de 1.959). Nº 515. Centenari del naixament de Francesc Macià. En el sumari s'hi observa un article del Dr. Antoni Peyri al respecte.

S U M A R I

TEXT: Una data en oblit. — *Miquel Ferrer:* L'activitat parlamentària a l'exili. - Declaració dels diputats catalans. — *Lluís d'Alguer:* Espanya "donjuanesca". — *J. C.:* Barcelona romana. — *Antoni Peyri:* Macià. — *Pere Mas i Perera:* El Centenari dels Jocs Florals de la Llengua Catalana. — *J. Carreres i Palet:* Les lliçons dels fets. — *F. Santmarçal:* Germanor en Galeuzca? — *Gràcia B. de Llorenç:* Desvetllada... — Lletra al Director. — *Jordi Casanova:* Teatre Català — L'Esbart Dansaire Ramon Mas a Córdoba — Noticies

GRAVATS: Paisatge entre La Salut i Rupit. - Sant Llorenç de Munt: La Castellassa. - L'Esbart Dansaire Ramon Mas a l'Auditorium de Córdoba.

★

JUNY 1959 — H. NADAL I MALLOL, DIRECTOR — OFICINES: PERGAMINO 244, BUENOS AIRES — NUMERO 515

ACTA POLITECNICA MEXICANA

Organo Oficial del

INSTITUTO POLITECNICO NACIONAL

Vol. IV México, D. F., Septiembre - Octubre de 1962 Núm. 20

Director General del Instituto Politécnico Nacional
ING. EUGENIO MÉNDEZ, M. EN C.

Secretario General
ING. HÉCTOR ANTONIO TOLEDO CÓRDOVA

CONSEJO EDITORIAL

DIRECTOR: *Dr. Luis López Antúnez*

SUBDIRECTOR: *Ing. Manuel Marín González*

JEFE DE REDACCIÓN: *Dr. Alberto Folch Pi*

COORDINADORES

C.P.T. Ernesto Abad y Soria
Prof. José Luis Balderas Vargas
Lic. Carlos Borges Ceballos
Prof. Esteban Chávez Chávez
Ing. Ramón Fabela García
Dr. Alberto Folch Pi
Prof. Manuel Heuser Jiménez
Francisco López Bayghen, M. en C.
Dr. Juan Manuel Ortiz de Zárate
Dr. Francisco Paniello Grau
Ing. Emilio Rodríguez Mata
Lic. Salvador Ruiz Suárez
Dr. Florencio Rustrián Sosa
Ing. Jesús Tavera Barquín

Publicación Bimestral - Registro en trámite.--Oficinas de la Dirección y Administración: Consejo Editorial del Instituto Politécnico Nacional, Escuela Superior de Medicina Rural, Prolongación de Díaz Mirón y Plan de San Luis, México 17, D. F.—Apartado Postal 19161. Teléfono 47-40-67.—Precio del ejemplar $ 8.00. Suscripción anual $ 40.00. Venta en el extranjero, un dólar ejemplar; suscripción anual en el extranjero 5 dólares. Números atrasados en México, $ 10.00.--Los trabajos publicados quedan bajo la exclusiva responsabilidad de sus autores. Sólo se publican artículos originales y queda prohibida su reproducción total o parcial sin la autorización correspondiente.

La Sociedad de Dermatología de Nuevo León, A. C.

Otorga al Sr.

Dr. Antonio Peyri

el presente

DIPLOMA

Como homenaje al haber sido el iniciador de la Cátedra de Dermatología en la Facultad de Medicina de la Universidad Autónoma de Nuevo León el año de 1941.

Monterrey, N. L., Octubre 1o. de 1970

EL SECRETARIO
Dr. Oliverio Welsh L.

EL PRESIDENTE
Dr. Carlos Zermeño F.

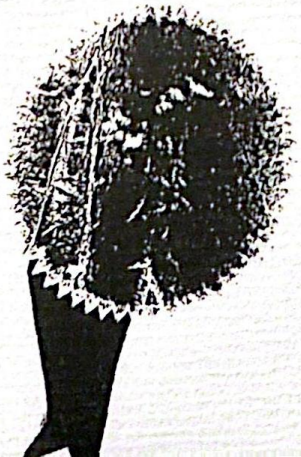

INSTITUTO POLITECNICO NACIONAL

ESCUELA SUPERIOR DE MEDICINA

El Departamento de Farmacología

I N V I T A :

A todos los Maestros y Egresados de esta Escuela a la Ceremonia en honor del Maestro DR. ALBERTO FOLCH PI, que se llevará a cabo el día 9 de Diciembre de 1976.

LA SOCIEDAD MEXICANA DE CIENCIAS FISIOLOGICAS, A. C. Y LA FACULTAD DE MEDICINA DE LA UNIVERSIDAD NACIONAL AUTONOMA DE MEXICO

Invitan a usted a la ceremonia luctuosa en honor del

DR. JOSE PUCHE ALVAREZ

que tendrá lugar en el Auditorio del Departamento de Psicología Médica y Salud Mental (frente al estacionamiento de la Facultad de Medicina en la Ciudad Universitaria), el DIA 10 DE DICIEMBRE A LAS 12.00 HORAS, con el siguiente programa:

1. PALABRAS A NOMBRE DE LA SOCIEDAD MEXICANA DE CIENCIAS FISIOLOGICAS, POR EL DOCTOR ALBERTO GUEVARA ROJAS.
2. LA OBRA DEL DOCTOR JOSE PUCHE EN ESPAÑA, POR EL DOCTOR DIONISIO NIETO.
3. LA OBRA DEL DOCTOR JOSE PUCHE EN MEXICO, POR EL DOCTOR HUGO ARECHIGA.

Homenatges postums al Dr. Josep Puche: U.N.A.M, Desembre de 1.979 i Ateneo Español , 31 de març de 1.980)

H O M E N A J E

al DR. JOSE PUCHE

Bajo la presidencia del DR. GUILLERMO SOBERON.

"El Dr. José Puche en España" por el DR. ALBERTO FOLCH Y PI.

"El Dr. José Puche en México" por el DR. ALBERTO GUEVARA ROJAS.

"El Dr. José Puche en las Letras" por el DR. LUIS RIUS.

Lectura de poemas por OFELIA GUILMAIN

Bailes interpretados por PILAR RIOJA

Moderador: DR. SANTIAGO GENOVES

Teatro Universitario anexo a la Facultad de Arquitectura, C.U.

31 de Marzo de 1980, a las 19:00 horas.

I n v i t a n :

UNIVERSIDAD NACIONAL AUTONOMA DE MEXICO

ATENEO ESPAÑOL DE MEXICO

en colaboración con:

Instituto Luis Vives

Colegio Madrid.

El Dr. Oriol amb un gest característic de la seva eloqüència
:Foto cedida pel Dr. Oriol

Mostra de les obres publicades perl Dr.Antoni Oriol
:Foto cedida pel mateix Dr. Oriol

GENERALITAT DE CATALUNYA

El Consell Executiu, en la sessió del dia 18 d'octubre del 1984,

acordà concedir a

Cèsar Pi-Sunyer i Bayo

la CREU DE SANT JORDI

el qual, des de l'exili, ha treballat en diverses institucions i publicacions dels catalans d'Amèrica, especialment a l'Orfeó Català de Mèxic, per tal de fer conèixer la personalitat cultural i nacional de Catalunya.

Barcelona, 11 de desembre del 1984

El President,

El Conseller de Cultura,

Dr.
Alberto
Jolch Gil

Padrino de la
Generación
85-88

En reconocimiento de la relevante obra educativa realizada
en bien de la niñez y de la juventud mexicana por

Alberto Folch Pi

el Presidente Constitucional de los Estados Unidos Mexicanos
en nombre de la Patria le otorga la medalla del mérito docente

Maestro Ignacio M. Altamirano

así como el presente

Diploma de Honor

México, D. F., 15 de mayo de 1988

Miguel de la Madrid H.
Presidente de la República

Miguel González Avelar
Secretario de Educación Pública

Universidad Nacional Autónoma de México

Academia Nacional de Medicina

Historia General de la Medicina en México

Centro Cultural Universitario
Instituto de Investigaciones Bibliográficas
Ciudad Universitaria, México, 20, D. F.
4o. piso, ofna. 37-38.

27 de septiembre de 1988.

Dr. Pelayo Vilar Canales,
P r e s e n t e .

Muy estimado amigo:

Leí tu manuscrito, lo cual me produjo, además de deleite, esa rara sensación de encontrarme por privera vez un tratamiento "al revés" de los que se habían aplicado a la corriente de refugiados españoles que en muchos aspectos han contribuído en el desarrollo de la cultura nacional.

Creo que se debe insistir en su publicación. Mi editorial "La medicina del Hombre en su totalidad" quebró en 1985, cuando se "quebró" mi consultorio de Frontera y tantas otras cosas. De no ser así, ahí hubiera cabido este libro, porque es la visión de un humanista.

Recibe un saludo afectuoso y mis felicitaciones.

Dr. Fernando Martínez Cortés
Coordinador General
Historia General de la Medicina en México.

Comentari personal del Dr. Fernando Martínez Cortés, al manuscrit del futur llibre de Pelai Vilar "Mis médicos mexicanos" (27 de setembre de 1.988) : Document cedit a l'autor pel Dr. Vilar

s.

INSTITUTO POLITECNICO NACIONAL
ESCUELA NACIONAL DE CIENCIAS BIOLOGICAS

29

Se otorga el presente

DIPLOMA

A *Folch y Pi Alberto*

en reconocimiento a su valiosa colaboración
educativa y de investigación para la consolidación
de nuestra institución.

México, D.F., a 8 de diciembre de 1989.

Director

M. en C. Elia Alicia Morena Burciaga.

Subdirector Académico

M. en C. Juvencio Galindez Mayer

Subdirector Técnico

Q. F. F. Guadalupe Jasso Cisneros

Subdirector Administrativo

I.B.Q. Reynold Ferrera Rebato

ORFEÓ CATALÀ de Mèxic a.c.

• MASSA CORAL • ESBART DANSAIRE • INFANTIL • SECCIÓ FEMENINA
• ESPORTIVA • JOVENTUT • AGRUPACIÓ CATALANA D'ART DRAMÀTIC
• INSTITUT CATALÀ DE CULTURA • GRUP EXCURSIONISTA CATALUNYA

Marsella 45 Colonia Juárez 06600 México, D. F. Tel. 525 09 25 – 528 83 25

9 de Març del 1990

Dr. Pelai Vilar
Fuente de la Medusa, 7
Lomas de Tecamachalco
53950 MEXICO, D.F.

Benvolgut Dr. Vilar:

El mes de gener passat, varem rebre un exemplar dedicat a la Biblioteca de l'Orfeó Català, del seu llibre "MIS MEDICOS MEXICANOS (Crónica de medio siglo de convivencia)".

La present es per a fer-li patent el nostre sincer agraïment per la seva donació i per a comunicar-li que el llibre ja ha sigut catalogat i està a la disposició dels nostres socis.

El saluden ben cordialment.

P. N.
RICARD ESCOBEDO I ICART
President

JOAN RIBAS ARINO
Secretari

El Dr. Folch i Pi, saludant al President de la Generalitat de Catalunya, Sr. Pujol, en la seva visita a l'Orfeó Català de Mèxic. *1.991* : Foto cedida pel Dr. Folch i Pi

El Dr. Albert Folch a l'aula que porta el seu nom de l'Institut Politècnic de Mèxic. : Foto cedida pel mateix Dr. Folch

DE LA
GENERALITAT DE CATALUNYA

Barcelona, 18 d'abril de 1991

Dr. Albert Folch Pi
Mèxic

Benvolgut doctor Folch,

Li agraeixo molt la seva carta que de cap manera tiraré al cove, sinó que la guardaré com el bon testimoni d'un català que ha viscut, des de molt lluny, fidel a la seva terra i nostàlgic de no haver pogut desenvolupar el seu saber a Catalunya.

El felicito per l'enorme treball que ha fet i per la medalla al mèrit docent que li va concedir el President dels Estat Units Mexicans.

Encara que ja estigui retirat, pensi que la seva experiència pot donar molt a tots els que tinguin contacte amb vostè.

Seu afectíssim,

Jordi Pujol

Ho seu conto m'ho impressionat molt, perque és un testimoni de noble patriotisme. Però no se senti trist. Tots hem contribuït, també vostè, a la renaixença de Catalunya i el seu moment present, prometedor i esperançat.

cj.

Contesta a una carta meva en la que li agrahia la vinguda a Mexic, i el magnífic discurs que feu al oferirli un banquet.

Carta del President de la generalitat, Sr. Pujol, al Dr. Albert Folch i Pi. (18 d'abril de 1.991). En el peu de pàgina, s'hi observa una anotació del Dr. Folch :Document cedit pel Dr. Albert Folch a l'autor.

L'autor, durant la seva estada a Mèxic, juntament amb els desapareguts Dr. Folch i Pi (al meu costat) i el Dr. Pelai Vilar i Sra.